

**Grupa Kapitałowa
ING Banku Śląskiego S.A.**

**Roczne Skonsolidowane Sprawozdanie
Finansowe za 2016 rok**

Spis treści

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe
Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego SA

Skonsolidowany rachunek zysków i strat	1	21 Należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	91
Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów	2	22 Aktywa majątkowe	92
Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej	3	23 Aktywa przeznaczone do sprzedaży	97
Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym	4	24 Aktywa / zobowiązania z tytułu podatku dochodowego	98
Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych	5	25 Inne aktywa	100
Polityka rachunkowości oraz dodatkowe noty objaśniające	6	26 Zobowiązania wobec innych banków	100
I Informacje o Banku i Grupie Kapitałowej	6	27 Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	101
II Zgodność z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej	8	28 Zobowiązania wobec klientów	101
III Znaczące zasady rachunkowości	15	29 Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	103
IV Porównywalność danych finansowych	55	30 Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	103
V Noty do skonsolidowanego sprawozdania finansowego	55	31 Zobowiązania podporządkowane	104
1 Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności	55	32 Rezerwy	104
2 Wynik z tytułu odsetek	59	33 Inne zobowiązania	106
3 Wynik z tytułu prowizji	60	34 Kapitał zakładowy	106
4 Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany	61	35 Kapitał z aktualizacji wyceny	107
5 Wynik na inwestycjach	61	36 Zyski zatrzymane	108
6 Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	62	37 Struktura walutowa aktywów i zobowiązań	110
7 Wynik na pozostałej działalności podstawowej	62	38 Zobowiązania warunkowe	115
8 Koszty działania	63	39 Wartość godziwa	116
9 Odpisy na utratę wartości aktywów finansowych i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe	66	40 Kompensowanie instrumentów finansowych	124
10 Podatek od niektórych instytucji finansowych	68	41 Działalność powiernicza	126
11 Podatek dochodowy	68	42 Leasing operacyjny	126
12 Zysk przypadający na jedną akcję	69	43 Informacje uzupełniające do skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych	127
13 Kasa, środki w Banku Centralnym	69	44 Podmioty powiązane	129
14 Kredyty i inne należności udzielone innym bankom	70	45 Transakcje z personelem zarządzającym i pracownikami	131
15 Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	70	46 Zatrudnienie	133
16 Wycena instrumentów pochodnych	71	47 Istotne zdarzenia po dacie bilansowej	133
17 Inwestycje	73	Zarządzanie ryzykiem w Grupie Kapitałowej ING Banku Śląskiego SA	134
18 Aktywa stanowiące zabezpieczenie zobowiązań	78	I Zarządzanie ryzykiem kredytowym	134
19 Rachunkowość zabezpieczeń	79	II Zarządzanie ryzykiem rynkowym	167
20 Kredyty i inne należności udzielone klientom	83	III Zarządzanie ryzykiem płynności	174
		IV Zarządzanie pozostałymi rodzajami istotnych ryzyk	182
		V Zarządzanie Kapitałem Regulacyjnym i Ekonomicznym	186

Skonsolidowany rachunek zysków i strat

za rok zakończony 31 grudnia

	Numer noty	2016	2015
Działalność kontynuowana*			
Przychody z tytułu odsetek	2	3 922,9	3 628,6
Koszty odsetek	2	969,5	1 161,5
Wynik z tytułu odsetek	2	2 953,4	2 467,1
Przychody z tytułu prowizji	3	1 203,9	1 134,7
Koszty prowizji	3	139,1	117,5
Wynik z tytułu prowizji	3	1 064,8	1 017,2
Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany	4	57,2	85,1
Wynik na inwestycjach	5	232,3	165,0
Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	6	-2,6	22,9
Wynik na pozostałej działalności podstawowej	7	19,4	20,8
Wynik na działalności podstawowej		4 324,5	3 778,1
Koszty działania	8	2 099,2	2 155,7
Odpisy na utratę wartości aktywów finansowych i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe	9	300,6	232,1
Podatek od niektórych instytucji finansowych	10	280,2	0,0
Zysk (strata) brutto		1 644,5	1 390,3
Podatek dochodowy	11	391,4	263,2
Zysk (strata) netto		1 253,1	1 127,1
- przypadający akcjonariuszom ING Banku Śląskiego S.A.		1 253,0	1 127,0
- przypadający akcjonariuszom niekontrolującym		0,1	0,1
Zysk netto przypadający akcjonariuszom ING Banku Śląskiego S.A.		1 253,0	1 127,0
Średnia ważona liczba akcji zwykłych		130 100 000	130 100 000
Zysk na jedną akcję zwykłą (w zł)	12	9,63	8,66

*) W roku zakończonym 31 grudnia 2016 oraz w zakresie danych porównywalnych nie wystąpiła w Grupie działalność zaniechana.

Wartość rozwodnionego zysku na jedną akcję pokrywa się z wartością zysku na jedną akcję zwykłą.

Skonsolidowany rachunek zysków i strat należy analizować łącznie z notami do skonsolidowanego sprawozdania finansowego, które stanowią integralną część skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów

za rok zakończony 31 grudnia

	Numer noty	2016	2015
Zysk netto za okres sprawozdawczy		1 253,1	1 127,1
Pozostałe całkowite dochody netto, w tym:		-898,1	-383,9
Pozycje, które mogą być przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat, w tym:		-898,0	-380,4
Zyski/straty z rewaluacji aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży odniesione na kapitał własny	35	-76,1	12,9
<i>w tym podatek odroczony</i>		17,9	-3,1
Przeniesienie na wynik finansowy w wyniku sprzedaży aktywów finansowych z portfela dostępnych do sprzedaży	35	-183,7	-47,2
<i>w tym podatek odroczony</i>		43,1	11,1
Rozliczenie wyceny papierów reklasyfikowanych z portfela dostępnych do sprzedaży do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	35	-32,2	-28,4
<i>w tym podatek odroczony</i>		7,6	6,7
Efektywna część powiązania zabezpieczającego w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych	35	-606,0	-317,7
<i>w tym podatek odroczony</i>		148,0	74,5
Pozycje, które nie zostaną przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat, w tym:		-0,1	-3,5
Aktualizacja wyceny środków trwałych	35, 36	-1,6	-3,8
<i>w tym podatek odroczony</i>		0,3	1,2
Zbycie środków trwałych	35, 36	-0,2	0,7
<i>w tym podatek odroczony</i>		0,0	-0,1
Zyski / straty aktuarialne	35	1,7	-0,4
<i>w tym podatek odroczony</i>		-0,4	0,1
Całkowity dochód netto za okres sprawozdawczy, w tym:		355,0	743,2
- przypadający akcjonariuszom ING Banku Śląskiego S.A.		354,9	743,1
- przypadający akcjonariuszom niekontrolującym		0,1	0,1

Skonsolidowane sprawozdanie z całkowitych dochodów należy analizować łącznie z notami uzupełniającymi do skonsolidowanego sprawozdania finansowego, które stanowią integralną część skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej

stan na 31 grudnia

	Numer noty	2016	2015	2014
Aktywa				
Kasa, środki w Banku Centralnym	13	1 825,0	3 589,7	5 330,7
Kredyty i inne należności udzielone innym bankom	14	1 113,4	1 014,6	1 838,3
Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	15	2 826,8	1 127,1	1 856,8
Wycena instrumentów pochodnych	16	1 117,1	1 990,9	2 412,3
Inwestycje	17	25 721,3	23 478,8	22 829,3
Pochodne instrumenty zabezpieczające	19	1 338,6	2 454,8	2 983,8
Kredyty i inne należności udzielone klientom	20	81 979,5	72 519,6	61 054,8
Należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	21	0,0	1 354,4	106,6
Aktywa majątkowe	22	1 004,5	1 070,5	1 032,3
Aktywa przeznaczone do sprzedaży	23	31,8	38,4	144,9
Aktywa z tytułu podatku dochodowego	24	237,5	59,6	59,1
Inne aktywa	25	282,2	194,7	211,8
Aktywa razem		117 477,7	108 893,1	99 860,7
Zobowiązania				
Zobowiązania wobec innych banków	26	5 043,0	3 913,5	6 123,4
Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	27	474,8	629,4	917,4
Wycena instrumentów pochodnych	16	1 116,0	2 002,7	2 521,6
Pochodne instrumenty zabezpieczające	19	1 468,1	1 830,9	2 032,8
Zobowiązania wobec klientów	28	95 825,4	87 818,5	75 658,9
Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	29	0,0	47,5	29,7
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	30	866,4	866,3	866,5
Zobowiązania podporządkowane	31	664,9	0,0	0,0
Rezerwy	32	73,8	67,2	74,8
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego	24	121,3	156,8	265,6
Inne zobowiązania	33	1 346,8	879,8	913,4
Zobowiązania razem		107 000,5	98 212,6	89 404,1
Kapitał własny				
Kapitał zakładowy	34	130,1	130,1	130,1
Kapitał zapasowy ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej		956,3	956,3	956,3
Kapitał z aktualizacji wyceny	35	577,5	1 485,0	1 874,3
Zyski zatrzymane	36	8 811,0	8 106,5	7 493,3
Kapitał własny przypadający akcjonariuszom ING Banku Śląskiego		10 474,9	10 677,9	10 454,0
Udziały niekontrolujące		2,3	2,6	2,6
Kapitał własny razem		10 477,2	10 680,5	10 456,6
Zobowiązania i kapitał własny razem		117 477,7	108 893,1	99 860,7
Wartość księgową		10 474,9	10 677,9	10 454,0
Liczba akcji		130 100 000	130 100 000	130 100 000
Wartość księgową na jedną akcję (w zł)		80,51	82,07	80,35

Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej należy analizować łącznie z notami do skonsolidowanego sprawozdania finansowego, które stanowią integralną część skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym

za okres od 01.01.2016 do 31.12.2016

Numer noty: 34, 35, 36

	Kapitał zakładowy	Kapitał zapasowy ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej	Kapitał z aktualizacji wyceny	Zyski zatrzymane	Udziały niekontrolujące	Kapitały razem
Kapitał własny na początek okresu	130,1	956,3	1 485,0	8 106,5	2,6	10 680,5
Wynik netto bieżącego okresu	-	-	-	1 253,0	0,1	1 253,1
Inne całkowite dochody netto, w tym:	0,0	0,0	-907,5	9,7	-0,3	-898,1
zyski/straty z rewaluacji aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży odniesione na kapitał własny	-	-	-76,1	-	-	-76,1
przeniesienie na wynik finansowy w wyniku sprzedaży aktywów finansowych z portfela dostępnych do sprzedaży	-	-	-183,7	-	-	-183,7
rozliczenie wyceny papierów reklasifikowanych z portfela dostępnych do sprzedaży do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	-	-	-32,2	-	-	-32,2
efektywna część powiązania zabezpieczającego w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych	-	-	-606,0	-	-	-606,0
aktualizacja wyceny środków trwałych	-	-	-1,4	-	-0,2	-1,6
zbycie środków trwałych	-	-	-9,8	9,7	-0,1	-0,2
zyski / straty aktuarialne	-	-	1,7	-	-	1,7
Transakcje z akcjonariuszami, w tym:	0,0	0,0	0,0	-558,2	-0,1	-558,3
wycena motywacyjnych programów pracowniczych	-	-	-	1,2	-	1,2
wypłata dywidendy	-	-	-	-559,4	-0,1	-559,5
Kapitał własny na koniec okresu	130,1	956,3	577,5	8 811,0	2,3	10 477,2

za okres od 01.01.2015 do 31.12.2015

Numer noty: 34, 35, 36

	Kapitał zakładowy	Kapitał zapasowy ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej	Kapitał z aktualizacji wyceny	Zyski zatrzymane	Udziały niekontrolujące	Kapitały razem
Kapitał własny na początek okresu	130,1	956,3	1 874,3	7 493,3	2,6	10 456,6
Wynik netto bieżącego okresu	-	-	-	1 127,0	0,1	1 127,1
Inne całkowite dochody netto, w tym:	0,0	0,0	-389,3	5,4	0,0	-383,9
zyski/straty z rewaluacji aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży odniesione na kapitał własny	-	-	12,9	-	-	12,9
przeniesienie na wynik finansowy w wyniku sprzedaży aktywów finansowych z portfela dostępnych do sprzedaży	-	-	-47,2	-	-	-47,2
rozliczenie wyceny papierów reklasifikowanych z portfela dostępnych do sprzedaży do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	-	-	-28,4	-	-	-28,4
efektywna część powiązania zabezpieczającego w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych	-	-	-317,7	-	-	-317,7
aktualizacja wyceny środków trwałych	-	-	-5,2	1,4	-	-3,8
zbycie środków trwałych	-	-	-3,3	4,0	-	0,7
zyski / straty aktuarialne	-	-	-0,4	-	-	-0,4
Transakcje z akcjonariuszami, w tym:	0,0	0,0	0,0	-519,2	-0,1	-519,3
wycena motywacyjnych programów pracowniczych	-	-	-	1,2	-	1,2
wypłata dywidendy	-	-	-	-520,4	-0,1	-520,5
Kapitał własny na koniec okresu	130,1	956,3	1 485,0	8 106,5	2,6	10 680,5

Sprawozdanie ze zmian w skonsolidowanym kapitale własnym należy analizować łącznie z notami do skonsolidowanego sprawozdania finansowego, które stanowią integralną część skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych

za rok zakończony 31 grudnia

	Numer noty	2016	2015
Zysk netto		1 253,0	1 127,0
Korekty		-1 586,4	-930,7
Zyski (straty) akcjonariuszy niekontrolujących ujęte w wyniku finansowym		0,1	0,1
Amortyzacja	8, 22	210,6	189,2
Odsetki naliczone (z rachunku zysków i strat)	2	-2 953,4	-2 467,1
Odsetki zapłacone		-964,0	-1 170,0
Odsetki otrzymane		3 873,1	3 659,1
Dywidendy otrzymane	5	-5,6	-87,6
Zyski (straty) z działalności inwestycyjnej		0,9	-19,3
Podatek dochodowy (z rachunku zysków i strat)	11	391,4	263,2
Podatek dochodowy zapłacony		-604,8	-372,5
Zmiana stanu rezerw	32	6,6	-7,6
Zmiana stanu kredytów i innych należności udzielonych innym bankom	14, 43	12,5	664,2
Zmiana stanu aktywów finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	15, 43	-1 700,6	729,6
Zmiana stanu aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	17, 43	-163,1	286,1
Zmiana wyceny instrumentów pochodnych	16	-12,9	-97,5
Zmiana stanu pochodnych instrumentów zabezpieczających	19	147,4	9,4
Zmiana stanu należności od klientów	20,21,43	-8 203,1	-12 740,2
Zmiana stanu pozostałych aktywów		-13,7	72,3
Zmiana stanu zobowiązań wobec innych banków	26, 43	90,2	-1 730,3
Zmiana stanu zobowiązań wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	27	-154,6	-288,0
Zmiana stanu zobowiązań wobec klientów	28, 29, 43	7 976,6	12 209,0
Zmiana stanu pozostałych zobowiązań		480,0	-32,8
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej		-333,4	196,3
Nabycie rzeczowych aktywów trwałych	22	-75,7	-139,1
Zbycie rzeczowych aktywów trwałych		17,7	14,0
Nabycie wartości niematerialnych	22	-115,3	-127,7
Zbycie aktywów przeznaczonych do sprzedaży		11,8	144,1
Nabycie aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	17	-2 416,4	-1 138,6
Odsetki otrzymane od aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności		140,5	87,6
Otrzymane dywidendy	5	5,6	87,6
Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej		-2 431,8	-1 072,1
Zaciągnięcie kredytów długoterminowych		2 367,2	140,2
Splata kredytów długoterminowych		-655,1	-593,8
Splata odsetek od kredytów długoterminowych		-18,0	-25,4
Odsetki od wyemitowanych dłużnych papierów wartościowych		-22,6	-23,9
Dywidendy wypłacone	12	-559,5	-520,5
Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej		1 112,0	-1 023,4
Zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu różnic kursowych		135,9	-40,5
Zwiększenie / zmniejszenie środków pieniężnych netto		-1 653,2	-1 899,2
Środki pieniężne na początek okresu		4 411,9	6 311,1
Środki pieniężne na koniec okresu	43	2 758,7	4 411,9

Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych należy analizować łącznie z notami do skonsolidowanego sprawozdania finansowego, które stanowią integralną część skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Polityka rachunkowości oraz dodatkowe noty objaśniające

I. Informacje o Banku i Grupie Kapitałowej

1. Podstawowe informacje o Banku

ING Bank Śląski S.A. („Spółka dominująca”, „Jednostka dominująca”, „Bank”) z siedzibą Centrali w Katowicach, przy ul. Sokolskiej 34, został wpisany do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego prowadzonego przez Sąd Rejonowy w Katowicach, Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego, pod numerem KRS 5459. Spółce dominującej nadano numer statystyczny REGON 271514909 oraz numer identyfikacji podatkowej NIP 634-013-54-75.

2. Zakres działania, czas trwania

ING Bank Śląski S.A. oferuje szeroki zakres usług bankowych świadczonych na rzecz klientów indywidualnych oraz instytucjonalnych zgodnie z zakresem usług określonym w statucie Banku. Bank prowadzi operacje zarówno w złotych, jak i w walutach obcych oraz aktywnie uczestniczy w obrocie na krajowym i zagranicznych rynkach finansowych. Zakres oferowanych przez Bank usług został rozszerzony o działalność leasingową i faktoringową, w związku z nabyciem w roku 2012 nowych spółek. Ponadto poprzez podmioty zależne Grupa prowadzi także działalność maklerską, pośrednictwa i obrotu nieruchomościami, wynajmu nieruchomości, doradztwa i pośrednictwa finansowego oraz świadczy inne usługi finansowe. Czas trwania Spółki dominującej oraz jednostek wchodzących w skład Grupy Kapitałowej jest nieoznaczony.

3. Kapitał zakładowy

Kapitał zakładowy ING Banku Śląskiego S.A. wynosi 130.100.000 zł i dzieli się na 130.100.000 sztuk akcji zwykłych na okaziciela o wartości nominalnej 1,00 zł każda. Akcje Banku są notowane na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych (sektor banki).

4. Akcjonariat ING Banku Śląskiego S.A.

ING Bank Śląski S.A. jest spółką zależną od ING Bank NV, który według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku posiadał 75% udziału w kapitale zakładowym ING Banku Śląskiego oraz 75% udziałów w ogólnej liczbie głosów na Walnym Zgromadzeniu ING Banku Śląskiego S.A. ING Bank NV wchodzi w skład Grupy Kapitałowej, określanej na potrzeby niniejszego sprawozdania finansowego jako Grupa ING.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku akcjonariuszami posiadającymi 5 i więcej procent głosów na Walnym Zgromadzeniu ING Banku Śląskiego S.A. były następujące podmioty:

Lp.	Podmiot	Liczba akcji i głosów	% ogólnej liczby akcji i głosów na WZ
1.	ING Bank NV	97.575.000	75,00
2.	AVIVA Otwarty Fundusz Emerytalny AVIVA BZ WBK	10.796.936	8,30

5. Skład Zarządu oraz Rady Nadzorczej Banku

W dniu 4 marca 2016 roku na ręce Przewodniczącego Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A., wpłynęły rezygnacje złożone przez:

- Panią Małgorzatę Kołakowską - rezygnacja z funkcji Prezes Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. z dniem 31 marca 2016 roku. Powodem złożenia rezygnacji jest objęcie przez nią z dniem 1 kwietnia 2016 roku stanowiska Global Head of Network, Wholesale Banking w Grupie ING,

- Pana Ignacio Juliá Vilar - rezygnacja z funkcji Wiceprezesa Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. z dniem 30 kwietnia 2016 roku. Powodem złożenia rezygnacji jest planowane objęcie z dniem 1 maja 2016 roku stanowiska Chief Innovation Officer oraz Head of Retail Segment w Grupie ING.

Również w dniu 4 marca 2016 roku na ręce Przewodniczącego Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A. została złożona przez Pana Brunona Bartkiewicza rezygnacja z funkcji Członka Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A. z dniem 4 marca 2016 roku. Równocześnie w dniu 4 marca 2016 roku Rada Nadzorcza powołała Pana Brunona Bartkiewicza na stanowisko Prezesa Zarządu Banku, pod warunkiem uzyskania wymaganej zgody Komisji Nadzoru Finansowego. W dniu 19 kwietnia 2016 roku Komisja Nadzoru Finansowego wyraziła zgodę na objęcie tego stanowiska przez Pana Brunona Bartkiewicza.

W dniu 27 czerwca 2016 roku Rada Nadzorcza powołała z dniem 1 sierpnia 2016 roku Pana Marcina Giżyckiego na stanowisko Wiceprezesa Zarządu Banku nadzorującego Pion Bankowości Detalicznej oraz Pion Biuro Maklerskie.

Na koniec 2016 roku skład Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. przedstawiał się następująco:

- p. Brunon Bartkiewicz - Prezes Zarządu Banku,
- p. Mirosław Boda - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Michał Bolesławski - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Joanna Erdman - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Marcin Giżycki - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Justyna Kesler - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Patrick Roesink - Wiceprezes Zarządu Banku.

W dniu 24 marca 2016 roku na ręce Przewodniczącego Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A. została złożona rezygnacja Pana Diederika van Wassenaer z funkcji członka Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A. z dniem 31 marca 2016 roku. Powodem złożenia rezygnacji jest powierzenie Panu Diederikowi van Wassenaer innych obowiązków w Grupie ING.

W dniu 31 marca 2016 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie ING Banku Śląskiego S.A. powołało w skład Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego:

- Panią Małgorzatę Kołakowską z dniem 1 kwietnia 2016 roku,
- Pana Christophera Steane'a z dniem 31 marca 2016 roku.

Na koniec 2016 roku Rada Nadzorcza ING Banku Śląskiego S.A. działała w następującym składzie:

- p. Antoni Reczek - Przewodniczący,
- p. Roland Boekhout - Wiceprzewodniczący,
- p. Aleksander Galos - Sekretarz Rady,
- p. Adrianus Johannes Antonius Kas (Ad Kas) - Członek,
- p. Małgorzata Kołakowska - Członek,
- p. Aleksander Kutela - Członek,
- p. Christopher Steane - Członek.

6. Podmiot uprawniony do badania sprawozdania finansowego

Podmiotem uprawnionym do badania jest KPMG Audyt Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością Sp.k. z siedzibą w Warszawie.

7. Grupa Kapitałowa ING Banku Śląskiego S.A.

ING Bank Śląski S.A. jest podmiotem dominującym Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. („Grupa Kapitałowa”, „Grupa”). Skład Grupy na dzień 31 grudnia 2016 roku przedstawiał się następująco:

Nazwa	Rodzaj działalności	Siedziba	% udziału Grupy w kapitałach własnych	% udziału Grupy w głosach na WZ	Ujęcie w sprawozdaniu Grupy
ING ABL Polska S.A.	holding finansowy	Katowice	100	100	konsolidacja pełna
ING Commercial Finance S.A.*	usługi faktoringowe	Warszawa	100	100	konsolidacja pełna
ING Lease (Polska) Sp. z o.o.**	usługi leasingowe	Warszawa	100	100	konsolidacja pełna
ING Usługi dla Biznesu S.A.	usługi księgowo, kadrowo-płacowe	Katowice	100	100	konsolidacja pełna
Nowe Usługi S.A.	badania i rozwój nowych możliwości rynkowych	Katowice	100	100	konsolidacja pełna
Solver Sp. z o.o.	organizacja wypoczynku i szkoleń	Katowice	88,93	88,93	konsolidacja pełna

*) ING Bank Śląski S.A. posiada pośredni udział w spółce poprzez ING ABL S.A.

**) ING Bank Śląski S.A. posiada pośredni udział w spółce poprzez ING ABL S.A. W skład grupy kapitałowej ING Lease (Polska) Sp. z o.o. wchodzi 10 spółek celowych, w których ING Lease (Polska) Sp. z o.o. posiada 100% udziałów.

W 2016 roku miał miejsce podział spółki zależnej ING Securities S.A., w wyniku którego nastąpiła integracja w ramach jednego podmiotu (ING Bank Śląski S.A.) wykonywania usług maklerskich, dotychczas świadczonych za pośrednictwem ING Securities S.A. i ING Banku Śląskiego S.A. W dniu 19 stycznia 2016 roku Komisja Nadzoru Finansowego udzieliła ING Bankowi Śląskiemu S.A. zezwolenia na prowadzenie działalności maklerskiej.

Działalność niemaklerska wykonywana dotychczas przez ING Securities S.A. została przeniesiona do spółki z grupy kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. – Nowe Usługi S.A. Ze względu na to, że do momentu połączenia z Bankiem spółka ING Securities była konsolidowana metodą pełną, połączenie nie miało wpływu na sprawozdanie skonsolidowane Grupy.

8. Zatwierdzenie sprawozdania

Niniejsze roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. za okres od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2016 roku zostało zatwierdzone przez Zarząd Banku w dniu 2 marca 2017 roku.

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. za okres od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2015 roku zostało zatwierdzone przez Walne Zgromadzenie ING Banku Śląskiego S.A. w dniu 31 marca 2016 roku.

II. Zgodność z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej

Niniejsze roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. za okres od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2016 roku zostało sporządzone zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej („MSSF”) zatwierdzonymi przez UE. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe uwzględnia wymogi zatwierdzonych przez UE standardów oraz interpretacji za wyjątkiem wymienionych w punkcie 1 poniżej standardów i interpretacji, które oczekują na zatwierdzenie przez UE bądź zostały zatwierdzone przez UE, ale wchodzą w życie po dniu bilansowym.

1. Zmiany w standardach rachunkowości

W niniejszym rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupa uwzględniła następujące zmiany do standardów i nowe interpretacje zatwierdzone przez Unię Europejską i obowiązujące dla okresów rocznych rozpoczynających się w dniu 1 stycznia 2016 roku lub po tej dacie:

Zmiana (w nawiasie data zastosowania w Unii Europejskiej)	Wpływ na sprawozdanie Grupy
MSSF 10, MSSF 12 i MSR 28 „Jednostki inwestycyjne: zastosowanie wyjątku od konsolidacji” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później)	Zastosowanie zmian do standardu nie wywiera wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSR 27 „Metoda praw własności w jednostkowym sprawozdaniu finansowym” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016. lub później)	Zastosowanie zmiany do standardu nie wpływa na sprawozdanie finansowe Grupy. Zmiana dotyczy jednostkowego sprawozdania finansowego. Bank kontynuuje dotychczasowe podejście w tym zakresie, które w dalszym ciągu jest możliwe do zastosowania.
MSR 1 „Inicjatywa dotycząca ujawnień” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później)	Implementacja zmiany nie wywiera istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
Zmiany wynikające z przeglądu MSSF realizowanych w ramach cyklu 2012-2014 (opublikowane we wrześniu 2014 roku). Dotyczą MSSF 5, MSSF 7, MSR 19 i MSR 34. (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później)	Implementacja nie wywiera wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSR 16 i MSR 38 „Akceptowalne metody umorzenia i amortyzacji” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później)	Implementacja zmiany do standardów nie wywiera wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy tj.: Grupa nie wykorzystuje metod umorzenia i amortyzacji opartych o przychody.
MSSF 11 „Ujmowanie nabycia udziałów we wspólnych działaniach” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później)	Zastosowanie zmian do standardu nie wywarło wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSR 16 i MSR 41 „Rolnictwo – rośliny produkcyjne” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później)	Nie dotyczy.

Opublikowane standardy i interpretacje, które zostały wydane i zatwierdzone przez Unię Europejską na dzień 31 grudnia 2016, ale nie zostały wcześniej zastosowane przez Grupę:

Zmiana (w nawiasie data zastosowania w Unii Europejskiej)	Wpływ na sprawozdanie Grupy
MSSF 9 „Instrumenty finansowe” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018 lub później)	Grupa jest w trakcie prac związanych z implementacją wymagań nowego standardu realizowanych w ramach dedykowanego projektu. Oczekuje się, że w momencie początkowego zastosowania, nowy Standard będzie miał znaczący wpływ na sprawozdanie finansowe, w związku z koniecznością retrospektywnego zastosowania. Na bazie zrealizowanych prac projektowych Grupa nie zdecydowała o wcześniejszym zastosowaniu Standardu. Bardziej szczegółowe informacje zostały zaprezentowane w punkcie 1.1.
MSSF 15 „Przychody wynikające z umów z klientami” z uwzględnieniem zmiany w zakresie daty zastosowania (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018 lub później)	Z przeprowadzonych analiz wynika, że zastosowanie standardu nie będzie wywierało istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.

Opublikowane standardy i interpretacje, które zostały wydane, ale nie zostały zatwierdzone przez Unię Europejską na dzień 31 grudnia 2016 i nie zostały wcześniej zastosowane przez Grupę:

Zmiana (w nawiasie oczekiwana data zastosowania przez IASB)	Wpływ na sprawozdanie Grupy
MSSF 10 i MSR 28 „Sprzedaż lub przekazanie aktywów pomiędzy inwestorem a spółką stowarzyszoną lub wspólnym przedsięwzięciem” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później) Zatwierdzenie przez UE zostało odroczone bezterminowo	Z przeprowadzonych analiz wynika, że zastosowanie zmian do standardu nie będzie wywierało wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSSF 14 „Regulacyjne rozliczenia międzyokresowe” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 lub później) UE zdecydowała się czekać na finalną wersję standardu	Nie dotyczy (nowy standard obejmuje jedynie jednostki stosujące MSSF po raz pierwszy).
MSSF 16 „Leasing” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2019 lub później)	Grupa jest w trakcie analizy wpływu nowego standardu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSR 12 „Rozpoznanie aktywa z tytułu podatku odroczonego na niezrealizowane straty” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2017 lub później)	Implementacja zmiany nie będzie miała istotnego wpływu na sprawozdania finansowe Grupy.
MSR 7 „Inicjatywa w zakresie ujawnień” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2017 lub później)	Zastosowanie zmiany do standardu będzie miało wpływ jedynie na zakres i strukturę informacji analitycznej ujawnianej w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych Grupy.
MSSF 15 (zmieniony) „Przychody z umów z klientami” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018 lub później)	Grupa jest w trakcie analizy wpływu zmian do standardu na sprawozdanie finansowe Grupy. Z pierwszych analiz wynika, że implementacja zmiany nie będzie wywierała istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSSF 2 „Klasyfikacja i wycena transakcji płatności w formie akcji” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018 lub później)	Grupa jest w trakcie analizy wpływu zmian do standardu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSSF 4 „Zastosowanie MSSF 9 Instrumenty finansowe z MSSF 4 Umowy ubezpieczeniowe” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018 lub później)	Zmiana nie będzie wywierała wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
Zmiany wynikające z przeglądu MSSF realizowanych w ramach cyklu 2014-2016 (opublikowane w grudniu 2016 roku) Dotyczą MSSF 1, MSSF 12 i MSR 28 (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018 /1 stycznia 2017)	Zmiany nie będą wywierały istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
KIMSF 22 „Transakcje w walutach obcych i płatności zaliczek” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018)	Zmiany nie będą wywierały istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.
MSR 40 „Reklasyfikacja nieruchomości inwestycyjnych” (rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2018)	Zmiana nie będzie wywierała istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.

1.1. MSSF 9 Instrumenty finansowe

MSSF 9 „Instrumenty Finansowe” został opublikowany przez IASB w lipcu 2014 roku i został przyjęty przez Unię Europejską w listopadzie 2016 roku. MSSF 9 zastępuje MSR 39 „Instrumenty Finansowe: Ujmowanie i wycena” i zawiera wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów i zobowiązań finansowych, utraty wartości aktywów finansowych oraz rachunkowości zabezpieczeń. Nowe wymagania będą obowiązywały od 1 stycznia 2018 roku. Grupa podjęła decyzję o retrospektywnym zastosowaniu zasad w zakresie klasyfikacji, wyceny oraz utraty wartości poprzez

korektę bilansu otwarcia na dzień 1 stycznia 2018 bez korygowania okresów porównawczych.

Zarządzanie projektem implementacji MSSF 9 i status prac

Struktura projektu implementacji MSSF 9 została określona w oparciu o dwa obszary prac w zakresie:

1. Klasyfikacji i Wyceny oraz Rachunkowości zabezpieczeń koordynowany przez Pion Finansów oraz
2. Utraty wartości koordynowany przez Pion Ryzyka.

W prace w ramach tych obszarów zaangażowani są eksperci z Pionu Finansów i Pionu Ryzyka. Eksperci z pozostałych jednostek organizacyjnych Banku takich jak Pionu Skarbu, Operacji, IT i jednostek biznesowych są zaangażowani w realizację określonych zadań w zakresie swoich merytorycznych odpowiedzialności.

Organem decyzyjnym projektu jest Komitet Sterujący MSSF 9 w skład którego wchodzi kadra zarządzająca Pionem Finansów, Pionem Ryzyka Kredytowego i Rynkowego, Pionem Skarbu oraz IT i Operacjami. Zarząd Banku oraz Komitet Audytu są cyklicznie informowani o postępie prac projektu implementacyjnego.

W 2016 roku projekt implementacyjny skupiał się na wdrożeniu oraz doprecyzowaniu wymagań w kluczowych obszarach wytycznych MSSF 9 w ramach których zostały podjęte kierunkowe decyzje w Grupie. W 2017 roku planowane jest przeprowadzenie równoległego raportowania w celu zapewnienia gotowości na datę zastosowania po raz pierwszy nowych wytycznych MSSF 9 tj. 1 stycznia 2018.

Klasyfikacja i wycena

MSSF 9 bazuje na jednolitym podejściu do klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych w oparciu o model biznesowy w ramach którego są ewidencjonowane oraz charakterystykę przepływów pieniężnych.

Określone zostały dwa kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych:

1. ocena modelu biznesowego, która przeprowadzana jest w celu ustalenia w jaki sposób portfel instrumentów finansowych jest zarządzany pod kątem ich klasyfikacji do kategorii utrzymywanych w celu otrzymywania kontraktowych przepływów pieniężnych, utrzymywanych w celu otrzymywania kontraktowych przepływów pieniężnych i sprzedaży lub utrzymywanych w innych celach biznesowych oraz
2. analiza charakterystyki kontraktowych przepływów pieniężnych aktywów, które są ujmowane w ramach poszczególnych modeli biznesowych. Ocena jest prowadzona pod kątem weryfikacji ich zgodności z kryterium SPPI tj.: jedynie spłata nominału i odsetek od nominału (ang.: Solely Payments of Principal and Interest) w celu potwierdzenia czy będą wyceniane zamortyzowanym kosztem, w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody (FVOCI, ang.; Fair Value through Other Comprehensive Income) lub w wartości godziwej przez wynik finansowy (FVPL).

W 2016 roku Grupa sfinalizowała podejście do identyfikacji modeli biznesowych w oparciu o strukturę organizacyjną. Grupa sfinalizowała również podejście do przeprowadzenia testu kryterium SPPI i jest w trakcie szczegółowej analizy charakterystyk przepływów pieniężnych w celu ustalenia czy spełniają to kryterium. Test kryterium SPPI jest przeprowadzany na grupie aktywów które mają podobną charakterystykę przepływów pieniężnych i tym samym są homogenicznymi populacjami.

W 2017 roku prace skupią się na sfinalizowaniu testu SPPI oraz sformalizowaniu zarządzania w celu uwzględnienia zmian wynikający z MSSF 9 w działalności operacyjnej oraz w raportowaniu finansowym zapewniając zgodność z nowymi wytycznymi.

Grupa sfinalizuje również prace dotyczące wyboru polityki rachunkowości w zakresie prezentacji

instrumentów kapitałowych w wartości godziwej przez inne całkowite dochody oraz desygnacji aktywów finansowych do wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy. Prace również koncentrują się na analizie wpływu implementacji MSSF 9 na miary ostrożnościowe, w szczególności wskaźniki kapitałowe.

Wpływ

Klasyfikacja i wycena większości portfeli aktywów finansowych Grupy pozostanie zgodna z ujęciem zgodnie z MSR 39 niemniej jednak dla ograniczonej liczby subportfeli aktywów finansowych pewne zmiany mogą wystąpić.

Klasyfikacja i wycena zobowiązań finansowych zasadniczo pozostanie taka sama jak zgodnie z wytycznymi MSR 39.

Utrata wartości

Intencją Grupy jest aby w podejściu według MSSF 9 rozpoznanie i pomiar utraty wartości odbywały się z punktu widzenia przyszłości, w oparciu o koncepcje oczekiwanej straty kredytowej (ang. 'expected credit loss' "ECL"), w odróżnieniu od obecnego podejścia zgodnego z MSR 39, opartego o koncepcję straty poniesionej (ang. 'incurred loss'). Szacunki ECL powinny być nieobciążone i ważone prawdopodobieństwem, powinny być poparte informacjami na temat najnowszych zdarzeń oraz aktualnymi i przyszłymi prognozami ekonomicznymi. Wartość ECL powinna odzwierciedlać wpływ wielu scenariuszy makroekonomicznych i uwzględniać wartość pieniądza w czasie.

Trójetapowe podejście

Do wyliczenia oczekiwanych strat kredytowych Grupa zastosuje trójetapowe podejście:

- Etap 1: 12 miesięczna ECL – pracujące instrumenty finansowe, dla których nie nastąpił znaczny wzrost ryzyka kredytowego w stosunku do momentu początkowego ich ujęcia w księgach. Odpis na ECL liczony jest wg 12 miesięcznego prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania ("12 miesięczny ECL"),
- Etap 2: ECL w całym okresie życia instrumentu – instrumenty finansowe gorzej pracujące - w przypadku znacznego wzrostu ryzyka kredytowego w stosunku do momentu początkowego ich ujęcia w księgach. Odpis na ECL liczony jest wg prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania w całym okresie życia instrumentu finansowego ("Lifetime ECL",
- Etap 3: ECL w całym okresie życia instrumentu – instrumenty finansowe niepracujące. Instrumenty finansowe zostaną zaliczone do etapu 3 w przypadku zakwalifikowania ich do sytuacji nieregularnej. Odpis na ECL szacowany jest w całym okresie życia instrumentu finansowego ("Lifetime ECL").

Grupa rozpoznaje utratę wartości aktywa finansowego, jeśli zajdzie jedno lub kilka zdarzeń, które mają negatywny wpływ na szacowane przyszłe przepływy pieniężne związane z tym aktywem. Grupa ustanowiła zasady dla oceny czy ryzyko kredytowe aktywa istotnie wzrosło. Każde aktywo w dacie sprawozdawczej będzie ocenione z tytułu istotnego pogorszenia ryzyka kredytowego według określonych przesłanek. Grupa zamierza oceniać istotny wzrost ryzyka kredytowego, stosując następujące przesłanki: przyrost (delta) prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania (default), status udogodnień (forbearance), status listy obserwacyjnej (watch list), właściciel biznesowy aktywa, zaległości w spłacie i przeterminowanie powyżej 30 dni.

Pomiar

Kalkulacje ECL będą się opierać na modelowych parametrach straty oczekiwanej (PD, LGD, EAD) wykorzystywanych obecnie do szacowania kapitału regulacyjnego, kapitału wewnętrznego i odpisów

kolektywnych według standardu MSR 39. Podejście Grupy do ECL według MSSF 9 wykorzystuje w pełnym możliwym zakresie modele IRB (Metoda Wewnętrznych Ratingów), ale usuwa nałożony na parametry konserwatywny ostrożnościowy (taki jak np. minimalny dopuszczalny poziom PD) i uwzględnia oczekiwane w przyszłości zmiany parametrów (PD, LGD, EAD) w ujęciu „point-in-time” w zależności od zmian wskaźników makroekonomicznych, tj.: stopa bezrobocia, czy wzrost PKB. Parametry straty oczekiwanej będą określane na podstawie historycznych zależności statystycznych pomiędzy parametrami a wskaźnikami makroekonomicznymi w oparciu o aktualne prognozy makroekonomiczne dla tych wskaźników.

Do obliczenia ECL Grupa będzie stosowała formułę $PD \times LGD \times EAD$. Dla ekspozycji o podwyższonym ryzyku (etap 2) strata oczekiwana będzie liczona w całym okresie życia ekspozycji (tzw. Lifetime Expected Loss (LEL) w oparciu o parametry PD, LGD, EAD szacowane również w całym okresie życia ekspozycji. Grupa definiuje LEL jako zdyskontowaną sumę porcji strat lifetime w odniesieniu do zdarzeń niewykonania zobowiązania (default) obserwowanych w 12-miesięcznych oknach czasowych. W zakresie ekspozycji w default (tzw. etap 3) parametr PD = 100%, natomiast parametry LGD i EAD reprezentują spojrzenie na charakterystyki ekspozycji, które są w stanie niewykonania zobowiązania, poprzez pełny okres życia tej ekspozycji (lifetime).

W 2016 roku Grupa gromadziła dane rozszerzone z punktu widzenia wymagań IFRS 9 oraz prowadziła prace nad implementacją rozwiązań dla IFRS 9 w systemach zarządzania ryzykiem kredytowym. Modele obejmujące poszczególne portfele Grupy są obecnie w fazie estymacji korekt na parametry PD, LGD, EAD według wymagań MSSF 9.

Wpływ

W oparciu o podejście do ECL zgodne z MSSF 9 Grupa oczekuje większej zmienności odpisów na utratę wartości, m.in. z tytułu projekcji makroekonomicznych. Największy wpływ na wzrost odpisów będzie wynikał z posiadania aktywów finansowych z długim terminem zapadalności i wysokim ryzykiem. Wszystkie aktywa finansowe objęte kalkulacją ECL będą oceniane przynajmniej według 12-miesięcznej straty oczekiwanej. Dla aktywów z istotnym wzrostem ryzyka kredytowego od momentu początkowego ujęcia, ale bez rozpoznania utraty wartości w dacie sprawozdawczej (tj. etap 2) MSSF 9 wymaga szacowania ECL w całym okresie życia instrumentu (lifetime). Ta kategoria aktywów nie występowała dotychczas w MSR 39.

W wyniku połączenia działania wskazanych czynników nastąpi wzrost łącznego poziomu odpisów aktualizujących. Nowe wymagania według MSSF 9 nie znalazły do tej pory odzwierciedlenia w przepisach podatkowych. Kierunki niezbędnych zmian w tych przepisach nie są jeszcze znane, co może spowodować powstanie potencjalnego ryzyka podatkowego. Ostateczny kształt przepisów podatkowych może mieć wpływ na kwoty aktywów z tytułu podatku odroczonego z tytułu utraty wartości ujętych w sprawozdaniu finansowym.

Rachunkowość zabezpieczeń

Wymagania MSSF 9 w zakresie rachunkowości zabezpieczeń koncentrują się na uproszczeniu stosowanych ogólnych zasad w tym zakresie. Co więcej, celem MSSF 9 jest osiągnięcie większej spójności zasad rachunkowości zabezpieczeń z zasadami zarządzaniem ryzykiem. IASB kontynuuje prace nad rachunkowością zabezpieczeń w ramach odrębnego projektu w celu opracowania wymagań do dynamicznego zarządzania ryzykiem zmieniających się portfeli. W związku z tym kompleksowe wymagania do rachunkowości zabezpieczeń nie zostały jeszcze zakończone. W związku z tym Grupa podjęła decyzje o kontynuacji stosowania MSR 39 w zakresie rachunkowości zabezpieczeń.

Grupa przygotowuje zaktualizowany zakres wymaganych ujawnień dotyczących rachunkowości zabezpieczeń zgodnie z wytycznymi MSSF 7 „Instrumenty finansowe: ujawnienie informacji” na datę 1 stycznia 2018 roku.

2. Kontynuacja działalności

Niniejsze roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. zostało sporządzone przy założeniu kontynuowania działalności gospodarczej przez jednostki wchodzące w skład Grupy w dającej się przewidzieć przyszłości, tzn. przez okres co najmniej 1 roku od dnia bilansowego. Na dzień zatwierdzenia niniejszego sprawozdania przez Zarząd Banku nie stwierdza się istnienia okoliczności wskazujących na zagrożenie kontynuowania działalności przez jednostki wchodzące w skład Grupy Kapitałowej.

3. Działalność zaniechana

W 2016 i 2015 roku w Grupie nie wystąpiło zaniechanie istotnej działalności.

4. Zakres podmiotowy i waluta sprawozdania

Niniejsze roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. za 2016 rok zawiera dane Banku i jego jednostek zależnych (razem zwanych "Grupą").

Niniejsze roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe zostało sporządzane w złotych polskich („PLN”). Wszystkie wartości, o ile nie wskazano inaczej, podane są po zaokrągleniu do miliona złotych. W związku z tym mogą wystąpić przypadki matematycznej niespójności w sumowaniach lub pomiędzy poszczególnymi notami.

5. Okres sprawozdania i dane porównawcze

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. obejmuje okres od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2016 roku i zawiera dane porównawcze:

- dla skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej na dzień 31 grudnia 2015 roku oraz 31 grudnia 2014 roku
- dla pozycji ze skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej na dzień 31 grudnia 2015 roku
- dla pozycji ze skonsolidowanego rachunku zysków i strat, skonsolidowanego sprawozdania z całkowitych dochodów, skonsolidowanego sprawozdania ze zmian w kapitale własnym oraz skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych za okres od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2015 roku.

6. Zasady konsolidacji

Skonsolidowane sprawozdanie finansowe obejmuje sprawozdanie finansowe Banku oraz sprawozdania finansowe jego jednostek zależnych. Zostały one sporządzone za okres 12 miesięcy kończący się w dniu 31 grudnia 2016 roku.

Sprawozdania finansowe jednostek zależnych, po uwzględnieniu korekt doprowadzających do zgodności z MSSF, sporządzane są za ten sam okres sprawozdawczy, co sprawozdanie finansowe jednostki dominującej, w oparciu o jednolite zasady rachunkowości zastosowane dla transakcji i zdarzeń gospodarczych o podobnym charakterze. W celu eliminacji jakichkolwiek rozbieżności w stosowanych zasadach rachunkowości wprowadza się korekty.

Wszystkie znaczące salda i transakcje pomiędzy jednostkami Grupy, w tym przychody i koszty, niezrealizowane zyski oraz zyski i straty wynikające z transakcji w ramach Grupy, zostały w całości wyeliminowane. Niezrealizowane straty są eliminowane, chyba że dowodzą wystąpienia utraty wartości.

Jednostki zależne podlegają pełnej konsolidacji w okresie od dnia objęcia nad nimi kontroli przez jednostkę dominującą do dnia ustania kontroli. Sprawowanie kontroli przez jednostkę

dominującą ma miejsce wtedy, gdy jednostka dominująca sprawuje władzę nad jednostką zależną, z tytułu swojego zaangażowania w jednostkę zależną jednostka dominująca podlega ekspozycji na zmienne wyniki finansowe lub posiada prawa do zmiennych wyników finansowych oraz posiada możliwość wykorzystania sprawowanej władzy nad jednostką zależną do wywierania wpływu na wysokość swoich wyników finansowych.

III. Znaczące zasady rachunkowości

Z wymagań MSSF wynikają określone opcje wyboru polityki rachunkowości. Kluczowe obszary w których MSSF dopuszczają dokonanie wyboru polityki i które odnoszą się do Polityki Rachunkowości Grupy są następujące:

- wybór polityki rachunkowości w zakresie wyceny nieruchomości inwestycyjnych w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat,
- wybór polityki rachunkowości w zakresie wyceny budynków i gruntów w wartości przeszacowanej odpowiadającej wartości godziwej na dzień bilansowy. Wzrost wartości godziwej rozpoznawany jest w rezerwie rewaluacyjnej (pozostałych całkowitych dochodach) natomiast spadek wartości godziwej ujmowany jest w rachunku zysków i strat.

Polityka rachunkowości Grupy zgodna z wymaganiami MSSF oraz decyzje Grupy w zakresie dopuszczalnych opcji wyboru polityki zostały zaprezentowane poniżej.

1. Podstawy sporządzania sprawozdania finansowego

W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym zastosowano koncepcję wartości godziwej dla nieruchomości własnych i nieruchomości inwestycyjnych oraz aktywów finansowych i zobowiązań finansowych wycenianych według wartości godziwej, w tym instrumentów pochodnych, oraz aktywów finansowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży, za wyjątkiem tych, dla których nie można wiarygodnie ustalić wartości godziwej. Pozostałe składniki aktywów finansowych (w tym kredyty i pożyczki) wykazywane są w wartości zamortyzowanego kosztu pomniejszonego o odpisy z tytułu utraty wartości lub cenie nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu utraty wartości.

Aktywa trwale przeznaczone do sprzedaży wykazywane są w kwocie niższej z ich wartości bilansowej i wartości godziwej pomniejszonej o koszty zbycia.

2. Profesjonalny osąd

W procesie stosowania zasad rachunkowości wobec zagadnień wskazanych poniżej, największe znaczenie, oprócz szacunków księgowych, miał profesjonalny osąd kierownictwa.

2.1. Składnik aktywów z tytułu podatku odroczonego

Grupa rozpoznaje aktywo z tytułu podatku odroczonego bazując na założeniu, że w przyszłości zostanie osiągnięty zysk podatkowy pozwalający na jego wykorzystanie. Założenie to stałoby się nieuzasadnione w sytuacji pogorszenia uzyskiwanych wyników podatkowych w przyszłości. Szczegółowe informacje na temat aktywów z tytułu podatku odroczonego przedstawiono w notce 24.

2.2. Klasyfikacja umów leasingowych

Grupa dokonuje klasyfikacji leasingu jako operacyjnego lub finansowego w oparciu o ocenę, w jakim zakresie ryzyko i korzyść z tytułu posiadania przedmiotu leasingu przypadają w udziale leasingodawcy, a w jakim leasingobiorcy. Treść ekonomiczna każdej transakcji stanowi podstawę do oceny w tym zakresie. Szczegółowe informacje na temat leasingu zawarto w notkach 20.2. oraz 42.

2.3. Klasyfikacja aktywów finansowych do kategorii aktywów finansowych utrzymywanych do terminu zapadalności

Grupa klasyfikuje dłużne papiery wartościowe do kategorii utrzymywanych do terminu zapadalności przy założeniu możliwości utrzymania ich w posiadaniu do upływu terminu wymagalności.

Szczegółowe informacje na temat dłużnych papierów wartościowych klasyfikowanych do aktywów finansowych utrzymywanych do terminu zapadalności zawarto w nocie 17.

2.4. Klasyfikacja nieruchomości do nieruchomości inwestycyjnych

Grupa klasyfikuje nieruchomości jako inwestycyjne przy założeniu, że część wykorzystywana do świadczenia usług i czynności administracyjnych jest nieistotna. Informacje w tym zakresie zwarte są w nocie 22.1.

3. Zastosowanie szacunków

Sporządzenie skonsolidowanego sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF wymaga dokonania przez Grupę pewnych szacunków oraz przyjęcia założeń, które mają wpływ na kwoty prezentowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym oraz w notach objaśniających.

Szacunki i założenia, przyjęte do prezentowania wartości aktywów i pasywów oraz przychodów i kosztów, dokonywane są w oparciu o dostępne dane historyczne oraz szereg innych czynników, które są uważane za właściwe w danych warunkach. Przyjęte założenia dotyczące przyszłości i dostępne źródła danych tworzą podstawę do dokonywania szacunków odnośnie wartości bilansowych aktywów i pasywów, których nie da się określić w jednoznaczny sposób na podstawie innych źródeł. Szacunki uwzględniają przewidywane na dzień bilansowy przyczyny/źródła niepewności. Wyniki rzeczywiste mogą się różnić od wartości szacunkowych.

Szacunki i założenia podlegają bieżącym przeglądom. Korekty w szacunkach są rozpoznawane w okresie, w którym dokonano zmiany szacunku pod warunkiem, że korekta dotyczy tylko tego okresu lub w okresie, w którym dokonano zmiany i okresach przyszłych, jeśli korekta wpływa zarówno na bieżący jak i przyszłe okresy.

Poniżej opisane zostały najistotniejsze szacunki księgowe dokonane przez Grupę.

3.1. Utrata wartości

Grupa ocenia czy na datę bilansową istnieją obiektywne dowody utraty wartości składników aktywów finansowych (pojedynczych lub grupy aktywów finansowych) i składników aktywów trwałych.

3.1.1. Utrata wartości aktywów finansowych

Istnienie obiektywnego dowodu utraty wartości aktywów finansowych jest następstwem jednego lub większej ilości zdarzeń, których wystąpienie wpływa bezpośrednio na szacowanie przyszłych przepływów finansowych związanych z tymi aktywami. Szacunki mogą uwzględniać możliwe do zaobserwowania dane wskazujące na wystąpienie niekorzystnej zmiany sytuacji płatniczej kredytobiorców należących do określonej grupy lub sytuacji gospodarczej w danym kraju lub jego części, co ma związek z problemami występującymi w tej grupie aktywów. Dla istotnych aktywów zaklasyfikowanych do portfela ISFA (Individually Significant Financial Assets), kwota odpisu ustalana jest jako różnica pomiędzy bieżącą wartością ekspozycji kredytowej a oczekiwanymi zdyskontowanymi przyszłymi przepływami związanymi z daną ekspozycją.

Dla aktywów z portfeli IBNR (Incurred But Not Reported) i INSFA (Individually Non-Significant Financial Assets) wyliczenia prowadzone są w stosunku do bieżącego zaangażowania w oparciu o parametry

określające prawdopodobieństwo wystąpienia przesłanki utraty wartości, wskaźnik oczekiwanej straty oraz okres ujawnienia.

Szczegółowe informacje dotyczące stosowanych w Grupie modeli do szacowania ryzyka kredytowego przedstawione zostały w niniejszym sprawozdaniu finansowym, w Rozdziale Zarządzanie ryzykiem w Grupie Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A., w punkcie poświęconym zarządzaniu ryzykiem kredytowym (punkt I).

Do określenia utraty wartości (lub jej odwrócenia) niezbędne jest wyliczenie bieżącej wartości oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych.

Metodologia i założenia wykorzystywane przy szacowaniu zarówno wysokości jak i momentów przyszłych przepływów pieniężnych są regularnie przeglądane i uaktualniane w razie potrzeby.

Opis przykładowych przesłanek identyfikacji utraty wartości aktywów finansowych, metodologia kalkulacji odpisów oraz stosowane zasady ewidencyjne opisane zostały w punkcie *Utrata wartości* (punkt 6.11. w niniejszym rozdziale).

Tabela poniżej prezentuje szacunkowy wpływ zmiany wartości bieżącej oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych w portfelu ISFA na zmianę odpisów z tytułu utraty wartości ekspozycji oraz rezerw na zobowiązania pozabilansowe.

2016

	Scenariusz (zmiana wartości FCF)	
	-10%	+10%
Szacunkowa zmiana odpisów [mln zł]	(68,70)	60,35
Szacunkowa zmiana odpisów [%]	(10,09%)	8,86%

3.1.2. Utrata wartości innych aktywów trwałych

Ocena w przedmiotowym zakresie bazuje na oszacowaniu wartości odzyskiwalnej aktywa trwałego, którą stanowi wartość użytkowa lub wartość sprzedaży netto w zależności od tego, która z wyżej wymienionych wartości na moment przeprowadzania przeglądu jest wyższa. Oszacowanie wartości użytkowej składnika aktywów trwałych (lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne w sytuacji gdy nie można ustalić wartości odzyskiwalnej pojedynczego składnika aktywów zaliczanego do majątku wspólnego) wiąże się, między innymi, z przyjęciem założeń w zakresie szacunków, co do kwot, terminów przyszłych przepływów pieniężnych, które Grupa może uzyskać z tytułu danego składnika aktywów trwałych (lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne) oraz innych czynników. W celu wyznaczenia wartości użytkowej, oszacowane przyszłe przepływy pieniężne są dyskontowane do ich wartości bieżącej przy użyciu stopy dyskontowej przed opodatkowaniem, która odzwierciedla bieżące oczekiwania rynku co do wartości pieniądza oraz specyficznego ryzyka w odniesieniu do danego aktywa.

Szacując wartość godziwą pomniejszoną o koszty sprzedaży Grupa opiera się na dostępnych danych rynkowych na ten temat lub wycenach sporządzonych przez niezależnych rzeczoznawców, które co do zasady również opierają się na szacunkach.

Zasady ewidencyjne w tym zakresie zostały wskazane w niniejszym rozdziale, w punkcie 8.4. *Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości niefinansowych aktywów.*

Poniższa tabela prezentuje wrażliwość testu na utratę wartości ośrodków wypracowujących środki pieniężne na stopę dyskontową.

(dane w mln zł)	31.12.2016	Zmiana stopy dyskontowej	
		- 1 p.p.	+ 1 p.p.
Nadwyżka wartość netto przepływów pieniężnych nad wartością księgową netto	2.005,5	2.878,0	1.424,7

3.2. Ryzyko kredytowe związane z instrumentami pochodnymi

Podejście zastosowane przez Grupę do szacowania ryzyka kredytowego związanego z instrumentami pochodnymi mającymi datę rozliczenia w przyszłości (transakcje aktywne, nierozliczone na dzień bilansowy) jest zgodne z podejściem stosowanym przez Grupę dla celów oceny ryzyka kredytowego wynikającego z należności kredytowych.

Szczegółowe informacje w zakresie wyceny do wartości godziwej instrumentów pochodnych z uwzględnieniem ryzyka kredytowego zostały opisane w punkcie 6.8. *Pochodne instrumenty finansowe i rachunkowość zabezpieczeń.*

3.3. Wycena instrumentów finansowych nie notowanych na aktywnych rynkach

Wartość godziwą instrumentów finansowych nie notowanych na aktywnych rynkach ustala się poprzez zastosowanie technik wyceny. Dla instrumentów pochodnych o charakterze nieopcyjnym stosowane są modele bazujące na zdyskontowanych przepływach pieniężnych. Dla instrumentów pochodnych o charakterze opcyjnym stosuje się modele wyceny odpowiednie do rodzaju transakcji.

Modele wyceny stosowane przez Grupę, podlegają weryfikacji przed ich zastosowaniem. W miarę możliwości do modeli wprowadzane są wyłącznie dane możliwe do obserwacji pochodzące z aktywnego rynku, jednakże w pewnych okolicznościach dobranie właściwego parametru wyceny wymaga oszacowania opartego na porównaniu instrumentu do innego o podobnej charakterystyce lub analogicznego, występującego na innym rynku. Zasadą przewodnią przy ustalaniu wyceny tym sposobem jest zastosowanie się do zasady ostrożnej wyceny nakazującej wybór niższej wyceny aktywów i wyższej wyceny pasywów jako bardziej prawdopodobnej, zwłaszcza w warunkach obniżonej płynności lub/i zmienności na rynkach finansowych. Zmiana założeń dotyczących tych czynników może wpłynąć na wyceny niektórych instrumentów finansowych.

3.4. Rezerwy na odprawy emerytalne i rentowe

Grupa tworzy rezerwy na odprawy emerytalne i rentowe zgodnie z MSR 19. Rezerwa na odprawy emerytalne i rentowe przyznane w ramach świadczeń z tytułu regulacji wynikających z Kodeksu Pracy wyliczana jest metodą aktuarialną przez niezależnego aktuarusza jako wartość obecna przyszłych, długoterminowych zobowiązań Grupy wobec pracowników według stanu zatrudnienia i płac na dzień aktualizacji.

Wyliczenie rezerw jest oparte na szeregu założeń, zarówno co do stóp dyskontowych, prognozowanych podwyżek wynagrodzeń jak i założeń dotyczących rotacji pracowników, ryzyka śmierci i innych. Założenia są weryfikowane na koniec roku obrotowego.

Poniższa tabela prezentuje wrażliwość modelu na przyjęte wartości poszczególnych założeń.

	Rezerwy na odprawy emerytalne i rentowe		
	Dolny przedział	Wariant Bazowy	Górny przedział
Stopa dyskontowa (+1% / wariant bazowy / - 1%)	26,6	29,3	32,4
Wzrost wynagrodzeń (-0,25% / wariant bazowy / +0,25)	28,5	29,3	30,0

3.5. Wycena programów motywacyjnych

3.5.1. Wycena wartości świadczeń wynikających z programu zmiennych składników wynagrodzeń

Na dzień bilansowy Grupa wykazuje w księgach szacunki dotyczące wartości bieżącej świadczeń, które będą realizowane w ramach programu zmiennych składników wynagrodzeń. Świadczenia te zostaną przyznane pracownikom objętym programem w oparciu o ocenę ich wyników pracy za dany rok. Program został zainicjowany w 2012 roku.

Podstawą oszacowania wartości świadczeń przyznawanych w formie akcji fantomowych jest mediana cen zamknięcia akcji Banku na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie w odpowiednim okresie.

Wartość godziwa odroczonej części świadczenia korygowana jest o współczynnik redukcji, który uwzględnia prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia powodującego konieczność skorygowania wartości przyznanego świadczenia, do którego pracownik na dzień bilansowy nie nabył jeszcze pełnych uprawnień. Katalog zdarzeń ściśle określają założenia programu.

Wartość bieżąca przedmiotowych świadczeń ustalana jest w oparciu o rynkową stopę dyskontową.

3.5.2. Wycena opcji przyznanych w ramach programu motywacyjnego Grupy ING

Wartości godziwe opcji przyznanych w ramach programu motywacyjnego Grupy ING zostały określone za pomocą symulacji Monte Carlo. Model ten uwzględnia oprocentowanie wolne od ryzyka (od 2,02% do 4,62%) jak również spodziewany termin realizacji udzielonych opcji (od 5 do 9 lat), cenę wykonania opcji, bieżącą cenę akcji (2,9 euro – 26,05 euro), spodziewaną zmienność świadectw udziałowych Grupy ING (25% - 84%) i spodziewany dochód z dywidendy (od 0,94% do 8,99%).

Źródłem zmienności przyjętej dla wyceny opcji udziałowych jest system inwestycyjny ING. Zmienność w tym systemie określana jest w oparciu o zmienność danych rynkowych, a nie o zmienność historyczną.

3.6. Wartość końcowa przedmiotu leasingu

Szacowana wartość końcowa stanowi zazwyczaj uzgodnioną przyszłą cenę wykupu środka trwałego przez klienta po zakończeniu okresu leasingu. Wartość ta jest wyliczana w momencie rozpoczęcia leasingu na podstawie wartości początkowej środka trwałego. Wartości końcowe są zazwyczaj ustalane na podstawie kwoty określonej w umowie i ujmowane są w pozycji inwestycji leasingowej netto. Odzyskanie wartości końcowej środka trwałego w leasingu jest uzależnione od wypełnienia warunków umowy leasingowej i jej zakończenia.

3.7. Okres i metoda amortyzacji aktywów niematerialnych

Okres i metoda amortyzacji aktywów niematerialnych są weryfikowane na koniec każdego roku obrotowego. Zmiany w okresie użytkowania lub oczekiwanym sposobie uzyskiwania korzyści ekonomicznych pochodzących z danego składnika aktywów niematerialnych są ujmowane poprzez zmianę odpowiednio okresu lub metody amortyzacji i traktowane jak zmiany wartości szacunkowych. W wyniku przeprowadzonej weryfikacji stawek i ekonomicznego okresu użyteczności wartości niematerialnych ustalono, że okres ekonomicznej użyteczności dla wartości niematerialnych realizowanych w ramach projektów strategicznych wynosi 5 lat.

Aplikacje strategiczne są realizowane w ramach strategicznych projektów, które to są kluczowe dla działalności Grupy. Zmiana okresu amortyzacji rozpoznana została prospektywnie od daty dostosowania, tj.: 1 stycznia 2016.

Dodatkowo Grupa podwyższyła limit aktywowania wydatków w zakresie nabycia (z 50 tys. zł na 440 tys. zł) lub wytworzenia we własnym zakresie (z 1 mln zł na 10 mln zł) oprogramowania

komputerowego.

Skutkiem wprowadzonej zmiany szacunków jest jednorazowe ujęcie kosztów oprogramowania komputerowego, którego koszt kształtuje się poniżej określonego limitu aktywacji.

Wpływ jednorazowego ujęcia kosztów oprogramowania komputerowego na wynik brutto za 2016 rok wynosi 25,7 mln zł.

4. Podstawy konsolidacji

4.1. Jednostki zależne

Jednostkami zależnymi są te podmioty, które są kontrolowane przez Bank. Kontrola istnieje wówczas, gdy Bank ma bezpośredni lub pośredni wpływ na politykę finansową i operacyjną jednostki, który pozwala mu na osiągnięcie zwrotu (korzyści ekonomicznych) z działalności tej jednostki.

Potwierdzenie sprawowania kontroli nad określoną jednostką zgodnie z wytycznymi wskazanymi w MSSF 10 wymaga jednoczesnego spełnienia następujących warunków:

- posiadania istniejącego prawa (władzy) dającego bieżącą możliwość kierowania istotną działalnością jednostki (działalnością, która znacząco wpływa na zwrot z tytułu określonego zaangażowania w daną jednostkę),
- ekspozycji na zmienne zwroty lub posiadania praw do zmiennych zwrotów,
- posiadania możliwości wykorzystania istniejących praw (władzy) do wywierania wpływu na kwotę zwrotów wynikających z danego zaangażowania.

Warunków wskazanych powyżej nie uważa się za spełnione, jeżeli istniejące prawa mają wyłącznie charakter ochronny tj.: definiowane są jako prawa zabezpieczające interesy Banku wynikające z danego zaangażowania.

Ponowna ocena kontroli prowadzona jest każdorazowo, jeżeli fakty i okoliczności wskazują, że nastąpiła zmiana w zakresie warunków stanowiących podstawę analizy określonego zaangażowania, niemniej jednak nie rzadziej niż raz w roku.

Sprawozdania finansowe jednostek zależnych są zawarte w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym od momentu przejścia kontroli do chwili jej ustania.

W sytuacji ustania kontroli Bank:

- zaprzestaje ujmowania aktywów i zobowiązań jednostki poprzednio zależnej w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym,
- rozpoznaje wszelkie zyski lub straty związane ze zdarzeniami powodującymi utratę kontroli, przypadające udziałom poprzednio dającym kontrolę.

Inwestycje zatrzymane ujmuje w wartości godziwej na dzień utraty kontroli, który stanowi moment początkowego ujęcia w księgach Banku takiej inwestycji, w zależności od warunków jako:

- udziały we wspólnych ustaleniach umownych lub
- udziały w jednostkach stowarzyszonych lub
- aktywa finansowe klasyfikowane i wyceniane zgodnie z intencją ich utrzymywania.

4.2. Połączenia jednostek

4.2.1. Prawne połączenia z jednostką zależną

W przypadku rozliczania transakcji łączenia Banku z jednostką zależną od Banku (pozostającą pod wspólną kontrolą) Grupa stosuje metodę odpowiadającą warunkom metody łączenia udziałów

w rozumieniu Ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, jako rezultat zastosowania wytycznych wskazanych w MSR 8.

Metoda ta polega na włączeniu do jednostkowego sprawozdania finansowego Banku poszczególnych pozycji odpowiednich aktywów i pasywów łączonej spółki zależnej, według wartości wykazywanych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym podmiotu dominującego na dzień połączenia. Połączenie nie wpływa na dane porównywalne i w związku z tym nie wymaga ich przekształcenia.

4.2.2. Objęcie kontroli nad jednostką pozostającą pod wspólną kontrolą w rozumieniu MSSF 3

Opisaną powyżej w punkcie 4.2.1. metodę Grupa stosuje również do ujęcia w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym objęcia kontroli nad jednostką pozostającą pod wspólną kontrolą w rozumieniu MSSF 3.

Grupa przyjęła podejście polegające na tym, że w przypadku objęcia kontroli nad jednostką pozostającą pod wspólną kontrolą w rozumieniu MSSF 3, dane porównywalne nie są korygowane.

4.2.3. Objęcie kontroli nad jednostką spoza Grupy ING

Metoda przejścia stosowana jest przy rozliczaniu nabycia jednostek od stron niepowiązanych. W dniu przejścia Grupa ujmuje, osobno od wartości firmy, możliwe do zidentyfikowania nabyte aktywa i przejęte zobowiązania z uwzględnieniem warunków ujmowania oraz wszelkie niekontrolujące udziały w jednostce przejmowanej.

4.3. Jednostki stowarzyszone i pod wspólną kontrolą

Na dzień bilansowy Grupa nie posiada jednostki stowarzyszonej ani jednostki pozostającej pod wspólną kontrolą.

4.4. Transakcje podlegające wyłączeniu przy konsolidacji

Salda wewnątrzgrupowe oraz zyski i straty lub przychody i koszty powstałe w wyniku transakcji wewnątrzgrupowych podlegają wyłączeniu w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

5. Waluty obce

5.1. Waluta funkcjonalna i waluta prezentacji

Pozycje zawarte w sprawozdaniach finansowych poszczególnych jednostek Grupy wycenia się w walucie podstawowego środowiska gospodarczego, w którym dana jednostka prowadzi działalność („waluta funkcjonalna”). Skonsolidowane sprawozdanie finansowe prezentowane jest w złotych, które są walutą funkcjonalną i walutą prezentacji Grupy.

5.2. Transakcje w walutach obcych

Transakcje w walutach obcych są przeliczane po kursie obowiązującym w dniu transakcji. Wynikające z tych transakcji aktywa i zobowiązania pieniężne denominowane w walutach obcych, przeliczane są po kursie obowiązującym w danym dniu. Różnice kursowe powstające z rozliczenia tych transakcji oraz wyceny bilansowej aktywów i zobowiązań pieniężnych wyrażonych w walutach obcych rozpoznawane są w rachunku zysków i strat w pozycji szczegółowej *Wynik z pozycji wymiany*, będącej elementem linii *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*.

Różnice kursowe wynikające od zmian wartości godziwej instrumentów finansowych zaklasyfikowanych do aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży ujmuje się w kapitale z aktualizacji wyceny aktywów finansowych klasyfikowanych do tej kategorii finansowej.

6. Aktywa i zobowiązania finansowe

6.1. Klasyfikacja

Grupa klasyfikuje instrumenty finansowe do następujących kategorii: składniki aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności, pożyczki i należności, aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.

6.1.1. Składniki aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy

Są to składniki aktywów lub zobowiązań finansowych spełniające jeden z poniższych warunków:

- są klasyfikowane jako przeznaczone do obrotu. Składniki aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych kwalifikuje się jako przeznaczone do obrotu, jeśli są nabyte lub zaciągnięte głównie w celu sprzedaży lub odkupienia w nieodległym terminie lub są częścią portfela określonych instrumentów finansowych, którymi zarządza się łącznie w celu generowania zysków osiąganych w krótkich terminach. Instrumenty pochodne klasyfikuje się również jako przeznaczone do obrotu, chyba że instrument pochodny jest wyznaczonym i efektywnym instrumentem zabezpieczającym,
- przy początkowym ujęciu został wyznaczony przez Grupę jako wyceniany w wartości godziwej przez wynik finansowy. Wyznaczenie takie Grupa może zastosować tylko wówczas gdy:
 - wyznaczony składnik aktywów lub zobowiązań finansowych jest instrumentem łącznym zawierającym jeden lub więcej wbudowanych instrumentów pochodnych kwalifikujących się do odrębnego ich ujmowania, przy czym wbudowany instrument pochodny nie może zmieniać znacząco przepływów pieniężnych wynikających z umowy zasadniczej lub wydzielenie instrumentu pochodnego jest zabronione;
 - zastosowanie takiej kwalifikacji aktywa lub zobowiązania eliminuje lub znacząco zmniejsza niespójność w zakresie wyceny lub ujmowania (tzw. niedopasowanie księgowe na skutek innego sposobu wyceny aktywów lub zobowiązań lub odmiennego ujmowania związanych z nimi zysków lub strat);
 - grupa aktywów lub zobowiązań finansowych lub obu tych kategorii jest odpowiednio zarządzana, a jej wyniki oceniane w oparciu o wartość godziwą, zgodnie z udokumentowanymi zasadami zarządzania ryzykiem lub strategią inwestycyjną Grupy.

6.1.2. Inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności

Są to aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami oraz o ustalonym terminie wymagalności, względem których Grupa ma stanowczy zamiar i jest w stanie utrzymać w posiadaniu do upływu terminu wymagalności, inne niż spełniające definicję pożyczek i należności. W przypadku sprzedaży lub przekwalifikowania inwestycji utrzymywanych do terminu wymagalności o wartości większej niż nieznaczną w stosunku do całkowitej kwoty inwestycji utrzymywanych do terminu wymagalności przed terminem wymagalności, cała kategoria inwestycji podlega przeklasyfikowaniu do kategorii aktywów dostępnych do sprzedaży. W takim przypadku przez okres 2 lat Grupa nie może kwalifikować do kategorii inwestycji utrzymywanych do terminu wymagalności żadnych aktywów finansowych.

Sankcji wskazanej powyżej nie stosuje się, w sytuacji gdy:

- sprzedaż była realizowana na tyle blisko terminu zapadalności inwestycji, że zmiany rynkowych stóp procentowych nie miały większego wpływu na wartość godziwą składnika aktywów,
- po odzyskaniu zasadniczej części nominału w wyniku spłaty lub przedpłaty zgodnie z harmonogramem,
- na skutek odosobnionego zdarzenia, które nie poddaje się kontroli Grupy, nie jest zdarzeniem powtarzającym się i którego nie można było przewidzieć na podstawie racjonalnych przesłanek.

6.1.3. Pożyczki i należności

Pożyczki i należności są aktywami finansowymi niebędącymi instrumentami pochodnymi, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami, które nie są kwotowane na aktywnym rynku, inne niż:

- aktywa finansowe, które jednostka zamierza sprzedać natychmiast lub w bliskim terminie i które klasyfikowane są jako przeznaczone do obrotu bądź te, które przy początkowym ujęciu zostały wyznaczone do wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy,
- aktywa finansowe wyznaczone przez jednostkę przy początkowym ujęciu jako dostępne do sprzedaży,
- aktywa finansowe, których posiadacz może nie odzyskać zasadniczo pełnej kwoty inwestycji początkowej z innego powodu niż pogorszenie obsługi kredytu, które klasyfikuje się jako dostępne do sprzedaży.

Do kategorii pożyczek i należności należą kredyty i pożyczki udzielone innym bankom i klientom włączając skupione wierzytelności, dłużne papiery wartościowe reklasyfikowane z portfela aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży oraz dłużne papiery wartościowe nienotowane na aktywnym rynku, spełniające definicję pożyczek i należności.

6.1.4. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży są to aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi, które zostały wyznaczone jako dostępne do sprzedaży lub niebędące pożyczkami i należnościami, inwestycjami utrzymywanymi do terminu wymagalności, ani aktywami finansowymi wycenianymi w wartości godziwej przez wynik finansowy.

6.1.5. Pozostałe zobowiązania finansowe

Zobowiązania finansowe będące wynikającym z umowy obowiązkiem wydania środków pieniężnych lub innego składnika aktywów finansowych innej jednostce niezakwalifikowane do grupy wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy mające charakter depozytu lub pożyczki otrzymanej.

6.1.6. Gwarancje finansowe

Gwarancja finansowa jest kontraktem, na mocy którego wystawca zobowiązuje się do wykonania na rzecz beneficjenta określonych płatności w celu zrekompensowania poniesionych przez beneficjenta strat, spowodowanych zaniechaniem przez określonego dłużnika spłat wynikających z oryginalnych bądź zmodyfikowanych warunków umowy instrumentu dłużnego.

6.2. Ujmowanie

Grupa ujmuje składnik aktywów lub zobowiązanie finansowe w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, gdy staje się stroną umowy tego instrumentu. Transakcje zakupu i sprzedaży aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat, utrzymywanych do terminu zapadalności i dostępnych do sprzedaży ujmuje się stosownie z przyjętą dla wszystkich tego typu operacji metodą księgowania w dniu rozliczenia transakcji – dniu, w którym składnik aktywów jest dostarczony jednostce lub dostarczony przez jednostkę. Pożyczki i należności są rozpoznawane w momencie wypłaty środków do kredytobiorcy.

6.3. Usunięcie z bilansu

Składnik aktywów finansowych jest wyłączany z bilansu Grupy w momencie, gdy wygasają umowne prawa do przepływów pieniężnych ze składnika aktywów finansowych lub w momencie, gdy Grupa przenosi umowne prawa do otrzymania przepływów pieniężnych ze składnika aktywów finansowych. Przenosząc składnik aktywów finansowych Grupa ocenia, w jakim stopniu zachowuje ryzyko i korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych. W tym przypadku:

- jeżeli Grupa przenosi zasadniczo całe ryzyko i wszystkie korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych to wyłącza składnik aktywów finansowych z bilansu,
- jeżeli Grupa zachowuje zasadniczo całe ryzyko i wszystkie korzyści związane z posiadaniem składnika aktywów finansowych, to w dalszym ciągu ujmuje składnik aktywów finansowych w bilansie,
- jeżeli Grupa nie przenosi ani nie zachowuje zasadniczo całego ryzyka i wszystkich korzyści związanych z posiadaniem składnika aktywów finansowych, to Grupa ustala, czy zachowała kontrolę nad tym składnikiem aktywów finansowych. W przypadku zachowania kontroli składnik aktywów finansowych jest nadal ujmowany w bilansie Grupy, odpowiednio w przypadku braku kontroli jest z bilansu wyłączany do wysokości wynikającej z utrzymania zaangażowania (continuing involvement).

Grupa wyłącza ze swojego bilansu zobowiązanie finansowe (lub jego część), gdy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygaś.

Zmiana sposobu rozliczania instrumentów pochodnych stopy procentowej za pośrednictwem centralnego kontrahenta London Clearing House:

- z „zabezpieczonych do rynku” (ang.: „collateralized to market”)
- na „rozliczone do rynku” (ang.: settled to market”)

w ocenie Grupy nie spełnia warunków usunięcia z bilansu wskazanych w MSR 39.

Grupa usuwa pożyczki i należności lub ich części z bilansu, jeżeli prawa dotyczące umowy kredytowej wygasają, Grupa zrzeknie się tych praw, dokona sprzedaży kredytu lub gdy w wyniku modyfikacji warunków umowy kredytu lub pożyczki, wartość bieżąca przyszłych przepływów pieniężnych pierwotnego zaangażowania i zaangażowania rozpoznanego w bilansie po modyfikacji różni się o więcej niż 10%.

Najczęściej Grupa spisuje należności w ciężar odpisów utworzonych z tytułu utraty wartości w przypadku stwierdzenia nieściągalności aktywów finansowych, a także w przypadkach gdy koszty dochodzenia zwrotu przewyższają kwotę należności.

Kwoty należności spisanych odzyskane w późniejszych okresach pomniejszają wartość odpisów utworzonych z tytułu utraty wartości w rachunku zysków i strat.

6.4. Wycena

W momencie początkowego ujęcia składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe wycenia się w wartości godziwej, powiększonej w przypadku składnika aktywów lub zobowiązania

finansowego nie klasyfikowanych jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy o istotne koszty transakcji, które mogą być bezpośrednio przypisane do nabycia lub emisji składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego.

Po początkowym ujęciu, Grupa wycenia aktywa finansowe, w tym instrumenty pochodne będące aktywami, w wartości godziwej, za wyjątkiem:

- pożyczek i należności, które wycenia się według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej,
- inwestycji utrzymywanych do terminu wymagalności, które wycenia się według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej,
- inwestycji w instrumenty kapitałowe nie posiadające kwotowań cen rynkowych z aktywnego rynku i których wartość godziwa nie może być wiarygodnie zmierzona, a także powiązane z nimi instrumenty pochodne, które muszą zostać rozliczone przez dostawę nie kwotowanych instrumentów kapitałowych, które wycenia się według kosztu.

Po początkowym ujęciu zobowiązania finansowe są wyceniane według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej, za wyjątkiem:

- zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Takie zobowiązania, w tym instrumenty pochodne będące zobowiązaniami, wycenia się w wartości godziwej z wyjątkiem zobowiązania będącego instrumentem pochodnym powiązany z instrumentem kapitałowym nie kwotowanym na aktywnym rynku, które musi być rozliczone przez dostawę tego instrumentu, wycenianego według kosztu, gdyż jego wartość godziwa nie może być wiarygodnie zmierzona,
- zobowiązań finansowych powstałych w wyniku przeniesienia składnika aktywów finansowych, które nie kwalifikuje się do wyłączenia z bilansu lub ujmowanych z zastosowaniem podejścia wynikającego z utrzymania zaangażowania (continuing involvement).

Pozostałe zobowiązania finansowe wyceniane są według zamortyzowanego kosztu lub w kwocie wymaganej zapłaty.

Udzielone gwarancje finansowe wyceniane są w kwocie wyższej z:

- kwoty będącej najbardziej właściwym szacunkiem nakładów niezbędnych do wypełnienia obecnego obowiązku wynikającego z gwarancji finansowej, przy uwzględnieniu prawdopodobieństwa jej realizacji,
- kwoty rozpoznanej w momencie początkowego ujęcia, skorygowanej o rozliczoną kwotę prowizji otrzymanej za udzielenie gwarancji.

6.5. Przekwalifikowanie

Określony składnik aktywów finansowych zaklasyfikowany jako dostępny do sprzedaży, może zostać przeklasyfikowany z tej kategorii w przypadku, gdy spełnia definicję pożyczek i należności oraz gdy Grupa ma zamiar i możliwość utrzymać ten składnik aktywów finansowych w dającej się przewidzieć przyszłości lub do terminu jego wymagalności. Wartość godziwą składnika aktywów finansowych w dniu przekwalifikowania uznaje się odpowiednio za jego nowy koszt lub nowy zamortyzowany koszt.

W przypadku składnika aktywów finansowych z określonym terminem wymagalności, zyski lub straty ujęte w kapitałach własnych do dnia przekwalifikowania, amortyzuje się i ujmuje w rachunku zysków i strat przez okres pozostały do terminu wymagalności. Wszelkie różnice pomiędzy nowym zamortyzowanym kosztem a kwotą umorzeniową amortyzuje się przez okres do terminu wymagalności instrumentu, podobnie do amortyzacji premii lub dyskonta. Amortyzacja prowadzona jest przy wykorzystaniu metody efektywnej stopy procentowej.

6.6. Zyski i straty wynikające z wyceny w terminie późniejszym

Zyski lub straty wynikające ze zmiany wartości godziwej składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego, nie stanowiących części powiązania zabezpieczającego, ujmuje się w następujący sposób:

- zyski lub straty wynikające ze składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego, zakwalifikowanego jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, ujmuje się w rachunku zysków i strat,
- zyski lub straty wynikające z wyceny do wartości godziwej składnika aktywów finansowych zaliczonego do dostępnych do sprzedaży, ujmuje się bezpośrednio w kapitale własnym, poprzez zestawienie zmian w kapitale własnym.

Odsetki wyliczone przy zastosowaniu metody efektywnej stopy procentowej ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Z chwilą wystąpienia utraty wartości składników aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych Grupa obciąża rachunek zysków i strat kwotą odsetek umownych niezapłaconych na dzień wystąpienia utraty wartości. Od tej chwili Grupa nalicza odsetki od wartości składników aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych pomniejszonej o wartość dokonanego odpisu z tytułu utraty wartości. Odsetki są naliczane przy użyciu stopy procentowej stosowanej dla celów kalkulacji odpisów z tytułu utraty wartości składników aktywów finansowych. W dalszej kolejności wartość ta jest korygowana o spłacone w danym okresie odsetki umowne.

Dywidendy wynikające z instrumentów kapitałowych dostępnych do sprzedaży ujmuje się w rachunku zysków i strat w momencie, kiedy powstaje prawo jednostki do ich otrzymania.

Różnice kursowe wynikające ze zmian wartości składnika aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży wyrażonego w walucie obcej ujmuje się bezpośrednio w kapitale własnym tylko w odniesieniu do aktywów niepieniężnych, natomiast różnice kursowe generowane przez aktywa pieniężne (np. papiery dłużne) zaliczane są do rachunku zysków i strat.

W momencie usunięcia składnika aktywów finansowych z bilansu skumulowane zyski lub straty poprzednio ujęte w kapitale własnym ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Jeżeli występują obiektywne przesłanki, iż nastąpiła utrata wartości składnika aktywów finansowych zaliczonego do dostępnych do sprzedaży, to Grupa rozpoznaje odpis aktualizujący w sposób opisany w punkcie 6.11.2. dotyczącym utraty wartości składników aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży.

Wartość godziwa aktywów i zobowiązań finansowych kwotowanych na aktywnym rynku (w tym papierów wartościowych) ustalana jest w oparciu o cenę kupna (bid price) dla pozycji długiej i sprzedaży (offer price) dla pozycji krótkiej. W przypadku braku aktywnego rynku dla danego instrumentu lub w przypadku papierów wartościowych, które nie są notowane na aktywnym rynku Grupa ustala wartość godziwą przy zastosowaniu technik wyceny, do których zalicza się wykorzystanie ostatnich transakcji rynkowych, analizę zdyskontowanych przepływów pieniężnych, modele wyceny opcji oraz inne techniki wyceny powszechnie używane przez uczestników rynku. Wartość godziwa aktywów i zobowiązań finansowych ustalana jest w oparciu o zasady ostrożnej wyceny (ang.: prudent valuation) bazując na wskazówkach zawartych w standardach technicznych Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (EBA do artykułu 105(14) Regulacji EU 575/2013 opublikowane w marcu 2014). Celem takiego podejścia jest wyznaczenie wartości godziwej na wysokim 90% poziomie ufności, z uwzględnieniem niepewności ceny rynkowej oraz kosztu zamknięcia.

Aktywność rynku ocenia się w oparciu o częstotliwość i wolumen przeprowadzanych transakcji oraz dostępność do informacji o kwotowanych cenach, które co do zasady powinny być dostarczane w sposób ciągły.

Za rynek główny i zarazem najkorzystniejszy uważa się rynek do którego Grupa ma dostęp i na którym w zwykłych warunkach zawarłby transakcje sprzedaży/zakupu składnika aktywów

lub przeniesienia zobowiązania.

W oparciu o stosowane metody ustalania wartości godziwej, poszczególne składniki aktywów/zobowiązań finansowych klasyfikuje się do następujących kategorii:

- poziom 1: aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane bezpośrednio w oparciu o ceny kwotowane na aktywnym rynku,
- poziom 2: aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o techniki wyceny bazujące na założeniach wykorzystujących informacje pochodzące z aktywnego rynku lub obserwacje rynkowe,
- poziom 3: aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o powszechnie stosowane przez uczestników rynku techniki wyceny, których założenia nie bazują na informacji pochodzącej z aktywnego rynku.

W cyklach miesięcznych Grupa weryfikuje czy wystąpiły zmiany w jakości danych wejściowych stosowanych do poszczególnych technik wyceny i ustala, jakie były powody tych zmian oraz ich wpływ na kalkulację wartości godziwej składnika aktywów/zobowiązań finansowych. Każdy zidentyfikowany przypadek rozpatrywany jest indywidualnie i w oparciu o szczegółowe analizy Grupa podejmuje decyzję, czy jego identyfikacja wiąże się z koniecznością aktualizacji podejścia do ustalania wartości godziwej czy też nie.

W uzasadnionych przypadkach Grupa podejmuje decyzję o wprowadzeniu zmian w metodologii ustalania wartości godziwej oraz dacie ich wprowadzenia rozumianej, jako data zmiany okoliczności. Następnie uwzględnia wpływ wprowadzenia zmian na klasyfikację do poszczególnych kategorii hierarchii wyceny w wartości godziwej. Wszelkie zmiany w metodologii wyceny wraz z uzasadnieniem podlegają szczegółowym ujawnieniom w odrębnej notce do sprawozdania finansowego.

6.7. Metoda rozchodu w zakresie dłużnych i kapitałowych papierów wartościowych

Dla celów szacowania wartości godziwej oraz wyniku zrealizowanego na sprzedaży papierów wartościowych, konieczne jest zastosowanie określonej metody rozchodu. Zastosowanie metody rozchodu w przedmiotowym zakresie bazuje na interpretacji, której skutkiem jest analogiczne zastosowanie wytycznych wskazanych w MSR 2 Zapasy, jednak w zakresie możliwym do wykorzystania z uwzględnieniem określonej specyfiki tego typu instrumentów finansowych.

Grupa stosuje „średnią ważoną cenę nabycia” jako obowiązującą metodę rozchodu do szacowania wartości godziwej oraz wyniku zrealizowanego w zakresie papierów wartościowych z prawem do kapitału.

Grupa stosuje metodę „pierwsze weszło, pierwsze wyszło” FIFO jako obowiązującą metodę rozchodu w zakresie dłużnych papierów wartościowych.

6.8. Pochodne instrumenty finansowe i rachunkowość zabezpieczeń

Pochodne instrumenty finansowe wyceniane są w wartości godziwej bez uwzględniania kosztów transakcji, które będą poniesione przy ich sprzedaży. Podstawą do wyznaczenia wartości godziwej pochodnego instrumentu finansowego przy początkowym ujęciu jest cena transakcyjna, tj. wartość godziwa uiszczonej lub otrzymanej zapłaty.

Wartość bilansowa instrumentów pochodnych stopy procentowej rozliczanych za pośrednictwem centralnego kontrahenta London Clearing House uwzględnia sposób rozliczania transakcji zgodnie z podejściem „rozliczone do rynku” (ang.: „settled to market”).

W wycenie do wartości godziwej instrumentów pochodnych uwzględniany jest komponent ryzyka kredytowego, poprzez dodatkowe korekty wyceny. Korekty wycen są szacowane na poziomie pojedynczego kontrahenta z uwzględnieniem oczekiwanej ekspozycji z tytułu przedrozliczeniowego ryzyka kredytowego (ang. presettlement) oraz analogicznego ryzyka generowanego przez Grupę.

Podejście to zakłada możliwość występowania ryzyka nierozliczenia przyszłych płatności po obu stronach transakcji (ang. bilateral value adjustment). Korekta wyliczana jest w oparciu o szacowaną na podstawie wielu symulacji oczekiwaną dodatnią ekspozycję (eliminowane są wyniki ze scenariuszy dające wynik negatywny) oraz bieżącą rynkową wartość (bądź jej szacunek na podstawie referencji do danych porównywalnych) instrumentów zabezpieczających przed ryzykiem kredytowym (ang. CDS). W analogiczny sposób kalkulowany jest element ryzyka własnego na poziomie Grupy oraz element wystąpienia scenariusza równoczesnej niewypłacalności po stronie klienta i Grupy.

Dodatkowo, dla transakcji zapadłych lub zerwanych i nierozliczonych na dzień bilansowy Grupa dokonuje odpisów wykorzystując metodologię stosowaną dla oceny ryzyka należności kredytowych, dla których stwierdzono utratę wartości.

Powyższe dwa typy korekt wartości godziwej zostały w różny sposób odzwierciedlone w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. Korekty wartości godziwej z tytułu ryzyka dla transakcji niezapadłych zostały zaprezentowane w pozycji *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*, natomiast odpisy dla transakcji zapadłych w pozycji *Odpisy na utratę wartości aktywów finansowych i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe*. Jeżeli transakcja, dla której w poprzednim okresie sprawozdawczym została dokonana korekta wartości godziwej w pozycji *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany* staje się zapadła lub podlega restrukturyzacji, to kwota wcześniejszej korekty do wartości godziwej zostaje przeniesiona do pozycji bilansowej *Odpisy z tytułu utraty wartości*, a dotworzona część odpisu dla takiej już zapadłej transakcji jest prezentowana w rachunku zysków i strat w pozycji *Odpisy na utratę wartości aktywów finansowych i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe*. Tak więc na wynik finansowy wpływa tylko kwota nadwyżki aktualnego odpisu (lub dokonanego umorzenia) dla transakcji zapadłej nad kwotą korekty wartości godziwej utworzoną w sytuacji gdy transakcja ta była jeszcze niezapadła.

Grupa oddziela i ujmuje w sprawozdaniu z sytuacji finansowej instrumenty pochodne będące składnikiem instrumentów hybrydowych. Instrument hybrydowy zawiera umowę zasadniczą niebędącą instrumentem pochodnym oraz instrument pochodny powodujący, że część lub całość przepływów pieniężnych wynikających z umowy zasadniczej jest modyfikowana w oparciu o określoną stopę procentową, cenę instrumentu finansowego, cenę towaru, kurs waluty, indeks cen lub stóp lub inną zmienną.

Grupa oddziela wbudowane instrumenty pochodne od umowy zasadniczej i ujmuje je analogicznie jak pozostałe instrumenty pochodne, jeżeli cechy ekonomiczne i ryzyka związane z wbudowanymi instrumentami pochodnymi nie są ściśle powiązane z cechami ekonomicznymi i ryzykami właściwymi dla umowy zasadniczej, instrument pochodny o takich samych warunkach jak wbudowany instrument pochodny spełnia definicję instrumentu pochodnego oraz umowa zasadnicza nie jest wyceniana w wartości godziwej przez wynik finansowy. Wbudowane instrumenty pochodne wyceniane są w wartości godziwej, a jej zmiany są ujmowane w rachunku zysków i strat.

Grupa wykorzystuje pochodne instrumenty finansowe w celu zabezpieczenia przed ryzykiem walutowym oraz ryzykiem stóp procentowych wynikającymi z działalności Grupy. Instrumenty pochodne, które nie zostały desygnowane jako instrumenty zabezpieczające zgodnie z zasadami rachunkowości zabezpieczeń, klasyfikowane są jako instrumenty przeznaczone do obrotu i wyceniane w wartości godziwej.

6.8.1. Rachunkowość zabezpieczeń

Rachunkowość zabezpieczeń ujmuje wpływające na rachunek zysków i strat skutki kompensowania zmian wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego oraz pozycji zabezpieczanej.

Grupa wyznacza określone instrumenty pochodne jako zabezpieczenie wartości godziwej lub zabezpieczenie przepływów pieniężnych. Grupa stosuje rachunkowość zabezpieczeń, jeśli spełnione są następujące warunki:

- w momencie ustanowienia zabezpieczenia sporządzono sformalizowaną dokumentację powiązania zabezpieczającego, w której określono przyjęty przez Grupę cel zarządzania ryzykiem oraz strategię zabezpieczania. W dokumentacji Grupa wyznacza instrument zabezpieczający, który zabezpiecza daną pozycję lub transakcję oraz określa rodzaj ryzyka, przed którym się zabezpiecza. Grupa określa sposób, w jaki będzie oceniana skuteczność instrumentu zabezpieczającego w równoważeniu zmian przepływów środków pieniężnych z tytułu zabezpieczanej transakcji, w zakresie ograniczenia ryzyka, przed którym Grupa się zabezpiecza,
- zabezpieczający instrument finansowy będący przedmiotem kontraktu i zabezpieczane za jego pomocą aktywa lub pasywa charakteryzują się podobnymi cechami, a w szczególności wartością nominalną, datą zapadalności, wrażliwością na zmiany stopy procentowej lub na zmiany kursu waluty,
- Grupa przewiduje, że zabezpieczenie będzie odznaczało się wysoką skutecznością w równoważeniu przepływów środków pieniężnych, zgodnie z udokumentowaną strategią zarządzania ryzykiem, dotyczącą tego konkretnego powiązania zabezpieczającego,
- zabezpieczenie przepływów środków pieniężnych dotyczy wysoce prawdopodobnej prognozowanej transakcji, która jest narażona na ryzyko zmian przepływów środków pieniężnych wpływających na poziom wyniku finansowego,
- skuteczność zabezpieczenia można wiarygodnie ocenić, czyli można wiarygodnie wycenić wartość godziwą zabezpieczanej pozycji lub przepływy środków pieniężnych z niej pochodzące oraz wartość godziwą instrumentu zabezpieczającego,
- zabezpieczenie jest na bieżąco weryfikowane i stwierdza się jego wysoką skuteczność w całym okresie jego wykorzystania.

Zabezpieczenie wartości godziwej

Jest to zabezpieczenie przed ryzykiem zmiany wartości godziwej ujętego składnika aktywów lub zobowiązania lub uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania, albo wyodrębnionej części takiego składnika aktywów, zobowiązania lub uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania, które przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka i które może wpływać na rachunek zysków i strat.

Zabezpieczenie wartości godziwej ujmowane jest w następujący sposób: zyski lub straty wynikające ze zmiany wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego (tj. pochodnego instrumentu zabezpieczającego) wykazuje się w rachunku zysków i strat; zyski lub straty związane z pozycją zabezpieczaną, wynikające z zabezpieczanego ryzyka, korygują wartość bilansową zabezpieczanej pozycji i są ujmowane w rachunku zysków i strat. Z uwagi na powyższe ewentualna nieefektywność strategii (tj. brak pełnego kompensowania zmian wartości godziwej pozycji zabezpieczanej i zmian wartości godziwej instrumentu zabezpieczanego) ujawniana jest od razu w rachunku zysków i strat.

W przypadku pozycji zabezpieczanej będącej składnikiem aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, zyski lub straty wynikające z zabezpieczanego ryzyka ujmuje się w rachunku zysków i strat, natomiast zyski lub straty wynikające z niezabezpieczonego ryzyka ujmuje się w kapitale własnym.

Grupa stosuje rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej w celu zabezpieczenia zmian wartości godziwej instrumentów dłużnych o stałej stopie procentowej zakwalifikowanych do portfela aktywów dostępnych do sprzedaży oraz instrumentów dłużnych o stałej stopie procentowej zaklasyfikowanych do portfela pożyczek i należności przed ryzykiem wynikającym ze zmiany stóp procentowych.

Zabezpieczenie przepływów pieniężnych

Jest to zabezpieczenie przed ryzykiem zmienności przepływów pieniężnych, które:

- można przypisać konkretnemu rodzajowi ryzyka związanemu z ujętym składnikiem aktywów lub zobowiązaniem (takimi, jak całość lub część przyszłych płatności odsetkowych od zadłużenia o zmiennym oprocentowaniu) lub z wysoce prawdopodobną planowaną transakcją,
- może wpływać na rachunek zysków i strat.

Zabezpieczenie przepływów pieniężnych ujmowane jest w następujący sposób: zmiany wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego, które stanowią efektywną część powiązania zabezpieczającego, ujmuje się bezpośrednio w kapitale własnym poprzez sprawozdanie z całkowitych dochodów, natomiast nieefektywną część zysków lub strat związanych z instrumentem zabezpieczającym ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Zyski i straty ujęte w kapitale własnym (efektywne zabezpieczenie), w momencie ujęcia składnika aktywów lub zobowiązań finansowych będącego skutkiem zabezpieczanej planowanej transakcji, przenoszone są do rachunku zysków i strat w tym okresie lub w okresach, w których zabezpieczany składnik aktywów lub zobowiązań ma wpływ na rachunek zysków i strat.

Grupa stosuje rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych w celu zabezpieczenia wielkości przyszłych przepływów pieniężnych określonego portfela aktywów/pasywów Grupy lub portfela wysoce prawdopodobnych planowanych transakcji przed ryzykiem wynikającym ze zmiany stóp procentowych oraz wysoce prawdopodobnych planowanych transakcji przed ryzykiem wynikającym ze zmiany kursu walut obcych.

Ponadto Grupa stosuje strategię zabezpieczającą w celu zabezpieczenia ryzyka walutowego i ryzyka bazy wynikającego z finansowania portfela kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty CHF lub EUR zobowiązaniami w złotych przy wykorzystaniu walutowych transakcji wymiany stóp procentowych tj. Currency Interest Rate Swap (CIRS).

W ramach jednego powiązania ekonomicznego pomiędzy zawartymi transakcjami CIRS a udzielonymi kredytami w CHF lub EUR oraz finansującymi je depozytami złotowymi, Grupa dla celów rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych równocześnie ustanawia dwa powiązania zabezpieczające. Powyższe jest przeprowadzane poprzez wyodrębnienie części rzeczywistej transakcji CIRS zabezpieczającej portfel kredytów indeksowanych do waluty CHF lub EUR przed ryzykiem walutowym i ryzykiem stopy procentowej oraz części rzeczywistej transakcji CIRS zabezpieczającej zobowiązania w złotych przed ryzykiem stopy procentowej.

6.8.2. Instrumenty pochodne nie spełniające kryteriów rachunkowości zabezpieczeń

Zmiany wartości godziwej instrumentów pochodnych nie spełniających kryteriów rachunkowości zabezpieczeń wykazywane są w rachunku zysków i strat bieżącego okresu. Zmiany wartości godziwej instrumentów pochodnych stopy procentowej wynikające z bieżącego naliczania kuponu odsetkowego prezentowane są w pozycji *Wynik odsetkowy na instrumentach pochodnych* natomiast pozostała część zmiany wartości godziwej instrumentów pochodnych stopy procentowej prezentowana jest w pozycji *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*.

Zmiany wartości godziwej walutowych instrumentów pochodnych dekomponowane są na trzy elementy, które prezentowane są w następujący sposób:

- zmiany wartości godziwej wynikające z bieżącego naliczenia punktów swapowych/forwardowych prezentowane są w pozycji *Wynik odsetkowy na instrumentach pochodnych*,

- zmiany wartości godziwej z tytułu zmian kursów walutowych prezentowane są w pozycji *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*,
- pozostała część zmiany wartości godziwej (tj. z tytułu zmiany stóp procentowych) prezentowana jest w pozycji *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*.

6.9. Kompensowanie instrumentów finansowych

Składnik aktywów finansowych i zobowiązanie finansowe Grupa kompensuje i wykazuje w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w kwocie netto wtedy i tylko wtedy, gdy istnieje ważny tytuł prawny do dokonania kompensaty ujętych kwot oraz, gdy rozliczenie ma zostać dokonane w kwocie netto albo realizacja składnika aktywów i wykonanie zobowiązania następują jednocześnie.

W celu ograniczenia ryzyka strat kredytowych Grupa zawiera umowy ramowe z kontrahentami, z którymi przeprowadza transakcje, uwzględniające możliwość kompensowania wzajemnych należności i zobowiązań w sytuacjach wystąpienia przypadków naruszenia takiej umowy ramowej.

6.10. Transakcje kupna/sprzedaży papierów wartościowych z przyrzeczeniem odsprzedaży/odkupu

Grupa prezentuje w sprawozdaniu z sytuacji finansowej aktywa finansowe odsprzedane z klauzulą przyrzeczenia odkupu (transakcje typu repo, sell-buy-back) jednocześnie ujmując po stronie pasywów zobowiązania wynikające z udzielonego przyrzeczenia odkupu. Warunkiem stosowania takiego rozwiązania jest zachowanie przez Grupę ryzyka i korzyści wynikających z danego aktywa pomimo jego transferu.

W przypadku transakcji zakupu papierów wartościowych z przyrzeczeniem sprzedaży (reverse repo, buy-sell-back) posiadane aktywa finansowe prezentowane są jako należność wynikająca z klauzuli odkupu zabezpieczona papierami wartościowymi.

Transakcje wyceniane są zgodnie z intencją ich zawarcia. W związku z tym transakcje, które realizowane są w ramach kategorii instrumentów finansowych przeznaczonych do obrotu wyceniane są w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat, natomiast pozostałe według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej.

6.11. Utrata wartości

6.11.1. Aktywa wyceniane według zamortyzowanego kosztu

Na każdy dzień bilansowy Grupa ocenia, czy istnieją dowody utraty wartości składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych. Składnik aktywa finansowego lub grupa aktywów finansowych utraciły wartość, a strata z tytułu utraty wartości została poniesiona wyłącznie, gdy istnieją dowody utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń mających miejsce po początkowym ujęciu składnika aktywów (zdarzenie powodujące stratę), a zdarzenie (lub zdarzenia) powodujące stratę ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne wynikające ze składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe. Nie ujmuje się strat oczekiwanych w wyniku przyszłych zdarzeń bez względu na stopień prawdopodobieństwa ich zajścia.

Dowodem utraty wartości jest

- identyfikacja obiektywnego dowodu utraty wartości (w przypadku korporacyjnych i detalicznych ekspozycji kredytowych) lub
- wynik analizy (testu) na utratę wartości wskazujący na utratę wartości (w przypadku korporacyjnych ekspozycji kredytowych).

Obiektywne dowody utraty wartości korporacyjnej lub detalicznej ekspozycji kredytowej obejmują wystąpienie co najmniej jednej z następujących sytuacji:

- zaprzestanie przez klienta spłat kapitału, odsetek lub prowizji i opóźnienie w spłacie utrzymuje się przez więcej niż 90 dni, pod warunkiem, że kwota zaległości jest wyższa niż próg istotności określony dla danego segmentu klienta lub produktu,
- wystąpienie kolejnego udogodnienia (forbearance) lub wystąpienie przeterminowania przekraczającego 30 dni w przypadku korporacyjnej ekspozycji kredytowej ze statusem „forbearance”, jednak nie dotyczy ekspozycji, które cały czas od nadania statusu forbearance były klasyfikowane jako obsługiwane (pracujące),
- złożenie wniosku o upadłość likwidacyjną, układową lub wszczęcie postępowania naprawczego przez Grupę, klienta, lub inny bank. W przypadku detalicznych ekspozycji kredytowych dotyczy wyłącznie sytuacji, w której to Grupa składa wniosek o upadłość klienta,
- ogłoszenie upadłości likwidacyjnej, zatwierdzenie upadłości układowej lub postępowania naprawczego wobec klienta – jeśli zakładają one brak pełnej spłaty Grupy,
- ekspozycja kredytowa staje się wymagalna na skutek wypowiedzenia przez Grupę umowy kredytowej,
- umorzenie lub odpisanie przez Grupę istotnej kwoty należności klienta skutkującej zmniejszeniem przepływów pieniężnych z danego składnika aktywów finansowych,
- wszczęcie egzekucji przez Grupę,
- kwestionowanie bilansowej ekspozycji kredytowej przez klienta na drodze postępowania sądowego,
- nieznanie miejsca pobytu klienta skutkujące brakiem reprezentacji w kontaktach z Grupą oraz nieujawniony majątek klienta,
- znaczące trudności finansowe Klienta, w szczególności:
 - w przypadku korporacyjnej ekspozycji kredytowej Grupa oceniła z wysokim prawdopodobieństwem (powyżej 50%), że sytuacja klienta nie pozwoli na spłatę zadłużenia w całości w ramach analizy (testu) na utratę wartości,
 - w przypadku detalicznej ekspozycji kredytowej:
 - zła sytuacja ekonomiczno-finansowa wyrażona najniższą klasą ryzyka klienta (dotyczy klientów z segmentu Przedsiębiorców),
 - restrukturyzacja detalicznej ekspozycji kredytowej typu non-performing,
 - utrata wartości na innych rachunkach w ramach segmentu produktowego klient posiada inne ekspozycje kredytowe ze zidentyfikowanymi dowodami utraty wartości,
- w przypadku detalicznych ekspozycji kredytowych uzasadnione podejrzenie wyłudzenia kredytu.

W przypadku detalicznych ekspozycji kredytowych obiektywne dowody utraty wartości mają zastosowanie, jeśli przekroczony zostanie próg istotności w kwocie 500 złotych. W przypadku korporacyjnych ekspozycji kredytowych nieposiadających ratingu istnieje próg istotności 1000 złotych dla kredytów w rachunku bieżącym z przeterminowaniem powyżej 90 dni. Dla pozostałych korporacyjnych ekspozycji kredytowych Grupa nie stosuje progu istotności.

W przypadku korporacyjnych ekspozycji kredytowych wynik analizy (testu) na utratę wartości determinuje identyfikację utraty wartości. Przeprowadzenie testu jest wynikiem identyfikacji przesłanki utraty wartości. Do przesłanek utraty wartości dla korporacyjnych ekspozycji kredytowych należą:

- zagrożenie upadłością lub inna reorganizacja finansowa, które mogą skutkować brakiem spłaty aktywa finansowego lub jej opóźnieniem,
- zaprzestanie przez klienta spłat kapitału, odsetek lub prowizji i opóźnienie w spłacie utrzymuje się przez więcej niż 45 dni,
- Grupa ocenia, że klient będzie miał trudności ze spłatą zadłużenia, tzn. klient znalazł się w trudnej sytuacji finansowej, co może skutkować brakiem spłaty aktywa finansowego lub jej opóźnieniem,
- istotne naruszenie warunków umownych przez klienta, które może mieć negatywny wpływ na przyszłe przepływy pieniężne z danego składnika aktywów finansowych,
- zanik aktywnego rynku na dany składnik aktywów finansowych znajdujących się w posiadaniu Grupy ze względu na trudności finansowe emitenta/klienta, co może mieć negatywny wpływ na przyszłe przepływy pieniężne z danego składnika aktywów finansowych,
- restrukturyzacja należności kredytowej ze względów niekomercyjnych tj. związanych z istotnymi trudnościami finansowymi klienta. Dotyczy to sytuacji, kiedy klient z powyższych względów zwrócił się do Grupy o udogodnienie lub Grupa już przyznała klientowi takie udogodnienie, które nie miałyby miejsca, gdyby klient nie doświadczał tych trudności finansowych (w tym forbearance). W szczególności mogą to być sytuacje: wydłużenie okresu kredytowania, zmniejszenie rat kredytowych, zawieszenie płatności kapitału lub odsetek,
- znaczące pogorszenie ratingu klienta,
- poważny konflikt pomiędzy udziałowcami, utrata jedyne go/głównego kontrahenta, utrata/śmierć kluczowej osoby w podmiocie przy braku odpowiedniej sukcesji, zdarzenie losowe powodujące zniszczenie kluczowych aktywów podmiotu.

W procesie identyfikacji utraty wartości, w pierwszej kolejności Grupa ocenia, również czy występują przesłanki utraty wartości dla składników aktywów finansowych.

Kontrolą pod kątem utraty wartości ekspozycji objęty jest cały portfel kredytowy klientów detalicznych, strategicznych i sieciowych klientów korporacyjnych. Ocena ekspozycji kredytowej pod kątem utraty wartości wykonywana jest w stosunku do dłużnika automatycznie w cyklu dziennym dla klientów z segmentów detalicznych oraz w obowiązujących terminach monitoringu portfela regularnego i nieregularnego w stosunku do klientów strategicznych i sieciowych klientów korporacyjnych.

Wystąpienie przesłanki utraty wartości ekspozycji kredytowej klientów strategicznych i sieciowych klientów korporacyjnych wymaga przeklasyfikowania dłużnika do portfela klientów nieregularnych i przeprowadzenia analizy (testu) pod kątem utraty wartości w oparciu o oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne. Identyfikacja obiektywnego dowodu utraty wartości wymaga przeklasyfikowania klienta do najniższej klasy ryzyka, bez konieczności przeprowadzenia analizy (testu) pod kątem utraty wartości.

Jeżeli w wyniku oceny stwierdza się, że dla danego składnika aktywów finansowych nie istnieją dowody utraty wartości składnik ten włączany jest do grup aktywów finansowych o podobnych cechach ryzyka kredytowego, które wskazują na zdolność dłużnika do spłaty całości zobowiązania zgodnie z warunkami umowy. Odpis aktualizujący w tak wyznaczonych grupach wyliczany jest metodą kolektywną. Jeśli istnieją dowody, że została poniesiona strata z tytułu utraty wartości pożyczek i należności lub inwestycji utrzymywanych do terminu wymagalności wycenianych według zamortyzowanego kosztu, to kwota odpisu aktualizującego równa się różnicy pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych z zastosowaniem pierwotnej efektywnej stopy procentowej danego składnika instrumentu finansowego.

W praktyce oznacza to, że dla istotnych aktywów kalkulacja odpisu dokonywana jest bezpośrednio przy zastosowaniu zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych dla danego aktywa, a dla nieistotnych aktywów - określana jest przy użyciu metody kolektywnej kalkulacji odpisów.

Podczas szacowania przyszłych przepływów pieniężnych brane są pod uwagę dostępne informacje na temat dłużnika, w szczególności ocenie podlega możliwość spłaty ekspozycji, a w przypadku, gdy ekspozycja kredytowa posiada zabezpieczenie, przy szacowaniu uwzględnia się również oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne z realizacji zabezpieczenia z uwzględnieniem m.in. czasu, kosztów oraz trudności związanych z odzyskaniem płatności w wyniku sprzedaży zabezpieczenia.

Jeżeli istniejące dowody utraty wartości składnika aktywów lub grupy aktywów finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu wskazują, że oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne wynikające z wyżej wymienionych aktywów finansowych nie wystąpią, wtedy kwota odpisu aktualizującego wartość aktywów równa jest ich wartości bilansowej.

Kwota odpisu aktualizującego wyliczana kolektywnie oparta jest na podstawie historii strat dla aktywów o podobnych charakterystykach ryzyka kredytowego. Dane historyczne dotyczące strat są korygowane na podstawie dostępnych bieżących danych (w celu odzwierciedlenia oddziaływania bieżących warunków, które nie miały wpływu w ocenianym okresie) jak też, korygowane poprzez wyeliminowanie czynników mających wpływ na dane historyczne, a nie występujących obecnie.

Grupa regularnie weryfikuje metodologię i założenia przyjęte do oszacowania przyszłych przepływów pieniężnych w celu zmniejszenia rozbieżności pomiędzy stratami szacowanymi a rzeczywistymi.

W celu wyliczenia kwoty odpisu na ekspozycje bilansowe i pozabilansowe, wyrażone jako EAD wykorzystuje się, między innymi, prawdopodobieństwo wystąpienia straty (zmodyfikowany parametr PD). Sposób kalkulacji parametru PD pozwala na uwzględnienie specyfiki poszczególnych produktów, okresów ujawniania się strat na tych produktach oraz korekt historycznych strat na podstawie danych dostępnych z bieżącego okresu (zgodnie z filozofią Point-in-Time). Odsetki i opłaty karne rozpoznawane są metodą kasową i nie są częścią podstawy tworzenia odpisów aktualizacyjnych.

Dla portfeli IBNR (Incurred But Not Reported) i INSFA (Individually Non- Significant Financial Assets) wyliczenia prowadzone są w oparciu o parametry PD, EAD, LGD i okres ujawnienia, zgodnie z poniższą formułą:

$$\text{Odpis aktualizacyjny} = PD_{LIP} \times (EAD + EI) \times LGD$$

Gdzie:

- PD_{LIP} – prawdopodobieństwo wystąpienia utraty wartości w horyzoncie LIP zgodnie z podejściem uwzględniającym bieżący profil ryzyka danego portfela (filozofią Point-in-Time). Okres ujawnienia straty (LIP) wyrażony w miesiącach wynosi w zależności od segmentu biznesowego:
 - 8 miesięcy dla małych przedsiębiorstw i kredytów konsumpcyjnych,
 - 9 miesięcy dla klientów strategicznych, dużych i średnich przedsiębiorstw,
 - 12 miesięcy dla detalicznych kredytów hipotecznych,
- EAD (exposure at default) – kwota bieżącego zaangażowania bilansowego powiększona o prognozowany ekwiwalent bilansowy niewykorzystanych linii kredytowych i zobowiązań pozabilansowych z uwzględnieniem współczynnika konwersji (tzw. CCF lub k-faktora) według odpowiednich modeli EAD,
- EI (effective interests) - odsetki umowne naliczone i niezapłacone z uwzględnieniem nierozliczonych prowizji wraz z korektą z tytułu efektywnej stopy procentowej dla tych zaangażowań dla których jest wyznaczana efektywna stopa procentowa oraz odsetki umowne naliczone i niezapłacone dla tych zaangażowań dla których nie jest wyznaczana efektywna stopa procentowa,
- LGD – wskaźnik oczekiwanej straty, odpowiadający dopełnieniu do jedności stosunku wartości możliwej do odzyskania i podstawy tworzenia odpisów aktualizacyjnych uwzględniający wszelkie koszty bezpośrednie poniesione od momentu wystąpienia utraty wartości do momentu zakończenia procesu windykacji. Historyczne parametry strat są korygowane na podstawie danych pochodzących z bieżących obserwacji w celu

uwzględnienia wpływu aktualnych czynników rynkowych, które nie miały miejsca w okresie, którego dotyczą obserwacje historyczne, oraz wyłączenia skutków okoliczności, które miały miejsce w okresie historycznym, a które nie zachodzą obecnie.

W stosunku do ekspozycji z rozpoznaną utratą wartości (INSFA) parametr PD wynosi 100%.

Poziom parametru LGD, służący do wyliczania kwoty odpisu aktualizującego metodą kolektywną dla ekspozycji z rozpoznaną utratą wartości (niewykonaniem zobowiązania), jest uzależniony od czasu przebywania ekspozycji kredytowej w stanie utraty wartości. Dodatkowo, dla wydzielonych portfeli, które skupiają ekspozycje pozostające w stanie niewykonania zobowiązania co najmniej 2 lub 3 lata (w zależności od segmentu), również wartość parametru LGD wynosi 100%.

Grupa prowadzi także proces weryfikacji wysokości współczynnika konwersji (tzw. CCF lub k-faktor) wykorzystania wolnej części limitu kredytowego w okresie od daty sprawozdawczej do wystąpienia niewykonania zobowiązania, celem zapewnienia zgodności z MSR 37 dotyczącym tworzenia rezerw na warunkowe zobowiązania pozabilansowe.

Podejście to w szczególności pozwala na wykrycie:

- już zaistniałych strat,
- strat, które wystąpiły na dzień oceny utraty wartości, lecz jeszcze nie zostały udokumentowane (tzw. rezerwa na straty kredytowe, dla których nastąpiła utrata wartości, ale nie zostały zaraportowane – IBNR).

Utrata wartości wykazywana jest jako zmniejszenie wartości bilansowej składnika aktywów poprzez dokonanie odpisów aktualizujących, zaś kwota straty (utworzonego w okresie odpisu aktualizującego) obciąża rachunek zysków i strat okresu. Dla segmentu średnich i dużych korporacyjnych klientów, po upływie 2 lat pozostawania klienta w sytuacji niewykonania zobowiązania i braku możliwości przeklasyfikowania klienta do portfela bez utraty wartości, ekspozycja pozostaje w 100% pokryta odpisem lub umorzona. Dla segmentu klientów detalicznych pozostających w analogicznej sytuacji, ekspozycja pozostaje w 100% pokryta odpisem po upływie:

- 3 lat dla kredytów hipotecznych,
- 2 lat dla pozostałych zaangażowań kredytowych.

Jeżeli w kolejnym okresie wysokość straty z tytułu utraty wartości zmniejszy się na skutek zdarzenia, które nastąpiło po wystąpieniu utraty wartości (np. poprawy oceny zdolności kredytowej dłużnika), wówczas uprzednio dokonany odpis z tytułu utraty wartości jest odwracany przez rachunek zysków i strat poprzez dokonanie odpowiedniej korekty odpisów aktualizujących. W stosunku do klientów strategicznych i sieciowych klientów korporacyjnych Grupa określiła zdarzenia skutkujące możliwością odwrócenia utraty wartości ekspozycji kredytowej (wymagane jest spełnienie wszystkich poniższych warunków łącznie):

- okres pobytu klienta w portfelu z utratą wartości (INSFA lub ISFA) wynosi nie mniej niż 12 miesięcy oraz minęło minimum 3 miesiące od momentu uznania, że wartość bilansowa ekspozycji jest równa bieżącej wartości oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych. Jednakże w przypadku braku przesłanek utraty wartości, odwrócenie utraty wartości ekspozycji może nastąpić niezwłocznie po uprawdopodobnieniu się istotnego zdarzenia zewnętrznego wpływającego w ocenie Grupy pozytywnie na sytuację klienta lub w przypadku istotnego obniżenia zaangażowania Grupy czy pozyskania istotnego nowego zabezpieczenia zaangażowania Grupy,
- brak opóźnień w spłacie,
- Grupa ocenia, że klient spłaci wszystkie zobowiązania wobec Grupy, a przeprowadzony test na utratę wartości z uwzględnieniem oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych

nie wykazuje utraty wartości, a w przypadku klienta posiadającego ekspozycję ze statusem: „udzielenie udogodnienia w spłacie” (ang.: forbearance) dodatkowo wymagane jest aby był on zaklasyfikowany do portfela ekspozycji niepracujących (ang.: non performing exposure) przez co najmniej 12 miesięcy po identyfikacji forbearance.

6.11.2. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

Na każdy dzień bilansowy Grupa ocenia, czy wystąpiły obiektywne dowody utraty wartości aktywów finansowych klasyfikowanych do kategorii dostępne do sprzedaży.

Dowody wskazujące, że aktywo finansowe lub grupa aktywów finansowych trwale utraciła wartość mogą wynikać z jednej lub kilku przesłanek, które zaprezentowane zostały poniżej:

- znaczące trudności finansowe emitenta (np.: znaczące ujemne kapitały własne, wysokie ponoszone straty w bieżącym roku przekraczające kapitał własny, wypowiedzenie umowy kredytowej o znaczącej wartości w innym banku),
- niedotrzymanie warunków umowy, w tym w szczególności niespłacenie lub zaleganie ze spłatą wymagalnych zobowiązań (np.: odsetek lub nominału), interpretowane jako materializacja ryzyka kredytowego emitenta,
- przyznanie emitentowi przez jego wierzycieli udogodnień w spłacie zobowiązań, których by nie otrzymał w innych okolicznościach,
- wysokie prawdopodobieństwo upadłości lub innej reorganizacji finansowej emitenta,
- identyfikacja utraty wartości aktywa finansowego w poprzednim okresie,
- zanik aktywnego rynku na aktywo finansowe, który może wynikać z trudności finansowych emitenta,
- opublikowane analizy oraz przewidywania agencji ratingowych lub innych jednostek, które potwierdzają określony (wysoki) profil ryzyka aktywa finansowego,
- inne możliwe do zaobserwowania dane wskazujące na możliwy do ustalenia spadek oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych wynikających z grupy aktywów finansowych, które pojawiły się po dacie ich początkowego ujęcia w księgach Grupy. Dane o których mowa powyżej mogą dotyczyć niekorzystnych zmian w sytuacji płatniczej grupy emitentów, kraju lub lokalnych warunków ekonomicznych, które są skorelowane z brakiem spłat z grupy aktywów finansowych.

Dodatkowe przesłanki wskazujące na możliwość występowania utraty wartości, które z uwagi na ich charakter odnosi się do kapitałowych papierów wartościowych:

- znaczący lub długotrwale utrzymujący się spadek wartości godziwej papierów kapitałowych poniżej ceny/kosztu nabycia,
- spadek wartości godziwej papierów kapitałowych nieproporcjonalnie duży w stosunku do papierów kapitałowych wyemitowanych przez inne podmioty z tej samej branży,
- znaczące nieoczekiwane pogorszenie się zysków emitenta, przepływów lub aktywów netto od daty nabycia,
- redukcja lub zaprzestanie płatności dywidendy,
- znacząca redukcja ratingu kredytowego emitenta, która wystąpiła po dacie ich nabycia/początkowego ujęcia w księgach Grupy.

Znaczący lub długotrwale utrzymujący się spadek wartości godziwej oceniany jest w oparciu o następujące kryteria ilościowe wskazujące na możliwość wystąpienia utraty wartości:

- aktualna cena rynkowa utrzymuje się na poziomie 25% poniżej ceny zakupu dłużej niż 6 miesięcy,

- aktualna cena rynkowa utrzymuje się na poziomie 40% poniżej ceny zakupu,
- aktualna cena rynkowa utrzymuje się na poziomie w przedziale od 10% do 25% poniżej ceny zakupu dłużej niż 12 miesięcy.

Wskazane kryteria ilościowe stosowane są w sposób obiektywny (tj. ich wystąpienie stanowi podstawę identyfikacji utraty wartości) niemniej jednak w sytuacji potwierdzenia niepodważalnych dowodów dopuszcza się możliwość:

- braku identyfikacji utraty wartości oraz
- identyfikacji utraty wartości w sytuacji gdy kryteria ilościowe tego nie wykazują, ale z innych dostępnych, zidentyfikowanych i potwierdzonych przesłanek wynika, że taka utrata wartości występuje.

W sytuacji, gdy występują obiektywne dowody, że nastąpiła utrata wartości składnika aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, to skumulowane straty ujęte dotychczas bezpośrednio w kapitale własnym wyksięgowuje się z kapitału własnego i ujmuje w rachunku zysków i strat, nawet jeśli składnik aktywów finansowych nie został wyłączony z bilansu.

Kwota skumulowanych strat, która zostaje wyksięgowana z kapitału własnego i ujęta w rachunku zysków i strat, stanowi różnicę pomiędzy kosztem nabycia (pomniejszonym o wszelkie spłaty kapitału i amortyzację) i bieżącą wartością godziwą, pomniejszoną o wszelkie straty z tytułu utraty wartości tego składnika aktywów uprzednio ujęte w rachunku zysków i strat.

Straty z tytułu utraty wartości inwestycji w instrument kapitałowy kwalifikowany jako dostępny do sprzedaży nie poddaje się odwróceniu przez rachunek zysków i strat. Jeśli w następnym okresie wartość godziwa instrumentu dłużnego dostępnego do sprzedaży wzrośnie, a wzrost ten może być obiektywnie łączony ze zdarzeniem następującym po ujęciu straty z tytułu utraty wartości w rachunku zysków i strat, to kwotę odwracanego odpisu ujmuje się w rachunku zysków i strat.

6.11.3. Aktywa finansowe wyceniane według kosztu

Jeśli występują obiektywne dowody, że nastąpiła utrata wartości nienotowanego instrumentu kapitałowego, który nie jest wyceniany według wartości godziwej, gdyż jego wartości godziwej nie można wiarygodnie ustalić, albo instrumentu pochodnego, który jest powiązany i musi zostać rozliczony przez dostawę takiego nienotowanego instrumentu kapitałowego, to kwotę straty z tytułu utraty wartości ustala się jako różnicę pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów finansowych oraz wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych przy zastosowaniu bieżącej rynkowej stopy zwrotu dla podobnych aktywów finansowych. Tak ustalonych strat z tytułu utraty wartości nie poddaje się odwróceniu.

6.12. Ekspozycje z udzielonymi udogodnieniami w spłacie i ekspozycje niepracujące

Grupa ustaliła zasady w zakresie identyfikacji i raportowania transakcji z udzielonym udogodnieniem w spłacie (ang.: forbearance) oraz ekspozycji niepracujących (ang.: non-performing exposures) w oparciu o Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) 2015/1278 z dnia 9 lipca 2015 roku zmieniające rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 680/2014 ustanawiające wykonawcze standardy techniczne dotyczące sprawozdawczości nadzorczej instytucji w odniesieniu do instrukcji, wzorów i definicji.

Zgodnie z przyjętą definicją, forbearance występuje w sytuacji, w której:

- klient ma stwierdzone lub spodziewane w krótkim czasie trudności z regulowaniem swoich zobowiązań finansowych,

- ze względu na te trudności Grupa zdecydowała o zastosowaniu wobec klienta udogodnienia w celu umożliwienia mu wywiązania się ze zobowiązań umownych lub nie dopuszczenia do powstania trudności ze spłatą,
- udogodnienie nie wynika ze względów komercyjnych oraz zostało przyznane na warunkach odbiegających od rynkowych, w tym nie byłoby przyznane, gdyby klient nie doświadczał trudności finansowych oraz zmieniona umowa zawiera warunki bardziej korzystne od warunków rynkowych, tj. takich jakie mogliby uzyskać w Banku w tym czasie inni dłużnicy o podobnym profilu ryzyka,
- klient zaakceptował udogodnienie, tj. nastąpiła zmiana dotychczasowych warunków umowy lub zawarta została umowa o refinansowanie lub weszła w życie „wbudowana klauzula udogodnienia” albo Grupa zaniechała podjęcia działań w sytuacji istotnego złamania przez klienta kluczowej klauzuli finansowej.

Forbearance jest rozpoznawany w ww. sytuacjach niezależnie od otrzymanej od klienta rekompensaty za udogodnienie oraz przyjętych przez Grupę prawnych zabezpieczeń.

W segmencie detalicznym wszystkie zaangażowania objęte procesem restrukturyzacji traktowane są jako zaangażowania z udogodnieniem.

Do kategorii ekspozycji niepracujących (non-performing exposure) Grupa zalicza ekspozycje, które spełniają co najmniej jedno z poniższych kryteriów:

- istotne zaangażowanie jest przeterminowane powyżej 90 dni,
- w ocenie Grupy istnieje małe prawdopodobieństwo, że klient wywiąże się w całości ze swoich zobowiązań kredytowych bez konieczności podejmowania przez Grupę działań takich jak realizacja zabezpieczeń (bez względu na wartość przeterminowanej kwoty i liczbę dni przeterminowania),
- stwierdzono utratę wartości ekspozycji kredytowej.

Ekspozycje są również klasyfikowane do grupy ekspozycji niepracujących (non-performing exposure) w sytuacji pojawienia się przeterminowania powyżej 30 dni kalendarzowych na ekspozycji ze statusem forbearance lub udzielenia kolejnego udogodnienia typu forbearance na takiej ekspozycji, przy czym dotyczy to wyłącznie przypadków, w których klient ze statusem *forbearance* w okresie od nadania tego statusu był w portfelu niepracującym, a następnie został przekwalifikowany do portfela pracującego.

Udzielone udogodnienie może:

- nie zmieniać w znaczący sposób istotnych warunków oraz oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych istniejącego aktywa finansowego, lub
- zmieniać istotnie warunki lub oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne, względem warunków lub oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych z istniejącego aktywa finansowego.

W takich przypadkach odpowiednio:

- oczekiwane przyszłe przepływy ze zmienionego aktywa finansowego podlegającego udogodnieniu zostają ujęte w wycenie istniejącego aktywa finansowego w oparciu o oczekiwany okres realizacji oraz kwoty zdyskontowane pierwotną efektywną stopą procentową dla istniejącego aktywa finansowego, lub
- istniejące aktywo finansowe jest wyłączone z bilansu, a nowe aktywo finansowe jest ujmowane w bilansie w wartości godziwej na dzień początkowego ujęcia, a różnica pomiędzy istniejącym a nowym aktywem odnoszona jest na rachunek zysków i strat. Ujęcie takie jest niezależne od zmiany lub braku zmiany formy prawnej transakcji i opiera się na jej treści ekonomicznej.

7. Nieruchomości inwestycyjne

Nieruchomość inwestycyjna to nieruchomość (grunt, budynek, lub część budynku lub też oba te elementy), którą Grupa (działając jako właściciel lub leasingobiorca w leasingu finansowym) traktuje jako źródło przychodów z czynszów lub utrzymuje w posiadaniu ze względu na przyrost jej wartości, względnie obie te korzyści. Jednocześnie nieruchomość taka:

- jest zajmowana przez Grupę tylko w nieznacznym stopniu,
- nie jest przeznaczona na sprzedaż w ramach zwykłej działalności Grupy.

W związku z tym przepływy środków pieniężnych uzyskiwane dzięki nieruchomości inwestycyjnej są w dużej mierze niezależne od pozostałych aktywów będących w posiadaniu Grupy.

Nieruchomość inwestycyjna początkowo ujmowana jest wg ceny nabycia lub kosztu wytworzenia. Po początkowym ujęciu wartość nieruchomości inwestycyjnej nie podlega amortyzacji. Wycena prowadzona jest w oparciu o model wartości godziwej. Zysk lub strata wynikająca ze zmiany wartości odnoszona jest do zysku lub straty netto okresu, w którym wystąpiła zmiana i jest prezentowany w *Wyniku na pozostałej działalności podstawowej* w pozycji *Wycena nieruchomości inwestycyjnej do wartości godziwej*. Szacunek wartości godziwej nieruchomości inwestycyjnej odzwierciedla warunki rynkowe na dzień bilansowy.

8. Aktywa niefinansowe

8.1. Rzeczowe aktywa trwałe

8.1.1. Własne składniki rzeczowych aktywów trwałych

Rzeczowe aktywa trwałe stanowią kontrolowane środki trwałe oraz nakłady na ich budowę. Do środków trwałych zaliczane są składniki rzeczowych aktywów trwałych o przewidywanym okresie wykorzystywania dłuższym niż rok, które są utrzymywane z uwagi na ich wykorzystanie na własne potrzeby lub w celu oddania ich do użytkowania innym podmiotom na podstawie umowy najmu lub w celach administracyjnych.

Rzeczowe aktywa trwałe, za wyjątkiem budynków i gruntów wykazuje się według modelu opartego na cenie nabycia lub koszcie wytworzenia tzn. po początkowym ujęciu wykazuje się według kosztu historycznego pomniejszonego o odpisy amortyzacyjne / umorzeniowe oraz z tytułu utraty wartości. Na koszt historyczny składają się cena nabycia / koszt wytworzenia i koszty bezpośrednio związane z nabyciem danych aktywów.

Każda część składowa pozycji rzeczowych aktywów trwałych, której cena nabycia lub koszt wytworzenia jest istotny w porównaniu z ceną nabycia lub kosztem wytworzenia całej pozycji jest amortyzowana osobno. Grupa alokuje początkową wartość pozycji rzeczowych aktywów trwałych na jej istotne części.

Budynki i grunty wykazuje się według modelu opartego na wartości przeszacowanej tzn. po początkowym ujęciu wykazuje się w wartości przeszacowanej, stanowiącej jej wartość godziwą na dzień przeszacowania, pomniejszonej o kwotę późniejszej zakumulowanej amortyzacji i późniejszych zakumulowanych odpisów aktualizacyjnych z tytułu utraty wartości. Przeszacowania przeprowadza się na tyle regularnie, aby wartość bilansowa nie różniła się w sposób istotny od wartości, która zostałaby ustalona przy zastosowaniu wartości godziwej na dzień bilansowy.

Efekt przeszacowania jest odzwierciedlony w rezerwie rewaluacyjnej/kapitale z aktualizacji w przypadku wzrostu wartości lub w rachunku zysków i strat w przypadku spadku wartości bilansowej składnika. Jednakże zwiększenie wartości ujmowane jest jako przychód w rachunku zysków i strat w takim zakresie, w jakim odwraca ono zmniejszenie wartości z tytułu przeszacowania tego samego składnika aktywów, które poprzednio ujęto jako koszt danego okresu w rachunku zysków i strat. Analogicznie zmniejszenie wartości aktywa wynikające z przeszacowania rozlicza się z odnośną nadwyżką powstałą w wyniku poprzednio dokonanego przeszacowania tego aktywa.

Całość nadwyżki z przeszacowania odnoszona jest na zyski zatrzymane w momencie wycofania z użycia lub zbycia składnika aktywów.

8.1.2. Nakłady ponoszone w terminie późniejszym

Grupa ujmuje w wartości bilansowej pozycji rzeczowych aktywów trwałych koszty wymiany części tych pozycji w momencie ich poniesienia, jeśli istnieje prawdopodobieństwo, że Grupa uzyska przyszłe korzyści ekonomiczne związane ze składnikiem aktywów, a cenę nabycia lub koszt wytworzenia można wycenić w wiarygodny sposób. Pozostałe koszty są ujmowane w rachunku zysków i strat w momencie ich poniesienia.

8.2. Wartości niematerialne

Składnik wartości niematerialnych to możliwy do zidentyfikowania niepieniężny składnik aktywów, który nie posiada postaci fizycznej.

Do wartości niematerialnych klasyfikowane są aktywa spełniające następujące wymagania:

- można je wyodrębnić lub wydzielić z jednostki gospodarczej i sprzedać, przekazać, licencjonować lub oddać do odpłatnego użytkowania osobom trzecim, zarówno indywidualnie, jak też łącznie z powiązanymi z nimi umowami, składnikami aktywów lub zobowiązań,
- wynikają z tytułów umownych lub innych tytułów prawnych, bez względu na to, czy podlegają one przeniesieniu lub wyodrębnieniu z jednostki gospodarczej lub innych praw i obowiązków.

8.2.1. Wartość firmy

Wartość firmy z tytułu przejęcia jednostki jest początkowo ujmowana według ceny nabycia stanowiącej kwotę nadwyżki sumy:

- przekazanej zapłaty,
- kwoty wszelkich niekontrolujących (mniejszości) udziałów w jednostce przejmowanej oraz
- w przypadku połączenia jednostek realizowanego etapami, wartości godziwej na dzień przejęcia udziału w kapitale jednostki przejmowanej, należącego poprzednio do jednostki przejmującej,

nad kwotą netto ustaloną na dzień przejęcia wartości możliwych do zidentyfikowania nabytych aktywów i przejętych zobowiązań.

Wartość firmy prezentowana w sprawozdaniu finansowym Grupy ujęta została w oparciu o wymagania obowiązujące na dzień zastosowania Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy, tj.: według ceny nabycia stanowiącej nadwyżkę kosztów połączenia jednostek gospodarczych nad udziałem jednostki przejmującej w wartości godziwej netto możliwych do zidentyfikowania aktywów, zobowiązań i zobowiązań warunkowych. Po początkowym ujęciu, wartość firmy jest wykazywana według ceny nabycia pomniejszonej o wszelkie skumulowane odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości.

8.2.2. Oprogramowanie komputerowe

Nabyte licencje na oprogramowanie komputerowe są aktywowane w wysokości poniesionych kosztów nabycia i jego zaimplementowania.

Nakłady związane z utrzymywaniem oprogramowania komputerowego są wykazywane jako koszty w momencie ich poniesienia.

8.2.3. Pozostałe wartości niematerialne

Pozostałe wartości niematerialne nabywane przez Grupę, wykazuje się w cenie nabycia lub koszcie wytworzenia pomniejszonym o umorzenie i łączną kwotę odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości.

8.2.4. Późniejsze nakłady

Nakłady poniesione po początkowym ujęciu nabytego składnika wartości niematerialnych są aktywowane tylko w przypadku, gdy te nakłady zwiększają przyszłe korzyści ekonomiczne danego składnika. W pozostałych przypadkach nakłady te są ujmowane w rachunku zysków i strat jako koszty w momencie ich poniesienia.

8.3. Odpisy amortyzacyjne

Odpisy amortyzacyjne od wartości podlegającej amortyzacji rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych dokonywane są metodą liniową zgodnie z ustalonymi stawkami amortyzacji przez przewidywany okres ich użyteczności ekonomicznej. Przez wartość podlegającą amortyzacji rozumie się cenę nabycia lub koszt wytworzenia danego składnika aktywów po pomniejszeniu o wartość końcową (rezydualną) tego składnika. Okres ekonomicznej użyteczności, stawki amortyzacji a także wartość końcowa rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych podlegających amortyzacji są corocznie weryfikowane. Wnioski z tej weryfikacji stanowią podstawę dla ewentualnej zmiany okresów amortyzacji rozpoznawanej prospektywnie od daty dostosowania (efekt takiej zmiany jest zgodnie z MSR 8 odnoszony do rachunku zysków i strat).

W przypadku budynków podlegających wycenie do wartości godziwej saldo zakumulowanego umorzenia w dniu przeszacowania jest eliminowane z wartości bilansowej brutto, a wartość bilansowa netto korygowana do wartości przeszacowanej.

Odpisy amortyzacyjne rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych są ujmowane w rachunku zysków i strat. Wartość firmy oraz inne wartości niematerialne o nieokreślonym okresie użytkowania są systematycznie testowane pod kątem utraty wartości na każdy dzień bilansowy. Szacowane okresy użytkowania są następujące:

➤ budynki i budowle	50 lat
➤ inwestycje w obce środki trwałe	okres najmu, dzierżawy, leasingu, nie dłuższy niż 10 lat
➤ maszyny i urządzenia	3 - 7 lat
➤ wyposażenie	5 lat
➤ koszty wytworzenia oprogramowania	3 lata
➤ oprogramowanie komputerowe	3 lata

8.4. Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości niefinansowych aktywów

Na każdy dzień bilansowy Grupa dokonuje oceny aktywów pod względem istnienia przesłanek wskazujących na utratę ich wartości. W przypadku istnienia takiej przesłanki, Grupa dokonuje formalnego oszacowania wartości odzyskiwalnej. W przypadku, gdy wartość bilansowa danego składnika aktywów przewyższa jego wartość odzyskiwaną, uznaje się utratę jego wartości i dokonuje odpisu aktualizującego jego wartość do poziomu wartości odzyskiwalnej.

W zakresie wartości firmy test na utratę wartości przeprowadza się na dzień bilansowy bez względu na to czy istnieją przesłanki wskazujące, że taka utraty wartości wystąpiła.

8.4.1. Ujęcie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości

W przypadku, gdy istnieją przesłanki, że nastąpiła utrata wartości majątku wspólnego, czyli aktywów, które nie wypracowują wpływów pieniężnych niezależnie od innych aktywów lub zespołów aktywów oraz nie można ustalić wartości odzyskiwalnej pojedynczego składnika aktywów zaliczanego do majątku wspólnego, Grupa ustala wartość odzyskiwalną na poziomie ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego dany składnik należy. Odpis aktualizacyjny z tytułu utraty wartości jest ujmowany, jeżeli wartość księgową aktywa lub jego ośrodka wypracowującego środki pieniężne przekracza wartość odzyskiwalną.

Utrata wartości firmy ustalana jest poprzez oszacowanie odzyskiwalnej wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne, którego dotyczy dana wartość firmy. W przypadku, gdy odzyskiwalna wartość ośrodka wypracowującego środki pieniężne jest niższa niż wartość bilansowa, tworzony jest odpis z tytułu utraty wartości. Odpis aktualizacyjny z tytułu utraty wartości jest ujmowany w rachunku zysków i strat.

Odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości w przypadku ośrodków wypracowujących środki pieniężne w pierwszej kolejności redukują wartość firmy przypadającą na te ośrodki wypracowujące środki pieniężne (grupę ośrodków), a następnie redukują proporcjonalnie wartość księgową innych aktywów w ośrodku (grupie ośrodków).

8.4.2. Odwrócenie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości w odniesieniu do wartości firmy nie podlega odwracaniu.

W przypadku innych aktywów, odpis ten podlega odwracaniu, jeżeli nastąpiła zmiana w szacunkach służących do określenia wartości możliwej do odzyskania.

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości może być odwrócony tylko do poziomu, przy którym wartość księgową aktywa nie przekracza wartości księgowej, która pomniejszona o kwotę amortyzacji, zostałaby wyznaczona, jeżeli nie zostałyby ujęte odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości.

9. Leasing i usługi faktoringowe

9.1. Grupa jako leasingodawca

Grupa jest stroną umów leasingowych, na mocy których oddaje do odpłatnego używania lub pobierania pożytków środki trwałe lub wartości niematerialne przez uzgodniony okres. Podstawą klasyfikacji umów leasingowych przez Grupę jest zakres, w jakim ryzyko i pożytki z tytułu posiadania przedmiotu leasingu przypadają w udziale leasingodawcy, a w jakim leasingobiorcy.

Umowa leasingu zaliczana jest do leasingu finansowego po spełnieniu osobno lub łącznie następujących warunków:

- umowa przenosi własność składnika aktywów na leasingobiorcę przed końcem okresu leasingu,
- umowa zawiera prawo leasingobiorcy do nabycia składnika aktywów po cenie, która zgodnie z przewidywaniami będzie na tyle niższa od wartości godziwej ustalonej na dzień, w którym realizacja prawa zakupu staje się możliwa, iż na dzień rozpoczęcia leasingu można być wystarczająco pewnym, że leasingobiorca z tego prawa skorzysta,
- okres leasingu odpowiada w przeważającej części ekonomicznemu okresowi użytkowania składnika aktywów, nawet jeśli tytuł prawny nie ulega przeniesieniu,
- wartość bieżąca minimalnych opłat leasingowych na dzień rozpoczęcia leasingu wynosi zasadniczo prawie tyle, ile wartość godziwa przedmiotu leasingu,
- aktywa będące przedmiotem leasingu mają na tyle specjalistyczny charakter, że tylko leasingobiorca może z nich korzystać bez dokonywania większych modyfikacji,

- leasingobiorca ma możliwość przedłużenia umowy (lub zawarcia nowej umowy) na dodatkowy okres za opłatą znacząco niższą od opłat obowiązujących na rynku,
- leasingobiorca może wypowiedzieć umowę, a wszelkie związane z tym straty leasingodawcy pokrywa leasingobiorca,
- zyski lub straty związane z wahaniami wartości końcowej składnika aktywów przypadają leasingobiorcy.

Umowy leasingowe, zgodnie, z którymi leasingodawca zachowuje zasadniczo całe ryzyko i wszystkie korzyści wynikające z posiadania przedmiotu leasingu, zaliczane są do umów leasingu operacyjnego.

Umowa leasingu trwa przeciętnie od pięciu do dziesięciu lat, z przeniesieniem prawa własności przedmiotu na korzystającego (leasingobiorcę) po zakończeniu umowy leasingu. Własność przedmiotu leasingu stanowi zabezpieczenie należności z tytułu umów leasingu.

W Grupie nie występują warunkowe opłaty leasingowe. W Grupie nie występują niegwarantowane wartości końcowe przypadające leasingodawcy.

W przypadku umów leasingu na mocy których następuje przeniesienie zasadniczo całego ryzyka i korzyści wynikających z tytułu posiadania aktywów będących przedmiotem umowy (leasing finansowy), przedmiot leasingu przestaje być ujmowany w bilansie Grupy. Ujmowana jest natomiast należność w kwocie równej bieżącej wartości minimalnych opłat leasingowych. Rozliczenie opłat leasingowych (podział między przychody finansowe i zmniejszenie salda należności) następuje w sposób umożliwiający uzyskanie stałej stopy zwrotu z pozostałej do spłaty należności.

Odsetki od leasingu finansowego prezentowane są w *Przychodach z tytułu odsetek w pozycji Odsetki od kredytów i innych należności udzielonych klientom*, w pozycji szczegółowej *Odsetki od umów leasingowych*.

Opłaty leasingowe z tytułu umów, które nie spełniają warunków umowy leasingu finansowego, ujmowane są jako przychody w rachunku zysków i strat metodą liniową przez okres trwania leasingu.

9.2. Grupa jako leasingobiorca

Grupa jest również stroną umów leasingowych, na podstawie których przyjmuje do odpłatnego użytkowania lub pobierania korzyści obce środki trwałe przez uzgodniony okres.

W przypadku umów leasingu, na mocy których następuje przeniesienie zasadniczo całego ryzyka i korzyści wynikających z tytułu posiadania aktywów będących przedmiotem umowy, przedmiot leasingu jest ujmowany w aktywach jako środek trwały i jednocześnie ujmowane jest zobowiązanie w kwocie równej wartości bieżącej minimalnych opłat leasingowych ustalonej na dzień rozpoczęcia leasingu. Opłaty leasingowe są dzielone między koszty finansowe i zmniejszenie salda zobowiązania w sposób umożliwiający uzyskanie stałej stopy odsetek od pozostałego do spłaty zobowiązania. Koszty finansowe są ujmowane bezpośrednio w rachunku zysków i strat.

Środki trwałe będące przedmiotem umowy leasingu finansowego są amortyzowane w sposób określony dla własnych środków trwałych. Jednakże, gdy brak jest pewności co do przejścia prawa własności przedmiotu umowy, wówczas środki trwałe używane na podstawie umów leasingu finansowego są amortyzowane przez krótszy z dwóch okresów: przewidywany okres użytkowania lub okres trwania leasingu.

Opłaty leasingowe z tytułu umów, które nie spełniają warunków umowy leasingu finansowego, ujmowane są jako koszty w rachunku zysków i strat metodą liniową przez okres trwania leasingu i prezentowane są w *Kosztach działania* w pozycji *Koszty ogólnoadministracyjne* w pozycji szczegółowej *Koszty rzeczowe i leasingowe*.

9.3. Usługi faktoringowe

Grupa świadczy usługi faktoringowe w obrocie krajowym i zagranicznym, których istotę stanowi

obsługa i finansowanie wierzytelności oraz zarządzanie ryzykiem. Ponadto w ramach działalności faktoringowej Grupa świadczy usługi dodatkowe w zakresie limitów finansowych dla dłużników, windykacji oraz przejmowania ryzyka handlowego. Faktoring krajowy bez przejęcia ryzyka (z regresem) jest dominującą formą działalności faktoringowej Grupy.

Należności faktoringowe kwalifikowane są na dzień nabycia (moment początkowego ujęcia) do kategorii pożyczki i należności i tym samym wyceniane są według zamortyzowanego kosztu przy zastosowaniu efektywnej stopy procentowej z uwzględnieniem przychodów prowizyjnych.

Wierzytelności faktoringowe są nabywane przez Grupę w ramach indywidualnie negocjowanych umów z faktorantami. Wierzytelności te ujmowane są w bilansie jako powiększenie aktywów finansowych oraz pomniejszenie środków pieniężnych lub powiększenie zobowiązań finansowych. Wierzytelności mogą być utrzymywane do terminu ich płatności lub terminy płatności mogą być przedłużane.

Wierzytelności faktoringowe z regresem i bez regresu są odmiennie prezentowane w sprawozdaniu finansowym. Wierzytelności faktoringowe z regresem prezentowane są w bilansie w należnościach w kwocie netto tj.: wierzytelności tylko finansowane pomniejszone o kwotę depozytu zabezpieczającego, natomiast wierzytelności dotyczące faktoringu bez prawa regresu prezentowane są rozłącznie tj. w należnościach prezentowane są wszystkie wierzytelności finansowe i niefinansowe, w zobowiązaniach wierzytelności wyłączone z finansowania i kwota depozytu zabezpieczającego.

Podstawowe przychody z działalności faktoringowej to prowizje i odsetki od wypłaconych zaliczek z tytułu skupionych wierzytelności. Przychody z tytułu prowizji są ujmowane w rachunku zysków i strat w momencie wykonania czynności wynikającej z zawartej umowy faktoringowej.

Przychody z tytułu świadczenia usług faktoringowych składają się z prowizji faktoringowych, opłat za limity, prowizji przygotowawczych, prowizji za ubezpieczenie, opłat administracyjnych oraz pozostałych opłat cennikowych.

Na przychody odsetkowe składają się odsetki procentowe i dyskonto. Odsetki procentowe są naliczane miesięcznie od rzeczywistego zaangażowania faktoringowego. Odsetki dyskontowe pobierane są z góry od wartości skupionych wierzytelności faktoringowych i z uwzględnieniem terminu zapadalności wierzytelności.

Przychody odsetkowe wykazywane są w rachunku zysków i strat w pozycji *Wynik z tytułu odsetek* natomiast przychody prowizyjne w pozycji *Wynik z tytułu prowizji*.

10. Pozostałe składniki bilansu

10.1. Pozostałe należności handlowe i inne należności

Pozostałe należności handlowe i inne należności są ujmowane i wykazywane według kwot pierwotnie zafakturowanych, z uwzględnieniem odpisu na wątpliwe należności. Odpis na należności oszacowywany jest wtedy, gdy ściągnięcie pełnej kwoty należności przestało być prawdopodobne.

W przypadku, gdy wpływ wartości pieniądza w czasie jest istotny, wartość należności jest ustalana poprzez zdyskontowanie prognozowanych przyszłych przepływów pieniężnych do wartości bieżącej, przy zastosowaniu stopy dyskontowej odzwierciedlającej aktualne oceny rynkowe wartości pieniądza w czasie. Jeżeli zastosowana została metoda polegająca na dyskontowaniu, zwiększenie należności w związku z upływem czasu jest ujmowane jako przychody finansowe.

Pozostałe należności handlowe i inne należności obejmują w szczególności rozrachunki z odbiorcami.

Należności budżetowe prezentowane są w ramach pozostałych aktywów finansowych, z wyjątkiem należności z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych, które stanowią w bilansie odrębną pozycję.

10.2. Zobowiązania

Pozostałe zobowiązania finansowe obejmują w szczególności zobowiązania wobec urzędu skarbowego z tytułu podatku od towarów i usług, rozrachunki z dostawcami oraz zobowiązania z tytułu otrzymanych zaliczek, które będą rozliczone poprzez dostawę towarów, usług lub środków trwałych. Pozostałe zobowiązania finansowe ujmowane są w kwocie wymagającej zapłaty.

10.3. Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana

Do aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży klasyfikowane są aktywa trwałe, w przypadku, jeśli ich wartość bilansowa zostanie odzyskana przede wszystkim w drodze transakcji sprzedaży, a nie poprzez ich dalsze wykorzystanie. Sytuacja taka ma miejsce, gdy pojedynczy składnik aktywów (lub grupa) jest dostępny do natychmiastowej sprzedaży w jego bieżącym stanie z uwzględnieniem jedynie normalnych i zwyczajowo przyjętych warunków dla sprzedaży tego typu aktywów oraz jego sprzedaż jest wysoce prawdopodobna, tzn. zdecydowano o wypełnieniu planu sprzedaży danego składnika aktywów, rozpoczęto aktywny program znalezienia nabywcy i zakończenia planu zbycia. Ponadto, taki składnik aktywów jest oferowany do sprzedaży po cenie, która jest racjonalna w odniesieniu do jego bieżącej wartości godziwej i oczekuje się, że sprzedaż zostanie ujęta jako sprzedaż zakończona w czasie jednego roku od dnia zaklasyfikowania składnika aktywów do tej kategorii.

Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży ujmuje się w kwocie niższej z dwóch: wartości bilansowej i wartości godziwej pomniejszonej o koszty zbycia tych aktywów. Dla aktywów zaklasyfikowanych do tej kategorii nie nalicza się amortyzacji.

W przypadku, gdy kryteria klasyfikacji do grupy aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży nie są dłużej spełniane, Grupa zaprzestaje klasyfikacji tego składnika aktywów (lub grupy do zbycia) jako przeznaczonego do sprzedaży oraz dokonuje reklasyfikacji do odpowiedniej kategorii aktywów. W takim przypadku Grupa wycenia składnik aktywów, który nie jest dłużej klasyfikowany jako przeznaczony do sprzedaży (lub nie wchodzi już w skład grupy przeznaczonej do sprzedaży) w kwocie niższej z:

- jego wartości bilansowej z dnia poprzedzającego klasyfikację składnika aktywów (lub grupy do zbycia) jako przeznaczonego do sprzedaży, skorygowanej o amortyzację lub aktualizację wyceny, która zostałaby ujęta, gdyby składnik aktywów (lub grupa do zbycia) nie został zaklasyfikowany jako przeznaczony do sprzedaży;
- jego wartości odzyskiwalnej z dnia podjęcia decyzji o braku jego sprzedaży.

Działalność zaniechana to element przedsięwzięcia Grupy, który został zbyty lub jest zakwalifikowany jako przeznaczony do sprzedaży, jak również stanowi odrębną, ważną dziedzinę działalności lub jej geograficzny obszar działalności, albo jest jednostką zależną nabytą wyłącznie z zamiarem jej odsprzedaży. Klasyfikacja do działalności zaniechanej następuje w momencie zbycia lub w momencie, gdy działalność spełnia kryteria działalności przeznaczonej do sprzedaży, jeśli ten moment nastąpił wcześniej. Grupa do zbycia, która ma zostać wycofana z użytkowania, również może się kwalifikować jako działalność zaniechana.

10.4. Środki pieniężne i ekwiwalent środków pieniężnych

Środki pieniężne i ekwiwalent środków pieniężnych – z punktu widzenia rachunku przepływów pieniężnych na stan środków pieniężnych składa się wartość gotówki (gotówka w kasach i Banku Centralnym) oraz jej ekwiwalentów, na które składają się salda na rachunkach bieżących i rachunkach lokat jednodniowych w innych bankach.

11. Kapitały

Na kapitały własne składają się: kapitał zakładowy, kapitał zapasowy ze sprzedaży akcji powyżej wartości nominalnej, kapitał z aktualizacji wyceny oraz zyski zatrzymane. Wszystkie kwoty kapitałów i funduszy wykazywane są w wartości nominalnej.

11.1. Kapitał zakładowy

Kapitał zakładowy wykazywany jest według wartości nominalnej, zgodnie ze statutem oraz wpisem do rejestru handlowego jednostki dominującej.

11.1.1. Nabyte akcje własne

Jeśli Grupa nabywa własne instrumenty kapitałowe, to kwotę zapłaconą, łącznie z kosztami bezpośrednio się do tego odnoszącymi, ujmuje się jako zmianę w kapitale własnym. Nabyte akcje własne ujmuje się jako akcje własne i ujawnia się je jako zmniejszenie kapitału własnego.

11.1.2. Dywidendy

Dywidendy za dany rok, które zostały zatwierdzone przez Walne Zgromadzenie, ale nie zostały wypłacone na dzień bilansowy, ujawnia się w pozycji zobowiązania z tytułu dywidendy w ramach *Pozostałych zobowiązań*.

11.2. Kapitał zapasowy ze sprzedaży akcji powyżej wartości nominalnej

Tworzony jest z premii emisyjnej uzyskanej z emisji akcji, pomniejszonej o poniesione bezpośrednie koszty z nią związane.

11.3. Kapitał z aktualizacji wyceny

Kapitał z aktualizacji wyceny tworzony jest w wyniku:

- wyceny instrumentów finansowych zakwalifikowanych do kategorii „dostępne do sprzedaży”,
- wyceny pochodnych instrumentów finansowych w części stanowiącej efektywne zabezpieczenie przepływów pieniężnych,
- wyceny aktywów trwałych wycenianych według wartości godziwej.

Na kapitał z aktualizacji wyceny odnosi się zmiany aktywa lub zobowiązania z tytułu podatku odroczonego wynikające z ujęcia powyższych wycen. Kapitał z aktualizacji wyceny nie podlega dystrybucji.

11.4. Zyski zatrzymane

Zyski zatrzymane tworzone są z odpisów z zysku i są przeznaczone na cele określone w statucie lub innych przepisach prawa. Zyski zatrzymane obejmują:

- pozostały kapitał zapasowy,
- pozostałe kapitały rezerwowe,
- fundusz ryzyka ogólnego,
- niepodzielony wynik z lat ubiegłych,
- wynik finansowy netto przypadający na jednostkę dominującą.

Pozostały kapitał zapasowy, pozostały kapitał rezerwowy i fundusz ryzyka ogólnego tworzone są z odpisów z zysku i są przeznaczone na cele określone w statucie lub innych przepisach prawa.

Fundusz ogólnego ryzyka bankowego tworzony jest zgodnie z przepisami ustawy Prawo Bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r. z późniejszymi zmianami, z zysku po opodatkowaniu.

Wynik finansowy netto przypadający na jednostkę dominującą stanowi wynik brutto z rachunku zysków i strat roku bieżącego skorygowany obciążeniem z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych oraz o wynik przypadający na udziały mniejszości.

12. Rozliczenia międzyokresowe

12.1. Koszty rozliczane w czasie

Koszty rozliczane w czasie dotyczą poszczególnych rodzajów wydatków, których rozliczenie w ciężar rachunku zysków i strat nastąpi stosownie do upływu czasu w przyszłych okresach sprawozdawczych. Składnikami kosztów rozliczanych w czasie są przede wszystkim rezerwy na koszty rzeczowe wynikające ze świadczeń wykonanych na rzecz Grupy przez kontrahentów, oraz opłacone z góry koszty ubezpieczeń, które zostaną rozliczone w następnych okresach. Koszty rozliczane w czasie prezentuje się w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji *Pozostałe aktywa*.

12.2. Przychody przyszłych okresów

Pozycja obejmuje głównie prowizje rozliczane liniowo oraz inne dochody pobrane z góry, których rozliczenie do rachunku zysków i strat nastąpi w przyszłych okresach sprawozdawczych. Przychody rozliczane w czasie prezentuje się w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji *Inne zobowiązania*.

13. Świadczenia pracownicze

13.1. Świadczenia wynikające z Ustawy o pracowniczych programach emerytalnych

Wydatki ponoszone w związku z programem określonych składek są ujmowane jako koszty w rachunku zysków i strat.

13.2. Krótkoterminowe świadczenia pracownicze

Krótkoterminowe świadczenia pracownicze Grupy (inne niż świadczenia z tytułu rozwiązania umowy o pracę) zawierają wynagrodzenia, premie, płatne urlopy oraz składki na ubezpieczenie społeczne.

Grupa ujmuje przewidywaną niezdyktowaną wartość krótkoterminowych świadczeń pracowniczych jako koszty w okresie, w którym pracownicy świadczyli związaną z nimi pracę (bez względu na termin zapłaty) w korespondencji z pozostałymi zobowiązaniami bilansu.

Kwota krótkoterminowych świadczeń pracowniczych z tytułu niewykorzystanych dni urlopowych przysługujących pracownikom Grupy jest wyliczana jako suma niewykorzystanych urlopów przysługujących poszczególnym pracownikom Grupy.

13.3. Długoterminowe świadczenia pracownicze

13.3.1. Świadczenia z tytułu regulacji wynikających z Kodeksu Pracy

Rezerwy na odprawy emerytalne przyznane w ramach świadczeń z tytułu regulacji wynikających z Kodeksu Pracy szacowane są na podstawie wyceny aktuarialnej. Rezerwa będąca efektem wyceny aktuarialnej ujmowana i aktualizowana jest w okresach rocznych.

Rezerwy z tytułu długoterminowych świadczeń pracowniczych ujmuje się w pozycji *Rezerwy* sprawozdania z sytuacji finansowej w korespondencji z kosztami wynagrodzeń w rachunku

zysków i strat.

Opis założeń metody kalkulacji i prezentacji zysków i strat aktuarialnych zawarty jest w punkcie dotyczącym zastosowanych szacunków w zakresie rezerw na odprawy emerytalne i rentowe.

13.3.2. Świadczenia z tytułu długoterminowego systemu motywacyjnego Grupy ING

Do 2012 roku Bank był uczestnikiem długoterminowego systemu motywacyjnego wprowadzonego przez Grupę ING, w ramach którego przyznawano nagrody w formie:

- opcji na akcje rozliczane w akcjach lub gotówce,
- świadczeń pieniężnych ustalanych w oparciu o ceny akcji.

Nagrody przyznawane w ramach programu mają dziesięcioletni okres zapadalności i mogą być zrealizowane po trzech latach od ich emisji pod warunkiem, że posiadacz opcji jest pracownikiem Banku (lub innej jednostki Grupy ING) lub przeszedł na emeryturę. Wartość nagrody jest ustalana jako różnica pomiędzy ceną akcji opublikowaną przez Euronext Amsterdam w dniu realizacji w tzw. okresie „otwartym” a ceną początkową, zagwarantowaną w momencie przyznania nagrody (tj.: ceną wykonania opcji).

Wartość godziwa udzielonych opcji jest wykazywana jako koszty pracownicze (drugostronnie w kapitałach) i jest alokowana w okresie nabywania uprawnień.

13.3.3. Świadczenia wynikające z programu zmiennych składników wynagrodzeń

Świadczenia przyznawane w ramach programu zmiennych składników wynagrodzeń realizowane są w dwóch wariantach:

- w wariantcie pierwszym świadczenie składa się z dwóch części:
 - części płatnej w gotówce (maksymalnie 50%) oraz
 - części przyznanej w formie akcji fantomowych (minimalnie 50%, po zaokrągleniu do pełnego instrumentu), uprawniających do otrzymania środków pieniężnych, których ostateczna wysokość uzależniona jest od ceny akcji ING Banku Śląskiego,
- w wariantcie drugim świadczenie jest w całości przyznawane w formie akcji fantomowych.

Cześć programu płatna w gotówce wykazywana jest zgodnie z metodą prognozowanych uprawnień jednostkowych i jest rozliczana w czasie w okresie nabywania przez pracowników uprawnień do tych świadczeń (zarówno w okresie oceny rozumianym jako rok pracy, za który pracownicy otrzymują świadczenie, jak i w okresie odroczenia odpowiednich części tego świadczenia). Wartość świadczenia ujmowana jest jako zobowiązanie wobec pracowników w korespondencji z rachunkiem wyników.

W przypadku świadczeń przyznawanych w formie akcji fantomowych zastosowanie ma roczny termin przetrzymania akcji, który dotyczy zarówno części przyznanej po roku oceny (część nieodroczonej) jak i części odroczonej świadczenia na zasadach analogicznych jak w zakresie części gotówkowej (na okresy roczne, dwuletnie, trzyletnie). Podczas okresu przetrzymania pracownik któremu przyznano świadczenie nie może wykonać praw związanych z przyznanymi akcjami fantomowymi.

Wartość godziwa akcji fantomowych ustalana zgodnie z przyjętymi zasadami (w oparciu o dokonane szacunki z uwzględnieniem współczynnika redukcji) jest alokowana w okresie nabywania uprawnień. Wartość świadczenia ujmowana jest jako zobowiązanie wobec pracowników w korespondencji z rachunkiem wyników.

14. Rezerwy

Rezerwy, w tym na zobowiązania pozabilansowe, są ujmowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, jeżeli na Grupie ciąży obowiązek prawny lub wynikający z ogólnie przyjętych zwyczajów (prawo zwyczajowe) mający swe źródło w zdarzeniach przeszłych, jak również jeżeli prawdopodobne

jest, że wypełnienie tego obowiązku spowoduje konieczność wypływu środków. Jeżeli skutek jest istotny, kwotę rezerwy wyznacza się za pomocą zdyskontowanych oczekiwanych przepływów pieniężnych według stopy przed opodatkowaniem, która odzwierciedla bieżącą ocenę rynku odnośnie wartości pieniądza w czasie oraz, tam gdzie to dotyczy, ryzyka związane z danym składnikiem zobowiązań. W oparciu o powyższą zasadę rozpoznawane są rezerwy na zobowiązania pozabilansowe obciążone ryzykiem takie jak: gwarancje, akredytywy dokumentowe, nieodwołalne niewykorzystane linie kredytowe.

Rezerwy na nieodwołalne niewykorzystane linie kredytowe dla zaangażowań korporacyjnych tworzone i wykazywane są łącznie z odpisami z tytułu utraty wartości należności kredytowych.

Grupa tworzy rezerwy na koszty restrukturyzacji tylko wtedy, gdy zostaną spełnione ogólne kryteria dotyczące ujmowania rezerw wynikające z MSR 37, w szczególności gdy Grupa posiada szczegółowy, formalny plan restrukturyzacji określający co najmniej działalność lub część działalności, której dotyczy, podstawowe lokalizacje, miejsce zatrudnienia, funkcje i przybliżoną liczbę pracowników objętych odszkodowaniem, kwotę nakładów do poniesienia oraz termin przeprowadzenia. Warunkiem niezbędnym do utworzenia rezerwy jest również rozpoczęcie restrukturyzacji albo jej publiczne ogłoszenie. Utworzone rezerwy obejmują tylko bezpośrednie i nieodzowne nakłady powstające w wyniku restrukturyzacji nie związane z bieżącą działalnością i nie obejmują przyszłych kosztów operacyjnych.

Grupa prowadzi szczegółową ewidencję spraw sądowych oraz innych należności o charakterze roszczeń prawnych. Ewentualne przyszłe rozliczenia dokonywane są w ciężar utworzonych rezerw.

Grupa rozpoznaje rezerwy na wszystkie szacowane straty. W niektórych, uzasadnionych przypadkach pomimo, że Grupa ma prawo do zwrotów środków z tytułu utworzonych rezerw, z uwagi na niepewność dotyczącą wpływu spodziewanych korzyści ekonomicznych, Grupa może odstąpić od rozpoznania aktywów z tego tytułu w sprawozdaniu finansowym.

15. Rachunek zysków i strat

15.1. Wynik z tytułu odsetek

Przychody i koszty z tytułu odsetek dla wszystkich instrumentów finansowych są ujmowane w rachunku zysków i strat. Przychody z tytułu odsetek od aktywów finansowych zaliczanych do kategorii dostępnych do sprzedaży, kredytów i pożyczek oraz utrzymywanych do terminu zapadalności ujmowane są w rachunku zysków i strat w wysokości zamortyzowanego kosztu przy użyciu efektywnej stopy procentowej.

Metoda efektywnej stopy procentowej jest metodą naliczania zamortyzowanego kosztu składnika aktywów lub zobowiązania finansowego (albo grupy aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych) oraz przypisania przychodów lub kosztów odsetkowych do odpowiednich okresów. Efektywna stopa procentowa jest stopą, która dyskontuje oszacowane przyszłe pieniężne wpływy lub płatności dokonywane w oczekiwanym okresie do wygaśnięcia instrumentu finansowego, a w uzasadnionych przypadkach w okresie krótszym, do bilansowej wartości netto składnika aktywów lub zobowiązania finansowego.

Przy wyliczaniu efektywnej stopy procentowej Grupa dokonuje oszacowania przepływów pieniężnych, uwzględniając wszelkie postanowienia umowy instrumentu finansowego jednakże nie uwzględnia potencjalnych przyszłych strat związanych z nieściągalnością kredytów. Wyliczenie obejmuje wszelkie płacone i otrzymywane (zewnętrzne) przez strony umowy prowizje i opłaty stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej, koszty transakcji oraz wszelkie inne premie i dyskonta.

Przychody z tytułu odsetek obejmują odsetki oraz prowizje (otrzymane lub należne) ujęte w kalkulacji efektywnej stopy procentowej z tytułu: kredytów z harmonogramami spłat, lokat międzybankowych oraz papierów wartościowych utrzymywanych do terminu zapadalności, dostępnych do sprzedaży, przeznaczonych do obrotu oraz spełniających definicję kredytów i pożyczek klasyfikowanych do kategorii pożyczki i należności.

W przypadku aktywów finansowych lub grupy podobnych aktywów finansowych, dla których dokonano odpisu z tytułu utraty wartości, przychody odsetkowe są naliczane od wartości bieżącej należności (to jest wartości pomniejszonej o odpis aktualizujący wartość) przy zastosowaniu stopy procentowej użytej do zdyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych dla celów oszacowania straty z tytułu utraty wartości.

Przychody odsetkowe od dłużnych papierów wartościowych zaklasyfikowanych do kategorii przeznaczonych do obrotu bądź desygnowanych do wyceny w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat są ujmowane w przychodach z tytułu odsetek.

Przychody/koszty odsetkowe od instrumentów pochodnych stopy procentowej oraz przychody/koszty odsetkowe wynikające z bieżącego naliczania punktów swapowych/forwardowych walutowych instrumentów pochodnych zaklasyfikowanych do kategorii przeznaczone do obrotu wykazywane są w pozycji *Wynik odsetkowy na instrumentach pochodnych*.

Przychody/koszty odsetkowe od instrumentów pochodnych desygnowanych, jako instrumenty zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń prezentowane są w pozycji *Wynik z tytułu odsetek*.

15.2. Przychody i koszty z tytułu prowizji

Przychody z tytułu prowizji powstają w wyniku świadczenia usług finansowych oferowanych przez Grupę i obejmują m.in. opłaty za udzielenie kredytów, za zobowiązanie się Grupy do udzielenia kredytu, opłaty za wydanie kart, usługi zarządzania środkami pieniężnymi, usługi maklerskie, usługi związane z produktami ubezpieczeniowymi oraz usługi zarządzania aktywami. Przychody z tytułu prowizji obejmują również marże transakcyjne na pochodnych instrumentach walutowych.

Opłaty i prowizje (zarówno przychody, jak i koszty) bezpośrednio związane z powstaniem aktywów finansowych posiadających określone harmonogramy spłat są ujmowane w rachunku zysków i strat jako element efektywnej stopy procentowej i stanowią część przychodów odsetkowych.

Grupa do prowizji korygujących efektywną stopę procentową zalicza:

- prowizje od rozpatrzenia wniosku, a także za wydanie promesy kredytowej;
- prowizje od przyznanego limitu;
- prowizje za udzielenie kredytu lub limitu;
- prowizja od wykupywanych wierzytelności / weksli, z tytułu przyjęcia weksla do dyskonta;
- prowizja od obsługi kredytu restrukturyzowanego;
- prowizja za zmiany w umowie kredytowej skutkujące zmianą kwoty, waluty lub harmonogramu spłat kredytu;
- koszty prowizji za pośrednictwo w udzieleniu kredytów i pożyczek.

Prowizje integralnie związane z powstaniem aktywów bez określonych harmonogramów rozliczane są liniowo w okresie trwania kontraktu.

Grupa do prowizji rozliczanych liniowo zalicza:

- prowizje opisane jako prowizje korygujące efektywną stopę procentową jeżeli kredyty których prowizje dotyczą nie charakteryzują się możliwymi do określenia przepływami pieniężnymi (przede wszystkim kredyty w systemie rachunków bieżących, kredyty obrotowe, odnawialne);
- prowizje za wystawienie, potwierdzenie, wydłużenie terminu i podwyższenie kwoty gwarancji i akredytyw;
- prowizje z tytułu umów wieloproduktowych;
- prowizje od przyznanego kredytu/limitu za rozpoczęcie kolejnego roku kredytowania.

Jeżeli w trakcie trwania kontraktu zmienione zostaną warunki zaangażowania kredytowego, cała pozostająca do rozliczenia część prowizji rozpoznawana jest w rachunku wyników w dniu aktualizacji warunków o ile nierozliczona kwota prowizji jest nieistotna.

Opłaty za zobowiązanie się do udzielenia pożyczek, które najprawdopodobniej będą zaciągnięte, są odliczane i z chwilą powstania aktywów finansowych są rozliczane, jako element efektywnej stopy procentowej lub liniowo przy uwzględnieniu wyżej wymienionego kryterium.

Pozostałe opłaty i prowizje związane z usługami finansowymi oferowanymi przez Grupę, takie jak usługi zarządzania środkami pieniężnymi, usługi maklerskie oraz usługi zarządzania aktywami, są rozpoznawane w rachunku zysków i strat w momencie wykonania usługi.

Przychody z tytułu prowizji, które zostały naliczone i są należne ale nie zostały zapłacone w terminie, po upływie 90 dni podlegają wyłączeniu z wyniku finansowego Grupy.

15.2.1. Przychody i koszty z tytułu prowizji bancassurance

Prowizje i opłaty związane z produktami ubezpieczeniowymi są ujmowane w rachunku zysków i strat zgodnie z ich treścią ekonomiczną i klasyfikowane jako:

- prowizje stanowiące integralną część wynagrodzenia z tytułu instrumentu finansowego, z którym powiązany jest produkt ubezpieczeniowy,
- wynagrodzenie za usługę pośrednictwa,
- wynagrodzenie za świadczenie dodatkowych czynności po dokonaniu sprzedaży produktu ubezpieczeniowego.

Przed wdrożeniem produktu ubezpieczeniowego, w celu jego właściwego ujęcia w rachunku zysków i strat, Grupa analizuje charakterystyki produktu ubezpieczeniowego, a także powiązania produktu ubezpieczeniowego z produktem bankowym. Grupa uwzględnia w tej analizie zasadę przewagi treści ekonomicznej nad formą prawną. Czynniki, jakie Grupa analizuje to m.in.:

- sposób oferowania produktu ubezpieczeniowego, możliwość nabycia produktu bankowego bez produktu ubezpieczeniowego oraz możliwość nabycia wyłącznie produktu ubezpieczeniowego w Grupie,
- warunki cenowe obu produktów sprzedawanych łącznie i odrębnie,
- rentowność produktu ubezpieczeniowego i bankowego sprzedawanych łącznie i odrębnie,
- poziom sprzedaży produktów łączonych w porównaniu do poziomu sprzedaży tych samych produktów bankowych bez ubezpieczenia,
- możliwość zawarcia umowy ubezpieczeniowej poza Grupą,
- ilość rezygnacji i wysokość zwracanych składek ubezpieczeniowych,
- cykl rozliczeń z klientem,
- zakres czynności wykonywanych przez Grupę na rzecz ubezpieczyciela oraz okres ich wykonywania.

Produkty ubezpieczeniowe oferowane do kredytów są traktowane przez Grupę jako powiązane z produktami kredytowymi, przede wszystkim ze względu na brak możliwości nabycia w Grupie produktu ubezpieczeniowego bez zakupu kredytu lub pożyczki.

W zdecydowanej większości funkcjonujących w Grupie produktów ubezpieczeniowych powiązanych z produktami kredytowymi, sposób pobierania przychodów z produktów ubezpieczeniowych opiera się na rozliczeniach miesięcznych zarówno z ubezpieczycielem jak i z klientem. Klient może w każdym momencie zrezygnować z ochrony ubezpieczeniowej na kolejny miesiąc, w związku z tym Grupa traktuje takie ubezpieczenia jak odnawiane co miesiąc i rozliczane za każdy miesiąc odrębnie. W związku z powyższym, przychody z produktów ubezpieczeniowych rozliczanych miesięcznie są rozpoznawane w rachunku zysków i strat również w okresach miesięcznych. Grupa prezentuje

przychody z tytułu takich ubezpieczeń w przychodach prowizyjnych dotyczących produktów ubezpieczeniowych. W analogiczny sposób Grupa prezentuje koszty bezpośrednio związane z tymi produktami ubezpieczeniowymi.

Podejście takie zapewnia zgodność z zasadą współmierności przychodów i kosztów. Jednocześnie Grupa monitoruje poziom przychodów z tytułu produktów ubezpieczeniowych powiązanych z produktami kredytowymi pod kątem zasadności podziału na przychody odsetkowe i przychody prowizyjne. Aktualnie, taki podział nie miałby istotnego wpływu na rachunek zysków i strat Grupy. Analogiczne ujęcie Grupa stosuje dla ubezpieczenia nieruchomości do kredytów hipotecznych. Uwzględniając zasadę istotności, Grupa prezentuje przychody z tego ubezpieczenia w pełnej wysokości w wyniku prowizyjnym.

Produkty ubezpieczeniowe powiązane z produktami depozytowymi Grupy (rachunkami bieżącymi i oszczędnościowymi) są w zdecydowanej większości oparte na konstrukcji rozliczeń miesięcznych. W związku z powyższym, przychody z produktów ubezpieczeniowych rozliczanych miesięcznie są rozpoznawane w rachunku zysków i strat również w okresach miesięcznych. Grupa prezentuje przychody z tytułu takich ubezpieczeń w przychodach prowizyjnych dotyczących produktów ubezpieczeniowych.

Prowizje z tytułu produktów ubezpieczeniowych nie powiązanych z produktami bankowymi, rozpoznawane są w rachunku zysków i strat:

- liniowo, przez okres ważności polisy - w przypadku gdy Grupa, oprócz czynności sprzedaży, świadczy także dodatkowe usługi w trakcie trwania okresu ubezpieczenia,
- jednorazowo - jeżeli Grupa nie świadczy żadnych dodatkowych usług w trakcie trwania polisy.

W przypadku gdy występuje ryzyko zwrotu wynagrodzenia z tytułu produktu ubezpieczeniowego, Grupa pomniejsza przychody o kwoty szacowanych rezerw. Rezerwy na zwroty są tworzone w oparciu o dane historyczne o rzeczywistych zwrotach zrealizowanych w przeszłości oraz w oparciu o przewidywania co do wysokości zwrotów w przyszłości.

15.3. Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany

Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany zawiera zyski i straty powstałe ze zbycia oraz zmian wartości godziwej aktywów i zobowiązań przeznaczonych do obrotu oraz desygnowanych przy początkowym ujęciu do wyceny w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat.

Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany obejmuje również korekty wartości godziwej z tytułu ryzyka dla niezrealizowanych transakcji typu opcje walutowe.

Wynik z tytułu naliczenia odsetek oraz rozliczenia dyskonta bądź premii od dłużnych papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu bądź klasyfikowanych do wyceny w wartości godziwej przez wynik finansowy rozpoznawany jest jako wynik odsetkowy.

15.4. Wynik na inwestycjach

Na wynik na inwestycjach składają się zrealizowane zyski i straty powstałe na skutek zbycia aktywów finansowych zaklasyfikowanych do dostępnych do sprzedaży oraz przychody z tytułu dywidend. Przychody z tytułu dywidend są ujmowane w rachunku zysków i strat w dniu ustalenia praw udziałowców/akcjonariuszy do ich otrzymania.

15.5. Wynik na rachunkowości zabezpieczeń

W pozycji tej prezentowana jest wycena transakcji zabezpieczanych i zabezpieczających w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej oraz wynik z wyceny instrumentów zabezpieczających w części nieefektywnej powiązania zabezpieczającego rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych.

15.6. Wynik na pozostałej działalności podstawowej

Do wyniku na pozostałej działalności podstawowej zaliczane są koszty i przychody nie związane bezpośrednio z działalnością bankową i maklerską Grupy. Są to w szczególności wynik z tytułu posiadania nieruchomości inwestycyjnej, zbycia aktywów (środków trwałych i wartości niematerialnych), przychody z tytułu sprzedaży pozostałych usług, przychody z tytułu odzyskanych należności nieściągalnych, otrzymane i zapłacone odszkodowania, kary i grzywny.

15.7. Zysk (strata) netto przypadający akcjonariuszom niekontrolującym

Zysk (strata) netto przypadający akcjonariuszom niekontrolującym stanowi tę część zysku lub straty oraz wyników netto uzyskanych z działalności oraz aktywów netto jednostki zależnej, którą można przyporządkować do udziałów nie należących (bezpośrednio lub pośrednio przez jednostki zależne) do jednostki dominującej.

16. Podatki

16.1. Podatek dochodowy

Podatek dochodowy ujmowany jest jako podatek bieżący oraz podatek odroczony. Podatek dochodowy bieżący ujmowany jest w rachunku zysków i strat. Podatek dochodowy odroczony w zależności od źródła pochodzenia różnic przejściowych ujmowany jest w rachunku zysków i strat lub w kapitale.

Bieżący podatek jest zobowiązaniem podatkowym odnoszącym się do przychodu do opodatkowania przy użyciu stopy podatkowej obowiązującej na dzień bilansowy, wraz ze wszystkimi korektami zobowiązania podatkowego dotyczącego poprzednich lat.

16.2. Odroczony podatek dochodowy

Grupa tworzy rezerwę na przejściową różnicę z tytułu podatku dochodowego spowodowaną odmiennością momentu uznania przychodów za osiągnięte oraz kosztów za poniesione w myśl przepisów rachunkowych oraz przepisów o podatku dochodowym od osób prawnych. Dodatnią różnicę netto wykazuje się w pasywach jako *Rezerwy z tytułu podatku odroczonego*. Ujemną różnicę netto wykazuje się w pozycji *Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego*.

Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego jest tworzona metodą zobowiązań bilansowych w stosunku do wszystkich dodatnich różnic przejściowych występujących na dzień bilansowy między wartością podatkową aktywów i zobowiązań a ich wartością bilansową wykazaną w sprawozdaniu finansowym, z wyjątkiem sytuacji, gdy rezerwa z tytułu podatku odroczonego wynika z:

- początkowego ujęcia wartości firmy;
- wartości firmy, której amortyzacja nie stanowi kosztów uzyskania przychodu;
- początkowego ujęcia danego składnika aktywów lub zobowiązań pochodzącego z transakcji, która nie jest połączeniem jednostek gospodarczych oraz w czasie wystąpienia transakcji nie ma wpływu na wynik finansowy brutto, ani na dochód podlegający opodatkowaniu (stratę podatkową).

Aktywa z tytułu podatku odroczonego ujmowane są w odniesieniu do wszystkich ujemnych różnic przejściowych występujących na dzień bilansowy między wartością podatkową aktywów i zobowiązań a ich wartością bilansową wykazaną w sprawozdaniu finansowym oraz niewykorzystanych strat podatkowych. Aktywa z tytułu podatku odroczonego ujmowane są do wysokości, do której jest prawdopodobne, że zostanie osiągnięty dochód do opodatkowania, który pozwoli na potrącenie ujemnych różnic przejściowych, z wyjątkiem sytuacji, gdy składnik aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego wynika z początkowego ujęcia składnika aktywów bądź zobowiązania przy transakcji, które nie jest połączeniem jednostek gospodarczych i w chwili jej zawierania nie mają wpływu ani na wynik finansowy brutto, ani na dochód do opodatkowania czy stratę podatkową.

Wartość bilansowa składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku podlega weryfikacji na każdy dzień bilansowy i ulega stosownemu obniżeniu o tyle, o ile przestało być prawdopodobne osiągnięcie dochodu do opodatkowania wystarczającego do częściowego lub całkowitego zrealizowania składnika aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego oraz rezerwy na podatek odroczone wyceniane są z zastosowaniem stawek podatkowych, które według przewidywań będą obowiązywać w okresie, gdy składnik aktywów zostanie zrealizowany lub rezerwa rozwiązana, przyjmując za podstawę stawki podatkowe (i przepisy podatkowe) prawnie lub faktycznie obowiązujące na dzień bilansowy.

Podatek dochodowy dotyczący pozycji ujętych bezpośrednio w kapitale własnym jest ujmowany w kapitale własnym.

Aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego Grupa wykazuje w sprawozdaniu z sytuacji finansowej po skompensowaniu na poziomie każdej ze spółek podlegającej konsolidacji. Grupa kompensuje ze sobą aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego z rezerwami z tytułu odroczonego podatku dochodowego wtedy, gdy posiada tytuł prawny do przeprowadzenia takiej kompensaty oraz aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego dotyczą tego samego podatnika.

16.3. Podatek od niektórych instytucji finansowych

Podatek od niektórych instytucji finansowych (wprowadzony Ustawą z dnia 15 stycznia 2016 roku Dz.U. 2016 poz. 68) nie jest podatkiem dochodowym i jest prezentowany w linii rachunku zysków i strat *Podatek od niektórych instytucji finansowych*.

16.4. Inne podatki

Przychody, koszty i aktywa ujmowane są w kwocie pomniejszonej o wartość podatku od towarów i usług, podatku od czynności cywilno-prawnych i innych podatków od sprzedaży, z wyjątkiem, gdy podatek od sprzedaży zapłacony przy zakupie towarów i usług nie jest możliwy do odzyskania od władz podatkowych; wtedy podatek od sprzedaży jest ujmowany odpowiednio jako część kosztów nabycia składnika aktywów lub jako element kosztów.

Kwota netto podatku od sprzedaży możliwa do odzyskania lub należna do zapłaty na rzecz władz podatkowych jest ujęta w sprawozdaniu z sytuacji finansowej jako część należności lub zobowiązań.

IV. Porównywalność danych finansowych

Zmiany w sprawozdaniu z sytuacji finansowej

W sporządzonym za okres od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2016 roku rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym w stosunku do rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego za okres od 1 stycznia 2015 roku do 31 grudnia 2015 Grupa dokonała w sprawozdaniu z sytuacji finansowej przesunięcia wyceny motywacyjnych programów pracowniczych do pozycji *zyski zatrzymane*. W opinii Grupy powyższa zmiana przyczyniła się do zwiększenia przejrzystości sprawozdania z sytuacji finansowej. Dokonana zmiana nie miała wpływu na poziom sumy bilansowej w prezentowanych okresach.

Poniższa tabela prezentuje poszczególne pozycje skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej według wartości zaprezentowanych w rocznym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym za 2015 rok oraz według wartości zaprezentowanych w bieżącym skonsolidowanym sprawozdaniu.

KAPITAŁ WŁASNY	w sprawozdaniu finansowym za 2015 stan na 31.12.2015 (dane zatwierdzone)	zmiana	w sprawozdaniu finansowym za 2016 stan na 31.12.2015 (dane porównywalne)
	Wycena motywacyjnych programów pracowniczych		49,4
Zyski zatrzymane	8 057,1	49,4	8 106,5

V. Noty do skonsolidowanego sprawozdania finansowego

1. Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności

Segmentacja działalności

Zarządzanie działalnością ING Banku Śląskiego dokonywane jest w wymiarach określonych przez model biznesowy Banku.

Model biznesowy Banku, głównie dla potrzeb sprawozdawczości zarządczej, zawiera podział klientów na dwa główne segmenty:

- segment bankowości detalicznej,
- segment bankowości korporacyjnej.

Podstawą wydzielenia poszczególnych segmentów są kryteria finansowe (w szczególności wysokość obrotów, poziom zgromadzonych aktywów) i podmiotowe. Szczegółowe zasady przypisywania klientów do poszczególnych segmentów regulują kryteria segmentacji klienta, które są określone wewnętrznymi regulacjami Banku.

W ING Banku Śląskim został wydzielony organizacyjnie obszar działalności realizowanej przez Departament Skarbu (Bank Treasury). Działalność Bank Treasury polega na zarządzaniu ryzykiem płynności krótkoterminowej i długoterminowej, zgodnie z obowiązującymi regulacjami i z wewnątrz ustalonym w Banku apetytem na ryzyko, zarządzaniu ryzykiem stopy procentowej oraz inwestowaniu nadwyżek pozyskanych od linii biznesowych przy zachowaniu bufora płynności w postaci aktywów płynnych. Wynik działalności Bank Treasury podlega alokacji do segmentów biznesowych, z uwagi na jego funkcję wspierającą segmenty biznesowe Banku.

Segment bankowości detalicznej

W ramach obszaru działalności detalicznej Bank obsługuje osoby prywatne (segment klientów masowych i klientów zamożnych) oraz przedsiębiorców indywidualnych.

Działalność ta jest analizowana w ujęciu głównych produktów, obejmujących między innymi: produkty kredytowe (kredyty w rachunku bieżącym, kredyty związane z kartami, kredyty ratalne, kredyty mieszkaniowe, kredyty hipoteczne), produkty depozytowe (rachunki bieżące, lokaty terminowe, rachunki oszczędnościowe), produkty strukturyzowane, jednostki uczestnictwa funduszy ING, usługi maklerskie oraz karty bankowe.

Segment bankowości korporacyjnej

Obszar działalności korporacyjnej obejmuje:

- obsługę klientów instytucjonalnych,
- produkty rynków finansowych.

Obsługa klientów instytucjonalnych obejmuje klientów strategicznych, duże firmy oraz średnie firmy. Dla działalności korporacyjnej prowadzona jest sprawozdawczość w podziale na główne produkty, obejmujące między innymi produkty kredytowe (kredyty obrotowe, inwestycyjne), produkty depozytowe (rachunki bieżące, lokaty terminowe i negocjowane, rachunki oszczędnościowe), produkty rynków finansowych, usługi w zakresie powiernictwa, operacje na rynku kapitałowym realizowane przez podmiot dominujący oraz produkty związane z usługami leasingowymi i faktoringowymi, oferowane przez ING Lease Polska Sp. z o.o. oraz ING Commercial Finance S.A.

Produkty rynków finansowych obejmują operacje dokonywane na rynkach pieniężnych i kapitałowych, prowadzone zarówno na rachunek własny jak i na rzecz klientów. W ramach tej działalności wyróżnia się produkty rynków walutowych, pieniężnych i instrumentów pochodnych, operacje papierami wartościowymi (papiery skarbowe, akcje i obligacje).

Wycena

Wycena aktywów i pasywów segmentu, przychodów i kosztów segmentu jest oparta na zasadach rachunkowości stosowanych przez Bank, zawartych w notach opisujących stosowane zasady rachunkowości. W szczególności ustalenia dochodów i kosztów odsetkowych wewnętrznych i zewnętrznych dla poszczególnych segmentów dokonuje się przy wykorzystaniu systemu cen transferowych, w ramach Systemu Transferu Ryzyka (RTS). Ceny transferowe wyznaczone są w oparciu o jedną krzywą rentowności dla danej waluty wspólną dla produktów aktywnych i pasywnych. Cena transferowa wyznaczona dla produktów aktywnych i pasywnych o tym samym położeniu na krzywej rentowności jest jednakowa. Możliwe są modyfikacje wyjściowej ceny transferowej otrzymane z wyceny produktu na krzywej rentowności, a czynnikami korygującymi cenę transferową mogą być: premia za pozyskanie długoterminowej płynności, dopasowanie pozycji Banku, koszt zabezpieczenia w przypadku produktów skomplikowanych oraz polityka cenowa. Wykorzystując równania matematyczne – na podstawie stawek kwotowań dostępnych w serwisach informacyjnych – budowane są następnie krzywe dochodowości. Przychody i koszty, wyniki, aktywa i pasywa segmentu zawierają te elementy, które bezpośrednio można przyporządkować do danego segmentu, jak również te, które można przypisać do danego segmentu w oparciu o racjonalne przesłanki. Bank prezentuje przychody segmentu z tytułu odsetek pomniejszone o koszty z tytułu odsetek. W 2016 roku Bank dokonał aktualizacji klucza alokacji w zakresie dochodów ALCO. Dane za okresy wcześniejsze prezentowane w niniejszym sprawozdaniu zostały doprowadzone do porównywalności.

Segmenty geograficzne

Grupa Kapitałowa prowadzi działalność na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

2016

	Segment bankowości detalicznej	Segment bankowości korporacyjnej	RAZEM
Przychody ogółem	2 475,8	1 848,7	4 324,5
wynik z tytułu odsetek	1 866,4	1 087,0	2 953,4
wynik z tytułu prowizji	380,7	684,1	1 064,8
pozostałe przychody/koszty	228,7	77,6	306,3
Koszty działania	1 235,6	863,6	2 099,2
Wynik segmentu	1 240,2	985,1	2 225,3
Odpisy na utratę wartości aktywów finansowych i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe	137,5	163,1	300,6
Podatek od niektórych instytucji finansowych	101,7	178,5	280,2
Zysk brutto	1 001,0	643,5	1 644,5
Podatek dochodowy	-	-	391,4
Zysk netto	-	-	1 253,1
- przypadający akcjonariuszom ING Banku Śląskiego S.A.	-	-	1 253,0
Aktywa segmentu	48 436,3	67 709,2	116 145,5
Pozostałe aktywa (nieprzypisane segmentom)	0,0	0,0	1 332,2
Aktywa ogółem	48 436,3	67 709,2	117 477,7
Zobowiązania segmentu	68 983,9	36 474,7	105 458,6
Pozostałe zobowiązania (nieprzypisane segmentom)	0,0	0,0	1 541,9
Kapitały własne	0,0	0,0	10 477,2
Zobowiązania ogółem	68 983,9	36 474,7	117 477,7
Nakłady inwestycyjne	112,2	78,5	190,7
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej	764,2	-916,7	-152,5
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (nieprzypisane segmentom)	0,0	0,0	-180,9
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej razem	764,2	-916,7	-333,4
Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	-1 171,1	-1 260,7	-2 431,8
Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej	-10,7	1 122,7	1 112,0

2015

	Segment bankowości detalicznej	Segment bankowości korporacyjnej	RAZEM
Przychody ogółem	2 088,3	1 689,8	3 778,1
wynik z tytułu odsetek	1 516,9	950,2	2 467,1
wynik z tytułu prowizji	363,0	654,2	1 017,2
pozostałe przychody/koszty	208,4	85,4	293,8
Koszty działania	1 317,4	838,3	2 155,7
Wynik segmentu	770,9	851,5	1 622,4
Odpisy na utratę wartości aktywów finansowych i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe	69,8	162,3	232,1
Zysk brutto	701,1	689,2	1 390,3
Podatek dochodowy	-	-	263,2
Zysk netto	-	-	1 127,1
- przypadający akcjonariuszom ING Banku Śląskiego S.A.	-	-	1 127,0
Aktywa segmentu	42 428,4	65 325,3	107 753,7
Pozostałe aktywa (nieprzypisane segmentom)	0,0	0,0	1 139,4
Aktywa ogółem	42 428,4	65 325,3	108 893,1
Zobowiązania segmentu	61 560,5	35 548,3	97 108,8
Pozostałe zobowiązania (nieprzypisane segmentom)	0,0	0,0	1 103,8
Kapitały własne	0,0	0,0	10 680,5
Zobowiązania ogółem	61 560,5	35 548,3	108 893,1
Nakłady inwestycyjne	163,0	103,8	266,8
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej	3 815,2	-3 193,4	621,8
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (nieprzypisane segmentom)	0,0	0,0	-425,5
Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej razem	3 815,2	-3 193,4	196,3
Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	-479,8	-592,3	-1 072,1
Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej	-11,3	-1 012,1	-1 023,4

2. Wynik z tytułu odsetek

	2016	2015
Przychody z tytułu odsetek		
Odsetki od kredytów i innych należności udzielonych innym bankom, w tym:	51,2	62,8
odsetki od rachunków i lokat w innych bankach	47,2	48,3
odsetki od kredytów i pożyczek	1,3	1,5
odsetki od pozostałych należności	2,7	13,0
Odsetki od kredytów i innych należności udzielonych klientom, w tym:	3 125,3	2 859,2
odsetki od kredytów i pożyczek*	2 866,8	2 618,9
odsetki od umów leasingowych	169,8	165,6
odsetki od umów faktoringowych	88,2	73,6
odsetki od pozostałych należności	0,5	1,1
Odsetki od transakcji z przyrzeczeniem odkupu zawartych z klientami	9,6	8,0
Odsetki od aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu	17,5	25,3
Odsetki od aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	510,4	562,7
Odsetki od aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	133,3	78,3
Wynik odsetkowy na instrumentach pochodnych**	75,6	32,3
Razem przychody z tytułu odsetek	3 922,9	3 628,6
Koszty odsetek		
Odsetki od zobowiązań wobec innych banków, w tym:	44,6	65,2
odsetki od rachunków i depozytów innych banków	11,2	23,7
odsetki od kredytów otrzymanych	17,4	24,3
odsetki od pozostałych zobowiązań	16,0	17,2
Odsetki od zobowiązań wobec klientów	889,8	1 070,9
odsetki od depozytów*	886,9	1 067,2
odsetki od pozostałych zobowiązań	2,9	3,7
Odsetki od transakcji z przyrzeczeniem odkupu zawartych z klientami	0,2	0,4
Odsetki od zobowiązań z tytułu emisji papierów wartościowych	22,7	23,7
Odsetki od zobowiązań podporządkowanych	11,2	0,0
Odsetki od zobowiązań finansowych przeznaczonych do obrotu	1,0	1,3
Razem koszty odsetek	969,5	1 161,5
Wynik z tytułu odsetek	2 953,4	2 467,1

*) Grupa stosuje zasady rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych w stosunku do określonego portfela aktywów/zobowiązań finansowych. Stosowane strategie zabezpieczające mają na celu zabezpieczenie Grupy przed ryzykiem zmiany wielkości przyszłych przepływów pieniężnych wynikającej z ryzyka stóp procentowych a w przypadku strategii stosowanej dla portfela kredytów hipotecznych denominowanych w walucie lub indeksowanych do waluty CHF lub EUR - zabezpieczenie zmiany wynikającej z ryzyka stóp procentowych i ryzyka walutowego równocześnie. W wyniku odsetkowym w okresie sprawozdawczym ujęto wynik rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych w wysokości 443,9 mln zł w roku 2016 (w tym 535,4 mln zł w przychodach odsetkowych i 91,5 mln zł w kosztach odsetkowych) w porównaniu do 449,2 mln zł w roku 2015 (w tym 563,9 mln zł w przychodach i 114,7 mln zł w kosztach). Szczegółowe informacje na temat stosowanej w Grupie rachunkowości zabezpieczeń zamieszczone są w dalszej części sprawozdania w nocie nr 19. *Rachunkowość zabezpieczeń*.

**) W wyniku odsetkowym na instrumentach pochodnych zaprezentowano wynik odsetkowy na instrumentach pochodnych nie objętych rachunkowością zabezpieczeń, obejmujący wynik odsetkowy na instrumentach stopy procentowej (IRS, CIRS) oraz element odsetkowy na walutowych instrumentach pochodnych (FX Swap, FX Forward).

Przychody odsetkowe dla aktywów finansowych obliczane są w oparciu o kwoty zaangażowania netto, tzn. kwoty uwzględniające dokonane odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości.

Za rok 2016 kwotę 53,8 mln zł stanowią przychody odsetkowe od aktywów finansowych, dla których rozpoznano utratę wartości. Za rok 2015 kwota ta wynosiła 49,8 mln zł.

3. Wynik z tytułu prowizji

	2016	2015
Przychody z tytułu prowizji		
marża transakcyjna na transakcjach wymiany walut*	281,5	284,1
prowadzenie rachunków klientów	252,0	246,6
udzielanie kredytów	250,4	221,1
karty płatnicze i kredytowe	115,6	57,5
dystrybucja jednostek uczestnictwa	88,9	100,4
oferowanie produktów ubezpieczeniowych	51,1	64,2
usługi faktoringowe i leasingowe	43,4	34,2
działalność maklerska	29,1	46,2
działalność powiernicza**	24,6	26,4
zagraniczne operacje handlowe	24,0	19,9
pośrednictwo w transakcjach na instrumentach finansowych	13,3	11,7
pozostałe prowizje	30,0	22,4
Razem przychody z tytułu prowizji	1 203,9	1 134,7
Koszty prowizji		
pośrednictwo w sprzedaży produktów depozytowych	37,0	30,5
działalność maklerska	13,6	16,2
udostępnienie informacji kredytowej	15,4	12,1
usługi w zakresie obsługi gotówki	12,6	11,3
usługi bankowości elektronicznej	10,1	7,2
obrót papierami wartościowymi	8,0	8,3
koszty KIR	8,1	7,3
pośrednictwo w transakcjach na instrumentach finansowych	8,1	6,8
usługi leasingowe	0,5	0,4
pozostałe prowizje	25,7	17,4
Razem koszty prowizji	139,1	117,5
Wynik z tytułu prowizji	1 064,8	1 017,2

*) Marża transakcyjna na transakcjach wymiany walut obejmuje marżę na wszystkich transakcjach kupna / sprzedaży walut z dostawą natychmiastową, dostawą na datę waluty spot i z dostawą na datę waluty forward.

**) Prowizje z działalności powierniczej dotyczą prowizji pobranych z tytułu usług powiernictwa w ramach których Grupa utrzymuje lub inwestuje aktywa na rzecz swoich klientów.

4. Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany

	2016	2015
Wynik na wycenie do wartości godziwej instrumentów przeznaczonych do obrotu, w tym:	27,5	-2,4
Wynik na instrumentach dłużnych	25,0	5,1
Wynik na instrumentach pochodnych, w tym:	2,5	-7,5
transakcje pochodne walutowe	7,9	-41,6
transakcje pochodne na stopę procentową	-5,4	34,0
transakcje pochodne związane z papierami wartościowymi	0,0	0,1
Wynik z pozycji wymiany	29,7	87,5
Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany	57,2	85,1

Wynik na instrumentach dłużnych zawiera wynik netto na obrocie rządowymi papierami wartościowymi oraz wynik na wycenie tych instrumentów do wartości godziwej.

Wynik na instrumentach pochodnych zawiera wynik netto na obrocie i wycenie do wartości godziwej instrumentów na stopę procentową (FRA, IRS/CIRS, opcje cap), instrumentów walutowych (swap, opcje) oraz opcji na indeks giełdowy.

Wynik odsetkowy na wymienionych wyżej instrumentach zaprezentowany jest w wyniku z tytułu odsetek.

5. Wynik na inwestycjach

	2016	2015
Wynik na instrumentach kapitałowych*	189,6	23,1
Wynik na instrumentach dłużnych	37,1	54,3
Przychody z tytułu dywidend**	5,6	87,6
Wynik na inwestycjach	232,3	165,0

*) Kwota 189,6 mln zł prezentowana w pozycji *wynik na instrumentach kapitałowych* dotyczy wyniku z tytułu rozliczenia w czerwcu 2016 transakcji przejęcia Visa Europe Limited przez Visa Inc. Więcej informacji na temat tej transakcji ujęto poniżej.

W kwocie prezentowanej za rok 2015 ujęto wynik na sprzedaży akcji spółki ING Powszechnie Towarzystwo Emerytalne S.A. w wysokości 18,4 mln zł.

**) W danych za rok 2015 w kwocie przychodów z tytułu dywidend 82,1 mln zł stanowi dywidenda za rok 2014 otrzymana od ING Powszechnego Towarzystwa Emerytalnego S.A.

Transakcja przejęcia Visa Europe Limited (Visa Europe) przez Visa Inc.

W dniu 17 czerwca 2016 roku Bank otrzymał informację dotyczącą alokacji rozliczenia transakcji przejęcia Visa Europe Limited (Visa Europe) przez Visa Inc. Wartość transakcji (wartość Visa Europe) została określona na kwotę 18,37 mld EUR, z czego w momencie rozliczenia transakcji („up-front”) 12,25 mld EUR zostało wypłacone w gotówce, a 5 mld EUR w akcjach uprzywilejowanych Visa Inc., natomiast kwota 1,12 mld EUR jest przewidziana jako odroczone płatność gotówkowa, po 3 latach od rozliczenia transakcji. Z tytułu członkostwa w Visa Europe ING Bank Śląski S.A. był jednym z beneficjentów transakcji. Zgodnie z otrzymaną informacją wpływ transakcji na ING Bank Śląski S.A. z tytułu jej rozliczenia obejmował:

- 33,1 mln EUR w gotówce,

- uprzywilejowane akcje Visa Inc. serii C w liczbie 12.030,
- udział w Odroczonej Płatności w wysokości 0,2553478580% kwoty, z zastrzeżeniem ewentualnych korekt.

W dniu 21 czerwca 2016 roku Bank otrzymał płatność wynikającą z rozliczenia transakcji przejęcia Visa Europe przez Visa Inc. na warunkach opisanych powyżej.

Wynik z tytułu rozliczenia transakcji wyniósł 189,6 mln zł i został rozpoznany w wartości godziwej otrzymanego wynagrodzenia, w tym płatności gotówkowej, odroczonej płatności gotówkowej oraz wartości godziwej akcji Visa Inc.

Otrzymane w wyniku rozliczenia transakcji uprzywilejowane akcje Visa Inc Grupa klasyfikuje do aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży i wycenia do wartości godziwej przez inne całkowite dochody.

6. Wynik na rachunkowości zabezpieczeń

	2016	2015
Rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej papierów wartościowych:	-1,7	21,8
wycena transakcji zabezpieczanej	-276,7	-113,2
wycena transakcji zabezpieczającej	275,0	135,0
Rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych:	-0,9	1,1
nieefektywność wynikająca z zabezpieczeń przepływów pieniężnych	-0,9	1,1
Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	-2,6	22,9

Szczegółowe informacje na temat stosowanej w Grupie rachunkowości zabezpieczeń zamieszczone są w dalszej części sprawozdania w nocie nr 19. *Rachunkowość zabezpieczeń*.

7. Wynik na pozostałej działalności podstawowej

	2016	2015
Sprzedaż pozostałych usług*	21,9	20,2
Wynik z tytułu nieruchomości inwestycyjnych, w tym:	4,4	5,8
czynsze z tytułu najmu nieruchomości inwestycyjnej	5,9	8,7
koszty bezpośredniego utrzymania nieruchomości inwestycyjnej	-1,5	-2,7
wycena nieruchomości inwestycyjnej do wartości godziwej	0,0	-0,2
Wynik z tytułu zbycia rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych	-2,9	-0,5
Odszkodowania i straty związane z działalnością bankową	-2,3	-1,6
Inne	-1,7	-3,1
Wynik na pozostałej działalności podstawowej	19,4	20,8

*) Pozycja *Sprzedaż pozostałych usług* dotyczy przede wszystkim sprzedaży usług innych niż finansowe przez jednostki zależne Grupy.

8. Koszty działania

	2016	2015
Koszty pracownicze, w tym:	1 039,3	972,0
wynagrodzenia, w tym:	869,6	811,9
program zmiennych składników wynagrodzeń	34,0	28,2
program motywacyjny Grupy ING	1,1	1,3
odprawy emerytalne	9,7	1,9
świadczenia na rzecz pracowników	169,7	160,1
Koszty marketingu i promocji	95,0	117,1
Amortyzacja, w tym:	210,6	189,2
amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych	107,0	105,9
amortyzacja wartości niematerialnych	103,6	83,3
Pozostałe koszty działania, w tym:	754,3	877,4
koszty utrzymania, remontów i wynajmu budynków	255,1	253,3
koszty IT	77,1	89,6
koszty doradztwa i konsultingu	69,4	70,6
koszty rzeczowe i leasingowe	47,4	52,1
obowiązkowe wpłaty na rzecz BFG*	143,9	261,3
usługi zarządzania gotówką	20,7	28,2
pozostałe	140,7	122,3
Razem	2 099,2	2 155,7

*) W kwotach opłat na rzecz BFG oprócz opłat obowiązkowych i opłat ostrożnościowych ujęto także kwoty wpłat przeznaczonych na wypłatę środków gwarantowanych:

- 12,2 mln zł w roku 2016 - kwota przeznaczona na wypłaty środków gwarantowanych deponentom Banku Spółdzielczego w Nadarzynie.
- 157,4 mln zł w roku 2015 - kwota przeznaczona na wypłaty środków gwarantowanych deponentom Spółdzielczego Banku Rzemiosła i Rolnictwa w Wołominie.

8.1. Świadczenia pracownicze

8.1.1. Program zmiennych składników wynagrodzeń

W roku 2016 kontynuowano rozpoczęty w roku 2012 program zmiennych składników wynagrodzeń. Program kierowany jest do:

- osób zajmujących stanowiska kierownicze mających istotny wpływ na profil ryzyka Grupy (w celu wypełnienia wytycznych wynikających z Uchwały nr 258/2011 Komisji Nadzoru Finansowego), Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r., Rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) nr 604/2014 z dnia 4 marca 2014 r. uzupełniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w odniesieniu do kryteriów jakościowych i właściwych kryteriów ilościowych ustalania kategorii pracowników, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka instytucji), oraz
- pracowników odznaczających się szczególnym potencjałem i kompetencjami (część polegająca na przyznaniu instrumentu finansowego).

Świadczenia te przyznawane są pracownikom objętym programem w oparciu o ocenę ich wyników pracy za dany rok. Opis i charakterystykę programu ujęto w rozdziale IV. Znaczące zasady rachunkowości w punkcie nr 13.3.3. Świadczenia wynikające z programu zmiennych składników wynagrodzeń.

Poniższa tabela przedstawia podstawowe informacje na temat programu kierowanego do osób zajmujących stanowiska kierownicze mających istotny wpływ na profil ryzyka Grupy.

Program 2012

Liczba akcji	Wartość akcji (w mln PLN)	Liczba akcji nieodroczonej - przetrzymane 1 rok (przyznane 2013 - płatne 2014)	Liczba akcji odroczonej razem	Fantomy - 1 rok odroczenia (przyznane 2014 - płatne 2015)	Fantomy - 2 rok odroczenia (przyznane 2015 - płatne 2016)	Fantomy - 3 rok odroczenia (przyznane 2016 - płatne 2017)
12 920	1,9	-	12 920	-	-	12 920

Program 2013

Liczba akcji	Wartość akcji (w mln PLN)	Liczba akcji nieodroczonej - przetrzymane 1 rok (przyznane 2014 - płatne 2015)	Liczba akcji odroczonej razem	Fantomy - 1 rok odroczenia (przyznane 2015 - płatne 2016)	Fantomy - 2 rok odroczenia (przyznane 2016 - płatne 2017)	Fantomy - 3 rok odroczenia (przyznane 2017 - płatne 2018)
22 046	3,2	-	22 046	-	11 014	11 032

Program 2014

Liczba akcji	Wartość akcji (w mln PLN)	Liczba akcji nieodroczonej - przetrzymane 1 rok (przyznane 2015 - płatne 2016)	Liczba akcji odroczonej razem	Fantomy - 1 rok odroczenia (przyznane 2016 - płatne 2017)	Fantomy - 2 rok odroczenia (przyznane 2017 - płatne 2018)	Fantomy - 3 rok odroczenia (przyznane 2018 - płatne 2019)
30 215	4,4	-	30 215	10 052	10 073	10 090

Program 2015

Liczba akcji	Wartość akcji (w mln PLN)	Liczba akcji nieodroczonej - przetrzymane 1 rok (przyznane 2016 - płatne 2017)	Liczba akcji odroczonej razem	Fantomy - 1 rok odroczenia (przyznane 2017 - płatne 2018)	Fantomy - 2 rok odroczenia (przyznane 2018 - płatne 2019)	Fantomy - 3 rok odroczenia (przyznane 2019 - płatne 2020)
108 788	15,8	65 367	43 421	14 445	14 473	14 503

Program 2016*

Liczba akcji	Wartość akcji (w mln PLN)	Liczba akcji nieodroczonej - przetrzymane 1 rok (przyznane 2017 - płatne 2018)	Liczba akcji odroczonej razem	Fantomy - 1 rok odroczenia (przyznane 2018 - płatne 2019)	Fantomy - 2 rok odroczenia (przyznane 2019 - płatne 2020)	Fantomy - 3 rok odroczenia (przyznane 2020 - płatne 2021)
101 188	14,7	60 746	40 442	13 451	13 479	13 512

*) W przypadku roku 2016 zaprezentowane dane odzwierciedlają zawiązaną rezerwę na program, faktyczne przyznanie świadczeń nastąpi w I kwartale roku 2017.

8.1.2. Program motywacyjny Grupy ING

Do 2012 roku Grupa była uczestnikiem długoterminowego systemu motywacyjnego Grupy ING LSPP (Longterm Sustainable Performance Plan), dawniej LEO (Long-term Equity Ownership). Opis i charakterystykę funkcjonujących wariantów systemu ujęto w rozdziale IV. *Znaczące zasady rachunkowości* w punkcie nr 13.3.2. *Świadczenia z tytułu długoterminowego systemu motywacyjnego Grupy ING*.

Na dzień bilansowy Grupa wykazuje w księgach wycenę instrumentów będących w posiadaniu pracowników Grupy. Wartość godziwa udzielonych opcji jest wykazywana jako koszty pracownicze (drugostronnie w kapitałach) i jest alokowana w okresie nabywania uprawnień.

Parametry przyjęte do modelu wyceny opcji

	2016		2015	
	min	max	min	max
oprocentowanie wolne od ryzyka	2,02%	4,62%	2,02%	4,62%
spodziewany termin realizacji opcji	5 lat	9 lat	5 lat	9 lat
bieżąca cena akcji	2,9 EUR	25,42 EUR	2,9 EUR	26,05 EUR
spodziewana zmienność świadectw udziałowych	25%	84%	25%	84%
spodziewany dochód z dywidendy	0,94%	8,99%	0,94%	8,99%

Zmiana stanu opcji w okresie sprawozdawczym

	liczba opcji (w szt.)		średnia ważona cena wykonania opcji (w EUR)	
	2016	2015	2016	2015
Opcje występujące na początek okresu	357 313	450 453	16,79	16,64
opcje przeniesione w danym okresie	41 674	-9 716	13,95	17,11
opcje wykonane w danym okresie	-2 225	-14 589	2,90	6,01
opcje umorzone w danym okresie	-5 794	-733	16,31	21,33
opcje wygasłe w danym okresie	-71 797	-68 102	24,62	18,01
Opcje występujące na koniec okresu	319 171	357 313	14,76	16,79

Wszystkie opcje występujące na 31.12.2016 r. są opcjami rozliczanymi poprzez emisję akcji. Ilość opcji występujących na 31.12.2015 r. obejmowała 14.699 opcji rozliczanych poprzez emisję akcji oraz 342.614 opcji rozliczanych w środkach pieniężnych.

Przedział cen wykonania oraz średni ważony okres pozostały do końca umownego czasu trwania (życia) opcji występujących oraz możliwych do wykonania na koniec okresu sprawozdawczego przedstawia poniższa tabela:

2016

przedział cen wykonania (w EUR)	Ilość opcji występujących na 31.12.2016	Średni ważony okres pozostały do końca umownego czasu trwania	średnia ważona cena wykonania opcji (w EUR)	Ilość opcji możliwych do wykonania na 31.12.2016	Średni ważony okres pozostały do końca umownego czasu trwania	średnia ważona cena wykonania opcji (w EUR)
0,00 - 5,00	37 477	2,21	2,90	37 477	2,21	2,90
5,00 - 10,00	81 513	3,21	7,35	81 513	3,21	7,35
10,00 - 15,00	9 122	1,71	14,36	9 122	1,71	14,36
15,00 - 20,00	105 448	1,20	16,66	105 448	1,20	16,66
20,00 - 25,00	85 611	0,22	24,72	85 611	0,22	24,72
	319 171			319 171		

2015

przedział cen wykonania (w EUR)	Ilość opcji występujących na 31.12.2015	Średni ważony okres pozostały do końca umownego czasu trwania	średnia ważona cena wykonania opcji (w EUR)	Ilość opcji możliwych do wykonania na 31.12.2015	Średni ważony okres pozostały do końca umownego czasu trwania	średnia ważona cena wykonania opcji (w EUR)
0,00 - 5,00	40 418	3,22	2,90	40 418	3,22	2,90
5,00 - 10,00	60 496	4,21	7,35	60 496	4,21	7,35
10,00 - 15,00	4 145	2,72	14,36	4 145	2,72	14,36
15,00 - 20,00	109 431	2,20	16,66	109 431	2,20	16,66
20,00 - 25,00	84 777	1,22	24,72	84 777	1,22	24,72
25,00 - 30,00	58 046	0,23	25,16	58 046	0,23	25,16
	357 313			357 313		

Łączna wartość wewnętrzna opcji występujących oraz możliwych do wykonania na dzień 31.12.2016r. wynosiła 883.092 EUR w porównaniu do 694.522 EUR według stanu na 31.12.2015 r.

9. Odpisy na utratę wartości aktywów finansowych i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe

	2016	2015
Kredyty i inne należności		
Zawiązanie odpisów z tytułu utraty wartości	966,1	896,8
Rozwiązanie odpisów z tytułu utraty wartości	-667,0	-672,6
Netto odpisy z tytułu utraty wartości, w tym:	299,1	224,2
dotyczące kredytów i innych należności z utratą wartości (impaired)	275,5	217,9
dotyczące kredytów i innych należności bez utraty wartości (IBNR)	23,6	6,3
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności		
Zawiązanie odpisów z tytułu utraty wartości	1,1	0,6
Rozwiązanie odpisów z tytułu utraty wartości	0,0	0,0
Netto odpisy z tytułu utraty wartości, w tym:	1,1	0,6
dotyczące portfela bez utraty wartości (IBNR)	1,1	0,6
Rezerwy na zobowiązania pozabilansowe		
Zawiązanie odpisów	22,9	20,8
Rozwiązanie odpisów	-22,5	-13,5
Netto odpisy na rezerwy na zobowiązania pozabilansowe, w tym:	0,4	7,3
dotyczące portfela z utratą wartości (impaired)	-9,5	5,4
dotyczące portfela bez utraty wartości (IBNR)	9,9	1,9
Razem zawiązanie odpisów	990,1	918,2
Razem rozwiązanie odpisów	-689,5	-686,1
Netto odpisy na utratę wartości i rezerwy na zobowiązania pozabilansowe	300,6	232,1

Wartości prezentowane w pozycji *Kredyty i inne należności - Rozwiązanie odpisów z tytułu utraty wartości* obejmują m.in. kwoty spłat dotyczących należności uprzednio spisanych z bilansu, które w roku 2016 wynosiły 4,2 mln zł w porównaniu z 9,4 mln zł w roku 2015.

Na dzień 31.12.2016 r. Bank posiadał portfel detalicznych kredytów hipotecznych w CHF w wysokości 1,3 mld zł (308,4 mln CHF). Zdaniem Zarządu Banku portfel ten charakteryzuje się podwyższonym ryzykiem kredytowym związanym z CHF, które będzie się materializować w przypadku istotnego osłabienia PLN w stosunku do CHF lub utrzymywania się osłabionego kursu PLN w stosunku do CHF. Zarząd Banku uważa, że obecnie utrzymująca się relacja kursu CHF wobec PLN może negatywnie wpłynąć na zdolność kredytobiorców do spłaty swoich zobowiązań. Historyczne dane/parametry dotyczące opisywanego portfela nie odzwierciedlają w sposób wystarczający ryzyka kredytowego związanego z CHF, które może się materializować w oczekiwanych przyszłych przepływach pieniężnych w okresie ujawnienia straty (LIP).

Bank dokonał analizy portfela pod kątem kluczowych metryk ryzyka, w odniesieniu do których zmiany kursu walutowego mają największy wpływ, tj. LtV oraz Dtl i zdecydował zgodnie z MSR 39.62 o skorygowaniu parametru ryzyka (PD) wykorzystywanego w kalkulacji poziomu odpisów na poniesione ale niezareportowane straty (IBNR) w odniesieniu do tej części portfela która

charakteryzuje się podwyższonym profilem ryzyka o kwotę 31,8 mln zł w porównaniu do poziomu odpisów wynikających z modelu opartego wyłącznie o dane historyczne dotyczące spłacalności zobowiązań.

Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności według sektora klientów

	2016	2015
Zawiązanie odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności, w tym:	966,1	896,8
banki	0,6	0,1
inne niż banki podmioty sektora finansowego	0,4	0,4
podmioty sektora niefinansowego	964,9	896,1
podmioty sektora instytucji rządowych i samorządowych	0,2	0,2
Rozwiązanie odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności, w tym:	-667,0	-672,6
banki	0,0	-0,6
inne niż banki podmioty sektora finansowego	-0,4	-0,4
podmioty sektora niefinansowego	-666,4	-671,0
podmioty sektora instytucji rządowych i samorządowych	-0,2	-0,6
Netto odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności, w tym:	299,1	224,2
banki	0,6	-0,5
inne niż banki podmioty sektora finansowego	0,0	0,0
podmioty sektora niefinansowego	298,5	225,1
podmioty sektora instytucji rządowych i samorządowych	0,0	-0,4

Odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności według segmentu klientów

	2016	2015
Zawiązanie odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności, w tym:	966,1	896,8
klienci bankowości korporacyjnej	559,0	542,7
klienci bankowości detalicznej	407,1	354,1
Rozwiązanie odpisów z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności, w tym:	-667,0	-672,6
klienci bankowości korporacyjnej	-393,1	-388,3
klienci bankowości detalicznej	-273,9	-284,3
Netto odpisy z tytułu utraty wartości kredytów i innych należności, w tym:	299,1	224,2
klienci bankowości korporacyjnej	165,9	154,4
klienci bankowości detalicznej	133,2	69,8

10. Podatek od niektórych instytucji finansowych

1 lutego 2016 roku weszła w życie Ustawa o podatku od niektórych instytucji finansowych. Zgodnie z Ustawą od lutego 2016 roku m.in. banki, firmy ubezpieczeniowe, SKOK-i i firmy pożyczkowe są obciążane tzw. podatkiem bankowym, wynoszącym w skali miesięcznej 0,0366% wartości ich aktywów. Podstawę opodatkowania stanowią aktywa podmiotu po pomniejszeniu o 4 mld zł oraz o wartość funduszy własnych i skarbowych papierów wartościowych. Po raz pierwszy podatek bankowy został odprowadzony w marcu 2016 roku. Za rok 2016 kwota podatku wyniosła 280,2 mln zł.

11. Podatek dochodowy

Podatek dochodowy ujęty w rachunku zysków i strat

	2016	2015
Podatek bieżący, w tym:	482,3	276,2
Bieżący rok	485,0	240,3
Korekta rozliczenia podatkowego dotycząca roku ubiegłego	-2,7	35,9
Podatek odroczony, w tym:	-90,9	-13,0
Powstanie i odwrócenie się różnic przejściowych	-90,9	-13,0
Razem podatek księgowy ujęty w rachunku zysków i strat	391,4	263,2

Wyliczenie efektywnej stopy podatkowej

	2016	2015
A. Zysk brutto	1 644,5	1 390,3
B. 19% zysku brutto	312,5	264,2
C. Zwiększenia - koszty nie stanowiące kosztów uzyskania przychodu, w tym:	81,5	26,6
podatek od niektórych instytucji finansowych	53,2	0,0
opłata ostrożnościowa na rzecz BFG	8,0	4,1
koszty spisania należności kredytowych i pozakredytowych	2,7	5,9
utworzenie rezerw na roszczenia sporne i inne aktywa	2,6	2,2
PFRON	1,3	1,5
odpis aktualizujący na należności w części nie pokrytej podatkiem odroczonym	2,9	8,4
koszty reprezentacji	0,8	1,0
cienka kapitalizacja	0,0	0,4
strata podatkowa ze sprzedaży wierzytelności	4,1	1,0
inne	5,9	2,1
D. Zmniejszenia - przychody niepodlegające opodatkowaniu, w tym:	2,6	27,6
przychody z tytułu otrzymanych dywidend	0,0	15,6
rozwiązanie rezerw na roszczenia sporne	1,7	2,7
korekta rozliczenia podatkowego dotycząca lat wcześniejszych	0,0	8,4
inne	0,9	0,9
E. Podatek księgowy ujęty w rachunku zysków i strat (B+C-D)	391,4	263,2
Efektywna stopa podatkowa (E : A)	23,80%	18,93%

Na odchylenie w roku 2016 efektywnej stawki podatkowej powyżej 19% wpłynął podatek od niektórych instytucji finansowych w wysokości 280,2 mln zł oraz opłata ostrożnościowa na rzecz BFG w wysokości 42,3 mln zł.

Na odchylenie w roku 2015 efektywnej stawki podatkowej poniżej 19% zasadniczy wpływ miała otrzymana przez Bank dywidenda wypłacona przez ING Powszechne Towarzystwo Emerytalne S.A. (ING PTE) w wysokości 82,1 mln zł, która na podstawie art. 22 ust 4 Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych zwolniona jest od podatku dochodowego.

12. Zysk przypadający na jedną akcję

Podstawowy zysk przypadający na jedną akcję

Wyliczenie podstawowego zysku przypadającego na jedną akcję jednostki dominującej za rok 2016 oparte było na zysku netto w kwocie 1.253,0 mln zł (rok 2015: 1.127,0 mln zł) oraz średniej ważonej ilości akcji zwykłych występujących na koniec roku 2016 i 2015 w liczbie 130.100.000 sztuk.

	2016	2015
Zysk netto przypadający akcjonariuszom ING Banku Śląskiego S.A.	1 253,0	1 127,0
Średnia ważona ilość akcji zwykłych	130 100 000	130 100 000
Zysk przypadający na jedną akcję (w zł)	9,63	8,66

Rozwodniony zysk przypadający na jedną akcję

W ciągu roku 2016 jak również w ciągu roku 2015 nie wystąpiły czynniki rozwadniające zysk przypadający na jedną akcję. W opisywanych okresach ING Bank Śląski S.A. nie emitował obligacji zamiennych na akcje ani opcji na akcje. Kapitał zakładowy dzieli się w całości na akcje zwykłe (nie ma akcji uprzywilejowanych). Ze względu na powyższe wartość rozwodnionego zysku przypadającego na jedną akcję pokrywa się z wartością podstawowego zysku przypadającego na jedną akcję.

13. Kasa, środki w Banku Centralnym

	2016	2015
Gotówka i pozostałe środki pieniężne	1 056,6	1 102,7
Środki na rachunkach w Banku Centralnym	768,4	2 487,0
Razem	1 825,0	3 589,7

Podmiot dominujący Grupy utrzymuje na rachunku bieżącym w Narodowym Banku Polskim rezerwę obowiązkową w wysokości 3,5% wartości depozytów otrzymanych przez jednostkę dominującą.

Średnia arytmetyczna stanu środków rezerwy obowiązkowej, którą podmiot dominujący Grupy zobligowany jest utrzymywać w danym okresie na rachunku bieżącym w NBP wyniosła:

- 3.264,9 mln zł dla okresu od 30.11.2016 do 01.01.2017 r.,
- 3.109,5 mln zł dla okresu od 31.12.2015 do 31.01.2016 r.

Grupa ma możliwość wykorzystania limitu zadłużenia w Narodowym Banku Polskim pod zastaw papierów wartościowych. Na dzień 31.12.2016 r. limit ten wynosił 9.398,8 mln zł w porównaniu z 15.200,0 mln zł według stanu na 31.12.2015 r.

14. Kredyty i inne należności udzielone innym bankom

	2016	2015
Rachunki bieżące	933,7	820,7
Lokaty międzybankowe	0,0	59,4
Kredyty i pożyczki	156,0	81,7
Należności faktoringowe	24,0	51,4
Pozostałe należności	0,0	1,5
Razem (brutto)	1 113,7	1 014,7
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości, w tym:	-0,3	-0,1
- dotyczący kredytów i pożyczek	-0,3	-0,1
Razem (netto)	1 113,4	1 014,6

Kredyty i inne należności udzielone innym bankom według terminów zapadalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	944,8	858,4
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	19,0	45,9
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	144,7	68,9
powyżej 1 roku do 5 lat	5,2	41,1
Powyżej 5 lat	0,0	0,4
Razem (brutto)	1 113,7	1 014,7

15. Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat**Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu**

	2016	2015
Instrumenty dłużne, w tym:	2 805,2	964,3
obligacje skarbowe	2 795,7	964,3
obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego	9,5	0,0
Transakcje z przyrzeczeniem odkupu	21,6	162,8
Razem aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	2 826,8	1 127,1

Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat według terminów zapadalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	117,0	268,0
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	141,7	175,6
powyżej 1 roku do 5 lat	2 109,3	400,4
powyżej 5 lat	458,8	283,1
Razem	2 826,8	1 127,1

Przychody o charakterze odsetkowym od aktywów finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat ujmowane są w wyniku odsetkowym. Zyski i straty z tytułu zmian

wartości godziwej tych aktywów ujmowane są w pozycji *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*.

16. Wycena instrumentów pochodnych

W tabeli poniżej zostały zaprezentowane wartości nominalne instrumentów pochodnych, których wycena prezentowana jest w aktywach (wycena dodatnia) i zobowiązaniach (wycena ujemna) skonsolidowanego sprawozdania z sytuacji finansowej Grupy. Nominały instrumentów pochodnych w przypadku transakcji jednowalutowych zostały zaprezentowane w kwotach zakupionych, natomiast w przypadku transakcji dwuwalutowych zaprezentowano zarówno kwoty zakupione jak i sprzedane.

2016	Wycena do wartości godziwej		Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji			Razem
	Aktywa	Zobowiązania	poniżej 3 miesięcy	od 3 m-cy do 1 roku	powyżej 1 roku	
Instrumenty pochodne na stopę procentową, w tym:	612,2	622,4	28 769,7	61 790,4	171 798,0	262 358,1
<i>rozliczane przez CCP</i>	68,5	80,9	26 717,2	56 703,8	147 988,6	231 409,6
kontrakty na przyszłą stopę procentową FRA - PLN	1,7	2,4	23 150,0	34 590,0	9 000,0	66 740,0
swapy na stopę procentową (IRS PLN) fixed - float	387,9	418,6	5 241,6	25 429,7	147 105,0	177 776,3
swapy na stopę procentową (IRS EUR) fixed - float	104,3	78,4	378,1	893,9	6 744,4	8 016,4
swapy na stopę procentową (IRS USD) fixed - float	106,0	110,7	0,0	0,0	4 362,1	4 362,1
opcje CAP - EUR	12,2	12,2	0,0	876,8	4 330,3	5 207,1
opcje CAP - PLN	0,1	0,1	0,0	0,0	256,2	256,2
Walutowe instrumenty pochodne, w tym:	502,2	490,6	37 559,8	27 834,8	14 608,8	80 003,4
kontrakty walutowe (swap, forward), w tym:	307,2	253,5	34 404,4	17 162,6	3 346,7	54 913,7
kontrakty walutowe (swap, forward) EUR/PLN	51,2	47,0	13 865,8	6 989,9	2 202,4	23 058,1
kontrakty walutowe (swap, forward) USD/PLN	146,4	143,3	11 240,6	6 191,5	1 124,9	18 557,0
kontrakty walutowe (swap, forward) EUR/USD	96,2	55,2	4 304,4	3 457,4	0,0	7 761,8
CIRS, w tym:	81,2	128,4	0,0	2 462,5	3 088,7	5 551,2
CIRS CHF/PLN (float-float)	53,4	57,1	0,0	1 228,0	192,3	1 420,3
CIRS EUR/PLN (float-float)	12,8	56,4	0,0	1 234,5	2 040,5	3 275,0
CIRS EUR/PLN (fixed-fixed)	15,0	14,9	0,0	0,0	855,9	855,9
opcje walutowe (nabyte), w tym:	111,1	2,0	1 577,7	4 237,1	4 086,7	9 901,5
opcje CHF/PLN	1,9	0,0	0,0	264,5	0,0	264,5
opcje EUR/PLN	35,8	2,0	371,5	493,7	1 816,1	2 681,3
opcje USD/PLN	73,4	0,0	1 206,2	3 478,9	2 270,6	6 955,7
opcje walutowe (sprzedane)	2,7	106,7	1 577,7	3 972,6	4 086,7	9 637,0
opcje EUR/PLN	2,7	33,3	371,5	493,7	1 816,1	2 681,3
opcje USD/PLN	0,0	73,4	1 206,2	3 478,9	2 270,6	6 955,7
Bieżące transakcje pozabilansowe, w tym:	1,2	1,6	4 252,1	0,0	0,0	4 252,1
operacje wymiany walutowej	0,9	1,6	1 391,1	-	-	1 391,1
operacje papierami wartościowymi	0,3	0,0	2 861,0	-	-	2 861,0
Wycena pozostałych instrumentów finansowych	1,5	1,4	-	-	-	-
Razem	1 117,1	1 116,0	70 581,6	89 625,2	186 406,8	346 613,6

W kwocie wyceny instrumentów pochodnych do wartości godziwej ujęto korektę wyceny z tytułu ryzyka kredytowego związanego z niewypłacalnością kontrahenta (CVA) oraz niewypłacalnością Grupy (DVA).

2015	Wycena do wartości godziwej		Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji			Razem
	Aktywa	Zobowiązania	poniżej 3 miesięcy	od 3 m-cy do 1 roku	powyżej 1 roku	
Instrumenty pochodne na stopę procentową, w tym:	1 698,9	1 707,0	27 070,8	71 483,1	123 170,7	221 724,6
<i>rozliczane przez CCP</i>	356,3	359,2	15 343,0	56 695,1	71 905,3	143 943,4
kontrakty na przyszłą stopę procentową FRA - PLN	13,1	16,8	21 425,0	48 150,8	1 350,0	70 925,8
swapy na stopę procentową (IRS PLN) fixed - float	1 171,4	1 236,2	5 475,3	21 734,8	104 014,0	131 224,1
swapy na stopę procentową (IRS EUR) fixed - float	304,1	239,2	170,5	754,3	7 906,7	8 831,5
swapy na stopę procentową (IRS USD) fixed - float	202,7	207,3	0,0	0,0	5 873,3	5 873,3
opcje CAP - EUR	7,6	7,5	0,0	843,2	3 803,2	4 646,4
opcje CAP - PLN	0,0	0,0	0,0	0,0	223,5	223,5
Walutowe instrumenty pochodne, w tym:	289,7	294,0	33 000,7	11 556,8	12 683,1	57 240,6
kontrakty walutowe (swap, forward), w tym:	167,3	140,2	30 668,4	9 401,1	2 093,0	42 162,5
kontrakty walutowe (swap, forward) EUR/PLN	55,7	54,6	16 564,9	5 047,2	733,9	22 346,0
kontrakty walutowe (swap, forward) USD/PLN	74,8	63,7	7 096,1	3 225,7	1 216,4	11 538,2
kontrakty walutowe (swap, forward) EUR/USD	33,9	14,7	5 900,0	756,6	130,0	6 786,6
CIRS, w tym:	53,3	73,7	167,7	400,5	4 254,3	4 822,5
CIRS CHF/PLN (float-float)	40,1	42,9	0,0	0,0	1 387,4	1 387,4
CIRS EUR/PLN (float-float)	3,6	28,1	167,7	0,0	2 027,2	2 194,9
CIRS EUR/PLN (fixed-fixed)	2,8	2,7	0,0	0,0	839,7	839,7
CIRS EUR/CHF (float-float)	6,8	0,0	0,0	400,5	0,0	400,5
opcje walutowe (nabyte), w tym:	67,3	0,0	971,5	958,2	3 255,2	5 184,9
opcje CHF/PLN	0,0	0,0	3,2	1,1	0,0	4,3
opcje EUR/PLN	18,2	0,0	724,9	224,5	303,8	1 253,2
opcje USD/PLN	49,1	0,0	243,4	732,6	2 951,4	3 927,4
opcje walutowe (sprzedane)	1,8	80,1	1 193,1	797,0	3 080,6	5 070,7
opcje CHF/PLN	0,0	0,0	3,1	1,5	0,0	4,6
opcje EUR/PLN	1,8	21,5	883,9	388,5	294,4	1 566,8
opcje USD/PLN	0,0	58,6	306,1	407,0	2 786,2	3 499,3
Bieżące transakcje pozabilansowe, w tym:	0,7	0,2	5 207,7	0,0	0,0	5 207,7
operacje wymiany walutowej	0,3	0,2	464,9	-	-	464,9
operacje papierami wartościowymi	0,4	0,0	4 742,8	-	-	4 742,8
Wycena pozostałych instrumentów finansowych	1,6	1,5	-	-	-	-
Razem	1 990,9	2 002,7	65 279,2	83 039,9	135 853,8	284 172,9

Wbudowane instrumenty pochodne

Na koniec roku 2016 i 2015 Bank posiadał depozyty w PLN, w które wbudowane są instrumenty pochodne. Instrumentami wbudowanymi są opcje walutowe. Wartość wyceny instrumentów wbudowanych na dzień 31.12.2016 r. wynosiła +1,6 mln zł w porównaniu z +0,8 mln zł według stanu na 31.12.2015 r.

17. Inwestycje

	2016	2015
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży, w tym:	20 557,2	20 678,1
pozycje zabezpieczone w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej	12 191,3	3 515,5
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	5 164,1	2 800,7
Razem	25 721,3	23 478,8

Pozycje zabezpieczone w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej

	2016	2015
Instrumenty dłużne o stałym oprocentowaniu, w tym:	12 191,3	3 515,5
obligacje skarbowe	11 356,0	3 002,4
obligacje Rządu Francuskiego	525,5	513,1
obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego	309,8	0,0
Razem	12 191,3	3 515,5

Szczegółowe informacje na temat stosowanej w Grupie rachunkowości zabezpieczeń zamieszczone są w dalszej części sprawozdania w nocie nr 19. *Rachunkowość zabezpieczeń*.

17.1. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

	2016	2015
Instrumenty dłużne, w tym:	20 508,4	20 494,9
Instrumenty dłużne o stałym oprocentowaniu, w tym:	15 729,2	8 050,9
obligacje skarbowe	14 902,1	7 032,6
obligacje Rządu Francuskiego	533,0	518,5
obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego	294,1	0,0
bony pieniężne NBP	0,0	499,8
Instrumenty dłużne o zmiennym oprocentowaniu, w tym:	4 779,2	12 444,0
obligacje skarbowe	4 779,2	12 444,0
Instrumenty dłużne razem, w tym:	20 508,4	20 494,9
notowane	20 508,4	19 995,1
nienotowane	0,0	499,8
Instrumenty kapitałowe	48,8	183,2
instrumenty kapitałowe w cenie nabycia	43,3	5,3
wycena do wartości rynkowej	5,5	177,9
Instrumenty kapitałowe - wartość bilansowa, w tym:	48,8	183,2
nienotowane	48,8	183,2
Razem aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	20 557,2	20 678,1

W pozycji *Instrumenty kapitałowe* prezentowane są akcje i udziały kilku podmiotów nienotowanych na giełdzie. W kwocie prezentowanej za rok 2015 w pozycji *Instrumenty kapitałowe* 177,9 mln zł stanowiła wartość godziwa akcji Visa Europe Limited. W czerwcu 2016 roku akcje te zostały sprzedane, a w rozliczeniu transakcji sprzedaży Grupa otrzymała m.in. akcje uprzywilejowane Visa Inc. W kwocie prezentowanej za rok 2016 wartość godziwa otrzymanych akcji Visa Inc. stanowiła

43,4 mln zł. Szczegółowe informacje nt. powyższej transakcji zawarte są w niniejszym sprawozdaniu w nocie nr 5. *Wynik na inwestycjach.*

Akcji i udziałów pozostałych podmiotów Grupa nie wycenia do wartości godziwej, gdyż ustalenie wartości godziwej jest utrudnione lub niemożliwe ze względu na brak aktywnego rynku dla tych instrumentów. Posiadanie niektórych akcji i udziałów związane jest z funkcjonowaniem jednostek Grupy (KIR, SWIFT, BIK, PSP). W ocenie Grupy najlepszym miernikiem ich wartości jest cena nabycia.

Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży według terminów zapadalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	20,1	499,9
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	1 557,0	274,8
powyżej 1 roku do 5 lat	16 562,2	13 969,1
powyżej 5 lat	2 417,9	5 934,3
Razem	20 557,2	20 678,1

Zmiana stanu aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży

	2016	2015
Saldo na początek okresu	20 678,1	22 829,3
Zwiększenia, w tym:	22 582,2	82 519,1
zakup dłużnych papierów wartościowych	21 761,2	81 695,6
zwiększenie wartości papierów wartościowych	784,9	823,2
nabycie akcji i udziałów	36,1	0,3
Zmniejszenia, w tym:	22 703,1	84 670,3
sprzedaż dłużnych papierów wartościowych	13 226,1	3 577,2
wykup dłużnych papierów wartościowych	8 199,7	78 559,0
zmniejszenie wartości papierów wartościowych	1 083,2	812,3
sprzedaż akcji i udziałów	194,1	8,5
reklasyfikacja dłużnych papierów wartościowych z portfela aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	0,0	1 713,3
Saldo na koniec okresu	20 557,2	20 678,1

W roku 2016 Grupa dokonała sprzedaży z portfela inwestycji akcji 1 spółki (Visa Europe Limited) osiągając wynik na sprzedaży w wysokości +189,6 mln zł. Więcej informacji na temat tej transakcji ujęto w nocie nr 5. *Wynik na inwestycjach.*

W roku 2015 Grupa dokonała sprzedaży akcji/udziałów trzech spółek i zrealizowała wynik na sprzedaży w kwocie +4,6 mln zł.

17.2. Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności

	2016	2015
Instrumenty dłużne o stałym oprocentowaniu, w tym:	4 813,7	2 643,8
obligacje skarbowe	3 006,4	987,1
obligacje BGK	1 605,3	1 656,7
obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego	202,0	0,0
Instrumenty dłużne o zmiennym oprocentowaniu, w tym:	350,4	156,9
obligacje skarbowe	350,4	156,9
Instrumenty dłużne razem, w tym:	5 164,1	2 800,7
notowane na giełdzie	5 164,1	2 800,7
Razem aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	5 164,1	2 800,7

W roku 2015 Grupa dokonała reklasyfikacji części dłużnych papierów wartościowych z kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży do kategorii aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności. Szczegółowe ujawnienia na temat dokonanej reklasyfikacji znajdują się w nocie nr 17.3.

Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności według terminów zapadalności

	2016	2015
powyżej 1 roku do 5 lat	3 865,6	1 995,4
powyżej 5 lat	1 298,5	805,3
Razem	5 164,1	2 800,7

Zmiana stanu aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności

	2016	2015
Saldo na początek okresu	2 800,7	0,0
Zwiększenia, w tym:	2 549,7	2 934,1
zakup dłużnych papierów wartościowych	2 416,4	1 138,6
naliczone odsetki	133,0	82,2
amortyzacja dyskonta/premii	0,3	0,0
reklasyfikacja dłużnych papierów wartościowych z portfela aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	0,0	1 713,3
Zmniejszenia, w tym:	186,3	133,4
zapłacone odsetki	140,5	87,6
amortyzacja wyceny zatrzymanej w kapitale z aktualizacji wyceny	45,3	40,2
odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	0,5	0,6
amortyzacja dyskonta/premii	0,0	5,0
Saldo na koniec okresu	5 164,1	2 800,7

17.3. Reklasyfikacja dłużnych papierów wartościowych

Grupa prezentuje ujawnienia w związku z dwoma reklasyfikacjami papierów wartościowych dokonanyymi w latach 2008 i 2015.

17.3.1. Reklasyfikacja w roku 2015

W roku 2015 Grupa dokonała reklasyfikacji części dłużnych papierów wartościowych (obligacji skarbowych) z kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży do kategorii aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności. Powodem reklasyfikacji był zamiar ograniczenia wrażliwości kapitałów Grupy na zmianę wartości godziwej papierów wartościowych.

Poprzez reklasyfikację zmianie uległy zasady wyceny dłużnych papierów wartościowych, tj. z wycenianych do wartości godziwej na wyceniane według zamortyzowanego kosztu. Wartość godziwa dłużnych papierów wartościowych wynosząca na dzień reklasyfikacji 1.713,3 mln zł stanowiła ich nowy zamortyzowany koszt.

17.3.2. Reklasyfikacja w roku 2008

W roku 2008 Grupa dokonała reklasyfikacji części dłużnych papierów wartościowych z kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży do kategorii kredytów i innych należności.

Przesłanką reklasyfikacji był brak lub zanik aktywności rynku, co w opinii Grupy powoduje, że powyższe papiery wartościowe spełniają definicję pożyczek i należności zgodną z MSR tj. „są aktywami finansowymi nie będącymi instrumentami pochodnymi, z ustalonymi lub możliwymi do określenia płatnościami, które nie są kwotowane na aktywnym rynku” oraz nie zmieniła się intencja Grupy w ich zakresie tzn. zamiar i możliwości ich utrzymywania w dającej się przewidzieć przyszłości.

Poprzez reklasyfikację zmianie uległy zasady wyceny dłużnych papierów wartościowych, tj. z wycenianych do wartości godziwej na wyceniane według zamortyzowanego kosztu. Wartość godziwa dłużnych papierów wartościowych na dzień reklasyfikacji stanowiła ich nowy zamortyzowany koszt.

Dłużne papiery wartościowe reklasyfikowane z kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży do kategorii kredytów i innych należności

Rodzaj papieru wartościowego	Dzień reklasyfikacji	2016				2015	
		wartość godziwa na dzień reklasyfikacji	wartość bilansowa na dzień sprawozdawczy	wartość godziwa na dzień sprawozdawczy	wartość godziwa na dzień reklasyfikacji	wartość bilansowa na dzień sprawozdawczy	wartość godziwa na dzień sprawozdawczy
Obligacje skarbowe (euroobligacje)	01.10.2008	1 242,9	1 802,8	1 751,6	1 242,9	1 796,6	1 747,3
Obligacje korporacyjne	19.12.2008	4,5	4,3	4,2	6,7	6,4	6,1
Obligacje komunalne	19.12.2008	5,0	5,0	4,9	12,8	12,8	12,4
Razem		1 252,4	1 812,1	1 760,7	1 262,4	1 815,8	1 765,8

Po reklasyfikacji wyżej wymienione papiery wartościowe prezentowane są w sprawozdaniu finansowym w pozycji *Kredyty i inne należności udzielone klientom*.

Obligacje Skarbu Państwa denominowane w EUR (euroobligacje) zaklasyfikowane na moment zakupu do kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży były wyznaczone jako instrumenty zabezpieczone w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej przed ryzykiem stopy procentowej. Z chwilą reklasyfikacji pierwotna strategia zabezpieczenia papierów wartościowych z portfela dostępnych do sprzedaży została zakończona. Z uwagi na to, że intencją Grupy było utrzymanie powiązania zabezpieczającego, rozpoczęto z dniem reklasyfikacji nową strategię

zabezpieczającą polegającą na zabezpieczeniu wartości godziwej przed ryzykiem stopy procentowej papierów wartościowych klasyfikowanych do kategorii kredytów i innych należności.

Wartość godziwa zysku lub straty, jaka byłaby ujęta w kapitale z aktualizacji wyceny, jeżeliby nie dokonano reklasyfikacji

Rodzaj papieru wartościowego	Wycena ujęta w kapitale własnym	
	2016	2015
Obligacje skarbowe (euroobligacje)	-51,2	-49,3
Obligacje korporacyjne	-0,2	-0,4
Obligacje komunalne	-0,1	-0,3
Razem	-51,5	-50,0

W przypadku nie dokonania reklasyfikacji wyżej wymienionych papierów wartościowych do kategorii kredytów i innych należności i pozostawienia ich w kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży kwoty wyceny do wartości godziwej zostałyby w całości ujęte w kapitale z aktualizacji wyceny. Powyższe wartości zostały oszacowane bez uwzględnienia wpływu na rachunek zysków i strat oraz na inne całkowite dochody dalszego stosowania rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej, gdyż w opinii Grupy wyliczenie takie obarczone byłoby błędem i opierało się na trudnych do zweryfikowania założeniach.

Koszty i przychody ujęte w rachunku zysków i strat

2016

Rodzaj papieru wartościowego	naliczone odsetki (kupon odsetkowy)	zamortyzowane dyskonto/premia	amortyzacja rezerwy rewaluacyjnej	korekta wartości bilansowej pozycji zabezpieczanej w strategii FVH*
Obligacje skarbowe (euroobligacje)	80,9	-3,0	2,0	-62,3
Obligacje korporacyjne	0,2	0,0	0,0	0,0
Obligacje komunalne	0,2	0,0	0,0	0,0
Razem	81,3	-3,0	2,0	-62,3

2015

Rodzaj papieru wartościowego	naliczone odsetki (kupon odsetkowy)	zamortyzowane dyskonto/premia	amortyzacja rezerwy rewaluacyjnej	korekta wartości bilansowej pozycji zabezpieczanej w strategii FVH*
Obligacje skarbowe (euroobligacje)	77,4	-2,8	1,9	-57,6
Obligacje korporacyjne	0,2	0,0	0,0	0,0
Obligacje komunalne	0,4	0,0	0,0	0,0
Razem	78,0	-2,8	1,9	-57,6

*) wycena z tytułu zabezpieczanego ryzyka stopy procentowej

18. Aktywa stanowiące zabezpieczenie zobowiązań

Wartość rynkowa aktywów stanowiących zabezpieczenie zobowiązań

	2016	2015
Z portfela aktywów finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat:		
obligacje skarbowe stanowiące zabezpieczenie zobowiązań z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu (transakcje sell-buy-back)	21,2	60,1
Z portfela aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży:		
obligacje skarbowe stanowiące zabezpieczenie na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego	542,2	507,2
obligacje skarbowe stanowiące zabezpieczenie kredytu otrzymanego przez spółkę zależną z Europejskiego Banku Inwestycyjnego	294,6	203,8
obligacje Rządu Francuskiego stanowiące zabezpieczenie rozliczeń dokonywanych z LCH	521,3	507,5
obligacje skarbowe stanowiące zabezpieczenie zobowiązań z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu (transakcje sell-buy-back)	0,0	42,4

Blokowanie papierów wartościowych odbywa się z uwzględnieniem warunków wynikających z:

- Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dziennik Ustaw z 10 czerwca 2016, poz. 996),
- Kodeksu Spółek Handlowych, art. 495 (Dz. U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037 z późniejszymi zmianami),
- z zawartych umów,
- z istoty transakcji.

Wartość bilansowa zobowiązań z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu (sell-buy-back i repo) zaprezentowana jest w następujących notach:

- nota nr 26. *Zobowiązania wobec innych banków*
- nota nr 27. *Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat*
- nota nr 29. *Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu.*

Do aktywów o ograniczonej możliwości dysponowania poza instrumentami prezentowanymi w niniejszej notcie zalicza się także wartość rezerwy obowiązkowej, którą jednostka dominująca Grupy zobowiązana jest utrzymywać na rachunku bieżącym w NBP. Więcej informacji na temat rezerwy obowiązkowej zawarto w notce nr 13. *Kasa, środki w Banku Centralnym.*

Transakcje typu sell-buy-back/repo w przeważającej większości realizowane są w wariacie z prawnym przejściem właścicielstwa papierów wartościowych będących przedmiotem tego typu transakcji. Powyższe oznacza, że kontrahent, który nabył właścicielstwo papierów wartościowych zachowuje możliwość dalszej ich odsprzedaży bądź zastawu, zgodnie z ogólnie przyjętą praktyką rynkową w tym zakresie.

Papiery wartościowe nie stanowiące aktywów Grupy przyjęte jako zabezpieczenie zobowiązań z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu

Wartość rynkowa papierów wartościowych będących przedmiotem transakcji typu buy-sell-back / reverse repo wynosiła 20,4 mln zł według stanu na 31.12.2016 r. w porównaniu do 1.507,1 mln zł według stanu na 31.12.2015 r.

Transakcje typu buy-sell-back/reverse repo w przeważającej większości realizowane są w wariacie z prawnym przejściem właścicielstwa papierów wartościowych będących przedmiotem tego typu transakcji. Powyższe oznacza, że zachowana jest możliwość dalszej ich odsprzedaży bądź zastawu, zgodnie z ogólnie przyjętą praktyką rynkową w tym zakresie.

19. Rachunkowość zabezpieczeń

W tabeli poniżej zostały zaprezentowane wartości godziwe oraz wartości nominalne instrumentów zabezpieczających w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych oraz wartości godziwe i wartości nominalne instrumentów zabezpieczających i zabezpieczanych w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej. Nominały instrumentów pochodnych w przypadku transakcji jednowalutowych zostały zaprezentowane w kwotach zakupionych, natomiast w przypadku transakcji dwuwalutowych zaprezentowano zarówno kwoty zakupione jak i sprzedane.

2016

	wartości godziwa		Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem
	Aktywa	Zobowiązania	poniżej 1 roku	od 1 roku do 3 lat	od 3 do 8 lat	powyżej 8 lat	
Rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych							
Instrumenty zabezpieczające przepływy pieniężne, w tym:	1 331,9	778,9	17 432,2	22 785,2	41 909,4	12 429,6	94 556,4
rozliczane przez CCP	16,1	43,3	11 750,9	13 307,9	24 466,9	11 215,0	60 740,7
Swapy na stopę procentową (IRS PLN) fixed - float	1 099,1	402,6	14 546,5	20 478,6	35 695,8	10 386,0	81 106,9
Swapy na stopę procentową (IRS EUR) fixed - float	232,8	182,2	1 544,9	1 962,9	5 607,0	1 610,3	10 725,1
CIRS CHF/PLN (float-float)	0,0	191,0	-	-	-	-	-
float CHF	-	-	720,5	185,3	329,4	0,0	1 235,2
float PLN	-	-	620,3	158,4	277,2	0,0	1 055,9
CIRS EUR/PLN (float-float)	0,0	3,1	-	-	-	-	-
float EUR	-	-	0,0	0,0	0,0	221,2	221,2
float PLN	-	-	0,0	0,0	0,0	212,1	212,1
Rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej							
Instrumenty zabezpieczające wartość godziwą papierów wartościowych, w tym:	6,7	689,2	840,0	2 893,0	11 469,4	310,0	15 512,4
rozliczane przez CCP	6,5	0,5	250,0	1 439,5	8 666,8	310,0	10 666,3
Swapy na stopę procentową (IRS PLN) fixed - float	6,7	31,5	840,0	1 840,0	8 627,0	310,0	11 617,0
Swapy na stopę procentową (IRS EUR) fixed - float	0,0	657,7	0,0	1 053,0	2 842,4	0,0	3 895,4
Instrumenty zabezpieczane, w tym:	16 095,5	0,0	840,0	2 888,5	11 445,1	310,0	15 483,6
Dłużne papiery wartościowe z portfela dostępnych do sprzedaży, w tym:	12 191,3	0,0	840,0	1 840,0	9 069,4	310,0	12 059,4
obligacje skarbowe PLN	11 356,0	0,0	840,0	1 840,0	8 627,0	0,0	11 307,0
obligacje Rządu Francuskiego EUR	525,5	0,0	0,0	0,0	442,4	0,0	442,4
obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego PLN	309,8	0,0	0,0	0,0	0,0	310,0	310,0
Dłużne papiery wartościowe z portfela kredytów i innych należności, w tym:	3 904,2	0,0	0,0	1 048,5	2 375,7	0,0	3 424,2
obligacje skarbowe EUR	3 904,2	0,0	0,0	1 048,5	2 375,7	0,0	3 424,2

2015

	wartości godziwa		Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem
	Aktywa	Zobowiązania	poniżej 1 roku	od 1 roku do 3 lat	od 3 do 8 lat	powyżej 8 lat	
Rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych							
Instrumenty zabezpieczające przepływy pieniężne, w tym:	2 454,6	1 020,6	20 297,5	15 949,4	27 187,0	16 128,2	79 562,1
rozliczane przez CCP	179,6	83,6	7 309,2	4 735,6	7 380,8	6 047,2	25 472,8
Swapy na stopę procentową (IRS PLN) fixed - float	2 275,8	740,9	19 637,0	12 577,7	23 797,8	11 557,0	67 569,5
Swapy na stopę procentową (IRS EUR) fixed - float	177,5	130,7	660,5	1 983,3	2 650,2	4 035,6	9 329,6
CIRS CHF/PLN (float-float)	0,4	149,0	-	-	-	-	-
float CHF	-	-	0,0	728,8	393,9	59,1	1 181,8
float PLN	-	-	0,0	659,6	345,1	51,3	1 056,0
CIRS EUR/PLN (float-float)	0,9	0,0	-	-	-	-	-
float EUR	-	-	0,0	0,0	0,0	213,1	213,1
float PLN	-	-	0,0	0,0	0,0	212,1	212,1
Rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej							
Instrumenty zabezpieczające wartość godziwą papierów wartościowych, w tym:	0,2	810,3	0,0	3 165,0	3 401,7	0,0	6 566,7
rozliczane przez CCP	0,2	8,0	0,0	200,0	702,0	0,0	902,0
Swapy na stopę procentową (IRS PLN) fixed - float	0,0	76,1	0,0	2 155,0	685,0	0,0	2 840,0
Swapy na stopę procentową (IRS EUR) fixed - float	0,2	734,2	0,0	1 010,0	2 716,7	0,0	3 726,7
Instrumenty zabezpieczane, w tym:	7 370,0	0,0	0,0	3 165,0	3 399,6	0,0	6 564,6
Dłużne papiery wartościowe z portfela dostępnych do sprzedaży, w tym:	3 515,5	0,0	0,0	2 155,0	1 111,2	0,0	3 266,2
obligacje skarbowe PLN	3 002,4	0,0	0,0	2 155,0	685,0	0,0	2 840,0
obligacje Rządu Francuskiego EUR	513,1	0,0	0,0	0,0	426,2	0,0	426,2
Dłużne papiery wartościowe z portfela kredytów i innych należności, w tym:	3 854,5	0,0	0,0	1 010,0	2 288,4	0,0	3 298,4
obligacje skarbowe EUR	3 854,5	0,0	0,0	1 010,0	2 288,4	0,0	3 298,4

Rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej

W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym sporządzonym za rok 2016 (podobnie jak za rok 2015) Grupa stosuje rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej papierów wartościowych.

Zabezpieczanym ryzykiem jest zmiana wartości godziwej składnika aktywów finansowych na skutek zmian stóp procentowych. Przedmiotem zabezpieczenia jest wartość godziwa instrumentu dłużnego o stałej stopie procentowej tj. pozycja (część pozycji) na danym papierze wartościowym zaliczanym do portfela aktywów dostępnych do sprzedaży, który na moment ustanowienia powiązania zabezpieczającego posiada określoną wartość godziwą odniesioną na fundusz z aktualizacji wyceny oraz pozycja (część pozycji) na danym papierze wartościowym zaklasyfikowanym do portfela pożyczek i innych należności oraz przeklasyfikowanym do w/w kategorii w wyniku reklasyfikacji z portfela aktywów dostępnych do sprzedaży.

Dla celów strategii, wyodrębnienie części zmiany wartości godziwej z tytułu zabezpieczanego ryzyka prowadzone jest w oparciu o modele wyceny bazujące na założeniach analogicznych jak modele wyceny instrumentów pochodnych stopy procentowej. Stosowane w modelu krzywe wyceny konstruowane są na bazie rynkowych stawek odpowiadającym tenorom przeszacowania zmiennych stóp procentowych instrumentów zabezpieczających.

Instrumentem zabezpieczającym jest Interest Rate Swap zamieniający stałą stopę procentową na zmienną. Powyższe sprawia, że wartość godziwa instrumentu zabezpieczającego wykazuje tendencję odwrotną niż wartość godziwa pozycji zabezpieczanej. W związku z tym, dzięki ustanowieniu powiązania zabezpieczającego, w rachunku zysków i strat uzyskiwany jest efekt wzajemnego kompensowania się zmian wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego i pozycji zabezpieczanej z tytułu zabezpieczonego ryzyka. Element niedopasowania wynikający ze stosowania różnych krzywych wyceny (tj.: instrumenty pochodne stopy procentowej wyceniane w oparciu o krzywe wyceny konstruowane z uwzględnieniem dziennego zabezpieczenia ekspozycji z wyceny, tzw. OIS discounting), ma wpływ na efektywność strategii zabezpieczającej, który ujawnia się na poziomie rachunku wyników.

Ponieważ zabezpieczeniu podlega tylko jeden rodzaj ryzyka (ryzyko zmiany stóp procentowych), zmiany wartości godziwej pozycji zabezpieczanej zaliczanej do portfela aktywów dostępnych do sprzedaży wynikające z pozostałych niezabezpieczonych ryzyk są odnoszone na fundusz z aktualizacji wyceny.

Wynik odsetkowy pochodnych instrumentów zabezpieczających prezentowany jest w pozycji *Odsetki od aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży*, w której prezentowany jest przychód odsetkowy pozycji zabezpieczanej w ramach opisywanej strategii.

Wycena transakcji zabezpieczających oraz zabezpieczanych zaprezentowana jest w skonsolidowanym rachunku zysków i strat Grupy w pozycji *Wynik na rachunkowości zabezpieczeń*. Korekty wyceny instrumentów zabezpieczających z tytułu przedrozliczeniowego ryzyka kredytowego (ang. bilateral value adjustment) nie mają wpływu na prezentowane wartości, w związku z tym, że jako instrument zabezpieczający zostały desygnowane tylko transakcje zawarte na rynku międzybankowym, dodatkowo zabezpieczone w zależności od ekspozycji ulokowanym lub otrzymanym depozytem zabezpieczającym oraz transakcje przekazane do rozliczenia w trybie dziennym za pośrednictwem Centralnego Kontrahenta LCH.

Rachunkowość zabezpieczeń przepływów pieniężnych

W skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym sporządzonym za rok 2016 (podobnie jak za rok 2015) Grupa stosuje zasady rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych w stosunku do określonego portfela aktywów / pasywów / wysoce prawdopodobnych planowanych transakcji finansowych Grupy (np. ekstrapolacje przepływów finansowych wynikające z depozytów odnawialnych/ kredytów w rachunku bieżącym). Stosowane strategie zabezpieczające mają na celu zabezpieczenie ekspozycji Grupy przed ryzykiem zmiany wielkości przyszłych przepływów pieniężnych wynikającej z ryzyka stóp procentowych. Grupa stosuje także strategię zabezpieczającą w stosunku do portfela kredytów hipotecznych indeksowanych do waluty CHF lub EUR w celu zabezpieczenia zmiany wynikającej z ryzyka stóp procentowych i ryzyka walutowego równocześnie.

Pozycją zabezpieczaną jest określony portfel aktywów i/lub zobowiązań finansowych lub portfel planowanych transakcji, w skład którego wchodzi instrumenty finansowe charakteryzujące się zmiennym oprocentowaniem (produkty finansowe oparte o rynkową stopę procentową WIBOR / EURIBOR/ LIBORCHF) a tym samym narażone na ryzyko zmian przyszłych przepływów pieniężnych wynikających ze zmiany rynkowej stopy procentowej WIBOR / EURIBOR, EURIBOR / LIBORCHF oraz w części portfela denominowanej w walutach CHF / EUR narażone na ryzyko walutowe wynikające ze zmiany kursu walutowego.

Dla celów strategii w zakresie kalkulacji zmian wartości godziwej przyszłych przepływów pieniężnych portfela będącego przedmiotem zabezpieczenia, Grupa stosuje metodę „derywatu hipotetycznego” (tj.: metodę która zakłada możliwość odzwierciedlenia pozycji zabezpieczanej i charakterystyki zabezpieczanego ryzyka w postaci instrumentu pochodnego. Zasady wyceny są analogiczne jak zasady wyceny instrumentów pochodnych stopy procentowej. Korekty wyceny instrumentów zabezpieczających z tytułu przedrozliczeniowego ryzyka kredytowego (ang. bilateral value adjustment) nie mają wpływu na prezentowane wartości, w związku z tym, że jako instrument zabezpieczający zostały desygnowane tylko transakcje zawarte na rynku międzybankowym,

dodatkowo zabezpieczone w zależności od ekspozycji ulokowanym lub otrzymanym depozytem zabezpieczającym.

Instrumentem zabezpieczającym pozycje aktywne w strategii zabezpieczającej ryzyko zmiany stóp procentowych są transakcje Interest Rate Swap typu "płać zmienne, otrzymuj stałe", natomiast instrumentem zabezpieczającym pozycje pasywne są transakcje Interest Rate Swap typu "płać stałe, otrzymuj zmienne" oraz wyodrębnione części transakcji Currency Interest Rate Swap, które stanowią odzwierciedlenie transakcji Interest Rate Swap typu „płać stałe, otrzymuj zmienne”.

Instrumentem zabezpieczającym pozycje aktywne w strategii zabezpieczającej zarówno ryzyko zmiany stóp procentowych jak i ryzyko walutowe są wyodrębnione części transakcji Currency Interest Rate Swap, które stanowią odzwierciedlenie transakcji typu „płać zmienne w CHF/EUR, otrzymuj stałe w PLN”.

Z uwagi na fakt, że pozycja zabezpieczająca będąca przedmiotem poszczególnych strategii skutkuje na rachunek wyników w sposób ciągły (tj.: poprzez wycenę zamortyzowanym kosztem) wynik odsetkowy pochodnych instrumentów zabezpieczających portfel:

- aktywów finansowych prezentowany jest w pozycji *Odsetki od kredytów i innych należności udzielonych klientom* w linii szczegółowej *Odsetki od kredytów i pożyczek*.
- zobowiązań finansowych prezentowany jest w pozycji *Odsetki od zobowiązań wobec klientów* w linii *Odsetki od depozytów*.

Na dzień 31.12.2016 w kapitale z aktualizacji wyceny zaewidencjonowana była kwota 354,6 mln zł (uwzględniająca podatek odroczony) dotycząca efektywnej części powiązania zabezpieczającego w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych (960,6 mln zł według stanu na 31.12.2015). Część nieefektywna powiązania zabezpieczającego wynikająca z niedopasowania w kompensowaniu zmian wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego i pozycji zabezpieczanej ujęta w rachunku zysków i strat w roku 2016 wyniosła -0,9 mln zł w porównaniu z +1,1 mln zł w roku 2015.

Okresy, w których Grupa oczekuje wystąpienia przepływów pieniężnych będących przedmiotem zabezpieczenia w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych a tym samym wywarcia przez nie wpływu na wynik finansowy zaprezentowano poniżej. Negatywna wartość wpływów wynika z występowania ujemnych stop procentowych w walutach EUR i CHF.

2016

	Przepływy pieniężne w PLN (w mln zł)			Przepływy pieniężne w EUR (w mln EUR)			Przepływy pieniężne w CHF (w mln CHF)		
	Wpływy (aktywa)	Wyływy (zobowiązania)	Przepływy pieniężne netto	Wpływy (aktywa)	Wyływy (zobowiązania)	Przepływy pieniężne netto	Wpływy (aktywa)	Przepływy pieniężne netto	
do 1 roku	827,7	-169,1	658,6	-3,3	0,0	-3,3	-1,2	-1,2	
1-3 lat	1 450,3	-286,5	1 163,8	-3,9	0,0	-3,9	-1,0	-1,0	
3-8 lat	2 915,1	-483,8	2 431,3	10,6	-1,8	8,8	0,3	0,3	
powyżej 8 lat	260,0	-37,7	222,3	4,5	-0,2	4,3	0,0	0,0	

2015

	Przepływy pieniężne w PLN (w mln zł)			Przepływy pieniężne w EUR (w mln EUR)			Przepływy pieniężne w CHF (w mln CHF)		
	Wpływy (aktywa)	Wyływy (zobowiązania)	Przepływy pieniężne netto	Wpływy (aktywa)	Wyływy (zobowiązania)	Przepływy pieniężne netto	Wpływy (aktywa)	Przepływy pieniężne netto	
do 1 roku	592,2	-83,6	508,6	-1,9	0,0	-1,9	-2,1	-2,1	
1-3 lat	951,2	-178,1	773,1	-1,3	0,0	-1,3	-1,5	-1,5	
3-8 lat	2 030,3	-382,7	1 647,6	15,7	-3,0	12,7	1,0	1,0	
powyżej 8 lat	253,3	-41,1	212,2	4,7	-0,5	4,2	0,1	0,1	

20. Kredyty i inne należności udzielone klientom

20.1. Portfel kredytów i innych należności

	2016	2015
Portfel kredytowy, w tym:	79 447,9	70 046,9
Kredyty i pożyczki	66 783,9	58 563,8
Należności leasingowe	5 760,5	4 922,1
Należności faktoringowe	4 373,6	3 402,0
Dłużne papiery wartościowe (korporacyjne i komunalne)	2 529,9	3 159,0
Inne należności, w tym:	3 999,3	4 019,6
Euroobligacje	3 910,7	3 838,6
Pozostałe należności	88,6	181,0
Razem (brutto)	83 447,2	74 066,5
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości (w tym IBNR), w tym:	-1 467,7	-1 546,9
dotyczący portfela kredytowego, w tym:	-1 467,0	-1 545,9
dotyczący kredytów i pożyczek	-1 376,7	-1 390,7
dotyczący należności leasingowych	-50,4	-39,4
dotyczący należności faktoringowych	-22,8	-12,3
dotyczący dłużnych papierów wartościowych (korporacyjnych i komunalnych)	-17,1	-103,5
dotyczący innych należności, w tym:	-0,7	-1,0
dotyczący euroobligacji	-0,7	-0,5
dotyczący pozostałych należności	0,0	-0,5
Razem (netto), w tym:	81 979,5	72 519,6
Kredyty i inne należności udzielone innym niż banki podmiotom sektora finansowego	2 347,3	2 510,0
Kredyty i inne należności udzielone podmiotom sektora niefinansowego	72 306,2	62 285,6
Kredyty i inne należności udzielone podmiotom sektora instytucji rządowych i samorządowych	7 326,0	7 724,0

Kredyty i inne należności udzielone innym niż banki podmiotom sektora finansowego

	2016	2015
Kredyty i pożyczki, w tym:	1 879,0	1 936,1
- w rachunku bieżącym	376,3	157,3
- terminowe	1 502,7	1 778,8
Należności leasingowe	0,6	0,7
Należności faktoringowe	0,5	21,1
Dłużne papiery wartościowe (noty)	386,6	384,5
Pozostałe należności	81,6	168,3
Razem (brutto)	2 348,3	2 510,7
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości (w tym IBNR), w tym:	-1,0	-0,7
dotyczący kredytów i pożyczek	-0,9	-0,6
dotyczący dłużnych papierów wartościowych	-0,1	-0,1
Razem (netto)	2 347,3	2 510,0

Kredyty i inne należności udzielone podmiotom sektora niefinansowego

	2016	2015
Podmioty gospodarcze, w tym:	40 321,0	35 998,3
Kredyty i pożyczki, w tym:	30 245,8	26 884,8
- w rachunku bieżącym	6 964,2	6 999,9
- terminowe	23 281,6	19 884,9
Należności leasingowe	4 903,4	4 319,5
Należności faktoringowe	4 208,5	3 279,8
Dłużne papiery wartościowe (obligacje korporacyjne i noty)	956,3	1 502,0
Pozostałe należności	7,0	12,2
Gospodarstwa domowe, w tym:	33 450,0	27 832,0
Kredyty i pożyczki, w tym:	32 513,5	27 173,5
- w rachunku bieżącym	1 762,7	1 632,9
- terminowe	30 750,8	25 540,6
Należności leasingowe	856,5	601,9
Należności faktoringowe	80,0	56,1
Pozostałe należności	0,0	0,5
Razem (brutto)	73 771,0	63 830,3
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości (w tym IBNR), w tym:	-1 464,8	-1 544,7
Podmioty gospodarcze, w tym:	-880,2	-989,3
dotyczący kredytów i pożyczek	-792,9	-836,1
dotyczący należności leasingowych	-48,8	-37,9
dotyczący należności faktoringowych	-21,9	-12,2
dotyczący dłużnych papierów wartościowych	-16,6	-103,1
dotyczący pozostałych należności	0,0	0,0
Gospodarstwa domowe, w tym:	-584,6	-555,4
dotyczący kredytów i pożyczek	-582,1	-553,3
dotyczący należności leasingowych	-1,6	-1,5
dotyczący należności faktoringowych	-0,9	-0,1
dotyczący pozostałych należności	0,0	-0,5
Razem (netto)	72 306,2	62 285,6

Kredyty i inne należności udzielone podmiotom sektora instytucji rządowych i samorządowych

	2016	2015
Kredyty i pożyczki, w tym:	2 145,6	2 569,4
- w rachunku bieżącym	7,4	6,8
- terminowe	2 138,2	2 562,6
Należności faktoringowe	84,6	45,0
Dłużne papiery wartościowe (obligacje komunalne)	1 187,0	1 272,5
Euroobligacje	3 910,7	3 838,6
Razem (brutto)	7 327,9	7 725,5
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości (w tym IBNR), w tym:	-1,9	-1,5
dotyczący kredytów i pożyczek	-0,8	-0,7
dotyczący dłużnych papierów wartościowych (obligacji komunalnych)	-0,4	-0,3
dotyczący euroobligacji	-0,7	-0,5
Razem (netto)	7 326,0	7 724,0

W roku 2008 Grupa dokonała reklasyfikacji części dłużnych papierów wartościowych z kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży do kategorii kredytów i innych należności. Wśród wspomnianych papierów wartościowych znalazły się m.in. obligacje skarbowe (euroobligacje) oraz obligacje korporacyjne i obligacje komunalne, które po reklasyfikacji prezentowane są w niniejszej nocie. Obligacje skarbowe stanowią pozycje zabezpieczane w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej przed ryzykiem stopy procentowej. Szczegółowe ujawnienia na temat dokonanej reklasyfikacji znajdują się w nodzie nr 17.3.

Kredyty i inne należności udzielone klientom według terminów zapadalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	11 232,5	10 503,3
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	3 197,8	2 496,8
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	11 462,8	10 744,9
powyżej 1 roku do 5 lat	31 029,7	26 908,1
powyżej 5 lat	25 199,7	22 341,9
dla których termin zapadalności upłynął	1 324,7	1 071,5
Razem	83 447,2	74 066,5

Pozycje zabezpieczane w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej

Poniższa tabela prezentuje wartość papierów wartościowych klasyfikowanych do kategorii pożyczek i innych należności, stanowiących pozycje zabezpieczane w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej.

	2016	2015
Instrumenty dłużne o stałym oprocentowaniu, w tym:	3 910,7	3 838,6
euroobligacje	3 910,7	3 838,6
Razem	3 910,7	3 838,6

Szczegółowe informacje na temat stosowanej w Grupie rachunkowości zabezpieczeń zamieszczone są w dalszej części sprawozdania w nodzie nr 19. *Rachunkowość zabezpieczeń.*

Portfel kredytowy według segmentu klientów

	2016	2015
Portfel kredytowy (brutto), w tym:	79 447,9	70 046,9
Bankowość korporacyjna, w tym:	47 807,3	43 593,4
kredyty i pożyczki	35 645,6	32 445,9
należności leasingowe	5 258,2	4 586,7
należności faktoringowe	4 373,6	3 401,8
dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	2 529,9	3 159,0
Bankowość detaliczna, w tym:	31 640,6	26 453,5
kredyty i pożyczki hipoteczne	23 887,1	20 294,5
kredyty i pożyczki pozostałe	7 753,5	6 159,0
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości (w tym IBNR), w tym:	-1 467,0	-1 545,9
Bankowość korporacyjna, w tym:	-939,8	-1 030,0
kredyty i pożyczki	-850,5	-875,5
należności leasingowe	-49,4	-38,6
należności faktoringowe	-22,8	-12,4
dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	-17,1	-103,5
Bankowość detaliczna, w tym:	-527,2	-515,9
kredyty i pożyczki hipoteczne	-195,0	-197,1
kredyty i pożyczki pozostałe	-332,2	-318,8
Portfel kredytowy (netto), w tym:	77 980,9	68 501,0
Bankowość korporacyjna, w tym:	46 867,5	42 563,4
kredyty i pożyczki	34 795,1	31 570,4
należności leasingowe	5 208,8	4 548,1
należności faktoringowe	4 350,8	3 389,4
dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	2 512,8	3 055,5
Bankowość detaliczna, w tym:	31 113,4	25 937,6
kredyty i pożyczki hipoteczne	23 692,1	20 097,4
kredyty i pożyczki pozostałe	7 421,3	5 840,2

20.2. Należności z tytułu leasingu finansowego

Przyszłe minimalne płatności leasingowe, które mają być otrzymane przez Grupę z tytułu umów leasingowych przedstawiają się następująco:

	2016	2015
w okresie do 1 roku	1 946,4	1 589,0
w okresie od 1 roku do 5 lat	3 444,1	2 762,9
powyżej 5 lat	370,0	570,2
Wartość bieżąca minimalnych rat leasingowych	5 760,5	4 922,1

Należności brutto z tytułu leasingu finansowego, które mają być otrzymane przez Grupę z tytułu umów leasingowych przedstawiają się następująco:

	2016	2015
w okresie do 1 roku	2 096,7	1 730,0
w okresie od 1 roku do 5 lat	3 651,1	2 981,0
powyżej 5 lat	388,5	605,8
Razem należności brutto	6 136,3	5 316,8

Wartość bieżąca minimalnych rat leasingowych przedstawia się następująco:

	2016	2015
Należności (brutto) z tytułu leasingu finansowego	6 136,3	5 316,8
Niezapadłe odsetki	375,8	394,7
Wartość bieżąca minimalnych rat leasingowych	5 760,5	4 922,1

20.3. Jakość portfela kredytowego

Podział portfela kredytowego według przestanki utraty wartości i metody szacunku odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości

	2016	2015
Bankowość korporacyjna		
Wartość brutto, w tym:	47 807,3	43 593,4
portfel bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR ^{*)}	46 269,2	41 867,2
portfel z rozpoznaną utratą wartości (impaired), w tym:	1 538,1	1 726,2
- wyceniany indywidualnie (ISFA ^{*)}	1 242,8	1 494,4
- wyceniany portfelowo (INSFA ^{*)}	295,3	231,8
Odpis aktualizujący, w tym:	-939,8	-1 030,0
odpis dotyczący portfela bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR ^{*)}	-70,2	-79,2
odpis dotyczący portfela z rozpoznaną utratą wartości (impaired), w tym:	-869,6	-950,8
- odpis dotyczący portfela wycenianego indywidualnie (ISFA ^{*)}	-660,0	-786,3
- odpis dotyczący portfela wycenianego portfelowo (INSFA ^{*)}	-209,6	-164,5
Wartość netto, w tym:	46 867,5	42 563,4
portfel bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR ^{*)}	46 199,0	41 788,0
portfel z rozpoznaną utratą wartości (impaired), w tym:	668,5	775,4
- wyceniany indywidualnie (ISFA ^{*)}	582,8	708,1
- wyceniany portfelowo (INSFA ^{*)}	85,7	67,3
Bankowość detaliczna		
Wartość brutto, w tym:	31 640,6	26 453,5
portfel bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR ^{*)}	31 101,9	25 911,3
portfel z rozpoznaną utratą wartości (impaired)	538,7	542,2
Odpis aktualizujący, w tym:	-527,2	-515,9
odpis dotyczący portfela bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR ^{*)}	-141,9	-101,7
odpis dotyczący portfela z rozpoznaną utratą wartości (impaired)	-385,3	-414,2
Wartość netto, w tym:	31 113,4	25 937,6
portfel bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR ^{*)}	30 960,0	25 809,6
portfel z rozpoznaną utratą wartości (impaired)	153,4	128,0
Razem portfel kredytowy brutto, w tym:	79 447,9	70 046,9
portfel bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR)	77 371,1	67 778,5
portfel z rozpoznaną utratą wartości (impaired)	2 076,8	2 268,4
Razem odpis aktualizujący, w tym:	-1 467,0	-1 545,9
dotyczący portfela bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR)	-212,1	-180,9
dotyczący portfela z rozpoznaną utratą wartości (impaired)	-1 254,9	-1 365,0
Razem portfel kredytowy netto, w tym:	77 980,9	68 501,0
portfel bez rozpoznanej utraty wartości (IBNR)	77 159,0	67 597,6
portfel z rozpoznaną utratą wartości (impaired)	821,9	903,4

^{*)} IBNR – Incurred But Not Reported; ISFA – Individually Significant Financial Assets; INSFA – Individually Non-Significant Financial Assets

Sprzedaż wierzytelności

W roku 2016 Grupa dokonała następujących transakcji sprzedaży wierzytelności:

- 19 grudnia 2016 roku Grupa zawarła umowę dotyczącą sprzedaży części należności korporacyjnych z portfela z rozpoznaną utratą wartości. Pozytywny wpływ transakcji na wynik brutto Grupy wyniósł 11,5, w tym o 10,7 mln zł zostały zmniejszone koszty ryzyka.
- 27 lipca 2016 roku Grupa zawarła umowę dotyczącą sprzedaży portfela kredytów niepracujących, głównie kredytów niezabezpieczonych. Łączna kwota wierzytelności sprzedanych w ramach umowy wynosiła 139,7 mln zł (kwoty główne, odsetki i pozostałe koszty). Pozytywny wpływ transakcji na wynik brutto Grupy wyniósł 13,8 mln zł, w tym o 10,1 mln zł zmniejszone zostały koszty ryzyka. W efekcie opisywanej umowy Grupa zmniejszyła portfel kredytów nieregularnych o kwotę 84,7 mln zł.
- 31 maja 2016 roku Grupa zawarła umowę dotyczącą sprzedaży należności korporacyjnych z portfela z rozpoznaną utratą wartości. Pozytywny wpływ transakcji na wynik brutto Grupy wyniósł 17,4 mln zł. W wyniku transakcji portfel należności nieregularnych zmniejszył się o 305,8 mln zł.
- 29 marca 2016 roku Grupa zawarła umowę dotyczącą sprzedaży portfela kredytów niepracujących, głównie kredytów hipotecznych. Łączna kwota wierzytelności sprzedanych w ramach umowy wynosiła 92,4 mln zł (kwoty główne, odsetki i pozostałe koszty). Pozytywny wpływ transakcji na wynik brutto Grupy wyniósł 18,9 mln zł, w tym o 12,9 mln zł zmniejszone zostały koszty ryzyka. W efekcie opisywanej umowy Grupa zmniejszyła portfel kredytów nieregularnych o kwotę 62,0 mln zł.

W roku 2015 Grupa dokonała kilku transakcji sprzedaży wierzytelności:

- 23 lipca 2015 roku Grupa zawarła umowę dotyczącą sprzedaży części należności korporacyjnych z portfela z rozpoznaną utratą wartości. Wpływ transakcji na koszty ryzyka Grupy wyniósł 9 mln zł.
- 8 lipca 2015 roku Grupa zawarła umowę dotyczącą sprzedaży portfela, głównie wierzytelności detalicznych klasyfikowanych jako kredyty z utratą wartości lub też w całości spisanych z bilansu. Łączna kwota wierzytelności sprzedanych w ramach umowy wynosiła 253,4 mln zł (kwoty główne i odsetki). Pozytywny wpływ transakcji na koszty ryzyka Grupy wyniósł 21 mln zł. W efekcie opisywanej umowy Grupa zmniejszyła portfel kredytów nieregularnych o kwotę 139,4 mln zł.
- 14 maja 2015 roku Grupa sprzedała portfel wierzytelności korporacyjnych klasyfikowanych jako kredyty z utratą wartości lub też w całości spisanych z bilansu. Łączna kwota wierzytelności sprzedanych w ramach umowy wynosiła 265,6 mln zł (kwoty główne i odsetki). Pozytywny wpływ transakcji na koszty ryzyka Grupy wyniósł 7,0 mln zł. W efekcie opisywanej umowy Grupa zmniejszyła portfel kredytów nieregularnych o kwotę 191,7 mln zł.

Zabezpieczenia

Zgodnie z polityką kredytową Grupa przyjmuje zabezpieczenia spłaty udzielonych kredytów, ustanowione na rachunkach kredytobiorców oraz zabezpieczenia na majątku kredytobiorców. Więcej informacji na temat zabezpieczeń zaprezentowano w części "Zarządzanie ryzykiem w Grupie Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A." w rozdziale nr I. Zarządzanie ryzykiem kredytowym, w punkcie nr 8.4. Zabezpieczenia i inne formy ograniczania ryzyka kredytowego.

20.4. Zmiana stanu odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek

	2016	2015
Saldo na początek okresu	1 545,9	1 719,8
Zmiany w wartości odpisu, w tym:	-78,9	-173,9
utworzenie w okresie	966,1	896,8
rozwiązanie w okresie	-667,0	-672,6
spisanie należności w ciężar odpisów*	-357,6	-420,1
kwoty odzyskane z kredytów uprzednio spisanych	4,2	9,4
korekta odsetek od kredytów z rozpoznaną utratą wartości (unwinding interest)	11,5	15,6
pozostałe	-36,1	-3,0
Saldo na koniec okresu	1 467,0	1 545,9

*) W kwocie należności spisanych w ciężar odpisów w roku 2016 ujęto kwotę -324,7 mln zł (-371,3 mln zł w roku 2015) dotyczącą umorzeń związanych z transakcjami sprzedaży wierzytelności opisanymi w punkcie 20.3.

W roku 2016 Grupa dokonała zmiany w zakresie ujmowania odpisu odsetkowo-prowizyjnego. Przed zmianą kwota odpisu odsetkowo-prowizyjnego była traktowana jako jedna ze składowych odpisu na utratę wartości natomiast po zmianie kwota ta koryguje in minus wartość bilansową brutto kredytów i innych należności. Z uwagi na to, że zmiana nie ma wpływu na sumę aktywów w sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz nie wpływa istotnie na poziom wskaźnika pokrycia portfela z rozpoznaną utratą wartości Grupa odstąpiła od przekształcania danych za okresy wcześniejsze.

Zmiana stanu odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek w podziale na segmenty klientów

2016

	Bankowość korporacyjna			Bankowość detaliczna			OGÓŁEM
	kredyty i pożyczki	obligacje	RAZEM	kredyty i pożyczki hipoteczne	kredyty i pożyczki pozostałe	RAZEM	
Stan na początek okresu	926,5	103,5	1 030,0	197,1	318,8	515,9	1 545,9
Zmiany w okresie, w tym:	-3,8	-86,4	-90,2	-2,1	13,4	11,3	-78,9
saldo utworzeń i rozwiązań w okresie	154,6	11,0	165,6	42,0	91,5	133,5	299,1
spisanie należności w ciężar odpisów	-121,5	-116,4	-237,9	-39,7	-80,0	-119,7	-357,6
kwoty odzyskane z kredytów uprzednio spisanych	0,6	0,0	0,6	0,6	3,0	3,6	4,2
korekta odsetek od kredytów z rozpoznaną utratą wartości (unwinding interest)	2,5	1,7	4,2	1,1	6,2	7,3	11,5
pozostałe	-40,0	17,3	-22,7	-6,1	-7,3	-13,4	-36,1
Stan na koniec okresu	922,7	17,1	939,8	195,0	332,2	527,2	1 467,0

2015

	Bankowość korporacyjna			Bankowość detaliczna			OGÓŁEM
	kredyty i pożyczki	obligacje	RAZEM	kredyty i pożyczki hipoteczne	kredyty i pożyczki pozostałe	RAZEM	
Stan na początek okresu	1 147,6	5,6	1 153,2	173,3	393,3	566,6	1 719,8
Zmiany w okresie, w tym:	-221,1	97,9	-123,2	23,8	-74,5	-50,7	-173,9
saldo utworzeń i rozwiązań w okresie	59,4	94,5	153,9	25,6	44,7	70,3	224,2
spisanie należności w ciężar odpisów	-283,4	0,0	-283,4	-4,5	-132,2	-136,7	-420,1
kwoty odzyskane z kredytów uprzednio spisanych	2,5	0,0	2,5	0,2	6,7	6,9	9,4
korekta odsetek od kredytów z rozpoznaną utratą wartości (unwinding interest)	6,4	1,6	8,0	1,2	6,4	7,6	15,6
pozostałe	-6,0	1,8	-4,2	1,3	-0,1	1,2	-3,0
Stan na koniec okresu	926,5	103,5	1 030,0	197,1	318,8	515,9	1 545,9

21. Należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu

Grupa prezentuje należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu (transakcje reverse repo oraz buy-sell-back) w wydzielonej pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej. Taka prezentacja ma zapewnić odrębne ujęcie aktywów wycenianych zamortyzowanym kosztem cechujących się wysoką zmiennością od tych, które mają charakter stabilny.

Transakcje reverse repo/ buy-sell-back (zakup instrumentów finansowych z przyrzeczeniem ich odsprzedaży w przyszłości po tej samej cenie powiększonej o z góry ustaloną kwotę odsetek) są używane jako narzędzie zarządzania płynnością i służą do krótkoterminowego lokowania nadwyżki środków.

Na koniec roku 2016 nie wystąpiły transakcje z przyrzeczeniem odkupu zawarte z klientami Grupy. Na koniec roku 2015 wartość bilansowa należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu wynosiła 1.354,4 mln zł.

22. Aktywa majątkowe

	2016	2015
Nieruchomości inwestycyjne	0,3	53,2
Rzeczowe aktywa trwałe	578,0	597,7
Wartości niematerialne	426,2	419,6
Razem	1 004,5	1 070,5

22.1. Nieruchomości inwestycyjne

	2016	2015
Wartość na początek okresu	53,2	60,0
Zwiększenia, w tym:	0,0	1,1
przekwalifikowanie z należności leasingowych	0,0	1,1
Zmniejszenia, w tym:	-52,9	-7,7
przekwalifikowanie do nieruchomości własnych	-52,9	-7,7
Zmiana wartości godziwej, w tym:	0,0	-0,2
uwzględniona w rachunku zysków i strat*	0,0	-0,2
Wartość na koniec okresu	0,3	53,2

*) w linii wynik na pozostałej działalności podstawowej w pozycji szczegółowej wynik z tytułu nieruchomości inwestycyjnych.

Grupa posiada nieruchomość Chorzowska 50, która z uwagi na jej wykorzystywanie na cele własne i inwestycyjne klasyfikowana była częściowo do kategorii *nieruchomości inwestycyjne* a częściowo do kategorii *rzeczowe aktywa trwałe*. W roku 2016 z uwagi na istotne zwiększenie poziomu wykorzystania powierzchni nieruchomości na cele własne całość nieruchomości została zaklasyfikowana do kategorii „*rzeczowe aktywa trwałe*”.

Nie występują ograniczenia prawne dotyczące nieruchomości inwestycyjnych ani też zobowiązania umowne związane z nabyciem ww. nieruchomości.

Z tytułu posiadania nieruchomości inwestycyjnych Grupa osiągała przychody z najmu i ponosiła koszty bezpośredniego utrzymania nieruchomości które zostały ujęte w skonsolidowanym rachunku zysków i strat w pozycji *Wynik na pozostałej działalności podstawowej*.

22.2. Rzeczowe aktywa trwałe

	2016	2015
Nieruchomości i inwestycje w obcych środkach trwałych	344,2	327,1
Sprzęt informatyczny	70,6	61,0
Pozostałe rzeczowe aktywa trwałe	151,0	173,1
Środki trwałe w budowie	12,2	36,5
Razem	578,0	597,7

2016

	Nieruchomości i inwestycje w obcych środkach trwałych	Sprzęt informatyczny	Pozostałe rzeczowe aktywa trwałe	Środki trwałe w budowie	RAZEM
Wartość brutto na początek okresu	691,8	245,3	490,1	36,5	1 463,7
Zwiększenia, w tym:	82,9	42,0	30,5	74,9	230,3
zakup	-	0,3	0,2	74,9	75,4
przyjęcie z inwestycji	25,5	43,0	30,7	-	99,2
przekwalifikowanie z nieruchomości inwestycyjnych	52,9	-	-	-	52,9
przekwalifikowanie z aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży	4,5	-	0,3	-	4,8
inne	-	-1,3	-0,7	-	-2,0
Zmniejszenia, w tym:	-64,8	-30,0	-103,4	-99,2	-297,4
sprzedaż i likwidacja	-42,6	-30,0	-101,2	-	-173,8
przyjęcie z inwestycji	-	-	-	-99,2	-99,2
przekwalifikowanie do aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży	-22,2	-	-1,5	-	-23,7
inne	-	-	-0,7	-	-0,7
Zmiana wartości godziwej, w tym:	-15,1	0,0	0,0	0,0	-15,1
uwzględniona w innych całkowitych dochodach*	-2,1	-	-	-	-2,1
uwzględniona w rachunku zysków i strat**	-13,0	-	-	-	-13,0
Wartość brutto na koniec okresu	694,8	257,3	417,2	12,2	1 381,5
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	-364,7	-184,3	-317,0	0,0	-866,0
Zmiany w okresie, w tym:	14,1	-2,4	50,8	0,0	62,5
odpisy amortyzacyjne	-27,5	-33,2	-46,3	-	-107,0
sprzedaż i likwidacja	39,2	29,4	95,5	-	164,1
przekwalifikowanie do aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży	3,3	-	1,2	-	4,5
przekwalifikowanie z aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży	-0,9	-	-0,1	-	-1,0
inne	0,0	1,4	0,5	-	1,9
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	-350,6	-186,7	-266,2	0,0	-803,5
Wartość netto na koniec okresu	344,2	70,6	151,0	12,2	578,0

*) w pozycji szczegółowej: kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych

***) w linii koszty działania, w pozycji szczegółowej koszty utrzymania i wynajmu budynków

2015

	Nieruchomości i inwestycje w obcych środkach trwałych	Sprzęt informatyczny	Pozostałe rzeczowe aktywa trwałe	Środki trwałe w budowie	RAZEM
Wartość brutto na początek okresu	701,1	235,5	468,7	37,7	1 443,0
Zwiększenia, w tym:	44,0	34,9	71,3	137,7	287,9
zakup	1,1	0,2	0,5	137,3	139,1
przyjęcie z inwestycji	33,8	34,7	70,0	-	138,5
przekwalifikowanie z nieruchomości inwestycyjnych	7,7	-	-	-	7,7
inne	1,4	-	0,8	0,4	2,6
Zmniejszenia, w tym:	-43,5	-25,1	-49,9	-138,9	-257,4
sprzedaż i likwidacja	-18,1	-24,7	-42,5	-	-85,3
przyjęcie z inwestycji	-	-	-	-138,5	-138,5
przekwalifikowanie do aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży	-24,8	-	-4,6	-	-29,4
inne	-0,6	-0,4	-2,8	-0,4	-4,2
Zmiana wartości godziwej, w tym:	-9,8	0,0	0,0	0,0	-9,8
uwzględniona w innych całkowitych dochodach*	-3,8	-	-	-	-3,8
uwzględniona w rachunku zysków i strat**	-6,0	-	-	-	-6,0
Wartość brutto na koniec okresu	691,8	245,3	490,1	36,5	1 463,7
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	-361,7	-183,2	-303,1	0,0	-848,0
Zmiany w okresie, w tym:	-3,0	-1,1	-13,9	0,0	-18,0
odpisy amortyzacyjne	-27,2	-25,6	-53,1	-	-105,9
sprzedaż i likwidacja	18,1	24,3	35,3	-	77,7
przekwalifikowanie do aktywów trwałych przeznaczonych do sprzedaży	7,1	-	3,6	-	10,7
inne	-1,0	0,2	0,3	-	-0,5
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	-364,7	-184,3	-317,0	0,0	-866,0
Wartość netto na koniec okresu	327,1	61,0	173,1	36,5	597,7

*) w pozycjach szczegółowych: kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych (-5,2 mln zł) oraz zyski zatrzymane (1,4 mln zł)

***) w linii koszty działania, w pozycji szczegółowej koszty utrzymania i wynajmu budynków

Pozycja *Nieruchomości i inwestycje w obcych środkach trwałych* obejmuje m.in. grunty, których wartość z uwzględnieniem wyceny do wartości godziwej według stanu na 31.12.2016 r. wynosiła 4,3 mln zł (4,2 mln zł według stanu na 31.12.2015 r.).

Nie występują ograniczenia prawne dotyczące rzeczowych aktywów trwałych.

Zobowiązania umowne do nabycia rzeczowego majątku trwałego

W roku 2016 Grupa zawarła umowy z kontrahentami skutkujące w przyszłości przyrostem wartości rzeczowych aktywów trwałych na łączną kwotę 21,2 mln zł. Z uwagi na ramowy charakter części umów kwota ta nie jest docelowa - jej wysokość będzie wynikała z kosztorysów skalkulowanych w trakcie realizacji. Umowy dotyczą nieruchomości (budynków i budowli), inwestycji w obcych środkach trwałych, środków trwałych w budowie oraz pozostałych środków trwałych.

Na koniec roku 2015 Grupa posiadała umowy (częściowo o charakterze ramowym) dotyczące nieruchomości (budynków i budowli), inwestycji w obcych środkach trwałych, środków trwałych w budowie oraz pozostałych środków trwałych na łączną kwotę 3,0 mln zł.

22.3. Wartości niematerialne

	2016	2015
Wartość firmy	223,3	223,8
Oprogramowanie	174,3	163,9
Nakłady na wartości niematerialne	27,1	29,9
Inne wartości niematerialne	1,5	2,0
Razem	426,2	419,6

2016

	Wartość firmy	Oprogramowanie	Nakłady na wartości niematerialne	Inne wartości niematerialne	RAZEM
Wartość brutto na początek okresu	223,8	820,9	29,9	10,5	1 085,1
Zwiększenia, w tym:	0,3	115,8	109,6	1,3	227,0
zakup	-	5,0	110,3	-	115,3
przyjęcie z inwestycji	-	110,8	-	1,3	112,1
inne	0,3	-	-0,7	-	-0,4
Zmniejszenia, w tym:	0,0	-4,2	-112,4	0,0	-116,6
przyjęcie z inwestycji	-	-	-112,1	-	-112,1
inne	-	-4,2	-0,3	-	-4,5
Wartość brutto na koniec okresu	224,1	932,5	27,1	11,8	1 195,5
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	0,0	-657,0	0,0	-8,5	-665,5
Zmiany w okresie, w tym:	-0,8	-101,2	0,0	-1,8	-103,8
odpisy amortyzacyjne	-	-101,8	-	-1,8	-103,6
inne	-0,8	0,6	-	-	-0,2
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	-0,8	-758,2	0,0	-10,3	-769,3
Wartość netto na koniec okresu	223,3	174,3	27,1	1,5	426,2

2015

	Wartość firmy	Oprogramowanie	Nakłady na wartości niematerialne	Inne wartości niematerialne	RAZEM
Wartość brutto na początek okresu	223,8	706,9	21,3	8,5	960,5
Zwiększenia, w tym:	0,0	115,7	120,3	2,0	238,0
zakup	-	7,4	120,3	-	127,7
przyjęcie z inwestycji	-	108,1	-	2,0	110,1
inne	-	0,2	-	-	0,2
Zmniejszenia, w tym:	0,0	-1,7	-111,7	0,0	-113,4
sprzedaż i likwidacja	-	-1,6	-	-	-1,6
przyjęcie z inwestycji	-	-	-110,1	-	-110,1
inne	-	-0,1	-1,6	-	-1,7
Wartość brutto na koniec okresu	223,8	820,9	29,9	10,5	1 085,1
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na początek okresu	0,0	-576,4	0,0	-6,8	-583,2
Zmiany w okresie, w tym:	0,0	-80,6	0,0	-1,7	-82,3
odpisy amortyzacyjne	-	-81,6	-	-1,7	-83,3
sprzedaż i likwidacja	-	1,0	-	-	1,0
Skumulowana amortyzacja (umorzenie) na koniec okresu	0,0	-657,0	0,0	-8,5	-665,5
Wartość netto na koniec okresu	223,8	163,9	29,9	2,0	419,6

Zobowiązania umowne do nabycia wartości niematerialnych

W roku 2016 Grupa zawarła umowy z kontrahentami na nabycie w przyszłości wartości niematerialnych na łączną kwotę 2,3 mln zł, przy czym z uwagi na ramowy charakter części umów kwota ta nie jest docelowa. Umowy te, podobnie jak w roku ubiegłym, dotyczą zakupu licencji oraz wdrożenia oprogramowania komputerowego.

Na koniec roku 2015 Grupa posiadała umowy (częściowo o charakterze ramowym) zakupu licencji oraz wdrożenia oprogramowania na łączną kwotę 11,5 mln zł.

Test na utratę wartości ośrodków wypracowujących środki pieniężne, które posiadają wartość firmy

W odniesieniu do wartości firmy test na utratę wartości jest przeprowadzany przynajmniej raz w roku bez względu na stwierdzenie jakichkolwiek przesłanek wskazujących na to, że możliwość utraty wartości mogła nastąpić.

W jednostce dominującej Grupy testem na utratę wartości objęto wartość firmy uzyskaną w wyniku wniesionego aportem oddziału ING Bank NV. Ustalono najmniejsze możliwe do zidentyfikowania ośrodki wypracowujące środki pieniężne, do których przypisano wartość firmy w łącznej kwocie 223,3 mln zł. Nie stwierdzono żadnych innych dodatkowych składników wartości niematerialnych o nieokreślonym okresie użytkowania, które mogłyby zostać przyporządkowane do zidentyfikowanych ośrodków generujących środki pieniężne.

Dane wejściowe dla potrzeb testu obejmują wysokość kapitału ekonomicznego, aktywów ważonych ryzykiem oraz zysku przed opodatkowaniem w podziale na segmenty.

Test wykonywany jest na podstawie modelu kalkulującego i porównującego wartość bieżącą wolnych przepływów pieniężnych ośrodka z wielkością szacowanej wartości księgowej kapitałów ośrodka. Wolne przepływy pieniężne ośrodka zdefiniowane są jako zyski netto pomniejszone o kapitał wymagany do utrzymania współczynnika wypłacalności na wymaganym poziomie.

Do dyskontowania przepływów używa się stopy dyskonta w wysokości 8,04% reprezentującej średni ważony koszt kapitału. Do pozostałych założeń należą: prognozy stawki podatku dochodowego (26,14%), nominalna stopa wzrostu po okresie prognozy (3%) oraz prognozowana stawka 3M WIBOR (1,73%).

Ustalenie wartości odzyskiwalnej przeprowadzono w oparciu o oszacowanie wartości użytkowej składnika aktywów przy uwzględnieniu szacunkowej prognozy oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych generowanych w trakcie kontynuowania użytkowania. Prognozy dotyczące przepływów pieniężnych opierają się na racjonalnych założeniach odzwierciedlających jak najwłaściwszą ocenę kierownictwa odnośnie całokształtu warunków, które wystąpią podczas pozostającego okresu użytkowania aktywów. Prognozy dotyczące przepływów oparte są na przyjętym w jednostce dominującej Grupy średnioterminowym planie finansowym oraz strategii działania obejmującym maksymalnie okres najbliższych 3 lat. Dane dotyczące kolejnych dwóch lat są wynikiem ekstrapolacji. Ekstrapolacja zakłada, że ośrodek wypracowujący przepływy pieniężne utrzyma wskaźnik zysk brutto / aktywa ważne ryzykiem na poziomie z ostatniego roku prognozy Banku podnosząc swoje zyski o uprzednio wskazaną stopę wzrostu. Zasadność przyjętych założeń jest okresowo weryfikowana - a rozbieżności pomiędzy szacowanymi w oparciu o przyszłe przepływy a rzeczywistymi przepływami analizowane.

Bieżąca wartość netto przepływów pieniężnych na dzień 31.12.2016 r. wynosiła 3.628,4 mln zł. Przeprowadzony test wykazał nadwyżkę bieżącej wartości przepływów pieniężnych nad wartością księgową netto ośrodka wypracowującego przepływy pieniężne w wysokości 2.005,5 mln zł i w związku z tym nie stwierdzono dla tego ośrodka utraty wartości. Dla stopy dyskontowej niższej o 1 p.p. nadwyżka bieżącej wartości przepływów pieniężnych nad wartością księgową netto ośrodka wypracowującego przepływy pieniężne wynosiłaby 2.878,0 mln zł, dla stopy wyższej o 1 p.p. nadwyżka bieżącej wartości przepływów pieniężnych nad wartością księgową netto ośrodka wypracowującego przepływy pieniężne wynosiłaby zaś 1.424,7 mln zł.

23. Aktywa przeznaczone do sprzedaży

	2016	2015
Wartość na początek okresu	38,4	144,9
Zwiększenia, w tym:	19,2	18,7
przekwalifikowanie z rzeczowych aktywów trwałych	19,2	18,7
Zmniejszenia, w tym:	-25,8	-121,0
sprzedaż	-22,0	-121,0
przekwalifikowanie do rzeczowych aktywów trwałych	-3,8	0,0
Zmiana wartości godziwej, w tym:	0,0	-4,2
uwzględniona w rachunku zysków i strat*	0,0	-4,2
Wartość na koniec okresu	31,8	38,4

*) w linii koszty działania, w pozycji szczegółowej koszty utrzymania i wynajmu budynków

Na kwotę Aktywów przeznaczonych do sprzedaży według stanu na 31.12.2016 r. składa się wartość:

- 14 nieruchomości (budynki wraz z gruntami), które zostały przekwalifikowane z rzeczowych aktywów trwałych. Nieruchomości są dostępne do natychmiastowej sprzedaży w ich bieżącym stanie. Grupa zamierza zbyć ww. nieruchomości korzystając z usług wyspecjalizowanych firm, zajmujących się poszukiwaniem nabywców przy wykorzystaniu różnorodnych dostępnych środków (ogłoszenia, dedykowany mailing, kontakt z innymi biurami pośrednictwa, itp.). Zbycie nieruchomości ma nastąpić w ciągu 12 miesięcy od dnia przekwalifikowania.

- Aktywów przejętych z windykacji, obejmujących nieruchomości (budynki i grunty) oraz środki transportu. Grupa zamierza zbyć te aktywa korzystając z dostępnych sposobów zbycia w tym m.in. w drodze ogłoszenia przetargu.

24. Aktywa / zobowiązania z tytułu podatku dochodowego

	2016	2015
Aktywa z tytułu podatku dochodowego, w tym:	237,5	59,6
aktywa z tytułu bieżącego podatku dochodowego	0,3	0,1
aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	237,2	59,5
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego, w tym:	121,3	156,8
zobowiązanie z tytułu bieżącego podatku dochodowego	121,3	24,8
rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	0,0	132,0

Zmiany różnic przejściowych w ciągu roku

2016

	Saldo na 01.01.2016	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31.12.2016
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego				
odsetki naliczone	-22,6	12,3	-	-10,3
aktualizacja wyceny	-99,5	0,3	44,1	-55,1
odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości należności kredytowych	-111,4	-5,4	-	-116,8
pozostałe rezerwy	-51,8	11,2	-	-40,6
świadczenia pracownicze	-37,2	-5,1	-	-42,3
korekta z tytułu efektywnej stopy procentowej	-12,9	-2,5	-	-15,4
straty podatkowe	-0,1	-	-	-0,1
leasing operacyjny wycena	-38,4	-22,8	-	-61,2
leasing finansowy wycena	-6,3	-5,8	-	-12,1
inne	-18,5	-	-	-18,5
Razem	-398,7	-17,8	44,1	-372,4
Rezerwy z tytułu podatku odroczonego				
odsetki naliczone	4,1	-74,8	-	-70,7
rozliczenie różnicy między amortyzacją podatkową a bilansową	2,6	7,0	-	9,6
rozliczenie międzyokresowe dotyczące amortyzacji z tytułu zastosowanej ulgi inwestycyjnej	5,3	-1,1	-	4,2
aktualizacja wyceny	462,6	2,7	-262,9	202,4
inne	-3,4	-6,9	-	-10,3
Razem	471,2	-73,1	-262,9	135,2
Podatek odroczoney – stan bilansowy, w tym:	72,5	-90,9	-218,8	-237,2
aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego				-237,2
rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego				0,0

2015

	Saldo na 01.01.2015	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31.12.2015
Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego				
odsetki naliczone	-31,9	9,3	0,0	-22,6
aktualizacja wyceny	-121,0	0,7	20,8	-99,5
odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości należności kredytowych	-137,8	26,4	0,0	-111,4
pozostałe rezerwy	-51,2	-0,6	0,0	-51,8
świadczenia pracownicze	-37,7	0,5	0,0	-37,2
korekta z tytułu efektywnej stopy procentowej	-13,5	0,6	0,0	-12,9
straty podatkowe	-1,9	1,8	0,0	-0,1
leasing operacyjny wycena	-30,3	-8,1	0,0	-38,4
leasing finansowy wycena	-9,2	2,9	0,0	-6,3
inne	-18,5	0,0	0,0	-18,5
Razem	-453,0	33,5	20,8	-398,7
Rezerwy z tytułu podatku odroczonego				
odsetki naliczone	38,1	-34,0	0,0	4,1
rozliczenie różnicy między amortyzacją podatkową a bilansową	4,2	-1,6	0,0	2,6
rozliczenie międzyokresowe dotyczące amortyzacji z tytułu zastosowanej ulgi inwestycyjnej	5,8	-0,5	0,0	5,3
aktualizacja wyceny	574,1	0,7	-112,2	462,6
Inne	7,6	-11,0	0,0	-3,4
Razem	629,8	-46,4	-112,2	471,2
Podatek odroczony – stan bilansowy, w tym:	176,8	-12,9	-91,4	72,5
aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego				-59,5
rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego				132,0

Podatek odroczony ujęty bezpośrednio w kapitałach

	2016	2015
Aktualizacja wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	48,4	117,0
Aktualizacja wyceny aktywów trwałych	2,7	5,3
Aktualizacja wyceny instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne	77,3	225,3
Zyski/straty aktuarialne	1,1	0,7
Razem	129,5	348,3

25. Inne aktywa

	2016	2015
Rozliczenia międzyokresowe, w tym:	86,6	86,4
przychody do otrzymania	17,5	26,9
rozliczenia z tytułu prowizji	32,6	23,7
koszty działania opłacone z góry	32,6	31,7
koszty do rozliczenia	2,1	3,5
pozostałe	1,8	0,6
Pozostałe aktywa, w tym:	195,6	108,3
rozrachunki z tytułu zakupu materiałów	4,0	4,0
rozliczenia międzybankowe	9,6	14,4
rozrachunki z odbiorcami	11,0	9,4
rozliczenia publiczno-prawne	139,3	56,2
pozostałe	31,7	24,3
Razem	282,2	194,7
w tym aktywa finansowe	195,6	108,3

26. Zobowiązania wobec innych banków

	2016	2015
Rachunki bieżące	933,4	1 527,1
Depozyty międzybankowe	1 050,6	316,5
Kredyty otrzymane*	3 023,3	1 997,0
Pozostałe zobowiązania	35,7	72,9
Razem	5 043,0	3 913,5

*) Pozycja "Kredyty otrzymane" obejmuje finansowanie długoterminowych kontraktów leasingowych w EUR (tzw. "matched funding") otrzymane przez spółkę zależną ING Lease Sp. z o.o. od ING Banku NV oraz innych banków nie powiązanych z Grupą.

Zobowiązania wobec innych banków według terminów zapadalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	2 116,4	1 953,1
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	116,1	76,4
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	663,8	328,4
powyżej 1 roku do 5 lat	1 986,1	1 175,2
powyżej 5 lat	160,6	380,4
Razem	5 043,0	3 913,5

27. Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat

	2016	2015
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu, w tym:	21,6	162,8
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	21,6	162,8
Zobowiązania z tytułu krótkiej pozycji papierów wartościowych	453,2	466,6
Razem	474,8	629,4

Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat według terminów zapadalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	21,6	162,8
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	7,8	0,0
powyżej 1 roku do 5 lat	424,6	249,4
powyżej 5 lat	20,8	217,2
Razem	474,8	629,4

28. Zobowiązania wobec klientów

	2016	2015
Depozyty	94 113,4	86 463,7
Zobowiązania z tytułu zabezpieczeń pieniężnych	311,1	300,0
Pozostałe zobowiązania	1 400,9	1 054,8
Razem, w tym:	95 825,4	87 818,5
Zobowiązania wobec innych niż banki podmiotów sektora finansowego	3 617,9	2 417,3
Zobowiązania wobec podmiotów sektora niefinansowego	90 456,5	83 769,3
Zobowiązania wobec podmiotów sektora instytucji rządowych i samorządowych	1 751,0	1 631,9

Zobowiązania wobec innych niż banki podmiotów sektora finansowego

	2016	2015
Depozyty, w tym:	3 429,2	2 353,8
- rachunki bieżące	3 233,8	2 272,3
- rachunki terminowe	195,4	81,5
Zobowiązania z tytułu zabezpieczeń pieniężnych	4,5	0,5
Pozostałe zobowiązania	184,2	63,0
Razem	3 617,9	2 417,3

Zobowiązania wobec podmiotów sektora niefinansowego

	2016	2015
Podmioty gospodarcze, w tym:	26 840,9	24 792,9
Depozyty, w tym:	25 395,4	23 594,2
- rachunki bieżące	15 542,2	13 123,8
- rachunki oszczędnościowe	8 414,4	8 000,5
- rachunki terminowe	1 438,8	2 469,9
Zobowiązania z tytułu zabezpieczeń pieniężnych	256,4	244,1
Pozostałe zobowiązania	1 189,1	954,6
Gospodarstwa domowe, w tym:	63 615,6	58 976,4
Depozyty, w tym:	63 548,0	58 896,2
- rachunki bieżące	11 960,2	9 875,2
- rachunki oszczędnościowe	47 726,0	42 989,9
- rachunki terminowe	3 861,8	6 031,1
Zobowiązania z tytułu zabezpieczeń pieniężnych	43,7	49,4
Pozostałe zobowiązania	23,9	30,8
Razem	90 456,5	83 769,3

Zobowiązania wobec podmiotów sektora instytucji rządowych i samorządowych

	2016	2015
Depozyty, w tym:	1 740,8	1 619,5
- rachunki bieżące	1 684,3	1 530,6
- rachunki terminowe	56,5	88,9
Zobowiązania z tytułu zabezpieczeń pieniężnych	6,5	6,0
Pozostałe zobowiązania	3,7	6,4
Razem	1 751,0	1 631,9

Zobowiązania wobec klientów według terminów zapadalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	91 974,6	81 945,2
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	1 274,9	2 037,7
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	2 483,2	3 562,4
powyżej 1 roku do 5 lat	90,1	194,7
powyżej 5 lat	2,6	78,5
Razem	95 825,4	87 818,5

29. Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu

Grupa prezentuje zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu (transakcje repo oraz sell-buy-back) w wydzielonej pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej. Taka prezentacja ma zapewnić odrębne ujęcie zobowiązań wycenianych zamortyzowanym kosztem cechujących się wysoką zmiennością od tych, które mają charakter stabilny.

Transakcje repo/sell-buy-back (sprzedaż instrumentów finansowych z przyrzeczeniem ich odkupu w przyszłości po ustalonej cenie) są używane powszechnie jako narzędzie krótkoterminowego zarządzania płynnością i służą do pozyskiwania finansowania.

Na koniec roku 2016 nie wystąpiły transakcje z przyrzeczeniem odkupu zawarte z klientami Grupy. Na koniec roku 2015 przedmiotem transakcji z przyrzeczeniem odkupu zawartych z klientami były następujące aktywa:

2015

	data odkupu	wartość rynkowa papierów wartościowych	wartość bilansowa transakcji
Dłużne papiery wartościowe	2016-01-04	43,3	43,4
Dłużne papiery wartościowe	2016-01-05	4,1	4,1
Razem		47,4	47,5

30. Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych

	2016	2015
Zobowiązania z tytułu emisji, w tym:	866,4	866,3
obligacje wyemitowane przez ING Bank Śląski S.A., w tym:	866,4	866,3
obligacje serii INGBS191219	300,3	300,2
obligacje serii INGBS061217	566,1	566,1
Razem	866,4	866,3

Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych według terminów zapadalności

	2016	2015
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	566,1	0,0
powyżej 1 roku do 5 lat	300,3	866,3
Razem	866,4	866,3

- Obligacje serii INGBS191219

W dniu 19 czerwca 2016 roku, w związku z rozpoczęciem nowego okresu odsetkowego i ustaleniem nowej stawki WIBOR dla depozytów sześciomiesięcznych dla tego okresu odsetkowego, nastąpiła zmiana oprocentowania obligacji serii INGBS191219 o łącznej wartości nominalnej 300.000.000,00 zł, wyemitowanych przez Bank w dniu 19 grudnia 2014 roku, w ramach *Programu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych ING Banku Śląskiego S.A.* Oprocentowanie obligacji w kolejnym okresie odsetkowym wynosiło 2,50% w stosunku rocznym. Kolejna data płatności odsetek przypadła w dniu 19 grudnia 2016 roku. Pozostałe prawa z przedmiotowych obligacji nie uległy zmianie. W dniu 19 grudnia 2016 roku, w związku z rozpoczęciem nowego okresu odsetkowego i ustaleniem nowej stawki WIBOR dla depozytów sześciomiesięcznych dla tego okresu odsetkowego, nastąpiła kolejna zmiana oprocentowania wyżej wymienionych obligacji.

Oprocentowanie obligacji w kolejnym okresie odsetkowym wynosi 2,56% w stosunku rocznym. Kolejna data płatności odsetek przypada w dniu 19 czerwca 2017 roku. Pozostałe prawa z przedmiotowych obligacji nie ulegają zmianie.

- Obligacje serii INGBS061217

W dniu 6 czerwca 2016 roku, w związku z rozpoczęciem nowego okresu odsetkowego i ustaleniem nowej stawki WIBOR dla depozytów sześciomiesięcznych dla tego okresu odsetkowego, nastąpiła zmiana oprocentowania obligacji serii INGBS061217 o łącznej wartości nominalnej 565.000.000,00 PLN, wyemitowanych przez Bank w dniu 6 grudnia 2012 roku, w ramach *Programu emisji własnych dłużnych papierów wartościowych ING Banku Śląskiego S.A.* Oprocentowanie obligacji w kolejnym okresie odsetkowym wynosiło 2,64% w stosunku rocznym. Kolejna data płatności odsetek przypadała w dniu 6 grudnia 2016 roku. Pozostałe prawa z przedmiotowych obligacji nie uległy zmianie. W dniu 6 grudnia 2016 roku, w związku z rozpoczęciem nowego okresu odsetkowego i ustaleniem nowej stawki WIBOR dla depozytów sześciomiesięcznych dla tego okresu odsetkowego, nastąpiła kolejna zmiana oprocentowania wyżej wymienionych obligacji. Oprocentowanie obligacji w kolejnym okresie odsetkowym wynosi 2,71% w stosunku rocznym. Kolejna data płatności odsetek przypada w dniu 6 czerwca 2017 roku. Pozostałe prawa z przedmiotowych obligacji nie ulegają zmianie.

31. Zobowiązania podporządkowane

W dniu 23 lutego 2016 roku Bank zawarł z ING Bank N.V. z siedzibą w Amsterdamie umowę pożyczki podporządkowanej na kwotę 150,0 mln EUR. Pożyczka została udzielona na okres 10 lat. Bank ma prawo do wcześniejszej spłaty pożyczki po upływie 5 lat, pod warunkiem uzyskania stosownej zgody Komisji Nadzoru Finansowego. Odsetki są płatne kwartalnie według stawki EURIBOR 3M powiększonej o marżę. Warunki finansowe pożyczki nie odbiegają od warunków rynkowych. ING Bank N.V. jest podmiotem dominującym, posiadającym 75% akcji i głosów na Walnym Zgromadzeniu Banku. Decyzją Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 19 kwietnia 2016 roku Bank uzyskał zgodę na zaliczenie kwoty pożyczki do kapitału Tier II. Na koniec 2016 roku wartość bilansowa pożyczki podporządkowanej wynosiła 664,9 mln zł.

32. Rezerwy

	2016	2015
Rezerwa na sprawy sporne	4,2	3,3
Rezerwa na zobowiązania pozabilansowe	26,8	26,1
Rezerwa na odprawy emerytalne	29,3	22,1
Rezerwa na niewykorzystane urlopy	13,5	15,7
Razem	73,8	67,2

2016

	Rezerwa na sprawy sporne	Rezerwa na zobowiązania pozabilansowe	Rezerwa na odprawy emerytalne	Rezerwa na niewykorzystane urlopy	RAZEM
Saldo na początek okresu	3,3	26,1	22,1	15,7	67,2
utworzenie	2,9	22,9	9,3	0,1	35,2
rozwiązanie	-1,5	-22,5	0,0	-2,3	-26,3
wykorzystanie	-0,5	0,0	0,0	0,0	-0,5
przeniesienie do zysków i strat aktuarialnych	0,0	0,0	-2,1	0,0	-2,1
zmiany z tytułu różnic kursowych	0,0	0,3	0,0	0,0	0,3
Saldo na koniec okresu	4,2	26,8	29,3	13,5	73,8
Przewidywany okres rozliczenia rezerwy:					
do 1 roku	2,0	0,0	3,6	13,5	19,1
powyżej 1 roku	2,2	26,8	25,7	0,0	54,7

2015

	Rezerwa na sprawy sporne	Rezerwa na zobowiązania pozabilansowe	Rezerwa na odprawy emerytalne	Rezerwa na niewykorzystane urlopy	RAZEM
Saldo na początek okresu	21,5	18,3	20,5	14,5	74,8
utworzenie	0,7	20,8	1,1	1,5	24,1
rozwiązanie	-1,9	-13,5	0,0	-0,3	-15,7
wykorzystanie*	-15,9	0,0	0,0	0,0	-15,9
przeniesienia księgowe	-1,1	0,0	0,0	0,0	-1,1
zmiany z tytułu różnic kursowych	0,0	0,5	0,0	0,0	0,5
zyski / straty aktuarialne	0,0	0,0	0,5	0,0	0,5
Saldo na koniec okresu	3,3	26,1	22,1	15,7	67,2
Przewidywany okres rozliczenia rezerwy:					
do 1 roku	1,5	0,0	1,8	15,7	19,0
powyżej 1 roku	1,8	26,1	20,3	0,0	48,2

*) W kwocie wykorzystania rezerw na sprawy sporne ujęto kwotę -14,1 mln zł dotyczącą zapłaty przez Bank kary nałożonej decyzją Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) z 2006 roku. Uprawomocnienie decyzji UOKiK było następstwem wydania w roku 2015 przez Sąd Apelacyjny w Warszawie wyroku w tej sprawie. Bank w ubiegłych latach zawiązał rezerwę w pełnej wysokości na pokrycie przewidywanych kosztów z tytułu powyższej kary.

Rezerwa na sprawy sporne

Wartość postępowań dotyczących zobowiązań lub wierzytelności toczących się w 2016 roku nie przekroczyła 10% kapitałów własnych Grupy. W ocenie Grupy żadne z pojedynczych postępowań toczących się w roku 2016 przed sądem, organem właściwym dla postępowania arbitrażowego lub organem administracji publicznej, jak również wszystkie postępowania łącznie nie stwarzają zagrożenia dla płynności finansowej Grupy.

Rezerwa na odprawy emerytalne

Rezerwy na odprawy emerytalne szacowane są na podstawie wyceny aktuarialnej z zastosowaniem stopy dyskonta, którą na koniec roku 2016 przyjęto na poziomie 3,6% (3,0% na koniec roku 2015). Rezerwa będąca efektem wyceny aktuarialnej ujmowana jest i aktualizowana w okresach rocznych. W 2016 roku Grupa ujęła dodatkową kwotę rezerwy wynikającą ze skrócenia wieku emerytalnego w kwocie 7,8 mln zł. Zmiana wieku emerytalnego została ujęta w wyniku finansowym w pozycji *Koszty działania – koszty pracownicze*.

Rezerwa na odprawy emerytalne - zmiana zobowiązania ujętego w bilansie

	2016	2015
Saldo na początek okresu	22,1	20,5
Koszty ujęte w rachunku zysków i strat, z tego:	9,8	1,9
koszt bieżącego zatrudnienia	1,4	1,4
koszt przeszłego zatrudnienia	7,8	0,0
koszty odsetek	0,6	0,5
Zyski i straty aktuarialne	-2,1	0,5
Wypłacone świadczenia	-0,5	-0,8
Saldo na koniec okresu	29,3	22,1

33. Inne zobowiązania

	2016	2015
Rozliczenia międzyokresowe, w tym:	396,0	346,9
z tytułu świadczeń pracowniczych, w tym:	260,1	217,2
program zmiennych składników wynagrodzeń	66,9	53,7
z tytułu prowizji	104,3	100,5
pozostałe	31,6	29,2
Pozostałe zobowiązania, w tym:	950,8	532,9
rozrachunki międzybankowe	671,7	225,8
rozrachunki z dostawcami	189,3	240,5
rozrachunki publiczno-prawne	65,0	42,6
pozostałe	24,8	24,0
Razem	1 346,8	879,8

34. Kapitał zakładowy

Kapitał zakładowy jednostki dominującej wynosi 130.100.000,00 zł i dzieli się na:

- 92.600.000 akcji zwykłych na okaziciela serii A o wartości nominalnej 1,00 zł każda,
- 37.500.000 akcji zwykłych na okaziciela serii B o wartości nominalnej 1,00 zł każda.

Każda akcja zwykła daje swojemu posiadaczowi prawo do dywidendy i jednego głosu na Walnym Zgromadzeniu.

35. Kapitał z aktualizacji wyceny

	2016	2015
Kapitał z aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	206,5	498,5
- w tym podatek odroczony	-48,4	-117,0
Kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych	11,7	22,9
- w tym podatek odroczony	-2,7	-5,3
Kapitał z aktualizacji wyceny instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne	354,6	960,6
- w tym podatek odroczony	-77,3	-225,3
Zyski / straty aktuarialne	4,7	3,0
- w tym podatek odroczony	-1,1	-0,7
Razem	577,5	1 485,0

2016

	Kapitał z aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	w tym podatek odroczony	Kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych	w tym podatek odroczony	Kapitał z aktualizacji wyceny instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne	w tym podatek odroczony	Zyski / straty aktuarialne	w tym podatek odroczony	RAZEM
Stan na początek okresu	498,5	-117,0	22,9	-5,3	960,6	-225,3	3,0	-0,7	1 485,0
zyski/straty z rewaluacji aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży odniesione na kapitał własny	-76,1	17,9	-	-	-	-	-	-	-76,1
przeniesienie na wynik finansowy w wyniku sprzedaży aktywów finansowych z portfela dostępnych do sprzedaży	-183,7	43,1	-	-	-	-	-	-	-183,7
rozliczenie wyceny papierów reklamifikowanych z portfela dostępnych do sprzedaży do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	-32,2	7,6	-	-	-	-	-	-	-32,2
efektywna część powiązania zabezpieczającego w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych	-	-	-	-	-606,0	148,0	-	-	-606,0
aktualizacja wyceny środków trwałych	-	-	-1,4	0,3	-	-	-	-	-1,4
zbycie środków trwałych	-	-	-9,8	2,3	-	-	-	-	-9,8
zyski / straty aktuarialne	-	-	-	-	-	-	1,7	-0,4	1,7
Stan na koniec okresu	206,5	-48,4	11,7	-2,7	354,6	-77,3	4,7	-1,1	577,5

2015

	Kapitał z aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	w tym podatek odroczony	Kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych	w tym podatek odroczony	Kapitał z aktualizacji wyceny instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne	w tym podatek odroczony	Zysk / straty aktuarialne	w tym podatek odroczony	RAZEM
Stan na początek okresu	561,2	-131,7	31,4	-7,4	1 278,3	-299,8	3,4	-0,8	1 874,3
zyski/straty z rewaluacji aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży odniesione na kapitał własny	12,9	-3,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12,9
przeniesienie na wynik finansowy w wyniku sprzedaży aktywów finansowych z portfela dostępnych do sprzedaży	-47,2	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-47,2
rozliczenie wyceny papierów reklamowanych z portfela dostępnych do sprzedaży do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności	-28,4	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-28,4
efektywna część powiązania zabezpieczającego w rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych	0,0	0,0	0,0	0,0	-317,7	74,5	0,0	0,0	-317,7
aktualizacja wyceny środków trwałych	0,0	0,0	-5,2	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	-5,2
zbycie środków trwałych	0,0	0,0	-3,3	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	-3,3
zyski / straty aktuarialne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,4	0,1	-0,4
Stan na koniec okresu	498,5	-117,0	22,9	-5,3	960,6	-225,3	3,0	-0,7	1 485,0

36. Zyski zatrzymane

	2016	2015
Pozostały kapitał zapasowy	226,1	184,2
Kapitał rezerwowany	6 090,0	5 510,4
Fundusz ogólnego ryzyka	1 160,2	1 110,2
Wycena motywacyjnych programów pracowniczych	50,6	49,4
Niepodzielony wynik lat ubiegłych	31,1	125,3
Wynik roku bieżącego	1 253,0	1 127,0
Razem	8 811,0	8 106,5

2016

	Pozostały kapitał zapasowy	Kapitał rezerwowy	Fundusz ogólnego ryzyka	Wycena motywacyjnych programów pracowniczych	Niepodzie- lony wynik lat ubiegłych	Wynik roku bieżącego	RAZEM
Stan na początek okresu	184,2	5 510,4	1 110,2	49,4	1 252,3	0,0	8 106,5
wynik netto bieżącego okresu	-	-	-	-	-	1 253,0	1 253,0
podział zysku, w tym:	41,2	579,6	50,0	0,0	-1 230,2	-	-559,4
odpis z zysku na kapitał zapasowy	41,2	-	-	-	-41,2	-	0,0
odpis z zysku na kapitał rezerwowy	-	579,6	-	-	-579,6	-	0,0
odpis z zysku na fundusz ogólnego ryzyka	-	-	50,0	-	-50,0	-	0,0
dywidenda	-	-	-	-	-559,4	-	-559,4
zbycie środków trwałych	0,7	-	-	-	9,0	-	9,7
wycena motywacyjnych programów pracowniczych	-	-	-	1,2	-	-	1,2
Stan na koniec okresu	226,1	6 090,0	1 160,2	50,6	31,1	1 253,0	8 811,0

2015

	Pozostały kapitał zapasowy	Kapitał rezerwowy	Fundusz ogólnego ryzyka	Wycena motywacyjnych programów pracowniczych	Niepodzie- lony wynik lat ubiegłych	Wynik roku bieżącego	RAZEM
Stan na początek okresu	149,0	5 012,8	1 060,2	48,2	1 223,1	0,0	7 493,3
wynik netto bieżącego okresu	-	-	-	-	-	1 127,0	1 127,0
podział zysku, w tym:	35,2	497,6	50,0	0,0	-1 103,2	-	-520,4
odpis z zysku na kapitał zapasowy	35,2	-	-	-	-35,2	-	0,0
odpis z zysku na kapitał rezerwowy	-	497,6	-	-	-497,6	-	0,0
odpis z zysku na fundusz ogólnego ryzyka	-	-	50,0	-	-50,0	-	0,0
dywidenda	-	-	-	-	-520,4	-	-520,4
aktualizacja wyceny środków trwałych	-	-	-	-	1,4	-	1,4
zbycie środków trwałych	-	-	-	-	4,0	-	4,0
wycena motywacyjnych programów pracowniczych	-	-	-	1,2	-	-	1,2
Stan na koniec okresu	184,2	5 510,4	1 110,2	49,4	125,3	1 127,0	8 106,5

Kapitał zapasowy

Kapitał zapasowy tworzy się z odpisów z zysku po opodatkowaniu, z nadwyżek osiągniętych przy wydawaniu akcji powyżej ich wartości nominalnej oraz z uiszczanych przez akcjonariuszy dopłat, z przeznaczeniem na pokrycie strat bilansowych. Decyzję o wykorzystaniu kapitału zapasowego podejmuje Walne Zgromadzenie.

Kapitał rezerwowy

Kapitał rezerwowy tworzony jest niezależnie od kapitału zapasowego z odpisów z zysku po opodatkowaniu, w wysokości uchwalonej przez Walne Zgromadzenie. Kapitał rezerwowy może być przeznaczony na pokrycie szczególnych strat i wydatków, jak również na podwyższenie kapitału zakładowego ze środków Banku. Decyzję o wykorzystaniu kapitału rezerwowego podejmuje Walne Zgromadzenie.

Fundusz Ogólnego Ryzyka

Fundusz Ogólnego Ryzyka tworzony jest na podstawie ustawy Prawo Bankowe z zysku po opodatkowaniu i jest przeznaczony na ryzyka działalności bankowej. Decyzje o użyciu funduszu podejmuje Zarząd.

Wypłata dywidendy

Dywidenda jest wypłacana w oparciu o wynik finansowy ustalony w jednostkowych rocznych sprawozdaniach finansowych jednostki dominującej oraz spółek Grupy.

Szczegółowe informacje nt polityki dywidendowej Banku oraz ograniczeń w wypłacie dywidendy znajdują się w niniejszym sprawozdaniu w części dotyczącej zarządzania ryzykiem w rozdziale V. *Zarządzanie Kapitałem Regulacyjnym i Ekonomicznym*.

37. Struktura walutowa aktywów i zobowiązań

Poniżej zaprezentowano skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej oraz pozycje pozabilansowe Grupy Kapitałowej w podziale na podstawowe waluty. Do wyliczeń wartości w oryginalnej walucie zastosowano następujące kursy walut:

	31.12.2016	31.12.2015
EUR	4,4240	4,2615
USD	4,1793	3,9011
CHF	4,1173	3,9394

2016

SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ	PLN	EUR		USD		CHF		pozostałe waluty (w przeliczeniu na PLN)	RAZEM
		w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie		
Aktywa									
Kasa, środki w Banku Centralnym	1 464,4	282,1	63,8	44,9	10,7	6,6	1,6	27,0	1 825,0
Kredyty i inne należności udzielone innym bankom	274,5	784,3	177,3	35,5	8,5	1,3	0,3	17,8	1 113,4
Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	2 826,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2 826,8
Wycena instrumentów pochodnych	602,6	180,3	40,8	276,2	66,1	55,4	13,5	2,6	1 117,1
Inwestycje	24 625,9	1 052,0	237,8	43,4	10,4	0,0	0,0	0,0	25 721,3
Pochodne instrumenty zabezpieczające	1 105,8	232,8	52,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 338,6
Kredyty i inne należności udzielone klientom	63 391,8	15 952,1	3 605,8	972,9	232,8	1 358,5	329,9	304,2	81 979,5
Należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aktywa majątkowe	1 004,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 004,5
Aktywa przeznaczone do sprzedaży	31,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	31,8
Aktywa z tytułu podatku dochodowego	237,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	237,5
Inne aktywa	268,4	13,6	3,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	282,2
Aktywa razem	95 834,0	18 497,2	4 181,2	1 373,1	328,5	1 421,8	345,3	351,6	117 477,7

2016

SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ	PLN	EUR		USD		CHF		pozostałe waluty (w przeliczeniu na PLN)	RAZEM
		w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie		
Zobowiązania									
Zobowiązania wobec innych banków	1 255,6	3 710,2	838,7	16,8	4,0	55,4	13,5	5,0	5 043,0
Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	474,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	474,8
Wycena instrumentów pochodnych	743,9	127,4	28,8	239,7	57,4	0,1	0,0	4,9	1 116,0
Pochodne instrumenty zabezpieczające	628,1	840,0	189,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 468,1
Zobowiązania wobec klientów	82 855,0	9 965,0	2 252,5	2 498,9	597,9	14,6	3,5	491,9	95 825,4
Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	866,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	866,4
Zobowiązania podporządkowane	0,0	664,9	150,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	664,9
Rezerwy	66,5	5,6	1,3	1,7	0,4	0,0	0,0	0,0	73,8
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego	121,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	121,3
Inne zobowiązania	1 298,7	46,9	10,6	1,2	0,3	0,0	0,0	0,0	1 346,8
Zobowiązania razem	88 310,3	15 360,0	3 472,1	2 758,3	660,0	70,1	17,0	501,8	107 000,5
Kapitał własny									
Kapitał zakładowy	130,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	130,1
Kapitał zapasowy ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej	956,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	956,3
Kapitał z aktualizacji wyceny	512,3	59,7	13,5	5,5	1,3	0,0	0,0	0,0	577,5
Zyski zatrzymane	8 811,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8 811,0
Kapitał własny przypadający akcjonariuszom jednostki dominującej	10 409,7	59,7	13,5	5,5	1,3	0,0	0,0	0,0	10 474,9
Udziały niekontrolujące	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,3
Kapitał własny razem	10 412,0	59,7	13,5	5,5	1,3	0,0	0,0	0,0	10 477,2
Zobowiązania i kapitał własny razem	98 722,3	15 419,7	3 485,6	2 763,8	661,3	70,1	17,0	501,8	117 477,7
Zobowiązania warunkowe udzielone	23 079,0	3 307,0	747,5	1 489,0	356,3	0,0	0,0	79,5	27 954,5
Zobowiązania warunkowe otrzymane	63 348,8	14 977,7	3 385,6	613,4	146,8	40,7	9,9	112,7	79 093,3

2015

SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ	PLN	EUR		USD		CHF		pozostałe waluty (w przeliczeniu na PLN)	RAZEM
		w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie		
Aktywa									
Kasa, środki w Banku Centralnym	3 120,0	352,9	82,8	81,7	20,9	7,8	2,0	27,3	3 589,7
Kredyty i inne należności udzielone innym bankom	233,3	693,0	162,6	62,7	16,1	1,4	0,4	24,2	1 014,6
Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	1 127,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 127,1
Wycena instrumentów pochodnych	1 385,1	326,0	76,5	238,2	61,1	40,0	10,2	1,6	1 990,9
Inwestycje	22 283,2	1 195,6	280,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	23 478,8
Pochodne instrumenty zabezpieczające	2 277,0	177,8	41,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2 454,8
Kredyty i inne należności udzielone klientom	55 725,2	13 881,7	3 257,5	1 324,4	339,5	1 438,3	365,1	150,0	72 519,6
Należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	1 354,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 354,4
Aktywa majątkowe	1 070,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 070,5
Aktywa przeznaczone do sprzedaży	38,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	38,4
Aktywa z tytułu podatku dochodowego	59,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	59,6
Inne aktywa	191,5	3,1	0,7	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	194,7
Aktywa razem	88 865,3	16 630,1	3 902,4	1 707,1	437,6	1 487,5	377,7	203,1	108 893,1

2015

SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ	PLN	EUR		USD		CHF		pozostałe waluty (w przeliczeniu na PLN)	RAZEM
		w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie	w przeliczeniu na PLN	w walucie		
Zobowiązania									
Zobowiązania wobec innych banków	529,8	3 310,9	776,9	13,1	3,4	57,5	14,6	2,2	3 913,5
Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	629,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	629,4
Wycena instrumentów pochodnych	1 533,9	247,0	58,0	221,0	56,7	0,0	0,0	0,8	2 002,7
Pochodne instrumenty zabezpieczające	966,0	864,9	203,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 830,9
Zobowiązania wobec klientów	77 898,8	7 163,8	1 681,1	2 368,9	607,2	10,5	2,7	376,5	87 818,5
Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	47,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	47,5
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	866,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	866,3
Rezerwy	60,4	4,0	0,9	2,8	0,7	0,0	0,0	0,0	67,2
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego	156,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	156,8
Inne zobowiązania	858,8	20,1	4,7	0,9	0,2	0,0	0,0	0,0	879,8
Zobowiązania razem	83 547,7	11 610,7	2 724,6	2 606,7	668,2	68,0	17,3	379,5	98 212,6
Kapitał własny									
Kapitał zakładowy	130,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	130,1
Kapitał zapasowy ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej	956,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	956,3
Kapitał z aktualizacji wyceny	1 253,9	231,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 485,0
Zyski zatrzymane	8 106,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8 106,5
Kapitał własny przypadający akcjonariuszom jednostki dominującej	10 446,8	231,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10 677,9
Udziały niekontrolujące	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6
Kapitał własny razem	10 449,4	231,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	10 680,5
Zobowiązania i kapitał własny razem	93 997,1	11 841,8	2 724,6	2 606,7	668,2	68,0	17,3	379,5	108 893,1
Zobowiązania warunkowe udzielone	19 945,2	2 644,4	620,5	1 754,3	449,7	0,0	0,0	79,3	24 423,2
Zobowiązania warunkowe otrzymane	42 693,0	9 429,0	2 212,6	1 303,2	334,1	54,7	13,9	35,4	53 515,3

38. Zobowiązania warunkowe

38.1. Zobowiązania warunkowe udzielone

	2016	2015
Niewykorzystane linie kredytowe	21 302,2	17 760,7
Gwarancje	3 989,1	4 038,4
Niewykorzystane kredyty w rachunku bieżącym	1 273,7	1 310,3
Limity na kartach kredytowych	997,7	921,7
Akredytywy	391,8	392,1
Razem	27 954,5	24 423,2

Grupa posiada zobowiązania do udzielenia kredytów. Na zobowiązania te składają się zatwierdzone kredyty, limity na kartach kredytowych oraz limity zadłużenia w rachunku bieżącym.

Grupa wystawia gwarancje i akredytywy, które stanowią zabezpieczenie wywiązania się klientów Grupy ze swoich zobowiązań wobec podmiotów trzecich. Wartości gwarancji i akredytyw pokazane w powyższej tabeli odzwierciedlają maksymalną możliwą do poniesienia stratę, jaka byłaby ujawniona na dzień bilansowy, gdyby klienci w całości nie wywiązali się ze swoich zobowiązań.

Z tytułu udzielonych zobowiązań warunkowych Grupa pobiera prowizje, które są rozliczane zgodnie z charakterystyką danego instrumentu.

Zobowiązania z tytułu udzielonych gwarancji finansowych według terminów wymagalności

	2016	2015
do 1 miesiąca	86,7	111,9
powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	335,7	382,9
powyżej 3 miesięcy do 1 roku	1 977,9	1 608,0
powyżej 1 roku do 5 lat	1 222,4	1 566,4
powyżej 5 lat	366,4	369,2
Razem	3 989,1	4 038,4

Informacja o gwarancjach emisji udzielonych innym emitentom

Według stanu na 31.12.2016 r. Grupa posiadała zobowiązania do nabycia obligacji emitowanych przez pięciu emitentów. Łączna kwota tego zobowiązania (rozumiana jako niewykorzystany limit łącznych nominalnych zobowiązań gwarancyjnych) wynosiła 960,1 mln zł. Na koniec roku 2015 Grupa posiadała zobowiązania do nabycia obligacji emitowanych przez sześciu emitentów na łączną kwotę 404,5 mln zł.

38.2. Zobowiązania warunkowe otrzymane

	2016	2015
Zobowiązania warunkowe o charakterze gwarancyjnym	77 479,5	51 373,2
Zobowiązania warunkowe dotyczące finansowania	1 613,8	2 142,1
Razem	79 093,3	53 515,3

39. Wartość godziwa

Wartość godziwa to kwota, za jaką składnik aktywów mógłby być wymieniony, lub zobowiązanie wykonane, pomiędzy dobrze poinformowanymi i zainteresowanymi stronami w bezpośrednio zawartej transakcji, innej niż sprzedaż pod przymusem lub likwidacja i jest najlepiej odzwiedczona przez cenę rynkową, jeśli jest dostępna.

39.1. Aktywa i zobowiązania finansowe wyceniane według wartości godziwej w sprawozdaniu z sytuacji finansowej

W oparciu o stosowane metody ustalania wartości godziwej, poszczególne składniki aktywów/zobowiązań finansowych klasyfikuje się do następujących kategorii:

- Poziom 1 (Level 1): aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane bezpośrednio w oparciu o ceny kwotowane na aktywnym rynku.
- Poziom 2 (Level 2): aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o techniki wyceny bazujące na założeniach wykorzystujących informacje pochodzące z aktywnego rynku lub obserwacje rynkowe.
- Poziom 3 (Level 3): aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o powszechnie stosowane przez uczestników rynku techniki wyceny, których założenia nie bazują na informacji pochodzącej z aktywnego rynku.

Poniżej zaprezentowano wartości bilansowe poszczególnych kategorii aktywów i zobowiązań finansowych w rozbiciu na poszczególne poziomy wyceny.

2016

	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	RAZEM
Aktywa finansowe, w tym:	23 313,6	2 477,3	48,8	25 839,7
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu, w tym:	2 805,2	21,6	0,0	2 826,8
obligacje skarbowe	2 795,7	0,0	0,0	2 795,7
obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego	9,5	0,0	0,0	9,5
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	0,0	21,6	0,0	21,6
Wycena instrumentów pochodnych	0,0	1 117,1	0,0	1 117,1
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży, w tym:	20 508,4	0,0	48,8	20 557,2
obligacje skarbowe	19 681,3	0,0	0,0	19 681,3
obligacje Rządu Francuskiego	533,0	0,0	0,0	533,0
obligacje Europejskiego Banku Inwestycyjnego	294,1	0,0	0,0	294,1
instrumenty kapitałowe	0,0	0,0	48,8	48,8
Pochodne instrumenty zabezpieczające	0,0	1 338,6	0,0	1 338,6
Zobowiązania finansowe, w tym:	453,2	2 605,7	0,0	3 058,9
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu, w tym:	0,0	21,6	0,0	21,6
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	0,0	21,6	0,0	21,6
Zobowiązania z tytułu krótkiej pozycji papierów wartościowych	453,2	0,0	0,0	453,2
Wycena instrumentów pochodnych	0,0	1 116,0	0,0	1 116,0
Pochodne instrumenty zabezpieczające	0,0	1 468,1	0,0	1 468,1

2015

	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	RAZEM
Aktywa finansowe, w tym:	20 959,5	5 108,2	183,2	26 250,9
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu, w tym:	964,4	162,7	0,0	1 127,1
obligacje skarbowe	964,4	0,0	0,0	964,4
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	0,0	162,7	0,0	162,7
Wycena instrumentów pochodnych	0,0	1 990,9	0,0	1 990,9
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży, w tym:	19 995,1	499,8	183,2	20 678,1
obligacje skarbowe	19 476,6	0,0	0,0	19 476,6
obligacje Rządu Francuskiego	518,5	0,0	0,0	518,5
bony pieniężne NBP	0,0	499,8	0,0	499,8
instrumenty kapitałowe	0,0	0,0	183,2	183,2
Pochodne instrumenty zabezpieczające	0,0	2 454,8	0,0	2 454,8
Zobowiązania finansowe, w tym:	466,6	3 996,4	0,0	4 463,0
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu, w tym:	0,0	162,8	0,0	162,8
transakcje z przyrzeczeniem odkupu	0,0	162,8	0,0	162,8
Zobowiązania z tytułu krótkiej pozycji papierów wartościowych	466,6	0,0	0,0	466,6
Wycena instrumentów pochodnych	0,0	2 002,7	0,0	2 002,7
Pochodne instrumenty zabezpieczające	0,0	1 830,9	0,0	1 830,9

Przesunięcia pomiędzy poziomami wyceny

W roku 2016 nie było przesunięć pomiędzy poziomami wyceny.

Wycena instrumentów finansowych klasyfikowanych do poziomu 2 wyceny

Do poziomu 2 wyceny Grupa klasyfikuje instrumenty pochodne, bony pieniężne NBP oraz transakcje z przyrzeczeniem odkupu.

Instrumenty pochodne

Dla transakcji o profilu nieliniowym (opcje walutowe), w zależności od typu produktu, stosuje się następujące modele:

- europejska opcja waniliowa – model Garmana-Kohlhagena,
- europejska opcja digital – model Garmana-Kohlhagena skorygowany o call spread,
- opcja touch – Murex Skew Model,
- opcja barierowa (amerykańska) – Murex Skew Model,
- opcja barierowa (europejska) – model Garmana-Kohlhagena
- Cap/Floor (transakcje back to back) – model Black'a.

Danymi wejściowymi do modeli są:

- kurs walutowy – pozyskiwany ze strony internetowej NBP,
- zmienności implikowane – pozyskiwane z Bloomberg BGN lub Bloomberg Synthetic dla par walutowych o słabszej płynności
- krzywe rentowności analogiczne jak dla instrumentów pochodnych o charakterze liniowym.

Dla instrumentów o charakterze liniowym (pozostałe instrumenty pochodne) wartość godziwa jest wyznaczana w oparciu o zdyskontowane przyszłe przepływy pieniężne na poziomie transakcji. Wartość godziwa wyznaczona w ten sposób jest wartością bieżącą tych przepływów.

Wszystkie dane wejściowe wykorzystane do konstrukcji krzywych rewaluacyjnych są informacjami obserwowanymi na rynku. Są to stopy rynku depozytowego, punkty forward, stopy FRA, stopy IRS, stopy OIS, punkty basis walutowe, punkty basis pomiędzy indeksami na zmienną stopę, kursy walutowe. Dane pochodzą z systemu Reuters i są to w większości informacje od brokerów. Jakość danych rynkowych podlega kontroli podczas dziennego procesu kontrybucji stawek rewaluacyjnych.

Instrumenty pochodne wyceniane są według koncepcji krzywych OIS z założeniem istnienia zabezpieczenia wyceny transakcji w postaci depozytu oprocentowanego stopą EONIA. Wyjątkiem są transakcje w PLN podlegające rozliczeniu w ramach centralnych izb rozliczeniowych (LCH, KDPW), gdzie rozliczenie NPV odbywa się w walucie oryginalnej, co ma odzwierciedlenie w stosowanych krzywych do wyceny (krzywa dyskontowa oparta na kwotowaniach WIBOR oraz IRS).

Bony pieniężne NBP

W przypadku wyceny bonów pieniężnych NBP wykorzystywana jest płaska krzywa rentowności ustawiona na poziomie stopy referencyjnej NBP.

Transakcje z przyrzeczeniem odkupu

Wartość godziwa dla transakcji z przyrzeczeniem odkupu wyznaczana jest w oparciu o przyszłe przepływy pieniężne zdyskontowane według krzywej rentowności dla instrumentów z przepływem płatności (tzw. instrumentów cashowych).

Korekta wyceny

Grupa zastosowała podejście ostrożnej wyceny (ang.: prudent valuation) w zakresie aktywów i zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej bazując na wskazówkach zawartych w standardach technicznych Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (tj.: EBA do artykułu 105(14) Regulacji EU 575/2013 opublikowane w marcu 2014). Celem takiego podejścia jest wyznaczenie wartości godziwej na wysokim 90% poziomie ufności, z uwzględnieniem niepewności ceny rynkowej i kosztu zamknięcia.

Korekta z tytułu ostrożnej wyceny według stanu na koniec roku 2016 wynosiła 43,7 mln zł (38,8 mln zł za rok 2015), z czego 32,1 mln zł (32,9 mln zł za rok 2015) wpłynęło na zmniejszenie kapitału z aktualizacji wyceny instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne natomiast 5,7 mln zł (-1,6 mln zł za rok 2015) obciążało wynik finansowy (w tym: -6,2 mln zł ujęto w pozycji *wynik na rachunkowości zabezpieczeń* a 0,5 mln zł - w pozycji *wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*, za rok 2015 odpowiednio -1,9 mln zł i +0,3 mln zł).

Wycena instrumentów finansowych klasyfikowanych do poziomu 3 wyceny

Według stanu na 31.12.2015 r. do poziomu 3 wyceny Grupa klasyfikowała m.in. akcje Visa Europe Limited, których wartość godziwa na koniec roku 2015 wynosiła 177,9 mln zł. W II kwartale 2016 roku akcje te zostały sprzedane, a w rozliczeniu transakcji sprzedaży Grupa otrzymała m.in. akcje uprzywilejowane Visa Inc. Akcje Visa Inc., których wartość godziwa na 31.12.2016 r. wynosiła 43,4 mln zł Grupa również klasyfikuje do poziomu 3 wyceny. Akcje Visa Inc. nie są notowane, natomiast w przyszłości nastąpi ich stopniowa konwersja na akcje serii A (które są notowane). Założenia przyjęte do wyceny akcji do wartości godziwej zostały określone z uwzględnieniem takich czynników jak ograniczona możliwość zbycia akcji w początkowym okresie oraz warunki zamiany akcji (m.in. okres i współczynniki konwersji).

Do poziomu 3 wyceny Grupa klasyfikuje ponadto akcje i udziały kilku spółek, dla których ustalenie wartości godziwej jest utrudnione lub niemożliwe ze względu na brak aktywnego rynku dla tych instrumentów. W ocenie Grupy najlepszym miernikiem ich wartości jest cena nabycia pomniejszona o ewentualny odpis z tytułu trwałej utraty wartości.

Zmiana stanu aktywów / zobowiązań finansowych klasyfikowanych do poziomu 3 wyceny

	2016	2015
Stan na początek okresu	183,2	5,0
Zwiększenia, w tym:	237,6	178,2
nabycie akcji VISA Inc.	36,1	0,0
wynik na sprzedaży akcji VISA Europe	189,6	0,0
różnice kursowe	6,5	0,0
nabycie akcji i udziałów	0,0	0,3
wycena odnośzona na kapitał z aktualizacji wyceny	5,4	177,9
Zmniejszenia, w tym:	-372,0	0,0
sprzedaż akcji VISA Europe	-194,1	0,0
wycena odnośzona na kapitał z aktualizacji wyceny	-177,9	0,0
Stan na koniec okresu	48,8	183,2

Zmiany wyceny do wartości godziwej odnoszone do rachunku zysków i strat wykazywane są w pozycji rachunku zysków i strat *Wynik na instrumentach finansowych wycenianych przez rachunek zysków i strat oraz wynik z pozycji wymiany*.

Potencjalne zmiany szacunków przyjętych do wyceny instrumentów finansowych klasyfikowanych do 3 poziomu wyceny nie mają istotnego wpływu na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy.

39.2. Aktywa niefinansowe wyceniane według wartości godziwej w sprawozdaniu z sytuacji finansowej

2016

	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	RAZEM
Nieruchomości inwestycyjne	-	-	0,3	0,3
Nieruchomości własne	-	-	344,2	344,2
Aktywa trwale przeznaczone do sprzedaży	-	-	31,8	31,8

2015

	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	RAZEM
Nieruchomości inwestycyjne	-	-	53,2	53,2
Nieruchomości własne	-	-	327,1	327,1
Aktywa trwale przeznaczone do sprzedaży	-	-	38,4	38,4

Zmiana stanu aktywów niefinansowych klasyfikowanych do poziomu 3 wyceny zaprezentowana jest w niniejszym sprawozdaniu w nocie 22. *Aktywa majątkowe*.

Wycena do wartości godziwej

Nieruchomości inwestycyjne

Grupa posiada nieruchomość Chorzowska 50, która z uwagi na jej wykorzystywanie na cele własne i inwestycyjne klasyfikowana była na koniec roku 2015 częściowo do kategorii *nieruchomości inwestycyjne* a częściowo do kategorii *rzeczowe aktywa trwałe*. W roku 2016 z uwagi na istotne zwiększenie poziomu wykorzystania powierzchni nieruchomości na cele własne całość nieruchomości została zaklasyfikowana do kategorii „*rzeczowe aktywa trwałe*”. Wycena nieruchomości do wartości godziwej została opisana poniżej w sekcji *Nieruchomości własne*.

Na koniec 2016 roku jako nieruchomości inwestycyjne Grupa prezentuje posiadany przez jedną ze spółek zależnych grunt wyceniany do wartości godziwej i utrzymywany ze względu na przyrost jego wartości.

Nieruchomości własne

Grupa wycenia posiadane nieruchomości do wartości godziwej. Wycena jest przeprowadzana przez niezależnego rzeczoznawcę z wykorzystaniem metody dochodowej zgodnie z obowiązującymi zasadami wyceny nieruchomości.

W roku 2016 zostały dokonane wyceny następujących nieruchomości:

- Budynku Centrali ING Banku Śląskiego S.A. w Katowicach (Sokolska) – wartość budynku według stanu na 31.12.2016 r. wynosiła 106,5 mln zł, zmiana wartości nieruchomości za rok 2016 zmniejszyła wynik finansowy o kwotę 2,2 mln zł (1,7 mln zł z uwzględnieniem podatku odroczonego),
- Budynku Centrali ING Banku Śląskiego S.A. w Katowicach (Chorzowska 50) – wartość budynku według stanu na 31.12.2016 r. wynosiła 126,6 mln zł, zmiana wartości nieruchomości za rok 2016 zmniejszyła wynik finansowy o kwotę 8,1 mln zł (6,5 mln zł z uwzględnieniem podatku odroczonego) oraz
- 14 innych nieruchomości zlokalizowanych na terenie całej Polski, zmiana wyceny za rok 2016 zmniejszyła kapitał z aktualizacji wyceny o kwotę 1,7 mln zł, (1,4 mln z uwzględnieniem podatku odroczonego) oraz zmniejszyła wynik finansowy roku 2016 o kwotę 2,8 mln zł (2,3 mln zł z uwzględnieniem podatku odroczonego).

W roku 2015 zostały dokonane wyceny następujących nieruchomości:

- Budynku Centrali ING Banku Śląskiego S.A. w Katowicach (Sokolska) – wartość budynku według stanu na 31.12.2015 r. wynosiła 107,1 mln zł, zmiana wartości nieruchomości za rok 2015 zwiększyła wynik finansowy o kwotę 0,1 mln zł (0,1 mln zł z uwzględnieniem podatku odroczonego) oraz
- 26 innych nieruchomości zlokalizowanych na terenie całej Polski, zmiana wyceny za rok 2015 zmniejszyła kapitał z aktualizacji wyceny o kwotę 4,8 mln zł, (3,9 z uwzględnieniem podatku odroczonego) oraz zmniejszyła wynik finansowy roku 2015 o kwotę 9,1 mln zł (7,3 mln zł z uwzględnieniem podatku odroczonego).

Wyniki wycen nieruchomości zostały zaprezentowane w rachunku zysków i strat w *Kosztach działania* (w notcie nr 8 w pozycji szczegółowej *koszty utrzymania i wynajmu budynków*).

Na dzień 31.12.2016 r. w kapitale z aktualizacji wyceny była zaewidencjonowana kwota 11,7 mln zł (uwzględniająca podatek odroczone) dotycząca nieruchomości wycenionych do wartości godziwej. Według stanu na dzień 31.12.2015 r. kwota ta wynosiła 22,9 mln zł.

Wartość wycenianych nieruchomości oszacowana według kosztu historycznego z uwzględnieniem utraty wartości i odpisów amortyzacyjnych wyniosłaby na 31.12.2016 r. 329,8 mln zł w porównaniu z 298,9 mln zł na 31.12.2015 r.

39.3. Aktywa i zobowiązania finansowe, które w sprawozdaniu z sytuacji finansowej nie są prezentowane w wartości godziwej

2016

	Wartość bilansowa	Wartość godziwa			RAZEM
		Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	
Aktywa					
Kasa, środki w Banku Centralnym	1 825,0	-	1 825,0	-	1 825,0
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	5 164,1	5 058,0	-	-	5 058,0
Kredyty i inne należności udzielone innym bankom	1 113,4	-	1 113,2	-	1 113,2
Kredyty i inne należności udzielone klientom	81 979,5	-	3 904,2	75 122,1	79 026,3
Pozostałe aktywa	195,6	-	-	195,6	195,6
Zobowiązania					
Zobowiązania wobec innych banków	5 043,0	-	5 043,0	-	5 043,0
Zobowiązania wobec klientów	95 825,4	-	-	95 824,6	95 824,6
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	866,4	-	864,5	-	864,5
Zobowiązania podporządkowane	664,9	-	-	664,9	664,9

2015

	Wartość bilansowa	Wartość godziwa			RAZEM
		Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	
Aktywa					
Kasa, środki w Banku Centralnym	3 589,7	-	3 589,7	-	3 589,7
Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności	2 800,7	2 758,4	-	-	2 758,4
Kredyty i inne należności udzielone innym bankom	1 014,6	-	1 014,6	-	1 014,6
Kredyty i inne należności udzielone klientom	72 519,6	-	3 854,5	65 692,4	69 546,9
Należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	1 354,4	-	1 354,4	-	1 354,4
Pozostałe aktywa	108,3	-	-	108,3	108,3
Zobowiązania					
Zobowiązania wobec innych banków	3 913,5	-	3 913,5	-	3 913,5
Zobowiązania wobec klientów	87 818,5	-	-	87 817,8	87 817,8
Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	47,5	-	47,5	-	47,5
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	866,3	-	862,3	-	862,3

Grupa ujawnia dane nt. wartości godziwej kredytów i depozytów zaliczanych do grup aktywów finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu oraz zobowiązań finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej.

Dla potrzeb wycieńń wykorzystywana jest krzywa rentowności zawierająca ceny transferowe, które są kalkulowane na podstawie:

- PLN: stawki BID do 9M (włącznie) to WIBID a od 1Y odpowiednie stawki IRS; stawki OFFER do 9M (włącznie) to WIBOR a od 1Y odpowiednie stawki IRS.
- EUR: stawki BID do 9M (włącznie) to EURIBOR a od 1Y odpowiednie stawki IRS; stawki OFFER do 9M (włącznie) to EURIBOR a od 1Y odpowiednie stawki IRS.
- USD i CHF: stawki BID do 9M (włącznie) to LIBOR a od 1Y odpowiednie stawki IRS; stawki OFFER do 9M (włącznie) to LIBOR a od 1Y odpowiednie stawki IRS.

Stawki BID są wykorzystywane w wyliczaniu wartości godziwej dla zobowiązań finansowych wycenianych w zamortyzowanym koszcie; w przypadku aktywów finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu wykorzystywane są stawki OFFER. Wszystkie punkty pośrednie na krzywych są interpolowane liniowo.

Szacunki w zakresie strat kredytowych są odzwierciedleniem funkcjonującego w Grupie modelu tworzenia odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości.

Przyjęty przez Grupę model w niektórych aspektach jest oparty na założeniach, których nie potwierdzają ceny weryfikowalnych bieżących transakcji rynkowych dotyczących tego samego instrumentu – nie uwzględnia też zmian spowodowanych restrukturyzacją.

Kredyty i inne należności

Portfel kredytowy wraz z papierami wartościowymi zaliczonymi do grup aktywów finansowych wycenianych według zamortyzowanego kosztu jest klasyfikowany na subportfele uwzględniające rodzaj produktu, segment klienta oraz walutę.

W przypadku portfela kredytów hipotecznych stosowany jest model przedpłat. Dla określenia szacowanych przedpłat wykorzystywane są dane o zapadalności portfela kredytów hipotecznych w PLN i CHF wg modelowej struktury zapadalności, w oparciu o nią następuje wyliczenie średniej stopy procentowej ważonej kapitałem niezapadłym odrębnie dla portfela PLN i CHF. Na podstawie modelowej struktury zapadalności oraz przyszłych przepływów odsetkowych wyliczonych przy użyciu średniej stopy procentowej powstaje zagregowany modelowy harmonogram płatności kapitałowo-odsetkowych odrębnie dla PLN i CHF.

Dla tak wyodrębnionych subportfeli stosowany jest czynnik dyskontujący dla każdego przepływu pieniężnego.

Dla kredytów/papierów przyjmuje się czynnik dyskontowy jako sumę:

- stopy rynkowej opartej na krzywej rentowności z dnia bilansowego oraz
- średniej marży opartej na portfelu kredytów udzielonych w ostatnich dwóch miesiącach.

W tym celu przyjmuje się następujące założenia:

- wykorzystanie do kalkulacji kredytów udzielonych w ostatnich dwóch miesiącach,
- podział na wyżej opisane grupy produktowe,
- miejsce na krzywej rentowności, z którego zostaje wyznaczona właściwa stopa rynkowa odzwierciedla data przeszacowania każdego kredytu.

Dla celów szacowania wartości godziwej portfela kredytów hipotecznych w CHF – z uwagi na zanik aktywnego rynku - wykorzystano średnią marżę jaka jest stosowana przy udzielaniu kredytów hipotecznych w EUR skorygowaną o kwotowanie instrumentów typu swap dla walut CHF/EUR.

W rezultacie powstaje wartość godziwa jako suma wartości bieżącej netto przepływów pieniężnych pojedynczego kredytu/papieru (w przypadku portfela kredytów hipotecznych wartość godziwa jest sumą wartości bieżącej netto przepływów pieniężnych zagregowanego portfela kredytów hipotecznych odrębnie dla PLN i CHF).

Dla walutowych kredytów hipotecznych oszacowanie wartości godziwej nie uwzględnia wpływu potencjalnych przyszłych zmian regulacyjnych w tym zakresie.

W przypadku kredytów nieposiadających harmonogramu spłat oraz kredytów z grupy zagrożonych utratą wartości przyjmuje się, że dla tych kredytów wartość godziwa równa się ich wartości księgowej.

Zobowiązania wobec banków i klientów

Portfel depozytowy jest dzielony według rodzaju produktu, segmentu klienta oraz waluty. Dla depozytów płatnych na żądanie przyjmuje się, że dla nich wartość godziwa równa się ich wartości księgowej.

Kolejnym etapem jest wyliczenie przyszłych przepływów pieniężnych jako sumy przepływów kapitałowych i odsetkowych. Następnie poprzez zastosowanie czynnika dyskontowego dla każdego przepływu pieniężnego w rezultacie otrzymuje się wartość godziwą poszczególnych depozytów. Suma wartości godziwej poszczególnych depozytów jest wartością godziwą portfela analizowanych depozytów.

Dla depozytów czynnik dyskontowy to suma:

- stopy rynkowej opartej na krzywej rentowności z dnia bilansowego oraz
- średniej marży opartej na portfelu depozytów przyjętych w dwóch ostatnich miesiącach.

W tym celu przyjmuje się następujące założenia:

- wykorzystanie do kalkulacji depozytów przyjętych w dwóch ostatnich miesiącach,
- podział na wyżej opisane grupy produktowe,
- miejsce na krzywej rentowności, z którego zostaje wyznaczona właściwa stopa rynkowa odzwierciedla data przeszacowania każdego depozytu.

Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych, zobowiązania podporządkowane

Wartość godziwą wylicza się poprzez zastosowanie czynnika dyskontowego dla każdego przepływu pieniężnego. W tym przypadku czynnik dyskontowy to suma:

- stopy rynkowej opartej na krzywej rentowności z dnia bilansowego oraz
- szacunku aktualnej marży jaka byłaby oferowana w przypadku zaciągnięcia zobowiązania.

W tym celu przyjmuje się też założenie, że miejsce na krzywej rentowności, z którego zostaje wyznaczona właściwa stopa rynkowa odzwierciedla datę przeszacowania zobowiązania.

Kasa, środki w Banku Centralnym, Pozostałe aktywa

Z uwagi na krótkoterminowy charakter aktywów finansowych wykazywanych w powyższej pozycji przyjęto, że wartość bilansowa jest w przybliżeniu zgodna z wartością godziwą.

Aktywa finansowe utrzymywane do terminu wymagalności

W przypadku aktywów finansowych klasyfikowanych do portfela utrzymywanych do terminu wymagalności zastosowano podejście polegające na tym, że dla potrzeb określenia wartości godziwej przyjęto parametry wyceny, które byłyby zastosowane gdyby aktywa te znajdowały się w portfelu aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży.

Poniżej zaprezentowano porównanie wartości bilansowej z wartością godziwą portfela kredytowego oraz depozytów w podziale na segmenty klientów.

	2016		2015	
	wartość bilansowa	wartość godziwa	wartość bilansowa	wartość godziwa
Portfel kredytowy (netto), w tym:	77 980,9	75 033,3	68 501,0	65 511,9
Bankowość korporacyjna, w tym:	46 867,5	46 410,0	42 563,4	41 957,9
- kredyty i pożyczki	34 795,1	34 570,9	31 570,4	31 081,6
- należności leasingowe	5 208,8	5 169,2	4 548,1	4 540,4
- należności faktoringowe	4 350,8	4 350,8	3 389,4	3 389,4
- dłużne papiery wartościowe (korporacyjne i komunalne)	2 512,8	2 319,1	3 055,5	2 946,5
Bankowość detaliczna, w tym:	31 113,4	28 623,3	25 937,6	23 554,0
- kredyty i pożyczki hipoteczne	23 692,1	21 193,5	20 097,4	17 627,2
- kredyty i pożyczki pozostałe	7 421,3	7 429,8	5 840,2	5 926,8
Depozyty klientów, w tym:	94 113,4	94 112,6	86 463,7	86 463,0
Depozyty klientów bankowości korporacyjnej	30 503,2	30 503,2	27 673,4	27 673,4
Depozyty klientów bankowości detalicznej	63 610,2	63 609,4	58 790,3	58 789,6

40. Kompensowanie instrumentów finansowych

Poniższe ujawnienie dotyczy kompensowania aktywów i zobowiązań finansowych, które podlegają egzekwowalnym porozumieniom ramowym. Główne umowy ramowe zawierane przez Grupę to umowy ISDA (w zakresie instrumentów pochodnych) oraz GMRA (w zakresie transakcji zakupu/sprzedży papierów wartościowych). Dodatkowym zabezpieczeniem ekspozycji z tytułu instrumentów pochodnych są depozyty zabezpieczające, które Grupa składa i otrzymuje w ramach realizacji tzw. Credit Support Annex (CSA), czyli załączników do umów ISDA.

Instrumenty pochodne stopy procentowej IRS/FRA „rozliczane do rynku” (ang.: „settled to market”)

W roku 2016 Grupa przystąpiła do nowej usługi przewidzianej w regulaminie London Clearing House Clearnet (dalej: LCH) w zakresie podejścia do rozliczania instrumentów pochodnych stopy procentowej IRS/FRA. Przed zmianą, ekspozycja netto wynikająca z transakcji z LCH była zabezpieczana depozytem zabezpieczającym (ang.: Variation Margin) zgodnie z podejściem „zabezpieczenie do rynku” (ang.: collateralized to market”). Zgodnie z warunkami nowej usługi, ekspozycja wynikająca z transakcji jest codziennie rozliczana w oparciu o zmianę wartości rynkowej poszczególnych transakcji (tj.: zgodnie z podejściem „rozliczenie do rynku”). W związku z tym nie jest składany depozyt zabezpieczający Variation Margin. Wartość godziwa poszczególnych transakcji uwzględnia przepływy realizowane w ramach dziennego rozliczenia ekspozycji z nich wynikających.

Aktywa finansowe

2016

	Kwoty brutto uznanych aktywów finansowych	Kwoty netto aktywów finansowych prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	Powiązane kwoty nie kompensowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej		Kwota netto
			Instrumenty finansowe	Środki pieniężne i instrumenty finansowe otrzymane jako zabezpieczenie	
Transakcje pochodne, w tym:	2 665,4	2 455,7	-1 288,8	-705,7	461,2
wycena instrumentów pochodnych	1 245,5	1 117,1	-657,3	0,0	459,8
pochodne instrumenty zabezpieczające	1 419,9	1 338,6	-631,5	0,0	707,1
zabezpieczenie transakcji pochodnych	0,0	0,0	0,0	-705,7	-705,7
Pożyczki papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, w tym:	21,6	21,6	0,0	-20,4	1,2
transakcje klasyfikowane do kategorii aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu	21,6	21,6	0,0	-20,4	1,2
Razem					462,4

2015

	Kwoty brutto uznanych aktywów finansowych	Kwoty netto aktywów finansowych prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	Powiązane kwoty nie kompensowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej		Kwota netto
			Instrumenty finansowe	Środki pieniężne i instrumenty finansowe otrzymane jako zabezpieczenie	
Transakcje pochodne, w tym:	4 445,7	4 445,7	-2 178,9	-1 268,6	998,2
wycena instrumentów pochodnych	1 990,9	1 990,9	-1 185,4	0,0	805,5
pochodne instrumenty zabezpieczające	2 454,8	2 454,8	-993,5	0,0	1 461,3
zabezpieczenie transakcji pochodnych	0,0	0,0	0,0	-1 268,6	-1 268,6
Pożyczki papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, w tym:	1 517,1	1 517,1	0,0	-1 507,2	9,9
transakcje klasyfikowane do kategorii aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu	162,7	162,7	0,0	-158,9	3,8
transakcje klasyfikowane do kategorii kredytów i innych należności	1 354,4	1 354,4	0,0	-1 348,3	6,1
Razem					1 008,1

Zobowiązania finansowe

2016

	Kwoty brutto uznanych zobowiązań finansowych	Kwoty netto zobowiązań finansowych prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	Powiązane kwoty nie kompensowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej		Kwota netto
			Instrumenty finansowe	Środki pieniężne i instrumenty finansowe złożone jako zabezpieczenie	
Transakcje pochodne, w tym:	2 793,7	2 584,1	-1 288,8	-1 066,8	228,5
wycena instrumentów pochodnych	1 221,2	1 116,0	-657,3	0,0	458,7
pochodne instrumenty zabezpieczające	1 572,5	1 468,1	-631,5	0,0	836,6
zabezpieczenie transakcji pochodnych	0,0	0,0	0,0	-1 066,8	-1 066,8
Pożyczki papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, w tym:	21,6	21,6	0,0	-21,2	0,4
transakcje klasyfikowane do kategorii zobowiązań finansowych przeznaczonych do obrotu	21,6	21,6	0,0	-21,2	0,4
Razem					228,9

2015

	Kwoty brutto uznanych zobowiązań finansowych	Kwoty netto zobowiązań finansowych prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	Powiązane kwoty nie kompensowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej		Kwota netto
			Instrumenty finansowe	Środki pieniężne i instrumenty finansowe złożone jako zabezpieczenie	
Transakcje pochodne, w tym:	3 833,6	3 833,6	-2 178,9	-928,0	796,9
wycena instrumentów pochodnych	2 002,7	2 002,7	-1 185,4	0,0	817,3
pochodne instrumenty zabezpieczające	1 830,9	1 830,9	-993,5	0,0	837,4
zabezpieczenie transakcji pochodnych	0,0	0,0	0,0	-857,8	-857,8
Pożyczki papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu, w tym:	210,3	210,3	0,0	-210,2	0,1
transakcje klasyfikowane do kategorii zobowiązań finansowych przeznaczonych do obrotu	162,8	162,8	0,0	-162,8	0,0
transakcje klasyfikowane do kategorii zobowiązań wobec banków / klientów	47,5	47,5	0,0	-47,4	0,1
Razem					797,0

41. Działalność powiernicza

Według stanu na 31.12.2016 r. Grupa prowadziła 791 rachunków papierów wartościowych, na których były przechowywane papiery wartościowe na rzecz Klientów Grupy (800 na 31.12.2015 r.). Rachunki te nie spełniają definicji aktywów i nie są wykazywane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupy.

Na koniec roku 2016 jednostka dominująca Grupy pełniła funkcję banku depozytariusza dla 133 funduszy inwestycyjnych i subfunduszy, 2 funduszy emerytalnych, 1 funduszu pracowniczego oraz dokonywała wyceny wartości aktywów netto oraz wartości aktywów netto na jednostkę uczestnictwa 8 ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych (łącznie 144 fundusze). Dla porównania na koniec roku 2015 jednostka dominująca Grupy pełniła funkcję banku depozytariusza dla 154 funduszy inwestycyjnych i subfunduszy, 2 funduszy emerytalnych, 1 funduszu pracowniczego oraz dokonywała wyceny wartości aktywów netto oraz wartości aktywów netto na jednostkę uczestnictwa 8 ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych (łącznie 165 funduszy).

42. Leasing operacyjny

42.1. Grupa jako leasingobiorca

Grupa współpracuje z firmą leasingową w zakresie leasingu samochodów oraz zarządzania flotą samochodową. Grupa ponosi także płatności z tytułu najmu lokali, który jest traktowany jako leasing operacyjny. Umowy te nie przewidują ponoszenia przez leasingobiorcę opłat warunkowych, z postanowień umów leasingowych nie wynikają też ograniczenia. W niektórych przypadkach umowy zawierają możliwość przedłużenia umowy, wykorzystania możliwości zakupu lub zmiany ceny.

Płatności leasingowe według terminów zapadalności prezentuje poniższa tabela:

	2016	2015
poniżej 1 roku	119,9	112,6
od 1 roku do 5 lat	277,8	257,7
powyżej 5 lat - kwota płatności rocznej	41,0	36,9

42.2. Grupa jako leasingodawca

Grupa uzyskuje przychody z tytułu najmu lokali użytkowych w nieruchomości inwestycyjnej oraz nieruchomościach własnych. Umowy te są traktowane jako umowy leasingu operacyjnego. Umowy te nie przewidują ponoszenia przez leasingobiorcę opłat warunkowych, z postanowień umów leasingowych nie wynikają też ograniczenia. W niektórych przypadkach umowy zawierają możliwość przedłużenia umowy lub zmiany ceny. Umowy nie zawierają natomiast możliwości zakupu.

Płatności leasingowe według terminów zapadalności prezentuje poniższa tabela:

	2016	2015
poniżej 1 roku	0,8	11,8
od 1 roku do 5 lat	4,1	13,7
powyżej 5 lat – kwota płatności rocznej	2,6	2,2

43. Informacje uzupełniające do skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych

43.1. Gotówka i jej ekwiwalenty

Dla celów skonsolidowanego sprawozdania z przepływów pieniężnych, gotówka i jej ekwiwalenty obejmują bilansowy stan środków pieniężnych oraz salda rachunków bieżących i lokat jednodniowych w innych bankach.

	2016	2015
Gotówka i pozostałe środki pieniężne (prezentowane w nocie 13)	1 056,6	1 102,7
Środki na rachunkach w Banku Centralnym (prezentowane w nocie 13)	768,4	2 487,0
Rachunki bieżące w innych bankach (prezentowane w nocie 14)	933,7	820,7
Inne należności w bankach (prezentowane w nocie 14)	0,0	1,5
Razem	2 758,7	4 411,9

43.2. Objaśnienie podziału działalności Grupy na działalność operacyjną, inwestycyjną i finansową w skonsolidowanym sprawozdaniu z przepływów pieniężnych

Działalność operacyjna dotyczy podstawowego obszaru działalności Grupy, nie zaliczanej do działalności inwestycyjnej i finansowej.

Działalność inwestycyjna polega na nabywaniu i zbywaniu udziałów lub akcji w jednostkach kontrolowanych, wartości niematerialnych i rzeczowych aktywów trwałych oraz aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności. Wpływy z działalności inwestycyjnej obejmują ponadto dywidendy otrzymane z tytułu posiadania akcji i udziałów w innych podmiotach.

Działalność finansowa dotyczy długoterminowych (powyżej 1 roku) operacji finansowych, przeprowadzanych z podmiotami finansowymi. Wpływy z działalności finansowej wskazują na źródła finansowania Grupy, uzyskiwane np. poprzez zaciąganie długoterminowych kredytów i pożyczek od innych banków oraz od innych niż banki podmiotów finansowych lub emisję dłużnych papierów wartościowych. Wydatki z działalności finansowej dotyczą głównie spłat przez Grupę długoterminowych zobowiązań (m.in.: spłat otrzymanych kredytów wraz z odsetkami, odsetek od

wyemitowanych papierów dłużnych) oraz płatności dywidend na rzecz właścicieli i innych wydatków z tytułu podziału zysku.

43.3. Przyczyny występowania różnic pomiędzy zmianami stanu niektórych pozycji wykazanymi w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz w skonsolidowanym sprawozdaniu z przepływów pieniężnych

Przyczyny wystąpienia różnic pomiędzy zmianami stanu wykazanymi w sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych są następujące:

- 1) Zmiany stanu poszczególnych składników aktywów i pasywów zostały skorygowane o odsetki, które prezentowane są w pozycji *Odsetki otrzymane/zapłacone*.
- 2) Ze *Zmiany stanu kredytów i innych należności udzielonych innym bankom* wyłączono zmianę stanu części należności stanowiących ekwiwalent środków pieniężnych (rachunki bieżące i lokaty jednodniowe w innych bankach) i zaprezentowano ją w pozycji *Zwiększenie/zmniejszenie środków pieniężnych netto*.
- 3) *Zmiana stanu aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży* nie uwzględnia tej części wyceny aktywów finansowych, która została ujęta w kapitale własnym (kapitał z aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży).
- 4) Ze *Zmiany stanu zobowiązań wobec banków* wyłączono zmianę stanu wynikającą ze spłaty kredytów na długoterminowe finansowanie spółek zależnych.
- 5) Ze *Zmiany stanu aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży* wyłączono zmianę wynikającą z reklasyfikacji do portfela aktywów finansowych utrzymywanych do terminu wymagalności (szczegóły dotyczące dokonanej w roku 2015 reklasyfikacji ujęto w nocie 17.3).

2016

	zmiana stanu		różnica, w tym:	1)	2)	3)	4)
	w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych					
Zmiana stanu kredytów i innych należności udzielonych innym bankom	-98,8	12,5	111,3	-0,2	111,5		
Zmiana stanu aktywów finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	-1 699,7	-1 700,6	-0,9	-0,9			
Zmiana stanu aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	120,9	-163,1	-284,0	8,0		-292,0	
Zmiana stanu kredytów i innych należności udzielonych klientom	-8 105,5	-8 203,1	-97,6	-97,6			
Zmiana stanu zobowiązań wobec innych banków	1 129,5	90,2	-1 039,3	0,0			-1 039,3
Zmiana stanu zobowiązań wobec klientów	7 959,4	7 976,6	17,2	17,2			

2015

	zmiana stanu		różnica, w tym:	1)	2)	3)	4)	5)
	w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych						
Zmiana stanu kredytów i innych należności udzielonych innym bankom	823,7	664,2	-159,5	-1,3	-158,2			
Zmiana stanu aktywów finansowych wycenianych do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	729,7	729,6	-0,1	-0,1				
Zmiana stanu aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	2 151,2	286,1	-1 865,1	-89,1		-62,7		-1 713,3
Zmiana stanu kredytów i innych należności udzielonych klientom	-12 712,6	-12 740,2	-27,6	-27,6				
Zmiana stanu zobowiązań wobec innych banków	-2 209,9	-1 730,3	479,6	0,6			479,0	
Zmiana stanu zobowiązań wobec klientów	12 177,4	12 209,0	31,6	31,6				

44. Podmioty powiązane

ING Bank Śląski S.A. jest spółką zależną od ING Bank NV, który według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku posiadał 75% udziału w kapitale zakładowym ING Banku Śląskiego oraz 75% udziałów w ogólnej liczbie głosów na Walnym Zgromadzeniu ING Banku Śląskiego S.A.

ING Bank Śląski dokonuje na rynku międzybankowym operacji z ING Bank NV i podmiotami zależnymi od niego. Są to zarówno lokaty i kredyty krótkoterminowe jak i operacje instrumentami pochodnymi. Bank prowadzi również rachunki bankowe podmiotów z Grupy ING. Ponadto spółka zależna ING Lease Sp. z o.o. otrzymała od ING Bank NV finansowanie długoterminowe kontraktów leasingowych w EUR (tzw. „matched funding”).

W roku 2016 Bank zawarł z podmiotami zależnymi następujące nowe umowy i aneksy:

Umowy kredytowe i aneksy z ING Commercial Finance Polska S.A.

W dniu 22 kwietnia 2016 roku Bank zawarł z ING Commercial Finance Polska S.A. nową umowę kredytową, która docelowo ma zastąpić umowę kredytową z dnia 2 stycznia 2012 roku wraz z późniejszymi zmianami. Zawarcie nowej umowy kredytowej nie spowodowało zwiększenia łącznego zaangażowania Banku w odniesieniu do spółki.

W dniu 1 czerwca 2016 roku zostały podpisane ze spółką dwa aneksy: do Umowy kredytowej z dnia 2 stycznia 2012 roku oraz Umowy kredytowej z dnia 22 kwietnia 2016 roku; w dniu 5 października 2016 roku został podpisany kolejny aneks. W efekcie kwota udzielonego tej spółce kredytu została zwiększona do wysokości 3 500,0 mln zł.

Umowa Udostępnienia Papierów Wartościowych z ING Lease (Polska) Sp. z o.o.

W dniu 21 czerwca 2016 roku Bank podpisał z ING Lease (Polska) Sp. z o.o. Umowę Udostępnienia Papierów Wartościowych. Umowa ta została zawarta w związku z obciążeniem na rzecz Europejskiego Banku Inwestycyjnego zastawem finansowym obligacji należących do Banku, o wartości 328 mln zł, celem zabezpieczenia zobowiązań ING Lease (Polska) Sp. z o.o. wynikających z umowy kredytowej zawartej pomiędzy tą spółką a Europejskim Bankiem Inwestycyjnym. Umowa Udostępnienia Papierów Wartościowych weszła w życie w dniu 21 czerwca 2016 roku.

Wszystkie wyżej wymienione transakcje odbywają się na zasadach rynkowych.

Pomiędzy podmiotami powiązаныmi z Bankiem przeprowadzane są również transakcje wynikające z zawartych umów o współpracy, podnajmu pomieszczeń, dzierżawy sprzętu, przetwarzania danych oraz składki na ubezpieczenie pracowników.

Koszty prezentowane są według wartości netto (bez podatku VAT).

Według stanu na 31.12.2016 roku ING Bank Śląski S.A. nie posiadał zaangażowania wobec członków Rady Nadzorczej wchodzących w jej skład na koniec 2016 roku oraz podmiotów powiązanych z nimi kapitałowo i organizacyjnie.

Informacje liczbowe o transakcjach pomiędzy podmiotami powiązаныmi (w mln zł)

	ING Bank NV	Pozostałe podmioty Grupy ING	ING Bank NV	Pozostałe podmioty Grupy ING
	stan na 31.12.2016		stan na 31.12.2015	
Należności				
Rachunki nostro	16,5	14,3	4,7	31,1
Kredyty	27,3	52,6	25,9	23,7
Wycena dodatnia instrumentów pochodnych	206,9	127,5	364,8	235,7
Inne należności	7,4	2,3	8,7	2,2
Zobowiązania				
Depozyty otrzymane	135,6	34,5	274,2	12,6
Kredyty otrzymane	2 746,0	-	1 745,7	-
Pożyczka podporządkowana	665,0	-	-	-
Rachunki loro	9,3	57,8	54,6	5,8
Wycena ujemna instrumentów pochodnych	261,9	119,7	351,6	166,2
Inne zobowiązania	61,9	1,0	66,4	3,1
Operacje pozabilansowe				
Udzielone zobowiązania pozabilansowe	433,1	209,5	813,1	156,7
Otrzymane zobowiązania pozabilansowe	1 588,1	97,7	2 835,8	95,1
Transakcje wymiany walutowej	11 828,7	125,5	8 329,4	35,6
Transakcje forward	2 747,9	-	72,2	-
IRS	3 824,6	2 816,0	11 186,7	3 532,9
Opcje	7 401,7	293,0	2 141,3	478,3
	2016 narastająco okres od 01.01.2016 do 31.12.2016		2015 narastająco okres od 01.01.2015 do 31.12.2015	
Przychody i koszty				
Przychody, w tym:	-181,2	-38,8	17,4	49,1
przychody/koszty odsetkowe i prowizyjne	-30,2	14,8	-15,8	22,1
wynik na instrumentach finansowych	-151,7	-53,6	32,4	26,5
wynik na pozostałej działalności podstawowej	0,7	-	0,8	0,5
Koszty działania	61,2	6,7	65,8	16,6
Nakłady na majątek trwały				
Nakłady na rzeczowe aktywa trwałe	-	0,9	-	0,3
Nakłady na wartości niematerialne	3,8	0,3	2,7	0,2

W stosunku do sprawozdań finansowych za okresy ubiegłe Bank przekształcił dane porównywalne dostosowując je do zmienionej prezentacji noty. Dane dotyczące należności, zobowiązań, przychodów oraz kosztów prezentowane są w układzie jednolitym ze sprawozdaniem finansowym. W ocenie Banku zmiana prezentacji przyczyniła się do poprawy jakości ujawnień w sprawozdaniu finansowym.

45. Transakcje z personelem zarządzającym i pracownikami

Kredyty dla pracowników i kierownictwa Banku

Pracownicy Grupy ING Banku Śląskiego S.A. korzystają z kredytów na takich samych warunkach jak pozostali klienci Banku (nie ma kredytów preferencyjnych dla pracowników). Kredyty dla pracowników ujęte są w kwocie kredytów dla klientów i według stanu na 31.12.2016 roku wynoszą 153,6 mln zł (bez pożyczek z ZFŚS). Na dzień 31.12.2015 roku ich wartość wyniosła 154,0 mln zł.

Udzielenie kredytu, pożyczki pieniężnej, gwarancji bankowej i poręczenia dla osób będących w kierownictwie Banku jest określone odrębną procedurą i monitorowaniem zgodnie z Zarządzeniem Prezesa ING Banku Śląskiego S.A.

W sprawozdaniu finansowym za 2016 rok ujęto udzielone kredyty, pożyczki pieniężne, gwarancje i poręczenia bankowe dla kierownictwa Banku (w rozumieniu Art. 79 Prawa Bankowego) w wysokości 36,5 mln zł. Na dzień 31.12.2015 roku ich wartość wyniosła 34,4 mln zł.

Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych

Pracownicy mogą korzystać z różnorodnych form pomocy socjalnej w ramach utworzonych w podmiotach Grupy Zakładowych Funduszy Świadczeń Socjalnych. Stan pożyczek udzielonych z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych według stanu na 31.12.2016 roku wynosił 6,2 mln zł, wobec 7,1 mln zł na dzień 31.12.2015 roku. Stan Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych na dzień 31.12.2016 roku wynosił 4,7 mln zł wobec 3,6 mln zł na dzień 31.12.2015 roku.

Wynagrodzenie Członków Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. (w mln zł)

Na koniec 2016 roku skład Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. przedstawiał się następująco:

- p. Brunon Bartkiewicz - Prezes Zarządu Banku,
- p. Mirosław Boda - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Michał Bolesławski - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Joanna Erdman - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Marcin Giżycki - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Justyna Kesler - Wiceprezes Zarządu Banku,
- p. Patrick Roesink - Wiceprezes Zarządu Banku.

Świadczenia dla Członków Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. (w mln zł)

	2016	2015
Krótkoterminowe świadczenia pracownicze, w tym:	11,3	11,3
- wynagrodzenia	9,1	8,8
- korzyści	2,2	2,5
Razem	11,3	11,3

Na krótkoterminowe świadczenia pracownicze składają się wynagrodzenia zasadnicze, ubezpieczenia, wpłaty na fundusz inwestycyjny, opieka medyczna oraz inne świadczenia przyznane przez Radę Nadzorczą.

Świadczenia dla Członków Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. wynikające z Programu Zmiennych Składników Wynagrodzeń (w mln zł)

	2016		2015	
	Krótkoterminowe świadczenia	Długoterminowe świadczenia	Krótkoterminowe świadczenia	Długoterminowe świadczenia
płatności w gotówce	2,7	1,8	2,7	1,8
akcje fantomowe	2,7	1,8	2,7	1,8
Razem	5,4	3,6	5,4	3,6

Na krótkoterminowe świadczenia składają się świadczenia wynikające z Programu Zmiennych Składników Wynagrodzeń – część nieodroczone.

Na długoterminowe świadczenia składają się świadczenia wynikające z Programu Zmiennych Składników Wynagrodzeń – część odroczone.

Świadczenia za rok 2016 dla członków Zarządu ING Banku Śląskiego S.A. wynikające z Programu Zmiennych Składników Wynagrodzeń nie zostały jeszcze przyznane.

Zgodnie z obowiązującym w Banku systemem wynagrodzeń, Członkom Zarządu Banku może przysługiwać premia za rok 2016, której część zostanie wypłacona w 2017 roku, a część będzie odroczone na lata kolejne (2018 – 2021). Maksymalna możliwa do uzyskania wysokość premii za 2016 rok, na którą została utworzona rezerwa, wynosi 9,0 mln zł, w tym na wypłatę gotówkową w 2017 roku 2,7 mln zł, a na część premii z odroczonym terminem płatności 6,3 mln zł. Ostateczną decyzję odnośnie wysokości tego bonusu podejmie Rada Nadzorcza Banku.

Na dzień 31 grudnia 2015 roku rezerwa na wypłatę gotówkową bonusu dla Członków Zarządu wynosiła 9,0 mln zł. Zatwierdzona przez Radę w roku 2016 kwota bonusu, która dotyczyła roku 2015 wyniosła 8,3 mln zł.

W latach zakończonych dnia 31 grudnia 2016 roku oraz 31 grudnia 2015 roku Członkom Zarządu nie wypłacono świadczeń po okresie zatrudnienia.

Członkowie Zarządu mają zawarte umowy o zakazie konkurencji po zaprzestaniu pełnienia funkcji w Zarządzie Banku. W przypadku nie powołania na nową kadencję lub odwołania Członkom Zarządu przysługuje odprawa. Informacja o odprawach przysługujących Członkom Zarządu jest zawarta w ich umowach o pracę i należy się tylko w przypadku rozwiązania umowy o pracę przez Bank z przyczyn innych niż uprawniające do rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia.

Wynagrodzenie Członków Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A. (w mln zł)

Na koniec 2016 roku Rada Nadzorcza ING Banku Śląskiego S.A. działała w następującym składzie:

- p. Antoni Reczek – Przewodniczący,
- p. Roland Boekhout - Wiceprzewodniczący,
- p. Aleksander Galos – Sekretarz Rady,
- p. Adrianus Johannes Antonius Kas (Ad Kas) - Członek,
- p. Małgorzata Kołakowska – Członek,
- p. Aleksander Kutela – Członek,
- p. Christopher Steane – Członek.

Świadczenia dla Członków Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A. (w mln zł)

	2016	2015
Krótkoterminowe świadczenia pracownicze, w tym:	0,6	0,6
- wynagrodzenia	0,6	0,6
Razem	0,6	0,6

Członkowie Zarządu oraz inne osoby będące pracownikami ING Banku Śląskiego S.A. nie otrzymują wynagrodzenia ani nagród z tytułu pełnienia funkcji we władzach jednostek zależnych i stowarzyszonych Grupy ING Banku Śląskiego S.A.

Stan posiadania akcji ING Banku Śląskiego przez członków Rady Nadzorczej Banku oraz członków Zarządu Banku

Członkowie Zarządu Banku i Rady Nadzorczej Banku na dzień 31.12.2016 roku nie posiadali akcji ING Banku Śląskiego S.A., podobnie jak na dzień przekazania do publicznej wiadomości rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. za 2015 rok.

46. Zatrudnienie

Zatrudnienie w Grupie Kapitałowej wynosiło odpowiednio:

	2016	2015
W osobach	8 025	8 189
W etatach	7 969,6	8 133,7

47. Istotne zdarzenia po dacie bilansowej**Potwierdzenie ratingów przez agencję Moody's Investors Service**

W dniu 23 stycznia 2017 roku agencja ratingowa Moody's Investors Service („Moody's”) w ramach co półrocznego przeglądu podtrzymała ratingi dla ING Banku Śląskiego S.A.:

- 1) Długookresowy rating depozytów: A3,
- 2) Perspektywa wyżej wymienionego ratingu: Stabilna,
- 3) Krótkookresowy rating depozytów: P-2,
- 4) Ocena indywidualna (Baseline Credit Assessment – BCA): baa3,
- 5) Skorygowana ocena indywidualna (Adjusted Baseline Credit Assessment – Adjusted BCA): baa2,
- 6) Ocena ryzyka kontrahenta (Counterparty Risk Assessment – CR Assessment) długoterminowa/krótkoterminowa: A2/P-1.

Agencja w swoim komunikacie podkreśliła, że rating banku odzwierciedla dobre wyniki finansowe, w tym lepsza niż średnia w sektorze jakość aktywów oraz samofinansujący profil działalności. Rating agencji Moody's dla ING Banku Śląskiego S.A. nie jest ratingiem na zlecenie i jest nadawany na podstawie publicznie dostępnych informacji.

Zarządzanie ryzykiem w Grupie Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A.

Wszystkie działania Grupy pociągają za sobą analizę, ocenę, akceptację oraz zarządzanie pewnymi rodzajami ryzyk lub ich kombinacją. Najważniejszymi rodzajami ryzyk, których źródło stanowią aktywa finansowe, są: ryzyko kredytowe, ryzyko płynności oraz ryzyko rynkowe obejmujące ryzyko walutowe, ryzyko stopy procentowej oraz ryzyko cenowe. Istotnymi ryzykami z punktu widzenia Grupy są także ryzyko operacyjne, ryzyko modeli oraz ryzyko biznesowe. Poniżej przedstawiony jest opis zarządzania wszystkimi ryzykami, które są znaczące dla Grupy.

I. Zarządzanie ryzykiem kredytowym

1. Definicja ryzyka kredytowego

Ryzyko kredytowe to ryzyko poniesienia przez Bank straty finansowej lub nie uzyskania spodziewanego dochodu w wyniku nie wywiązania się dłużnika w całości i terminie ze swoich zobowiązań wobec Banku z tytułu ekspozycji kredytowej albo ryzyko zmniejszenia się wartości ekonomicznej ekspozycji kredytowej (bądź grupy ekspozycji kredytowych) w wyniku pogorszenia się zdolności dłużnika do obsługi zadłużenia w uzgodnionych terminach.

Straty wynikające z działalności kredytowej są pochodną ryzyka oraz działań Grupy zmierzających do ograniczenia tych strat. Grupa oddziałuje na poziom strat poprzez poziom ryzyka jakie akceptuje, kwotę ekspozycji na ryzyko, zabezpieczenie ponoszonego ryzyka oraz poprzez bezpośrednie działania ograniczające straty w przypadku, gdy ryzyko się zmaterializuje.

Mając na celu utrzymanie równowagi pomiędzy tworzeniem wartości ekonomicznej i długookresowym rozwojem aktywności biznesowej, Bank dąży do stosowania zasad określania dochodowości i reguł polityki cenowej, opartych na koncepcji zwrotu na aktywach ważonych ryzykiem (RWA). Do tego celu wykorzystane jest narzędzie pozwalające określić premię za ryzyko (poziom dochódów do wygenerowania na transakcji/kliencie) w zależności od profilu ryzyka klienta i transakcji (m.in. ratingu, jakości zabezpieczeń). Bazą do wyznaczenia tej premii jest relacja dochodów (pomniejszonych o koszt pozyskania pieniądza) do aktywów ważonych ryzykiem (RWA).

W ramach planowania i określania strategii kredytowej Bank ustala portfelowe limity apetytu na ryzyko (RAS), w tym, w szczególności, maksymalne poziomy ryzyka powiązane z parametrami EAD, RWA, EL, PD oraz LGD w portfelu kredytowym.

2. Cel i zadania w procesie zarządzania ryzykiem kredytowym

Podstawowym celem Banku w procesie zarządzania ryzykiem kredytowym jest wspieranie efektywnej realizacji celów biznesowych poprzez proaktywne zarządzanie ryzykiem i działalność na rzecz wzrostu organicznego, przy jednoczesnym:

- utrzymaniu bezpiecznego poziomu wypłacalności i płynności oraz odpowiedniego poziomu rezerw,
- zapewnieniu zgodności z przepisami prawa i wymaganiami instytucji nadzorczych.

Bank realizuje cel zarządzania ryzykiem kredytowym przez:

- wspieranie inicjatyw biznesowych,
- utrzymanie strat kredytowych na założonym poziomie,
- ciągłą weryfikację, ocenę adekwatności i rozwój stosowanych procedur, modeli i innych elementów systemu zarządzania ryzykiem,
- dostosowywanie działalności do zmieniających się warunków zewnętrznych,
- utrzymanie adekwatnego poziomu wymogów kapitałowych na ryzyko kredytowe oraz rezerw,
- zapewnienie zgodności z wymogami regulacyjnymi.

Obszar zarządzania ryzykiem kredytowym obejmuje następujące elementy:

- Identyfikację, ocenę i akceptację ryzyka,
- pomiar i monitorowanie ryzyka,
- ograniczanie ryzyka i działania zapobiegawcze,
- rozwój narzędzi wspierających identyfikację i pomiar ryzyka,
- sposób finansowego pokrycia potencjalnych i faktycznych strat z tytułu ponoszonego ryzyka kredytowego.

Funkcjonujący w ING Banku Śląskim S.A. system zarządzania ryzykiem kredytowym, w tym: struktura organizacyjna, organizacja procesu kredytowego, system regulacji wewnętrznych, stosowane narzędzia i modele – podlegają bieżącej weryfikacji i dostosowaniu w celu zapewnienia realizacji strategii Banku, w tym apetytu na ryzyko.

Zarządzanie ryzykiem kredytowym portfela ekspozycji kredytowych obejmuje następujące działania:

- określanie strategii zarządzania ryzykiem kredytowym oraz poziomu apetytu na ryzyko,
- rozwój, wdrożenie i monitorowanie realizacji polityki kredytowej,
- analizę sytuacji makroekonomicznej i sytuacji poszczególnych branż oraz formułowanie wytycznych w zakresie kierunków kredytowania,
- rozwój produktów kredytowych,
- wyznaczanie poziomów kompetencyjnych dla akceptacji odstępstw,
- rozwój i wdrażanie narzędzi wspomagających pomiar i ocenę ryzyka,
- analizę i ocenę sposobu realizacji procesu kredytowego oraz zakresu kontroli funkcjonalnej,
- szkolenia pracowników uczestniczących w realizacji procesu kredytowego,
- tworzenie i utrzymywanie systemu motywacyjnego pracowników ukierunkowanego na przestrzeganie wewnętrznych standardów kredytowych.

Maksymalna ekspozycja na ryzyko kredytowe (mln PLN)

	2016	2015
Kredyty i inne należności udzielone innym bankom	1 113,4	1 014,6
Aktywa finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	2 826,8	1 127,1
Wycena instrumentów pochodnych	1 117,1	1 990,9
Inwestycje (z wyłączeniem instrumentów kapitałowych)	25 672,5	23 295,6
Pochodne instrumenty zabezpieczające	1 338,6	2 454,8
Kredyty i inne należności udzielone klientom	81 979,5	72 519,6
Należności od klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	0,0	1 354,4
Należności w innych aktywach	195,6	108,3
Udzielone zobowiązania pozabilansowe, w tym:	27 954,5	24 423,2
- niewykorzystane linie kredytowe	21 302,2	17 760,7
- gwarancje	3 989,1	4 038,4
- niewykorzystane kredyty w rachunku bieżącym	1 273,7	1 310,3
- limity na kartach kredytowych	997,7	921,7
- akredytywy	391,8	392,1
Razem	142 198,0	128 288,5

3. Struktura organizacyjna zarządzania ryzykiem

Struktura organizacyjna jednostki dominującej Grupy (Banku) obejmuje w ramach zarządzania ryzykiem kredytowym następujące jednostki organizacyjne:

- Radę Nadzorczą Banku,
- Zarząd Banku,
- Komitet Polityki Kredytowej,
- Departament Polityki Ryzyka Kredytowego,
- Departament Modelowania Ryzyka Kredytowego,
- Departament Raportowania Ryzyka Kredytowego,
- Departament Ryzyka Kredytowego Centrali,
- Departament Ryzyka Kredytowego Regionów,
- Departament Monitoringu i Restrukturyzacji,
- Departament Kredytów Zwiększonego Ryzyka,
- Departament Inspekcji Ryzyka Kredytowego.

Misją tych jednostek jest zapewnienie właściwej równowagi pomiędzy celami komercyjnymi Grupy i akceptowalnym przez Grupę poziomem „apetytu na ryzyko”, przy uwzględnieniu aktualnych realiów ekonomicznych.

Cel ten jest osiągany poprzez następujące działania:

- opracowanie zasad polityki kredytowej oraz procesów i procedur dla celów akceptacji dopuszczalnego poziomu ryzyka kredytowego wobec przedsiębiorców i kontrahentów, wsparcie rozwoju narzędzi służących identyfikacji i pomiarowi ryzyka, egzekwowanie wykonania decyzji kredytowych, tworzenie rezerw na ryzyko kredytowe oraz inicjowanie koniecznych zmian w zarządzaniu procesem kredytowym,
- przeprowadzanie analizy kredytowej i podejmowanie decyzji kredytowych,
- zwiększanie wśród pracowników Banku świadomości ryzyka kredytowego i ryzyka kontrahenta w celu jego ograniczenia,
- zarządzanie trudnymi kredytami zorientowane na minimalizację ryzyka i strat Banku,
- niezależną i obiektywną ocenę skuteczności, adekwatności i efektywności działania jednostek kredytujących oraz oceniających ryzyko kredytowe dzięki regularnym inspekcjom w tych jednostkach.

W Grupie Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. ze względu na charakter działalności zarządzanie ryzykiem kredytowym dotyczy głównie spółek ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o. W dalszej części rozdziału, w punkcie 11. *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w spółkach Grupy* przedstawiono strukturę organizacyjną oraz przebieg procesu zarządzania ryzykiem kredytowym w podmiotach zależnych.

Poniżej przedstawiono bardziej szczegółowo zakresy zadań poszczególnych jednostek organizacyjnych w ramach procesu zarządzania ryzykiem kredytowym w jednostce dominującej Grupy.

3.1. Rada Nadzorcza

Rada Nadzorcza ING Banku Śląskiego S.A.:

- ustala kluczowe limity dotyczące ryzyka kredytowego (RAS),
- zatwierdza roczne dokumenty planistyczne, w tym strategię zarządzania ryzykiem,

- dokonuje okresowej oceny realizacji przez Zarząd strategii zarządzania ryzykiem kredytowym w Banku, m.in. przez przegląd aktualnego wykorzystania kluczowych limitów RAS,
- zatwierdza polityki zarządzania ryzykiem kredytowym w przypadku, gdy takie zatwierdzenie przez Radę Nadzorczą jest wymagane, czy to wskutek wymagań ze strony nadzoru czy też dla podkreślenia, wagi danej polityki,
- zatwierdza indywidualne transakcje dotyczące dużych zaangażowań zdefiniowanych w statucie Banku oraz regulacjach wewnętrznych w zakresie kompetencji kredytowych,
- wydaje opinie dotyczące zawarcia umów z podmiotami powiązаныmi z Bankiem w rozumieniu przepisów dotyczących obowiązków informacyjnych spółek publicznych, których przedmiotem jest rozporządzanie aktywami o znaczącej wartości, zdefiniowanej w Statucie Banku.

3.2. Zarząd

Zarząd ING Banku Śląskiego S.A.:

- zatwierdza Politykę Kredytową określającą strategiczne podejście do podejmowania ryzyka kredytowego oraz jego akceptowalny poziom,
- powołuje i zatwierdza skład Komitetu Polityki Kredytowej (KPK), za pośrednictwem którego sprawuje ciągły nadzór nad procesem zarządzania ryzykiem kredytowym,
- co najmniej raz w roku przedstawia Radzie Nadzorczej propozycje pełnego dokumentu planistycznego, z uwzględnieniem strategii ryzyka oraz apetyt na ryzyko zawierający kluczowe limity dotyczące ryzyka kredytowego,
- dokonuje regularnych przeglądów wykorzystania limitów RAS zawierającego kluczowe limity dotyczące ryzyka kredytowego oraz podejmuje decyzje w przypadku naruszeń limitów,
- okresowo, ale nie rzadziej niż raz w roku, informuje Radę Nadzorczą Banku o poziomie i profilu ryzyka oraz zmianach w Polityce Kredytowej,
- aktywnie wspiera wdrażanie i realizację Polityki Kredytowej poprzez indywidualne działania Członków Zarządu sprawujących nadzór nad podległymi obszarami; w skład zarządu wchodzi Członek odpowiedzialny za Pion Ryzyka, który ponosi odpowiedzialność m.in. za zarządzanie ryzykiem kredytowym,
- dokonuje przeglądu skuteczności metod identyfikacji ekspozycji kredytowych, które utraciły wartość oraz ustalania wysokości odpisów z tego tytułu oraz ocenia adekwatność i wrażliwość wykorzystywanych metod na zmiany warunków zewnętrznych,
- dokonuje przeglądu procesów i sposobu monitorowania jakości ekspozycji kredytowych.

3.3. Komitety

W Banku funkcjonują następujące stałe Komitety, których kompetencje obejmują obszary związane z ryzykiem kredytowym:

- Komitet Polityki Kredytowej (KPK), którego podstawowym celem jest nadzorowanie realizacji i kontrola przestrzegania przez jednostki organizacyjne ING Banku Śląskiego S.A. zasad polityki kredytowej i limitów RAS,
- Komitety Kredytowe:
 - ING Banku Śląskiego S.A. (Komitet Kredytowy Banku),
 - Komitet ds. Restrukturyzacji,podejmujące decyzje kredytowe w zakresie kompetencji wynikających z wewnętrznych regulacji Banku.

W obszarze klientów strategicznych podejmowanie decyzji kredytowych następuje w trybie dwuosobowym przez osoby upoważnione. Podobny tryb dwuosobowego podejmowania decyzji przez osoby upoważnione dotyczy tych transakcji dla klientów sieci korporacyjnej, dla których wymagane są niższe kompetencje kredytowe niż zarezerwowane dla Komitetu Kredytowego Banku lub Komitetu ds. Restrukturyzacji.

3.4. Pion Ryzyka

W strukturze organizacyjnej Banku jest wydzielony Pion Ryzyka. W Pionie, w odniesieniu do zarządzania ryzykiem kredytowym zostały wyodrębnione dwa obszary:

- obszar ryzyka transakcyjnego klientów korporacyjnych,
- obszar ryzyka nietransakcyjnego, obejmujący politykę, modelowanie i raportowanie ryzyka kredytowego.

Funkcje polityki, modelowania i raportowania ryzyka kredytowego w odniesieniu do detalicznego i korporacyjnego portfela kredytowego są połączone w ramach odpowiednich Departamentów w celu wzmocnienia spójności i uzyskania efektu synergii działań w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym obu obszarów.

Misją Pionu Ryzyka jest utrzymanie odpowiedniego poziomu ryzyka, w tym ryzyka kredytowego w Banku. Pion kierowany jest przez Dyrektorów Banku, nadzorujących odpowiednio obszar ryzyka transakcyjnego oraz obszar ryzyka nietransakcyjnego, podległych i raportujących do Członka Zarządu odpowiedzialnego za ryzyko w Banku.

Dyrektor Banku odpowiedzialny za obszar ryzyka transakcyjnego nadzoruje departamenty:

- Departament Ryzyka Kredytowego Centrali,
- Departament Ryzyka Kredytowego Regionów.

Dyrektor Banku odpowiedzialny za obszar ryzyka nietransakcyjnego nadzoruje departamenty:

- Departament Polityki Ryzyka Kredytowego,
- Departament Modelowania Ryzyka Kredytowego,
- Departament Raportowania Ryzyka Kredytowego.

Jednostki podlegające bezpośrednio Członkowi Zarządu nadzorującemu Pion Ryzyka to:

- Departament Kredytów Zwiększonego Ryzyka,
- Departament Zarządzania Ryzykiem Rynkowym,
- Departament Zarządzania Ryzykiem Operacyjnym,
- Zespół Wsparcia Zarządzania Pionem Ryzyka.

Obszar kompetencyjny wszystkich powyższych departamentów obejmuje systemowe zarządzanie ryzykiem kredytowym Banku, z wyjątkiem Departamentu Zarządzania Ryzykiem Rynkowym i Departamentu Zarządzania Ryzykiem Operacyjnym, które odpowiadają za zarządzanie innymi rodzajami ryzyka (odpowiednio: rynkowym i operacyjnym).

Jednostki spoza Pionu Ryzyka uczestniczące w procesie zarządzania ryzykiem kredytowym to Departament Monitoringu i Restrukturyzacji w Pionie Operacji oraz Departament Inspekcji Ryzyka Kredytowego podległy bezpośrednio Zarządowi Banku.

Zadania poszczególnych Departamentów uczestniczących w procesie zarządzania ryzykiem kredytowym są następujące:

3.5. Departament Polityki Ryzyka Kredytowego

- opracowywanie skutecznych systemów zarządzania ryzykiem kredytowym poprzez stałe zarządzanie zasadami polityki kredytowej oraz utrzymywanie opisów procesów i procedur celem zapewnienia właściwej równowagi pomiędzy aktualnymi celami komercyjnymi ING Banku Śląskiego S.A. i odpowiednim poziomem świadomości / apetytu na ryzyko, uwzględniającej rzeczywistość rynkową w Polsce,
- zapewnienie skutecznego i odpowiadającego aktualnym warunkom funkcjonowania obszaru zarządzania ryzykiem i procesami poprzez zarządzanie, uczestnictwo w projektach, opiniowanie zmian, projektowanie organizacji, przegląd procesów, reagowanie na potrzeby jednostek Pionu Korporacyjnej Sieci Sprzedaży, Pionu Klientów Strategicznych, Pionu Bankowości Detalicznej i Pionu Operacji, oraz poprzez realizację wniosków Zarządu i Centrali Grupy ING,
- zwiększanie wśród pracowników Banku świadomości ryzyka kredytowego, możliwości i metod jego ograniczania.

3.6. Departament Modelowania Ryzyka Kredytowego

- budowanie, utrzymanie i rozwój modeli do pomiaru i kontroli ryzyka kredytowego, w tym w szczególności modeli regulacyjnych, we wszystkich segmentach biznesowych Banku,
- rozwój i aktualizacja algorytmów kalkulacji zdolności kredytowej,
- inicjowanie przygotowania i aktualizacji statystycznych modeli akceptacyjnych,
- wspieranie procesu zarządzania ryzykiem kredytowym i ryzykiem kontrahenta poprzez opracowywanie narzędzi służących identyfikacji i pomiarowi ryzyka, udzielanie rekomendacji odnośnie rezerw na ryzyko kredytowe,
- regularna weryfikacja zgodności wewnętrznych metodologii i procedur z wymaganiami nadzorczymi i standardami Grupy ING w zakresie budowy modeli i szacowania wymogów kapitałowych,
- wspieranie jednostek zarządzania ryzykiem kredytowym i ryzykiem kontrahenta w interpretacji przepisów regulacyjnych i rekomendacji nadzoru.

3.7. Departament Raportowania Ryzyka Kredytowego

- opracowanie zasad raportowania ryzyka kredytowego,
- realizacja zadań w zakresie pomiaru i raportowania ryzyka kredytowego, w tym kalkulacja odpisów aktualizacyjnych metodą kolektywną i wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego,
- rozwój, utrzymanie i wsparcie narzędzi oraz systemów wspomagających zarządzanie ryzykiem kredytowym,
- implementacja modeli ryzyka kredytowego, w tym modeli tworzenia odpisów aktualizacyjnych z tytułu utraty wartości i modeli szacowania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego,
- planowanie i prognozowanie poziomu odpisów aktualizacyjnych metodą kolektywną i wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego,
- przeprowadzanie, na podstawie raportów, oceny procesu monitorowania ryzyka kredytowego.

3.8. Departament Ryzyka Kredytowego Centrali / Departament Ryzyka Kredytowego Regionów

- akceptacja ratingu i akceptacja ryzyka kredytowego związanego z transakcjami dla klientów korporacyjnych,

- zarządzanie ryzykiem kredytowym związanym z finansowaniem klientów poprzez zapewnianie doradztwa z zakresu ryzyka w procesie podejmowania decyzji kredytowych, egzekwowania realizacji decyzji kredytowych, rekomendowania wymaganych zmian w zarządzaniu procesem kredytowym,
- zapewnienie istotnych danych dla zasad polityki kredytowej oraz procesów i procedur celem zatwierdzania akceptowalnego poziomu ryzyka klienta,
- zwiększenie świadomości ryzyka kredytowego i ryzyka kontrahenta wśród pracowników Banku celem ograniczenia tych rodzajów ryzyka,
- rekomendowanie i opiniowanie zmian w zarządzaniu procesami kredytowymi, definiowaniu produktów, polityce kredytowej celem redukcji ryzyka.

3.9. Departament Monitoringu i Restrukturyzacji

- zarządzanie ekspozycjami wobec klientów detalicznych i małych firm w celu minimalizacji ryzyka kredytowego i strat Banku w zakresie monitorowania terminowości spłat oraz weryfikacji zabezpieczeń, a także prowadzenia akcji upominawczych wobec dłużnika,
- restrukturyzacja i negocjowanie warunków spłaty, windykacja zadłużeń kredytowych,
- weryfikacja wartości, przejmowanie i sprzedaż zabezpieczeń kredytów,
- współpraca z zewnętrznymi firmami windykacyjnymi oraz kancelariami prawnymi prowadzącymi windykację dłużników.

3.10. Departament Kredytów Zwiększonego Ryzyka

- zarządzanie trudnymi kredytami (korporacyjnymi) zorientowane na minimalizację ryzyka i strat Banku wynikających z portfela zaangażowań nieregularnych tj.:
 - kompleksowa restrukturyzacja i windykacja trudnych kredytów,
 - ustalanie ratingów oraz identyfikacja utraty wartości ekspozycji kredytowych klientów nieregularnych,
 - kalkulacja odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych i rezerw na pozabilansowe zobowiązania kredytowe metodą zdyskontowanych przepływów pieniężnych dla klientów o największych zaangażowaniach o utraconej wartości oraz ich planowanie i prognozowanie,
 - identyfikacja forbearance w ramach procesu kredytowego dla portfela nieregularnego,
- udział w przeglądach portfela „Watch List”,
- opracowanie zasad związanych z zarządzaniem trudnymi kredytami w celu zmniejszania ryzyka i strat,
- analiza i raportowanie w zakresie korporacyjnego portfela nieregularnego,
- współpraca z audytorem, organami nadzoru bankowego, organizacjami międzybankowymi i odpowiednimi jednostkami organizacyjnymi Grupy ING w zakresie zarządzania trudnymi kredytami korporacyjnymi oraz tworzenia odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowych i rezerw na pozabilansowe zobowiązania kredytowe,
- uczestnictwo w projektach związanych z zarządzaniem ryzykiem kredytowym, szczególnie w zakresie zarządzania trudnymi kredytami oraz tworzenia odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości i rezerw na pozabilansowe zobowiązania kredytowe, w tym opiniowanie oraz rekomendowanie zmian w tych obszarach.

3.11. Departament Inspekcji Ryzyka Kredytowego

- okresowa weryfikacja dokumentacji kredytowej i ocenianie funkcjonowania procesu kredytowego w Grupie ING Banku Śląskiego S.A., na poziomie front-office i back-office (możliwość rekomendowania zmian w obecnie funkcjonujących politykach i procesach),
- analizowanie wybranych kredytów i adekwatności zarządzania ryzykiem podczas regularnych inspekcji w jednostkach organizacyjnych Banku,
- identyfikacja obszarów mogących stanowić ewentualny problem oraz reagowanie na sygnały płynące z organizacji,
- kontrola przestrzegania kryteriów zatwierdzania transakcji, procesu uruchamiania kredytów, zachowań/statystyk w zakresie spłat, statystyk nieterminowych spłat, adekwatności monitorowania zaangażowań i kategorii ryzyka, prawidłowości wprowadzonych danych kredytowych w systemie informatycznym i odzyskiwania należności.

4. Ustalenie struktury autoryzacji decyzji w procesie kredytowym

Kompetencje decyzyjne w odniesieniu do sprzedaży i akceptacji ryzyka poszczególnych transakcji kredytowych realizowane przez jednostki biznesowe i jednostki transakcyjnego ryzyka kredytowego są oddzielone (w tym funkcjonalnie) od działań w obszarze kształtowania polityki kredytowej oraz procesów budowy i walidacji narzędzi wspierających proces zarządzania ryzykiem, realizowanych przez obszar polityki, modelowania i raportowania ryzyka. Akceptacji ryzyka kredytowego dokonują upoważnione osoby.

Decyzje kredytowe są podejmowane w oparciu o kompleksową analizę ryzyka transakcji – w odpowiedniej ścieżce, w zależności od stopnia złożoności i kwoty transakcji, w tym dla ścieżek o wyższym poziomie automatyzacji w oparciu o jasno zdefiniowane kryteria, w tym kryteria behawioralne i na podstawie automatycznie wyliczonego limitu kredytowego w oparciu o algorytm zatwierdzony przez Komitet Polityki Kredytowej. Akceptacja wszystkich transakcji dokonywana jest zgodnie z jasno określonymi zasadami kompetencji kredytowych. Obowiązuje osobista odpowiedzialność decydentów za podjęte decyzje kredytowe.

W procesie kredytowym decyzje kredytowe dotyczące portfela regularnego podejmowane są w trybie dwuosobowym z uwzględnieniem zasad podejmowania decyzji kredytowych, określonych w Instrukcji Kredytowej. Wyjątki dotyczą niektórych klientów korporacyjnych w przypadku których:

- decyzję podejmuje Komitet Kredytowy Banku – dotyczy to największych ekspozycji kredytowych, określonych w Instrukcji Kredytowej,
- decyzję podejmuje się jednoosobowo – dotyczy to tzw. „Szybkiej Ścieżki Kredytowej”

Decyzje kredytowe dotyczące portfela nieregularnego podejmowane są w trybie dwuosobowym lub przez Komitet ds. Restrukturyzacji (jeśli sprawa przekracza kompetencje dwuosobowe).

Poziom kompetencyjny skorelowany jest z poziomem ryzyka kredytowego wynikającym z ryzyka klienta i transakcji. Wraz ze wzrostem ryzyka kredytowego decyzje podejmowane są przez osoby, które posiadają więcej doświadczenia, a zatem umiejętności szerokiego i wnikliwego identyfikowania ryzyka.

Rozwiązania w zakresie określania szczebla kompetencyjnego w odniesieniu do decyzji kredytowych dla ekspozycji kredytowych dla portfela regularnego oparte są na wyznaczonej klasie ryzyka klienta oraz:

- poziomie łącznego zaangażowania Grupy ING wobec dłużnika oraz podmiotów wchodzących w skład grupy kapitałowej (w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 44 Ustawy z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości), do której należy również dłużnik oraz podmioty z nim powiązane osobowo przez małżonków (dotyczy to wyłącznie sytuacji, gdy finansowany jest przedsiębiorca-osoba fizyczna),
- przedmiotu danej decyzji kredytowej.

W segmencie detalicznym tryb podejmowania decyzji jest jednoosobowy albo dwuosobowy. Dla określonych sytuacji decyzje podejmowane są automatycznie przez system informatyczny. W przypadku trybu dwuosobowego, dla decyzji pozytywnej, zawsze wymagana jest zgodna akceptacja obydwu decydentów. Zakres decyzji podejmowanych w trybie jednoosobowym albo dwuosobowym oraz zasady ustalania, nadawania i przeglądu kompetencji do akceptacji decyzji kredytowych określone zostały w Regulaminie Kredytowania, rozdział Zasady Podejmowania Decyzji Kredytowych.

Odpowiedni szczebel upoważniony do akceptacji ryzyka (szczebel decyzyjny) ustala się biorąc pod uwagę łączne zaangażowanie Grupy wobec klienta. Każde nowe zaangażowanie wobec osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w formie innej niż odrębnej osoby prawnej powinno być akceptowane na szczeblu, który wynika z łącznego zaangażowania Grupy wobec tego klienta jako osoby fizycznej oraz z tytułu prowadzenia przez niego działalności gospodarczej.

5. Struktura portfela zaangażowań wobec klientów

Portfel zaangażowań wobec klientów*	zaangażowanie w mln PLN			
	2016		2015	
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe
Zaangażowania brutto wobec klientów korporacyjnych, w tym:	47 807,3	23 096,9	43 593,4	20 384,2
portfel ekspozycji, co do których nie wystąpiły przesłanki utraty wartości	45 802,8	22 945,4	41 514,4	20 249,5
portfel ekspozycji, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości, ale samej utraty wartości nie stwierdzono**	466,4	90,7	352,8	44,4
portfel ekspozycji, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości, w tym:	1 538,1	60,8	1 726,2	90,3
- ekspozycje wyceniane indywidualnie	1 242,8	47,6	1 494,4	78,4
- ekspozycje wyceniane portfelowo	295,3	13,2	231,8	11,9
Zaangażowania brutto wobec klientów detalicznych, w tym:	31 640,6	3 457,3	26 453,5	3 010,0
portfel ekspozycji, co do których nie wystąpiły przesłanki utraty wartości	31 101,9	3 456,0	25 911,3	3 008,3
portfel ekspozycji, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości	538,7	1,3	542,2	1,7
Zaangażowania ogółem	79 447,9	26 554,2	70 046,9	23 394,2

*) Zaangażowania bilansowe przyjęte do analizy uwzględniają kwoty kapitału pozostałego do spłaty, naliczone odsetki oraz korekty wartości z tytułu efektywnej stopy procentowej.

**) Wśród ekspozycji, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości, ale samej utraty wartości nie stwierdzono znajdowały się ekspozycje o wartości 265,0 mln zł (265,4 mln zł wg stanu na 31.12.2015 r.) w przypadku których w zdyskontowanych oczekiwanych przyszłych przepływach pieniężnych uwzględniono wartość zabezpieczeń (hipoteki na nieruchomościach, poręczenia, zastawy lub cesje wierzytelności) natomiast ekspozycje opóźnione w spłacie kapitału lub odsetek stanowiły 41,0 mln zł w porównaniu z 57,9 mln zł wg stanu na 31.12.2015 r.

Zaangażowanie wobec klientów według klas ryzyka

2016

klasa ryzyka (risk rating)	Zaangażowanie wobec klientów korporacyjnych (w mln PLN)										Zaangażowanie wobec klientów detalicznych (w mln PLN)					
	ekspozycje, co do których nie wystąpiły przesłanki utraty wartości		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości, ale samej utraty wartości nie stwierdzono		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane indywidualnie		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM		ekspozycje bez rozpoznanej utraty wartości		ekspozycje z rozpoznaną utratą wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM	
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe
1	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,0	516,2	5,9	-	-	516,2	5,9	
2	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,0	1 172,1	10,9	-	-	1 172,1	10,9	
3	28,3	105,6	-	-	-	-	-	28,3	105,6	-	-	-	-	0,0	0,0	
4	-	35,1	-	-	-	-	-	0,0	35,1	4 739,1	501,3	-	-	4 739,1	501,3	
5	272,7	0,1	-	-	-	-	-	272,7	0,1	2 499,5	136,3	-	-	2 499,5	136,3	
6	805,9	271,9	-	-	-	-	-	805,9	271,9	8 234,5	933,8	-	-	8 234,5	933,8	
7	1 543,0	944,6	-	-	-	-	-	1 543,0	944,6	85,8	183,8	-	-	85,8	183,8	
8	5 806,8	4 485,9	-	-	-	-	-	5 806,8	4 485,9	30,9	117,1	-	-	30,9	117,1	
9	1 031,3	1 311,7	-	-	-	-	-	1 031,3	1 311,7	5 298,6	737,7	-	-	5 298,6	737,7	
10	6 751,6	3 711,9	-	-	-	-	-	6 751,6	3 711,9	593,0	262,9	-	-	593,0	262,9	
11	4 758,0	1 432,1	-	-	-	-	-	4 758,0	1 432,1	2 280,2	277,1	-	-	2 280,2	277,1	
12	7 968,9	3 783,3	1,1	-	-	-	-	7 970,0	3 783,3	802,8	85,8	-	-	802,8	85,8	
13	6 736,8	3 718,9	31,5	23,2	-	-	-	6 768,3	3 742,1	1 084,3	67,6	-	-	1 084,3	67,6	
14	4 460,7	1 709,5	2,0	0,9	-	-	-	4 462,7	1 710,4	1 693,0	94,2	-	-	1 693,0	94,2	
15	4 156,3	1 095,7	52,1	6,5	-	-	-	4 208,4	1 102,2	966,6	23,1	-	-	966,6	23,1	
16	977,8	254,6	26,9	1,3	-	-	-	1 004,7	255,9	374,9	12,2	-	-	374,9	12,2	
17	440,5	49,8	9,0	-	-	-	-	449,5	49,8	228,3	3,1	-	-	228,3	3,1	
18	36,1	32,1	191,8	41,5	-	-	-	227,9	73,6	116,5	2,3	-	-	116,5	2,3	
19	28,1	2,6	152,0	17,3	-	-	-	180,1	19,9	385,6	0,9	-	-	385,6	0,9	
20	-	-	-	-	845,5	44,9	112,7	11,4	958,2	56,3	-	-	419,4	1,2	419,4	1,2
21	-	-	-	-	-	-	5,1	-	5,1	0,0	-	-	-	-	0,0	0,0
22	-	-	-	-	397,3	2,7	177,5	1,8	574,8	4,5	-	-	119,3	0,1	119,3	0,1
Razem	45 802,8	22 945,4	466,4	90,7	1 242,8	47,6	295,3	13,2	47 807,3	23 096,9	31 101,9	3 456,0	538,7	1,3	31 640,6	3 457,3

2015

klasa ryzyka (risk rating)	Zaangażowanie wobec klientów korporacyjnych (w mln PLN)										Zaangażowanie wobec klientów detalicznych (w mln PLN)						
	ekspozycje, co do których nie wystąpiły przesłanki utraty wartości		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości, ale samej utraty wartości nie stwierdzono		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane indywidualnie		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM		ekspozycje bez rozpoznanej utraty wartości		ekspozycje z rozpoznaną utratą wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM		
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,0	1 199,8	35,3	-	-	1 199,8	35,3
3	24,1	-	-	-	-	-	-	-	-	24,1	0,0	-	-	-	-	0,0	0,0
4	-	35,1	-	-	-	-	-	-	-	0,0	35,1	5 105,8	528,2	-	-	5 105,8	528,2
5	133,1	0,1	-	-	-	-	-	-	-	133,1	0,1	2 353,6	128,2	-	-	2 353,6	128,2
6	229,6	622,6	-	-	-	-	-	-	-	229,6	622,6	6 710,3	743,9	-	-	6 710,3	743,9
7	5 556,4	1 278,9	-	-	-	-	-	-	-	5 556,4	1 278,9	-	-	-	-	0,0	0,0
8	2 965,9	2 788,9	-	-	-	-	-	-	-	2 965,9	2 788,9	29,4	89,9	-	-	29,4	89,9
9	1 277,1	1 704,5	-	-	-	-	-	-	-	1 277,1	1 704,5	3 564,2	263,1	-	-	3 564,2	263,1
10	5 584,5	2 784,2	-	-	-	-	-	-	-	5 584,5	2 784,2	193,2	100,1	-	-	193,2	100,1
11	3 839,9	1 572,9	-	-	-	-	-	-	-	3 839,9	1 572,9	1 526,4	197,3	-	-	1 526,4	197,3
12	6 343,1	3 185,8	-	-	-	-	-	-	-	6 343,1	3 185,8	472,2	44,5	-	-	472,2	44,5
13	6 397,1	3 220,4	-	-	-	-	-	-	-	6 397,1	3 220,4	701,2	48,1	-	-	701,2	48,1
14	4 219,7	1 473,4	-	-	-	-	-	-	-	4 219,7	1 473,4	2 906,6	800,2	-	-	2 906,6	800,2
15	3 505,2	1 238,7	-	-	-	-	-	-	-	3 505,2	1 238,7	619,0	19,5	-	-	619,0	19,5
16	970,9	239,2	0,1	-	-	-	-	-	-	971,0	239,2	193,8	4,0	-	-	193,8	4,0
17	345,2	84,4	-	-	-	-	-	-	-	345,2	84,4	147,1	4,8	-	-	147,1	4,8
18	81,1	17,7	240,6	14,1	-	-	-	-	-	321,7	31,8	49,7	0,9	-	-	49,7	0,9
19	41,5	2,7	112,1	30,3	-	-	-	-	-	153,6	33,0	139,0	0,3	-	-	139,0	0,3
20	-	-	-	-	1 062,2	62,5	68,4	7,3	-	1 130,6	69,8	-	-	334,3	1,5	334,3	1,5
21	-	-	-	-	3,2	-	6,3	0,2	-	9,5	0,2	-	-	-	-	0,0	0,0
22	-	-	-	-	429,0	15,9	157,1	4,4	-	586,1	20,3	-	-	207,9	0,2	207,9	0,2
Razem	41 514,4	20 249,5	352,8	44,4	1 494,4	78,4	231,8	11,9	43 593,4	20 384,2	25 911,3	3 008,3	542,2	1,7	26 453,5	3 010,0	

Zaangażowanie wobec klientów według okresów przeterminowania

2016

liczba dni przeterminowania	Zaangażowanie wobec klientów korporacyjnych (w mln PLN)										Zaangażowanie wobec klientów detalicznych (w mln PLN)					
	ekspozycje, co do których nie wystąpiły przesłanki utraty wartości		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości, ale samej utraty wartości nie stwierdzono		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane indywidualnie		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM		ekspozycje bez rozpoznanej utraty wartości		ekspozycje z rozpoznaną utratą wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM	
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe
0	45 026,9	22 940,0	425,4	90,7	749,1	47,6	65,7	13,1	46 267,1	23 091,4	30 408,1	3 422,5	96,1	1,1	30 504,2	3 423,6
1-30	676,5	1,3	6,2	-	0,0	-	3,7	0,1	686,4	1,4	557,6	32,2	33,7	0,1	591,3	32,3
31-60	4,6	-	18,0	-	0,0	-	14,4	-	37,0	0,0	100,8	0,8	21,1	-	121,9	0,8
61-90	75,7	-	11,2	-	27,2	-	6,7	-	120,8	0,0	30,9	0,4	15,7	-	46,6	0,4
91-180	0,2	0,2	5,4	-	20,5	-	19,9	-	46,0	0,2	2,1	0,1	54,5	0,1	56,6	0,2
181-365	1,3	-	-	-	72,1	-	30,2	-	103,6	0,0	0,8	-	73,0	-	73,8	0,0
>365	17,6	3,9	0,2	-	373,9	-	154,7	-	546,4	3,9	1,6	-	244,6	-	246,2	0,0
Razem	45 802,8	22 945,4	466,4	90,7	1 242,8	47,6	295,3	13,2	47 807,3	23 096,9	31 101,9	3 456,0	538,7	1,3	31 640,6	3 457,3

2015

liczba dni przeterminowania	Zaangażowanie wobec klientów korporacyjnych (w mln PLN)										Zaangażowanie wobec klientów detalicznych (w mln PLN)					
	ekspozycje, co do których nie wystąpiły przesłanki utraty wartości		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości, ale samej utraty wartości nie stwierdzono		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane indywidualnie		ekspozycje, co do których wystąpiły przesłanki utraty wartości i rozpoznano utratę wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM		ekspozycje bez rozpoznanej utraty wartości		ekspozycje z rozpoznaną utratą wartości - wyceniane portfelowo		RAZEM	
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe
0	40 879,5	20 243,5	294,9	44,4	862,6	78,4	44,4	11,8	42 081,4	20 378,1	25 295,4	2 986,1	80,7	1,5	25 376,1	2 987,6
1-30	236,0	2,1	19,6	-	16,1	-	7,3	-	279,0	2,1	475,8	20,1	24,8	0,1	500,6	20,2
31-60	324,9	-	27,2	-	3,3	-	9,6	-	365,0	0,0	106,6	1,7	15,2	-	121,8	1,7
61-90	57,6	-	6,5	-	1,8	-	5,4	-	71,3	0,0	28,4	0,2	10,6	-	39,0	0,2
91-180	2,3	-	3,4	-	10,9	-	15,6	-	32,2	0,0	2,7	0,2	43,0	0,1	45,7	0,3
181-365	1,4	-	-	-	54,2	-	38,2	-	93,8	0,0	1,5	-	62,4	-	63,9	0,0
>365	12,7	3,9	1,2	-	545,5	-	111,3	0,1	670,7	4,0	0,9	-	305,5	-	306,4	0,0
Razem	41 514,4	20 249,5	352,8	44,4	1 494,4	78,4	231,8	11,9	43 593,4	20 384,2	25 911,3	3 008,3	542,2	1,7	26 453,5	3 010,0

6. Zaangażowania z udzielonym udogodnieniem typu forbearance oraz ekspozycje nieobsługiwane (non-performing exposure)

Bank ustalił zasady w zakresie identyfikacji i raportowania transakcji z udzielonym udogodnieniem w spłacie (ang. forbearance) oraz ekspozycji nieobsługiwanych (ang. non-performing exposure) w oparciu o Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) 2015/1278 z dnia 9 lipca 2015 roku zmieniające rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 680/2014 ustanawiające wykonawcze standardy techniczne dotyczące sprawozdawczości nadzorczej instytucji w odniesieniu do instrukcji, wzorów i definicji.

Zgodnie z przyjętą definicją, forbearance występuje w sytuacji, w której:

- klient ma stwierdzone lub spodziewane w krótkim czasie trudności z regulowaniem swoich zobowiązań finansowych,
- ze względu na te trudności Bank zdecydował o zastosowaniu wobec klienta udogodnienia w celu umożliwienia mu wywiązania się ze zobowiązań umownych lub nie dopuszczenia do powstania trudności ze spłatą,
- udogodnienie nie wynika ze względów komercyjnych oraz zostało przyznane na warunkach odbiegających od rynkowych, w tym nie byłoby przyznane, gdyby klient nie doświadczał trudności finansowych oraz zmieniona umowa zawiera warunki bardziej korzystne od warunków rynkowych, tj. takich jakie mogłyby uzyskać w Banku w tym czasie inni dłużnicy o podobnym profilu ryzyka,
- klient zaakceptował udogodnienie, tj. nastąpiła zmiana dotychczasowych warunków umowy lub zawarta została umowa o refinansowanie lub weszła w życie „wbudowana klauzula udogodnienia” albo Bank zaniechał podjęcia działań w sytuacji istotnego złamania przez klienta kluczowej klauzuli finansowej.

Forbearance jest rozpoznawany niezależnie od otrzymanej od klienta rekompensaty za udogodnienie oraz od przyjętych przez Bank prawnych zabezpieczeń.

Do kategorii ekspozycji nieobsługiwanych (non-performing exposure) Bank zalicza ekspozycje, które spełniają co najmniej jedno z poniższych kryteriów:

- istotne zaangażowanie jest przeterminowane powyżej 90 dni,
- w ocenie Banku istnieje małe prawdopodobieństwo, że klient wywiąże się w całości ze swoich zobowiązań o charakterze kredytowym bez konieczności podejmowania przez Bank działań takich jak realizacja zabezpieczeń (bez względu na wartość przeterminowanej kwoty i liczbę dni przeterminowania),
- stwierdzono utratę wartości ekspozycji kredytowej.

Ekspozycje są również klasyfikowane do grupy ekspozycji nieobsługiwanych (non-performing exposure) w sytuacji pojawienia się przeterminowania powyżej 30 dni kalendarzowych na ekspozycji ze statusem forbearance lub w sytuacji udzielenia kolejnego udogodnienia typu forbearance na takiej ekspozycji. Przy czym dotyczy to wyłącznie przypadków, w których klient ze statusem forbearance w okresie od nadania tego statusu był w portfelu nieobsługiwanym (non-performing), a następnie został przekwalifikowany do portfela pracującego (performing).

W segmencie detalicznym wszystkie zaangażowania objęte procesem restrukturyzacji traktowane są jako zaangażowania z udogodnieniem w spłacie. Dla ekspozycji podlegających restrukturyzacji non-performing następuje rozpoznanie utraty wartości należności.

Podział portfela kredytowego na portfolio pracujący i niepracujący z wyszczególnieniem ekspozycji z udzielonym udogodnieniem typu forbearance

2016	Portfel kredytowy pracujący (performing exposure)	w tym zaangażowania forbearance				Portfel kredytowy niepracujący (non-performing exposure)	w tym zaangażowania forbearance				
			Modyfikacja warunków	Refinansowanie	Kwarantanna*			Modyfikacja warunków	Refinansowanie	Portfel przeterminowany	Portfel z rozpoznaną utratą wartości
Portfel kredytowy brutto, w tym:	77 354,5	336,2	336,2	0,0	321,4	2 093,4	873,7	872,9	0,8	871,4	869,0
Bankowość korporacyjna, w tym:	46 259,5	212,3	212,3	0,0	197,5	1 547,8	757,3	756,5	0,8	756,6	754,2
- kredyty i pożyczki	34 239,7	195,0	195,0	0,0	193,8	1 405,9	751,4	750,6	0,8	750,7	750,7
- należności leasingowe	5 168,3	9,6	9,6	0,0	0,0	89,9	2,2	2,2	0,0	2,2	0,0
- należności faktoringowe	4 321,6	7,7	7,7	0,0	3,7	52,0	3,7	3,7	0,0	3,7	3,5
- dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	2 529,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankowość detaliczna, w tym:	31 095,0	123,9	123,9	0,0	123,9	545,6	116,4	116,4	0,0	114,8	114,8
- kredyty i pożyczki hipoteczne	23 693,6	75,9	75,9	0,0	75,9	193,5	53,8	53,8	0,0	52,7	52,7
- kredyty i pożyczki pozostałe	7 401,4	48,0	48,0	0,0	48,0	352,1	62,6	62,6	0,0	62,1	62,1
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości, w tym:	-226,4	-8,8	-8,8	0,0	-8,8	-1 240,6	-375,8	-375,0	-0,8	-375,6	-375,6
Bankowość korporacyjna, w tym:	-85,0	-6,2	-6,2	0,0	-6,2	-854,8	-307,6	-306,8	-0,8	-307,5	-307,5
- kredyty i pożyczki	-60,0	-6,2	-6,2	0,0	-6,2	-790,5	-306,1	-305,3	-0,8	-306,0	-306,0
- należności leasingowe	-2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	-46,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- należności faktoringowe	-5,2	0,0	0,0	0,0	0,0	-17,6	-1,5	-1,5	0,0	-1,5	-1,5
- dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	-17,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankowość detaliczna, w tym:	-141,4	-2,6	-2,6	0,0	-2,6	-385,8	-68,2	-68,2	0,0	-68,1	-68,1
- kredyty i pożyczki hipoteczne	-64,6	-1,2	-1,2	0,0	-1,2	-130,4	-32,1	-32,1	0,0	-32,0	-32,0
- kredyty i pożyczki pozostałe	-76,8	-1,4	-1,4	0,0	-1,4	-255,4	-36,1	-36,1	0,0	-36,1	-36,1
Portfel kredytowy netto, w tym:	77 128,1	327,4	327,4	0,0	312,6	852,8	497,9	497,9	0,0	495,8	493,4
Bankowość korporacyjna, w tym:	46 174,5	206,1	206,1	0,0	191,3	693,0	449,7	449,7	0,0	449,1	446,7
- kredyty i pożyczki	34 179,7	188,8	188,8	0,0	187,6	615,4	445,3	445,3	0,0	444,7	444,7
- należności leasingowe	5 165,6	9,6	9,6	0,0	0,0	43,2	2,2	2,2	0,0	2,2	0,0
- należności faktoringowe	4 316,4	7,7	7,7	0,0	3,7	34,4	2,2	2,2	0,0	2,2	2,0
- dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	2 512,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bankowość detaliczna, w tym:	30 953,6	121,3	121,3	0,0	121,3	159,8	48,2	48,2	0,0	46,7	46,7
- kredyty i pożyczki hipoteczne	23 629,0	74,7	74,7	0,0	74,7	63,1	21,7	21,7	0,0	20,7	20,7
- kredyty i pożyczki pozostałe	7 324,6	46,6	46,6	0,0	46,6	96,7	26,5	26,5	0,0	26,0	26,0

*) do klasy Kwarantanna Grupa klasyfikuje ekspozycje, dla których w przeszłości zastosowano udogodnienia, a które obecnie znajdują się w okresie obserwacji przed pełnym uzdrowieniem

2015	Portfel kredytowy pracujący (performing exposure)	w tym zaangażowania forbearance				Portfel kredytowy niepracujący (non-performing exposure)	w tym zaangażowania forbearance				
			Modyfikacja warunków	Refinansowanie	Kwarantanna*			Modyfikacja warunków	Refinansowanie	Portfel przeterminowany	Portfel z rozpoznaną utratą wartości
Portfel kredytowy brutto, w tym:	67 747,3	286,2	285,1	1,1	6,0	2 299,6	1 090,1	1 089,1	1,0	779,9	1 088,7
Bankowość korporacyjna, w tym:	41 843,1	280,2	279,1	1,1	0,0	1 750,3	1 014,7	1 013,7	1,0	705,8	1 014,6
- kredyty i pożyczki	31 127,2	234,1	233,0	1,1	0,0	1 318,7	700,3	699,3	1,0	700,3	700,3
- należności leasingowe	4 496,3	45,5	45,5	0,0	0,0	90,4	2,9	2,9	0,0	2,9	2,9
- należności faktoringowe	3 369,5	0,6	0,6	0,0	0,0	32,3	2,6	2,6	0,0	2,6	2,5
- dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	2 850,1	0,0	0,0	0,0	0,0	308,9	308,9	308,9	0,0	0,0	308,9
Bankowość detaliczna, w tym:	25 904,2	6,0	6,0	0,0	6,0	549,3	75,4	75,4	0,0	74,1	74,1
- kredyty i pożyczki hipoteczne	20 072,1	4,9	4,9	0,0	4,9	222,4	40,1	40,1	0,0	38,8	38,8
- kredyty i pożyczki pozostałe	5 832,1	1,1	1,1	0,0	1,1	326,9	35,3	35,3	0,0	35,3	35,3
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości, w tym:	-181,4	-5,2	-5,1	-0,1	0,0	-1 364,5	-501,0	-501,0	-0,1	-398,5	-500,9
Bankowość korporacyjna, w tym:	-80,2	-5,2	-5,1	-0,1	0,0	-949,8	-457,1	-457,1	-0,1	-354,7	-457,1
- kredyty i pożyczki	-72,1	-5,2	-5,1	-0,1	0,0	-803,4	-344,3	-344,3	-0,1	-344,3	-344,3
- należności leasingowe	-4,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-34,6	-9,0	-9,0	0,0	-9,0	-9,0
- należności faktoringowe	-3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-9,4	-1,4	-1,4	0,0	-1,4	-1,4
- dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	-1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-102,4	-102,4	-102,4	0,0	0,0	-102,4
Bankowość detaliczna, w tym:	-101,2	0,0	0,0	0,0	0,0	-414,7	-43,9	-43,9	0,0	-43,8	-43,8
- kredyty i pożyczki hipoteczne	-39,9	0,0	0,0	0,0	0,0	-157,2	-22,5	-22,5	0,0	-22,4	-22,4
- kredyty i pożyczki pozostałe	-61,3	0,0	0,0	0,0	0,0	-257,5	-21,4	-21,4	0,0	-21,4	-21,4
Portfel kredytowy netto, w tym:	67 565,9	281,0	280,0	1,0	6,0	935,1	589,1	588,1	0,9	381,4	587,8
Bankowość korporacyjna, w tym:	41 762,9	275,0	274,0	1,0	0,0	800,5	557,6	556,6	0,9	351,1	557,5
- kredyty i pożyczki	31 055,1	228,9	227,9	1,0	0,0	515,3	356,0	355,0	0,9	356,0	356,0
- należności leasingowe	4 492,3	45,5	45,5	0,0	0,0	55,8	-6,1	-6,1	0,0	-6,1	-6,1
- należności faktoringowe	3 366,5	0,6	0,6	0,0	0,0	22,9	1,2	1,2	0,0	1,2	1,1
- dłużne papiery wartościowe korporacyjne i komunalne	2 849,0	0,0	0,0	0,0	0,0	206,5	206,5	206,5	0,0	0,0	206,5
Bankowość detaliczna, w tym:	25 803,0	6,0	6,0	0,0	6,0	134,6	31,5	31,5	0,0	30,3	30,3
- kredyty i pożyczki hipoteczne	20 032,2	4,9	4,9	0,0	4,9	65,2	17,6	17,6	0,0	16,4	16,4
- kredyty i pożyczki pozostałe	5 770,8	1,1	1,1	0,0	1,1	69,4	13,9	13,9	0,0	13,9	13,9

Zaangażowania z udzielonym udogodnieniem typu forbearance według klas ryzyka – klienci bankowości korporacyjnej

klasa ryzyka (risk rating)	zaangażowanie brutto w mln PLN				zaangażowanie brutto w mln PLN			
	2016				2015			
	portfel pracujący (performing)		portfel niepracujący (non-performing)		portfel pracujący (performing)		portfel niepracujący (non-performing)	
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe
Bankowość korporacyjna								
10	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,4	0,0	0,0
11	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
12	1,1	0,0	0,0	0,0	104,5	0,0	0,0	0,0
13	31,5	23,3	0,0	0,0	22,9	0,5	0,0	0,0
14	1,8	1,0	0,2	0,0	1,2	0,0	0,0	0,0
15	52,1	6,5	0,0	0,0	49,3	60,3	0,0	0,0
16	26,9	1,2	0,0	0,0	17,2	32,9	0,1	0,0
17	9,0	0,0	0,0	0,0	4,5	0,0	0,0	0,0
18	55,4	19,0	0,0	0,0	34,4	42,0	0,0	0,0
19	34,6	6,0	2,9	0,0	46,1	16,2	0,0	0,0
20	0,0	0,0	694,4	39,7	0,0	0,0	833,0	33,4
21	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	6,2	0,0
22	0,0	0,0	59,4	0,0	0,0	0,0	175,4	13,6
Razem	212,4	57,0	757,3	39,7	280,2	152,3	1 014,7	47,0

Zaangażowania z udzielonym udogodnieniem typu forbearance według klas ryzyka – klienci bankowości detalicznej

klasa ryzyka (risk rating)	zaangażowanie brutto w mln PLN				zaangażowanie brutto w mln PLN			
	2016				2015			
	portfel pracujący (performing)		portfel niepracujący (non-performing)		portfel pracujący (performing)		portfel niepracujący (non-performing)	
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe
Bankowość detaliczna								
02	2,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
04	8,8	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,6	0,0
05	4,5	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
06	13,8	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0
09	14,6	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0
10	2,7	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11	16,1	0,0	0,4	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0
12	3,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
13	12,5	0,0	0,2	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0
14	13,8	0,0	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
15	9,9	0,0	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
16	6,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0
17	3,8	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
18	3,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
19	8,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
20	0,0	0,0	109,6	0,0	0,0	0,0	72,5	0,0
22	0,0	0,0	5,2	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0
Razem	123,8	0,0	116,4	0,0	6,0	0,0	75,4	0,0

Zaangażowania z udzielonym udogodnieniem typu forbearance według okresów przeterminowania

liczba dni przeterminowania	zaangażowanie brutto w mln PLN				zaangażowanie brutto w mln PLN			
	2016				2015			
	portfel pracujący (performing)		portfel niepracujący (non-performing)		portfel pracujący (performing)		portfel niepracujący (non-performing)	
	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe	bilansowe	pozabilansowe
Bankowość korporacyjna	212,4	57,0	757,3	39,7	280,2	152,3	1 014,7	47,0
0	191,5	57,0	622,2	39,7	278,8	152,3	753,3	47,0
1-30	2,8	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	1,5	0,0
31-60	9,4	0,0	0,7	0,0	1,3	0,0	2,5	0,0
61-90	8,7	0,0	27,4	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0
91-180	0,0	0,0	13,6	0,0	0,0	0,0	9,0	0,0
181-365	0,0	0,0	34,8	0,0	0,0	0,0	31,3	0,0
>365	0,0	0,0	58,5	0,0	0,0	0,0	215,8	0,0
Bankowość detaliczna	123,8	0,0	116,4	0,0	6,0	0,0	75,4	0,0
0	109,9	0,0	61,7	0,0	5,8	0,0	49,6	0,0
1-30	11,8	0,0	21,1	0,0	0,2	0,0	11,8	0,0
31-60	1,6	0,0	10,4	0,0	0,0	0,0	4,5	0,0
61-90	0,5	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	2,4	0,0
91-120	0,0	0,0	2,6	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0
121-150	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0
151-180	0,0	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
>180	0,0	0,0	15,0	0,0	0,0	0,0	5,8	0,0
Razem	336,2	57,0	873,7	39,7	286,2	152,3	1 090,1	47,0

W rachunku zysków i strat za rok 2016 w pozycji *Przychody odsetkowe – odsetki od kredytów i innych należności udzielonych klientom* ujęto przychód odsetkowy od ekspozycji z udzielonym udogodnieniem typu forbearance w wysokości 36,1 mln zł (30,3 mln zł za rok 2015), z czego 13,2 mln zł dotyczy ekspozycji w portfelu pracującym a 22,9 mln zł dotyczy ekspozycji w portfelu niepracującym (za rok 2015 odpowiednio 11,0 mln zł i 19,3 mln zł).

7. Identyfikacja utraty wartości ekspozycji kredytowej

Identyfikacja utraty wartości ekspozycji kredytowej stanowi integralną część procesu zarządzania ryzykiem kredytowym zarówno w odniesieniu do klientów korporacyjnych jak i detalicznych.

Zdarzenia stanowiące przesłanki utraty wartości to zdarzenia, które miały miejsce w stosunku do aktywa lub grupy aktywów finansowych i mogą negatywnie wpłynąć na wysokość oczekiwanych przepływów pieniężnych. Określone przez Bank zdarzenia traktowane jako obiektywne dowody lub przesłanki utraty wartości zostały zaprezentowane w rozdziale III. *Znaczące zasady rachunkowości* w punkcie nr 6.11. *Utrata wartości*.

Wystąpienie przesłanki utraty wartości obliguje Bank do przeprowadzenia analizy oczekiwanych przepływów pieniężnych dla danej ekspozycji. W wyniku tej analizy stwierdza się odpowiednio utratę wartości lub brak utraty wartości aktywa finansowego. W momencie identyfikacji obiektywnego dowodu utraty wartości Bank stwierdza utratę wartości bez konieczności przeprowadzenia analizy oczekiwanych przepływów pieniężnych.

Opis dotyczący podstawy i sposobu wyliczania odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości ekspozycji kredytowej oraz rezerw na zobowiązania pozabilansowe zaprezentowany został w rozdziale III. *Znaczące zasady rachunkowości* w punkcie 3.1.1. *Utrata wartości aktywów finansowych*.

8. Zasady i proces zarządzania ryzykiem kredytowym klientów korporacyjnych

8.1. Przeglądy i ocena ryzyka kredytowego

Funkcje komercyjne, wykonywane przez osoby realizujące działania skutkujące powstaniem ryzyka kredytowego, są oddzielone od procesu oceny ryzyka transakcji i ryzyka klienta (zasada „dwóch par oczu”). Ocena ryzyka kredytowego (realizowana przez Menedżera Ryzyka) przeprowadzana jest niezależnie od oceny funkcji komercyjnych (realizowanych przez Doradcę Klienta).

W procesie określania klasy ryzyka i ustalania ratingu uczestniczą: Właściciel Ratingu (jednostka front-office obsługująca klienta) oraz Menedżer Ryzyka.

Właściciel Ratingu dokonuje wprowadzenia danych finansowych dotyczących klienta i ponosi odpowiedzialność za prawidłowość określenia klasy ryzyka (ratingu) oraz dokonywanie przeglądów ratingu. W danym momencie może być tylko jeden Właściciel Ratingu danego kredytobiorcy.

W przypadku kredytobiorców posiadających klasę ryzyka od 18 do 22, których ekspozycja jest tzw. kredytem nieregularnym i Bank realizuje wobec nich strategię restrukturyzacji lub windykacji, Właścicielem Ratingu zostaje Departament Kredytów Zwiększonego Ryzyka.

Właściciel Ratingu określa propozycję ratingu z wykorzystaniem modelu ratingowego dedykowanego dla danej grupy klientów.

Rating ostateczny jest określany przez Menedżera Ryzyka, a w przypadku zgłoszenia apelacji – przez Sędziego Apelacyjnego, który również jest pracownikiem Pionu Ryzyka.

Menedżer Ryzyka jest odpowiedzialny za:

- zweryfikowanie poprawności wyboru odpowiedniego modelu ratingowego w przypadku danego kredytobiorcy,
- zweryfikowanie prawidłowości wprowadzonych danych finansowych i niefinansowych,
- dokonanie oceny danych finansowych,
- określenie ratingu ostatecznego w sytuacji, kiedy nie została zgłoszona apelacja.

Wyniki zastosowania modeli ratingowych mogą podlegać arbitralnym korektom, poprzez ustalanie docelowych klas ryzyka w procesie tzw. apelacji ratingu.

Ustalanie ratingu w procesie apelacji może być rozpoczęte w przypadku występowania różnicy jednej klasy ryzyka (zarówno w górę jak i w dół) pomiędzy klasą ryzyka proponowaną przez model ratingowy, a propozycją osoby zgłaszającej wniosek o apelację ratingu.

Zgłoszenie apelacji ratingu następuje, gdy:

- pojawiły się okoliczności, które nie zostały (jeszcze) ujęte w modelu ratingu, ale które mogą wywierać (zazwyczaj negatywny) wpływ na ocenę zdolności do spłaty kredytu przez Kredytobiorcę, w szczególności:
 - klient nie spłacił lub można przypuszczać, że nie spłaci zobowiązań finansowych którejkolwiek stronie,
 - wystąpiły poważne zakłócenia działalności klienta,
 - pojawiły się zmiany w ustawodawstwie, które mogą wywrzeć znaczący wpływ na wyniki finansowe klienta;
- są dostępne dodatkowe informacje wspomagające ustalenie ratingu Klienta.

W ING Banku Śląskim S.A. funkcjonuje scentralizowany system informatyczny wspierający proces ratingowy, wykorzystywany w całej Grupie ING, zapewniający między innymi scentralizowane gromadzenie ratingów klientów.

8.2. Częstotliwość przeglądów oraz ewentualnych aktualizacji nadanych ratingów

Przeгляд ratingu może być przeprowadzany wyłącznie przez Właściciela Ratingu. W przypadku dokonywania przeglądu ratingu obowiązują następujące zasady:

- rating musi być poddawany przeglądowi w cyklu przynajmniej rocznym. Rating jest uważany za przeterminowany po upływie 12 miesięcy od daty ostatniego zatwierdzenia ratingu,
- Właściciel Ratingu podejmuje odpowiednie działania w celu przeprowadzenia przeglądu albo dąży do unieważnienia ratingu, jeżeli Bank zakończył relacje z kredytobiorcą i nie występuje już żadne ryzyko kredytowe; okresowy przegląd ratingu powinien zostać przeprowadzony przez Właściciela Ratingu w przypadku, gdy wartość jednego lub kilku czynników ryzyka uległa istotnej zmianie; okoliczności wymagające dokonania ponownego przeglądu ratingu obejmują np. zmianę ratingu ryzyka podmiotu dominującego lub zmianę jednego z czynników jakościowych w modelu ryzyka,
- w przypadku braku przeprowadzonego przeglądu ratingu do końca 18 miesiąca od daty ostatniego zatwierdzenia ratingu, następuje jego automatyczne wygaśnięcie (z zastrzeżeniem, że rating klienta nieregularnego nie wygasa).

8.3. Ustalenie limitów koncentracji

Celem ograniczenia ryzyka koncentracji Bank w roku 2016 przestrzegał określonych Art. 395 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. następujących limitów zaangażowań:

- limit 25% uznanych kapitałów Banku - w odniesieniu do innego banku krajowego, instytucji kredytowej, banku zagranicznego lub grupy podmiotów powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie, składających się co najmniej z jednego banku krajowego, instytucji kredytowej lub banku zagranicznego,
- limit 25% uznanych kapitałów Banku - w stosunku do pozostałych podmiotów.

Ponadto, zgodnie z zaleceniami i rekomendacjami nadzoru bankowego, Bank ustala wewnętrzne limity dotyczące koncentracji w odniesieniu do branż, przyjmowanych form zabezpieczeń oraz na bieżąco monitoruje zjawisko koncentracji w obszarach geograficznych swej działalności (Regionach).

Wyznaczanie regulacyjnych limitów koncentracji Bank realizuje w cyklach miesięcznych. Na podstawie zweryfikowanych danych przygotowana jest informacja obejmująca aktualne stany uznanych kapitałów Banku oraz wysokości poszczególnych limitów regulacyjnych. Informacja przekazywana jest zainteresowanym jednostkom Banku, wśród których znajdują się m.in.: Centra Bankowości Korporacyjnej, Oddziały Regionalne, Departamenty Pionu Kredytowego oraz Pionu Ryzyka. Oddziały regionalne prowadzą redystrybucję otrzymanej informacji do podległych im jednostek.

Bank monitoruje wykorzystanie limitów, sporządzając zestawienie klientów i grup klientów powiązanych oraz odnosząc ich aktualne zaangażowanie do wysokości obowiązujących limitów.

Na poziomie operacyjnym kontrola zachowania limitów koncentracji odbywa się na etapie opracowywania wniosków kredytowych oraz zatwierdzania konkretnych transakcji.

W ciągu roku 2016 nie wystąpiły przekroczenia ustawowych limitów koncentracji zaangażowań.

W celu uniknięcia nadmiernej koncentracji ryzyka kredytowego w branżach, Bank na bieżąco monitoruje zaangażowania w poszczególnych sektorach gospodarki. Na podstawie przeprowadzanych analiz określa on pożądane kierunki, w których zaangażowanie Banku powinno się zwiększać oraz sektory o niekorzystnych perspektywach rozwojowych, w których zaangażowanie powinno być zmniejszane.

Realizacja powyższych zadań opiera się m.in. na ustalaniu limitów dla grupy branż o istotnym udziale w portfelu Banku, tj. których łączny udział w stosunku do całego portfela kredytowego oscyluje w granicach 60%. Ustalanie limitów dla branż leży w kompetencjach Komitetu Polityki Kredytowej.

Koncentracja zaangażowań wobec klientów korporacyjnych w branży gospodarki narodowej

branża	zaangażowanie (bilansowe i pozabilansowe)			
	2016		2015	
	kwota zaangażowania w mln PLN	udział w zaangażowaniu ogółem	kwota zaangażowania w mln PLN	udział w zaangażowaniu ogółem
handel hurtowy	10 550,1	14,9%	9 937,1	15,5%
obsługa nieruchomości	7 345,3	10,4%	6 256,4	9,8%
produkcja artykułów spożywczych i napojów	3 839,4	5,4%	3 531,7	5,5%
handel detaliczny	3 717,2	5,2%	3 146,1	4,9%
pośrednictwo finansowe	3 546,1	5,0%	3 529,1	5,5%
budownictwo	3 545,5	5,0%	3 050,1	4,8%
administracja publiczna i obrona narodowa	3 510,8	5,0%	4 112,5	6,4%
przemysł energetyczny	3 469,3	4,9%	2 837,5	4,4%
produkcja metalowych wyrobów gotowych	2 216,8	3,1%	1 986,8	3,1%
transport lądowy i rurociągami	2 083,9	2,9%	1 545,8	2,4%
przemysł gumowy	1 957,9	2,8%	1 742,4	2,7%
pozostała działalność związana z prowadz. interesów	1 877,7	2,6%	1 968,7	3,1%
rolnictwo, leśnictwo, rybactwo	1 849,3	2,6%	1 553,7	2,4%
przemysł drzewny i papierniczy	1 582,9	2,2%	1 530,4	2,4%
wynajem sprzętu	1 451,9	2,1%	814,0	1,3%
pozostały przemysł surowców niemetalicznych	1 355,9	1,9%	1 036,3	1,6%
produkcja chemikaliów, wyrobów chemicznych	1 320,9	1,9%	939,3	1,5%
przemysł maszynowy	1 280,5	1,8%	1 020,8	1,6%
działalność pomocnicza dla transportu	1 211,3	1,7%	1 285,0	2,0%
pozostałe	13 191,5	18,6%	12 153,9	19,1%
Razem	70 904,2	100,0%	63 977,6	100,0%

Monitorowanie ryzyka koncentracji zaangażowań z punktu widzenia obszarów geograficznych jest realizowane na podstawie istniejącego podziału regionalnego sieci oddziałów. Dla kontroli zjawiska

koncentracji w Regionach, przyjmuje się wskaźnik graniczny na poziomie 20% portfela ogółem Banku. Przekroczenie tego wskaźnika może stanowić sygnał do ustalenia limitu geograficznego.

Ponieważ koncentracja geograficzna jest niewielka i nie powoduje wzrostu ryzyka kredytowego, w ING Banku Śląskim S.A. dotychczas nie zaistniała potrzeba wyznaczenia limitów geograficznych.

Największe zaangażowania Grupy

Poniższa tabela prezentuje zestawienie 20 największych zaangażowań Grupy wobec podmiotów / grup podmiotów powiązanych (w tym grup podmiotów, w których jednostką dominującą jest bank). W kwocie zaangażowań ujęto wartość aktywów bilansowych (udzielonych kredytów, złożonych lokat, dłużnych papierów wartościowych), udzielonych zobowiązań pozabilansowych oraz wartość ekwiwalentu bilansowego instrumentów pochodnych. Zaangażowania zostały pomniejszone o kwoty wyłączeń dopuszczalne w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. oraz w Uchwale nr 208/2011 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 22 sierpnia 2011 r.

Podmiot/grupa podmiotów powiązanych	zaangażowanie w mln PLN	
	2016	2015
Grupa 1	1 255,5	743,8
Grupa 2	1 130,8	745,7
Grupa 3	938,1	650,3
Grupa 4 (bankowa)	881,2	1 204,1
Grupa 5	854,0	520,1
Grupa 6	847,0	1 007,2
Grupa 7	786,8	717,2
Grupa 8	779,2	177,1
Grupa 9	750,0	673,4
Grupa 10	706,8	150,2
Grupa 11	703,0	524,8
Grupa 12	646,0	785,9
Grupa 13 (bankowa)	640,0	636,4
Grupa 14	607,9	710,3
Grupa 15	485,5	199,5
Grupa 16 (bankowa)	472,9	318,4
Grupa 17	463,2	446,2
Grupa 18	463,2	514,3
Grupa 19	462,2	318,5
Grupa 20	442,8	392,8

Uwzględniając potencjalny poziom ryzyka Bank wprowadził limity w obszarze kredytów hipotecznych/ ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie, m.in. zgodnie z Rekomendacją S Komisji Nadzoru Finansowego dla:

- portfela ekspozycji zabezpieczonych hipotecznie dla Korporacyjnej Sieci Sprzedaży,
- portfela ekspozycji zabezpieczonych hipotecznie dla klientów strategicznych,
- w obszarze detalicznym:
 - portfela detalicznych ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie,
 - portfela detalicznych ekspozycji kredytowych w walucie obcej,
 - portfela ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipoteką na nieruchomości komercyjnej,
- w obszarze detalicznym, dla segmentu hipotecznego:
 - udziału kredytów konsolidacyjnych,

- portfela ekspozycji kredytowych z terminem zapadalności powyżej 25 lat w momencie uruchomienia rachunku,
- udziału największego, pojedynczego regionu,
- portfela ekspozycji kredytowych udzielonych przez zewnętrzne kanały sprzedaży,
- jakości kredytów z opóźnieniami w portfelu ekspozycji kredytowych udzielonych przez zewnętrzne kanały sprzedaży (odrębnie dla opóźnień 31-90 dni oraz kredytów, które w danym roku przeszły w stan default),
- udziału kredytów z bieżącym LTV powyżej 80% dla portfela w walucie PLN,
- udziału kredytów z bieżącym LTV powyżej 80% dla portfela w walucie innej niż PLN,
- udziału kredytów z LTV powyżej 75% w nowej sprzedaży.

Przestrzeganie ustawowych i wewnętrznych norm koncentracji jest przedmiotem miesięcznego raportu z obszaru ryzyka, przekazywanego Zarządowi Banku oraz Komitetowi Polityki Kredytowej. Okresowo jest on również prezentowany Radzie Nadzorczej Banku.

8.4. Zabezpieczenia i inne formy ograniczania ryzyka kredytowego

Chociaż zabezpieczenia są istotnym czynnikiem ograniczania ryzyka kredytowego, polityką Grupy jest udzielanie kredytów w wysokości i na warunkach umożliwiających regularne spłaty bez konieczności odzyskiwania należności z zabezpieczeń.

Grupa przyjmuje wszystkie dopuszczalne prawne formy zabezpieczeń, przy czym na wybór zabezpieczenia w konkretnych przypadkach wpływają różne czynniki, w tym w szczególności:

- możliwość klienta w zaoferowaniu określonych zabezpieczeń,
- rodzaj i okres ekspozycji,
- poziom ryzyka klienta,
- poziom ryzyka transakcji,
- płynność oferowanego zabezpieczenia (możliwość szybkiego spieniężenia),
- wartość zabezpieczenia.

Regulacje wewnętrzne jednostki dominującej Grupy (Banku) dotyczące zabezpieczeń zawierają m.in.:

- wskazanie kryteriów dotyczących uznawania zabezpieczeń w procesie kalkulacji wymogu kapitałowego na ryzyko kredytowe,
- określenie generalnych zasad, którymi Bank kieruje się przy wyborze zabezpieczeń, z uwzględnieniem poziomu akceptowalnego ryzyka kredytowego,
- dostosowanie do procedur dotyczących zabezpieczeń i wymagań modeli LGD zgodnych z zaawansowaną metodą wewnętrznych ratingów (tzw. AIRB).

Ponadto Regulacje wewnętrzne jednostki dominującej Grupy (Banku) dotyczące Zabezpieczeń uwzględniają szczególnie te aspekty Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r., które dotyczą kwestii zastosowania modeli LGD, pewności prawnej zabezpieczeń i ich monitorowania.

Opracowane modele LGD dla aktywów korporacyjnych bazują na statystycznie oszacowanych wskaźnikach odzysku w poszczególnych grupach zabezpieczeń. Szacunki te opierają się na analizie obserwacji historycznych procesów odzysków zanotowanych w Banku. Stopy odzysku poszczególnych zabezpieczeń determinują ich wartość godziwą.

Stopa odzysku danego zabezpieczenia jest uzależniona zarówno od charakterystyki przedmiotu zabezpieczenia jak i od prawnej formy jego ustanowienia i aktualnej skutecznej realizacji tego zabezpieczenia przez Bank. Na ostateczny poziom odzysku mają wpływ także koszty windykacji

i koszty utrzymania należności nieregularnych w księgach Banku (do czasu odzyskania lub umorzenia należności).

Oprócz klasycznych form zabezpieczenia (rzeczowych i osobistych) Bank stosuje dodatkowe instrumenty ograniczania ryzyka utraty należności w formie dodatkowych warunków/klauzul w umowach kredytowych (covenants). W ramach podstawowych typów „covenants” Bank stosuje klauzule ochronne oraz finansowe. O zakresie stosowania konkretnych klauzul lub ich kombinacji decydują: długość okresu kredytowania, rodzaj oferowanego produktu kredytowego, specyfika formy organizacyjno – prawnej lub przedmiotu działalności kredytobiorcy, kategoria ryzyka klienta. Wprowadzenie pewnych klauzul do umów kredytowych umożliwia czasami rezygnację z części lub całości prawnych zabezpieczeń.

Struktura poszczególnych grup zabezpieczeń jest zdywersyfikowana. Największy udział posiadają następujące zabezpieczenia:

- hipoteki - udział ten wynika ze skali zaangażowania Banku w finansowanie zakupu nieruchomości mieszkalnych oraz w finansowanie nieruchomości komercyjnych oraz z faktu, że hipoteki zazwyczaj zabezpieczają kredyty inwestycyjne długoterminowe,
- poręczenia i gwarancje korporacyjne - w ramach tej grupy zabezpieczeń znajdują się poręczyciele różnych branż, o zróżnicowanej sytuacji ekonomiczno-finansowej. Nie stwarza to zatem znaczącego ryzyka w zakresie koncentracji. W sytuacji przyjmowania określonego odzysku zabezpieczenia, większego od 0%, konieczne jest zbadanie sytuacji ekonomiczno-finansowej poręczyciela oraz ustalenie kategorii ryzyka na poziomie inwestycyjnym lub spekulacyjnym.

8.5. Ustalenie metodologii klasyfikowania ekspozycji

8.5.1. Wyznaczanie klasy ryzyka klienta

Każdy podmiot, wobec którego Bank posiada ekspozycję kredytową musi posiadać wewnętrzny rating i jest on stosowany jednolicie w całym Banku oraz Grupie ING. Integralną częścią procesu związanego z oceną ryzyka kredytowego Banku związanego z ekspozycjami kredytowymi wobec klientów korporacyjnych jest wyznaczenie klasy ryzyka klienta, który to proces jest niezależny od procesu zatwierdzania transakcji kredytowej.

W odniesieniu do ekspozycji wobec przedsiębiorców stosowana jest 22 stopniowa skala ratingowa, używana w całej Grupie ING, której klasy stanowią prezentację ryzyka związanego z dłużnikiem. Przypisanie klienta do każdej z klas ryzyka oparte jest na:

- modelu statystycznym, wykorzystującym dane ze sprawozdań finansowych dłużnika,
- ocenie czynników jakościowych,
- standingu finansowym spółki-matki.

Klasy inwestycyjne (Investment grade) 1-10

Grupa klas inwestycyjnych obejmuje podmioty, które oceniane są jako podmioty obciążone relatywnie niskim ryzykiem, przy czym dokonując klasyfikacji ryzyka uwzględnia się zagrożenia wynikające z uwarunkowań otoczenia ekonomiczno-gospodarczego. Grupa obejmuje kredytobiorców posiadających solidny poziom dochodów oraz marż, silną strukturę bilansu oraz długoterminowe, stabilne perspektywy.

Klasy spekulacyjne (Speculative grade) 11-17

Jest to grupa o stosunkowo dużej rozpiętości poziomów ryzyka, stąd charakterystyka skrajnych klas w ramach tej grupy jest bardzo zróżnicowana. Generalnie jednak można stwierdzić, że:

- podmioty z najlepszych klas w ramach tej grupy aktualnie wywiązują się ze swoich zobowiązań finansowych, jednak pokrycie obsługi długu (kapitału oraz odsetek) jest

w dłuższym okresie czasu niepewne i w związku z tym margines bezpieczeństwa jest ograniczony, istnieje realne niebezpieczeństwo wzrostu ryzyka kredytowego z uwagi na niesprzyjające otoczenie gospodarcze lub niekorzystne warunki ekonomiczne;

- kredytobiorców klasyfikowanych do klas o największym ryzyku (najgorsze klasy z tej grupy) mogą charakteryzować niepewne perspektywy w zakresie dochodów, gorsza jakość aktywów oraz, w dłuższej perspektywie, ryzyko niedopasowania poziomu kapitałów oraz możliwość wystąpienia strat.

Klasy trudnych kredytów (Problem loan grade) 18-22

Ta grupa klas ryzyka obejmuje kredytobiorców, u których wystąpiły jednoznaczne oznaki istniejących problemów z obsługą zadłużenia lub u których wystąpiła już sytuacja określana jako tzw. „utrata wartości aktywa finansowego”.

Kredytobiorcy w tej grupie klas ryzyka są klasyfikowani przede wszystkim przez Departament Kredytów Zwiększonego Ryzyka oraz w ograniczonym zakresie przez jednostki ryzyka regularnego.

8.5.2. Narzędzia do zarządzania kredytowym ryzykiem korporacyjnym

Realizując wymagania wynikające z konieczności stałego utrzymywania zgodności z zaawansowaną metodą wewnętrznych ratingów (AIRB) dla potrzeb szacowania regulacyjnego wymogu kapitałowego¹, Bank opracowywał, wdrażał, monitorował i walidował modele podstawowych parametrów ryzyka według wymagań metody AIRB zgodnie z wymogami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r., tj.:

- PD (miara prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania),
- LGD (strata dla Banku wynikająca z niewykonania zobowiązania przez klientów),
- EAD (miara zaangażowania klienta wobec Banku w momencie niewykonania zobowiązania),

dla klas aktywów objętych tą metodą.

Między innymi dla zaangażowań wobec przedsiębiorstw funkcjonują w Banku następujące modele:

- Dla klientów o rocznych przychodach ze sprzedaży powyżej 100 mln EUR:
 - model ratingowy PD (ekspercko-statystyczny) opracowany na poziomie Grupy ING z uwzględnieniem danych lokalnych i regularnie monitorowany na danych lokalnych,
 - modele LGD i EAD (hybrydowe, statystyczno-eksperckie) zbudowane także na poziomie Grupy ING z uwzględnieniem danych lokalnych i regularnie monitorowane na danych lokalnych.
- Dla klientów o rocznych przychodach od 0,8 do 100 mln EUR:
 - model ratingowy PD (statystyczno-ekspercki), opracowany całkowicie w oparciu o dane wewnętrzne Banku,
 - modele LGD i EAD (hybrydowe, statystyczno-eksperckie) zbudowane także na podstawie danych wewnętrznych Banku.

Oprócz powyższych Bank stosuje dedykowane modele opracowane na poziomie Grupy ING dla ekspozycji wobec banków i innych instytucji finansowych oraz ekspozycji wobec rządów i jednostek samorządu terytorialnego, a także modele dla kredytowania specjalistycznego.

Modele są wykorzystywane również do kalkulacji kapitału ekonomicznego, pozwalając na jego optymalizację. Przyczyniają się także do lepszej kwantyfikacji ryzyka kredytowego w portfelu Banku.

¹ Bank uzyskał zgodę na stosowanie metody AIRB dla portfela korporacyjnego od Narodowego Banku Holandii (DNB) i Komisji Nadzoru Finansowego (KNF) w dniu 6 października 2011 r.

Na podstawie powyższych modeli szacowane są także rezerwy według MSSF, przy czym parametry modeli (PD, LGD) są korygowane zgodnie z wymaganiami MSR 39 OS 87 w celu uwzględnienia wpływu bieżących (najświeższych) danych i charakteru oszacowań zgodnie z filozofią Point-in-Time. Dodatkowo parametry LGD dla ekspozycji z rozpoznaną utratą wartości są uzależnione od czasu przebywania ekspozycji kredytowej w stanie utraty wartości.

Modele służą również do udzielania finansowania, wyceny kredytu oraz określania limitów referencyjnych i apetytu na ryzyko przez Bank.

Bank wykorzystuje zaawansowane systemy informatyczne wspierające proces nadawania ocen ryzyka klientów i transakcji przy wykorzystaniu modeli ryzyka. Podstawowym narzędziem informatycznym do zarządzania ryzykiem kredytowym jest zintegrowane środowisko Grupy ING, które łączy w sobie wszystkie kluczowe aplikacje wykorzystywane w procesie zarządzania ryzykiem kredytowym. Przy jego pomocy można efektywnie zarządzać ryzykiem na poziomie oddziału Banku a nawet portfela pojedynczego opiekuna klienta.

8.6. Restrukturyzacja

W niektórych przypadkach jednostka dominująca Grupy (Bank) współpracuje z kredytobiorcą oraz jego innymi wierzycielami (jeśli tacy istnieją), aby zrestrukturyzować działalność kredytobiorcy oraz jego zobowiązania finansowe w celu minimalizacji strat finansowych dla wszystkich wierzycieli, a w szczególności dla Banku. Ten cel może zostać osiągnięty przy zastosowaniu wielu ścieżek dostępnych dla wierzycieli, najczęstsze z nich to:

- wydłużenie okresu spłat,
- sprzedaż aktywów,
- sprzedaż części działalności gospodarczej kredytobiorcy,
- umorzenie części zobowiązań finansowych,
- kombinacja powyższych.

Decyzja w zakresie rozpoczęcia procesu restrukturyzacji jest podejmowana po dokonaniu szczegółowej oceny wewnętrznej oraz po akceptacji przez odpowiedni (wewnętrzny) organ decyzyjny. Po pomyślnie zakończonym procesie restrukturyzacji, kredytobiorca z powrotem podlega standardowym procedurom monitoringu ryzyka kredytowego.

9. Zasady i proces zarządzania ryzykiem kredytowym klientów detalicznych

Zarządzanie ryzykiem kredytowym realizowane jest poprzez identyfikację, ocenę, akceptację, pomiar i monitorowanie oraz kontrolę ryzyka kredytowego w ramach zintegrowanego systemu, na który składają się wszystkie procesy realizowane w Banku w związku z wykonywaniem działalności kredytowej. Zasady zarządzania ryzykiem w obszarze detalicznym opisane są w *Polityce zarządzania ryzykiem kredytowym w ING Banku Śląskim S.A.*

Bank traktuje wszystkie należności detaliczne (wobec klientów indywidualnych oraz przedsiębiorców) jako indywidualnie nieznaczące i wylicza oraz tworzy odpisy i rezerwy na nie według podejścia kolektywnego.

Utrata wartości opiera się na koncepcji straty poniesionej (ang. incurred loss), co oznacza że odpisy tworzy się na aktywa finansowe, co do których zaszły już zdarzenia powodujące utratę wartości, bez uwzględnienia straty oczekiwanej odnoszącej się do przyszłych zdarzeń.

Jeśli istnieją obiektywne dowody, że została poniesiona strata z tytułu utraty wartości kredytów i pożyczek, to kwota odpisu aktualizującego równa się różnicy pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów a wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych z zastosowaniem pierwotnej efektywnej stopy procentowej danego składnika instrumentu finansowego.

Bank grupuje bilansowe ekspozycje kredytowe w tzw. grupy ekspozycji na podstawie podobnych charakterystyk ryzyka kredytowego, które odzwierciedlają zdolność kontrahenta do spłaty zobowiązania zgodnie z warunkami umowy. Bank wyróżnia trzy podstawowe grupy ekspozycji (segmenty produktowe):

- Kredyty i pożyczki konsumpcyjne - kredyty, pożyczki oraz linie kredytowe udzielane osobom fizycznym na cel niezwiązany z prowadzeniem działalności gospodarczej z wyłączeniem kredytów i pożyczek hipotecznych.
- Kredyty i pożyczki hipoteczne - kredyt na cel mieszkaniowy lub zabezpieczony w formie hipoteki na nieruchomości mieszkalnej udzielony osobie fizycznej, spłacany w ratach, wyjątek stanowi pożyczka hipoteczna (brak celu) i linia hipoteczna (spłacana w ratach od określonego momentu, wcześniej płatność odsetek).
- Kredyty i pożyczki w segmencie Przedsiębiorców - kredyty i pożyczki udzielone osobom fizycznym, prawnym lub jednostkom organizacyjnym, dla których ustawa przyznaje zdolność prawną w zakresie wykonywania działalności gospodarczej we własnym imieniu, na cel związany z prowadzoną działalnością gospodarczą. Do grupy Przedsiębiorców zalicza się firmy których roczne przychody netto ze sprzedaży nie przekraczają równowartości w walucie polskiej 1,2 mln EUR wg średniego kursu NBP (zgodnie z zapisami ustawy o rachunkowości) oraz łączne zaangażowanie na wszystkich posiadanych produktach kredytowych w Banku nie przekraczające kwoty 2 mln PLN.

10. Przeglądy compliance

W obszarze przeglądów compliance w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym podstawową rolę odgrywa Departament Inspekcji Ryzyka Kredytowego w zakresie określonym w pkt 3.11.

11. Zarządzanie ryzykiem kredytowym w spółkach Grupy

W skład Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. wchodziły na dzień 31.12.2016 r. następujące podmioty:

- Podmioty zależne:
 - Solver sp. z o.o. (88,93% udziałów),
 - ING ABL Polska S.A. (100% udziałów):
 - ING Commercial Finance Polska S.A. (100% udziałów),
 - ING Lease Polska Sp. z o.o. (100% udziałów),
 - ING Usługi dla Biznesu S.A. (100% udziałów),
 - Nowe Usługi S.A. (100% udziałów),

Ze względu na charakter działalności zarządzanie ryzykiem kredytowym dotyczy głównie spółek ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o., w których zarządzanie ryzykiem kredytowym jest realizowane według standardów Grupy ING, obejmujących zarówno odpowiednią strukturę organizacyjną, jak i procesy (narzędzia), zapewniające bezpieczną z punktu widzenia ryzyka kredytowego realizację celów komercyjnych. Ogólne zasady zarządzania ryzykiem kredytowym w ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o. określone są ponadto w dokumencie "Ogólne zasady nadzoru i nadawania kompetencji w podmiotach powiązanych z ING Bankiem Śląskim S.A."

Zarządzanie ryzykiem w ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o. prowadzą niezależne jednostki ryzyka w tych spółkach, które dysponują doświadczeniem i wiedzą dotyczącą oferowanych produktów i zarządzania związanym z nimi ryzykiem kredytowym.

Zarządzanie ryzykiem w ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o. uwzględnia wybrane elementy współpracy z ING Bank Śląskim S.A., takie jak:

- opracowywanie dokumentu określającego ogólne założenia w zakresie apetytu na ryzyko danej jednostki i zatwierdzanie go przez Radę Nadzorczą ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o., w skład której wchodzi przedstawiciele ING Banku Śląskiego S.A.,
- współpraca odpowiednich jednostek ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o. z odpowiednikami funkcjonalnymi w ING Banku Śląskim S.A. w zakresie przygotowywania informacji zarządczej,
- uczestnictwo przedstawicieli ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o. w obradach komitetów ING Banku Śląskiego S.A. zajmujących się zarządzaniem ryzykiem kredytowym. Przykładowo, na posiedzeniach Komitetu Polityki Kredytowej ING Banku Śląskiego S.A. przedstawiciele ING Commercial Finance Polska S.A. oraz ING Lease Polska Sp. z o.o. prezentują raporty na temat ryzyka kredytowego portfela kredytowego swoich jednostek.

11.1. Zarządzanie ryzykiem kredytowym w ING Commercial Finance S.A.

Struktura organizacyjna ING Commercial Finance Polska S.A. (ING CF) obejmuje w ramach zarządzania ryzykiem kredytowym Dział Zarządzania Ryzykiem Kredytowym, w skład którego wchodzi Zespół ds. Windykacji

Misją tej jednostki jest zapewnienie właściwej równowagi pomiędzy celami komercyjnymi Spółki i akceptowalnym przez Spółkę poziomem „apetytu na ryzyko” przy uwzględnieniu aktualnych realiów ekonomicznych.

Cel ten jest osiąganym poprzez następujące działania:

- opracowanie zasad polityki kredytowej oraz procesów i procedur dla celów akceptacji dopuszczalnego poziomu ryzyka kredytowego wobec przedsiębiorców i portfela ich odbiorców, wsparcie rozwoju narzędzi służących identyfikacji i pomiarowi ryzyka, egzekwowanie wykonania decyzji kredytowych, tworzenie rezerw na ryzyko kredytowe oraz inicjowanie koniecznych zmian w zarządzaniu procesem kredytowym,
- przeprowadzanie analizy kredytowej i podejmowanie decyzji kredytowych,
- zwiększanie wśród pracowników Spółki świadomości ryzyka kredytowego w celu jego ograniczania,
- zarządzanie ekspozycjami klientów podwyższonego ryzyka zorientowane na minimalizację ryzyka i strat Spółki.

Funkcje komercyjne są oddzielone od oceny ryzyka transakcji i ryzyka klienta (zasada „dwóch par oczu”).

Poniżej przedstawiono bardziej szczegółowo zakresy zadań poszczególnych jednostek organizacyjnych w ramach procesu zarządzania ryzykiem kredytowym w ING CF.

11.1.1. Rada Nadzorcza

Rada Nadzorcza dokonuje okresowej oceny realizacji przez Zarząd założeń oraz strategii zarządzania ryzykiem kredytowym w Spółce.

11.1.2. Zarząd

Zarząd ING Commercial Finance Polska S.A.:

- zatwierdza Politykę Kredytową określającą strategiczne podejście do podejmowania ryzyka kredytowego oraz jego akceptowalny poziom,
- okresowo, ale nie rzadziej niż raz w roku, informuje Radę Nadzorczą o poziomie i profilu ryzyka oraz zmianach w Polityce Kredytowej,
- dokonuje przeglądu procesów i sposobu monitorowania jakości ekspozycji kredytowych.

11.1.3. Komitety

Podejmowanie decyzji kredytowych następuje w trybie dwuosobowym przez osoby upoważnione (zgodnie z SAP) lub przez Komitet Transakcyjny.

11.1.4. Zarządzanie Ryzykiem Kredytowym w Spółce

Misją Zarządzania Ryzykiem Kredytowym jest utrzymanie odpowiedniego poziomu ryzyka kredytowego w Spółce.

Zarządzanie Ryzykiem Kredytowym w Spółce realizowane jest przez Dział Zarządzania Ryzykiem Kredytowym, w skład którego wchodzi Zespół ds. Windykacji.

Członek Zarządu, Dyrektor Działu Zarządzania Ryzykiem Kredytowym bezpośrednio podlega i raportuje do Prezesa Zarządu Spółki. Dyrektor Działu Zarządzania Ryzykiem Kredytowym nadzoruje również Zespół Windykacji.

Zadania jednostki uczestniczącej w procesie zarządzania ryzykiem kredytowym są następujące:

11.1.5. Dział Zarządzania Ryzykiem Kredytowym

- opracowywanie skutecznych systemów zarządzania ryzykiem kredytowym poprzez stałe utrzymywanie i rozbudowę zasad polityki kredytowej oraz opis procesów i procedur celem zapewnienia właściwej równowagi pomiędzy aktualnymi celami komercyjnymi ING CF i odpowiednim poziomem świadomości / apetytu na ryzyko zważywszy na rzeczywistość rynkową w Polsce,
- zapewnienie skutecznego i odpowiadającego aktualnym warunkom funkcjonowania obszaru zarządzania ryzykiem i procesami poprzez zarządzanie, uczestnictwo w projektach, przegląd procesów, reagowanie na potrzeby front office, operacji, realizację wniosków Zarządu i Centrali Grupy ING,
- zarządzanie ryzykiem kredytowym związanym z finansowaniem klientów poprzez zapewnianie doradztwa z zakresu ryzyka w procesie podejmowania decyzji kredytowych, egzekwowania realizacji decyzji kredytowych, rekomendowania wymaganych zmian w zarządzaniu procesem kredytowym,
- zapewnienie istotnych danych dla zasad polityki kredytowej oraz procesów i procedur celem zatwierdzania akceptowalnego poziomu ryzyka klienta,
- zwiększenie świadomości ryzyka kredytowego wśród pracowników Spółki celem ograniczenia tych rodzajów ryzyka,
- rekomendowanie poziomu rezerw i koniecznych zmian w zarządzaniu procesami kredytowymi definiowaniu produktów, polityce kredytowej celem redukcji ryzyka,
- wspieranie procesu zarządzania ryzykiem kredytowym poprzez opracowywanie narzędzi służących identyfikacji i pomiarowi ryzyka, monitoringowi w zakresie jakości portfela kredytowego,

- współpraca z audytorem, odpowiednimi jednostkami organizacyjnymi Grupy ING w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym oraz tworzenia rezerw na należności kredytowe.

Zespół ds. Windykacji

- zarządzanie i nadzór nad egzekwowaniem należności w przypadku klientów nie wywiązujących się z postawień Umowy faktoringu,
- świadczenie kompleksowych usług windykacji odbiorców (kontrahentów),
- wspieranie Działu Zarządzania Ryzykiem Kredytowym w procesie tworzenia rezerw dla klientów nieregularnych.

11.2. Zarządzanie ryzykiem kredytowym w ING Lease Polska Sp. z o.o.

Struktura organizacyjna ING Lease Polska Sp. z o.o. (ING LP) obejmuje w ramach zarządzania ryzykiem kredytowym następujące jednostki organizacyjne:

11.2.1. Pion Zarządzania Ryzykiem

Pion Zarządzania Ryzykiem podlega Członkowi Zarządu, Dyrektorowi ds. Zarządzania Ryzykiem. W ramach Pionu Zarządzania Ryzykiem utworzone zostały 4 jednostki:

- Wydział Polityk Kredytowych i Zarządzania Portfelem,
- Departament Oceny Ryzyka Kredytowego,
- Wydział Monitoringu Płatności i Remarketingu,
- Zespół ds. Restrukturyzacji.

Misją tych jednostek jest zapewnienie właściwej równowagi pomiędzy celami komercyjnymi Spółki oraz Grupy oraz akceptowalnym przez Spółkę oraz Grupę poziomem „apetytu na ryzyko”.

11.2.2. Departament Oceny i Polityki Ryzyka Kredytowego

Departament ten składa się z dwóch zespołów i dwóch stanowisk specjalistycznych:

- Zespół ds. Oceny Ryzyka Transakcji Standardowych,
- Zespół ds. Oceny Ryzyka Transakcji Niestandardowych,
- Stanowisko specjalistyczne ds. Polityki Ryzyka Kredytowego,
- Stanowisko specjalistyczne ds. Raportowania i Analiz Portfelowych.

Do głównych zadań Departamentu należą:

- zapewnianie doradztwa z zakresu ryzyka w procesie podejmowania decyzji kredytowych zarówno klientów korporacyjnych jak i detalicznych, egzekwowanie realizacji decyzji kredytowych, rekomendowanie wymaganych zmian w zarządzaniu procesem kredytowym,
- przygotowywanie rekomendacji kredytowych dla transakcji leasingowych zarówno dla klientów korporacyjnych jak i detalicznych,
- podejmowanie decyzji kredytowych w ramach przyznanych kompetencji,
- odpowiedzialność za proces oceny kredytowej transakcji poprzez kontrolowanie wyznaczonych czasów oceny transakcji, analizę wąskich gardeł procesu i wskaźników oraz proponowanie innowacyjnych zmian poprawiających tę efektywność,
- prezentowanie rekomendowanych transakcji na odpowiednich komitetach kredytowych,
- udział w przeglądach portfela klientów będących pod obserwacją, tzw. portfela „Watch List”,
- projektowanie kierunków i zasad polityki kredytowej, przygotowywanie rekomendacji w zakresie związanym z kartami produktów, politykami kredytowymi, oraz nowymi i modyfikowanymi produktami kredytowymi,

- czuwanie nad zgodnością polityki kredytowej i procedur Spółki z zasadami i praktyką Grupy ING,
- zarządzanie wymogami dotyczącymi portfela kredytowego Spółki oraz opracowywanie analiz i rekomendacji dotyczących portfela ekspozycji kredytowych Spółki,
- udział w tworzeniu i wdrażaniu algorytmów wykorzystywanych w ocenie ryzyka kredytowego oraz modeli scoringowych.

11.2.3. Dział Monitoringu Płatności i Remarketingu

Do głównych zadań Działu należą:

- zarządzanie trudnymi kredytami w celu minimalizacji ryzyka kredytowego i strat ING LP dla wszystkich segmentów korporacyjnych i detalicznych poprzez prowadzenie akcji windykacyjnych dla klientów z zaległościami,
- kontrola i negocjacje warunków spłaty należności,
- rozwiązywanie umów leasingu,
- odbiór aktywów, zarządzanie przechowywaniem odebranych aktywów oraz sprzedaż odebranych aktywów na rynku wtórnym,
- reprezentowanie Spółki przed i współpraca z organami ścigania (Policja, Prokuratura, Sądy),
- kontrola działań oraz współpraca z Nadzorcami Sądowymi, Syndykami, zewnętrznymi firmami windykacyjnymi, partnerami remarketingowymi,
- inicjowanie i kontrola działań prawnych (wewnętrznych jak i zewnętrznych) wynikających z rozwiązanych umów leasingu,
- szacowanie i opiniowanie w zakresie wartości przedmiotów leasingu i możliwości ich odsprzedaży w przypadku defaultu,
- uczestnictwo w komitetach związanych z zarządzaniem złymi długami (Bad Debt Steering Committee),
- udział w przeglądach portfela klientów będących pod obserwacją, tzw. portfela „Watch List”.

11.2.4. Zespół ds. Restrukturyzacji

Do głównych zadań Zespołu należą:

- zarządzanie trudnymi kredytami korporacyjnymi oraz zorientowanie na minimalizację ryzyka i strat Spółki poprzez: restrukturyzację trudnych kredytów, szacowanie i rekomendowanie wysokości rezerw, ustalanie ratingów klientów nieregularnych,
- podejmowanie decyzji kredytowych dotyczących restrukturyzowanych klientów w ramach przyznanych kompetencji,
- analiza oraz raportowanie w zakresie korporacyjnego portfela nieregularnego,
- opracowanie zasad związanych z zarządzaniem trudnymi kredytami w celu zmniejszania ryzyka i strat,
- współpraca z audytorem, kancelariami prawnymi oraz odpowiednimi jednostkami organizacyjnymi Grupy ING w zakresie zarządzania trudnymi ekspozycjami,
- tworzenia rezerw na należności.

12. Identyfikacja ryzyka kredytowego związanego z zawieraniem transakcji pochodnych

Każdy klient zawierający z jednostką dominującą Grupy (Bankiem) transakcje pochodne musi posiadać przyznany przez Bank odpowiedni limit transakcyjny. Limity transakcyjne przyznawane są zgodnie z procedurami i kompetencjami kredytowymi obowiązującymi w Banku, tak jak dla wszystkich innych zaangażowań kredytowych.

Do monitorowania ryzyka związanego z zawieraniem przez kontrahentów Banku transakcjami, służy system ACR (Adaptiv Credit Risk). ACR jest globalnym systemem Ryzyka, używanym przez Grupę ING, w którym rejestrowane są wszystkie limity FM (Financial Markets) oraz transakcje zawarte przez dealerów.

Transakcje rodzące po stronie kontrahenta ryzyko (rozliczeniowe, przed-rozliczeniowe), wprowadzane do systemów bankowych, wymagają rejestracji w ACR.

Z perspektywy pomiaru ryzyka można podzielić je na:

- ryzyko przed-rozliczeniowe (pre-settlement) – występujące przy transakcjach walutowych, derywatach i transakcjach na papierach wartościowych jako rezultat zamiany transakcji na rynku przy potencjalnie niekorzystnej cenie,
- ryzyko kredytowe – powstające przy plasowaniu pieniędzy na rynku (depozyty).

12.1. Ryzyko przed-rozliczeniowe

Ryzyko przed-rozliczeniowe jest ryzykiem wynikającym z naruszenia warunków transakcji przez Kontrahenta przed jej rozliczeniem, co powoduje konieczność jej zamiany poprzez transakcję z innym kontrahentem po cenie obowiązującej na rynku (ewentualnie niekorzystnej).

W celu kontrolowania ryzyka kontrahenta określa się nie tylko koszt zastąpienia, w razie naruszenia warunków w chwili bieżącej (bieżąca wartość rynkowa MtM), lecz także jak bardzo wzrośnie MtM w ciągu trwania transakcji.

Ponieważ jednak rynki finansowe nie do końca są przewidywalne i nie można do końca być pewnym wyznaczonego, maksymalnego MtM, używa się modeli statystycznych, które określają poziom zaufania. Według polityki Grupy ING ten poziom zaufania wynosi 97,5%.

12.2. Ryzyko kredytowe związane z plasowaniem środków (Money Market Risk)

Ryzyko kredytowe związane z plasowaniem środków (Money Market Risk) powstaje, gdy Bank plasuje depozyty u innego kontrahenta (banku). W razie naruszenia warunków przez kontrahenta, Bank traci pieniądze. W związku z tym ryzyko to jest mierzone po prostu jako wartość nominalna depozytu.

12.3. Ryzyko rozliczeniowe

Ryzyko rozliczeniowe jest ryzykiem, przy którym kontrahent nie dostarczy aktywów, które ma obowiązek dostarczyć w związku z rozliczeniem transakcji i Bank może stracić do 100% spodziewanych wartości. Ryzyko to powstaje wtedy, kiedy ma nastąpić wymiana wartości (środki lub inne instrumenty) w tej samej dacie dostawy bądź różnej i dostawa ta jest niesprawdzona lub spodziewana aż do momentu, kiedy Bank dostarczył nieodwołalną instrukcję płatności lub sam zapłacił lub dostarczył swoją część zobowiązania wynikającego z transakcji.

Niektóre produkty zawsze rodzą ryzyko rozliczeniowe, niektóre nigdy, a są takie, przy których wystąpienie tego ryzyka związane jest z mechanizmem rozliczeń. Ryzyko rozliczeniowe powstaje zawsze, gdy transakcja angażuje dwustronną wymianę środków pieniężnych/papierów wartościowych, ale ta wymiana nie odbywa się na bazie DVP (Dostawa za Zapłatę - Delivery Versus Payment).

12.4. Ryzyko związane z kupnem/sprzedżą papierów wartościowych

Ryzyko związane z kupnem/sprzedżą papierów wartościowych występuje wtedy, gdy wymiana środków pieniężnych na papiery wartościowe nie odbywa się na bazie DVP. Występuje wtedy ryzyko rozliczeniowe w dniu rozliczenia transakcji, chyba że rozliczenie odbywa się w ten sposób, iż Bank może kontrolować transakcję tak, aby nie dopuścić do przepływu środków/papierów przed potwierdzeniem wykonania zobowiązania przez Kontrahenta.

12.5. Mark to Market oraz wartość dodatkowa „Add –on” („Add –on” oparty na modelu)

Podczas badania ekspozycji kredytowej na poziomie transakcji stosowane jest podejście oparte o bieżącą wycenę transakcji MtM oraz wartość dodatkową „Add-on”, kalkulowaną z modelu statystycznego.

Do określenia wartości transakcji przed jej zawarciem, Bank stosuje podejście oparte na wycenie MtM powiększonej o wartość dodatkową „Add-on”. To podejście jest również stosowane do późniejszej kalkulacji ekspozycji na konrahencie, dla tych produktów, które nie są objęte scenariuszem symulacyjnym modelu Monte Carlo.

Do określenia wartości „Add-on” wykorzystywane są Wagi Ryzyka kalkulowane z wykorzystaniem modeli statystycznych opartych na metodzie Monte Carlo. Model kalkuluje Wagi Ryzyka określające profil ryzyka hipotetycznych transakcji, jako procent z nominału tych transakcji.

Wagi Ryzyka „używane” przez system ACR są okresowo aktualizowane.

W ramach stosowanego podejścia MtM oraz wartości dodatkowej „Add-on”, ekspozycja jest wyliczana oddzielnie na poziomie poszczególnych transakcji (z włączeniem korzyści wynikających z zabezpieczenia), następnie jest agregowana na poziomie portfela transakcji (z włączeniem zasady nettingu).

Portfel transakcji pochodnych zawartych z kontrahentami Banku, znajdujący się w ACR (transakcje nie rozliczone), przedstawiał się następująco (wszystkie dane w mln EUR):

	2016	2015
Depozyty oddane (Money Market)	17,5	13,8
Bieżąca wartość rynkowa transakcji (MtM) netto nierozliczanych w CCP	-6,8	119,1
Bieżąca wartość rynkowa transakcji (MtM) netto rozliczanych w CCP	27,2	20,0
Wykorzystanie limitów Przed-rozliczeniowych	300,9	618,3

12.6. Ryzyko kredytowe związane z instrumentami pochodnymi

W związku z występującym ryzykiem kredytowym związanym z zawartymi przez Grupę transakcjami na instrumentach pochodnych z klientami (głównie opcje walutowe), Grupa dokonuje systematycznych przeglądów portfela tych instrumentów. Podejście zastosowane przez Grupę do szacowania ryzyka kredytowego związanego z instrumentami pochodnymi zostało opisane w rozdziale III. *Znaczące zasady rachunkowości* w punkcie 3.2. *Ryzyko kredytowe związane z instrumentami pochodnymi*.

W skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej, w pozycji *Kredyty i inne należności udzielone klientom* ujęte zostały należności kredytowe powstałe w wyniku restrukturyzacji transakcji na instrumentach pochodnych zawartych przez Grupę z jej klientami. Wartość tych należności według stanu na 31.12.2016 r. wynosiła 99,6 mln zł w porównaniu z 109,1 mln zł według stanu na 31.12.2015 r. Bilansowa wartość odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości należności kredytowych związanych z transakcjami na instrumentach pochodnych według stanu na 31.12.2016 r. wynosiła 99,6 mln zł w porównaniu do 103,9 mln zł według stanu na 31.12.2015 r.

II. Zarządzanie ryzykiem rynkowym

1. Informacje ogólne

Głównymi celami zarządzania ryzykiem rynkowym w ING Banku Śląskim są: zapewnienie, że istnieje świadomość i zrozumienie ekspozycji Banku na ryzyko rynkowe oraz że ta ekspozycja jest odpowiednio zarządzana i tam gdzie ma to zastosowanie mieści się w granicach przyjętych limitów.

Ryzyko rynkowe definiuje się jako potencjalną stratę, którą może ponieść Bank w związku z niekorzystnymi zmianami cen rynkowych (takich jak krzywe dochodowości, kursy walutowe, ceny na rynku kapitałowym), parametrów rynkowych (zmienności cen rynkowych, korelacji pomiędzy ruchami poszczególnych cen) oraz zachowań klientów (np. wcześniejsze spłaty kredytów).

Proces zarządzania ryzykiem rynkowym w Banku obejmuje identyfikację, pomiar, monitorowanie oraz raportowanie ryzyka. Departament Zarządzania Ryzykiem Rynkowym (DZRR) dostarcza menedżerom Pionu Rynków Finansowych oraz Departamentu Skarbu, wybranym członkom Zarządu oraz Komitetowi ALCO regularne raporty ryzyka. Ponadto, ALCO, Zarząd Banku oraz Rada Nadzorcza otrzymują okresowe raporty zawierające najważniejsze miary ryzyka rynkowego. Pracownicy Departamentu Zarządzania Ryzykiem Rynkowym są wykwalifikowanymi specjalistami a niezależność departamentu jest zapewniona poprzez jego oddzielenie od jednostek generujących ryzyko. Ważną rolę konsultanta w procesie zarządzania ryzykiem rynkowym pełni większościowy akcjonariusz Banku - ING Bank NV.

Zarządzanie ryzykiem rynkowym w Banku obejmuje również funkcję Kontroli Produktów („Product Control”), która zapewnia poprawność wyceny produktów Rynków Finansowych i Departamentu Skarbu poprzez monitoring poprawności modeli wyceny oraz kontrolę jakości danych rynkowych stosowanych do wyceny i kalkulacji wyniku finansowego. Decyzje związane z kwestiami dotyczącymi procesu wyceny takie jak: źródła danych rynkowych używanych do wyceny, kalkulacja rezerw dotyczących modeli wycen rynkowych są podejmowane przez Komitet Parametryzacji, w którego skład wchodzi przedstawiciele DZRR, Pionu Rynków Finansowych, Departamentu Skarbu oraz Pionu Finansów.

2. Struktura ksiąg Banku w kontekście zarządzania ryzykiem rynkowym

Bank utrzymuje strukturę ksiąg bazującą na intencji, co przekłada się na wiele procesów, w tym zarządzanie ryzykiem rynkowym. Struktura ksiąg jest odzwierciedleniem typów ryzyka rynkowego, które są oczekiwane oraz akceptowane w poszczególnych obszarach Banku oraz tego, gdzie ryzyko rynkowe powinno być wewnętrznie transferowane/zabezpieczone. Księgi są pogrupowane według intencji utrzymania pozycji na „handlowe” (pozycje zajmowane w celu uzyskania korzyści w krótkim okresie wynikających z ruchów cen rynkowych) oraz „bankowe” (wszystkie pozostałe pozycje). Ogólna struktura ksiąg Banku wygląda następująco:

- Bank
 - Księgi Handlowe
 - Księgi Bankowe
 - Komercyjne Księgi Bankowe
 - Księgi Bankowe Departamentu Skarbu

Księgi Handlowe

Są to księgi obszaru Rynków Finansowych: walutowe oraz stopy procentowej. Księgi te zawierają pozycje utrzymywane w krótkim okresie w celu odsprzedaży bądź uzyskania korzyści finansowych na aktualnych lub oczekiwanych w krótkim okresie zmianach cen bądź pozycje zawarte w celach arbitrażowych. Przykłady to własne pozycje handlowe, pozycje wynikające z obsługi klienta i/lub

animowania rynku. Otwarte pozycje w księgach handlowych są limitowane poprzez limity VaR oraz limity pozycyjne/wrażliwości.

Komercyjne Księgi Bankowe

Są to księgi bankowe pionów działalności detalicznej oraz korporacyjnej, zawierające depozyty oraz kredyty komercyjne. Ryzyko wynikające z tych pozycji jest transferowane do ksiąg bankowych Departamentu Skarbu (dla ryzyka stopy procentowej, ryzyka bazowego i płynności) oraz do ksiąg handlowych Pionu Rynków Finansowych (dla ryzyka walutowego) poprzez transakcje wewnętrzne, co zapewnia, iż w księgach tych nie pozostaje istotne ekonomiczne ryzyko rynkowe. Jednakże, jak zostanie to opisane bardziej szczegółowo w dalszej części dokumentu, krótkoterminowy wynik finansowy w tych księgach jest wrażliwy na zmiany stawek rynkowych. Działalność komercyjna spółek zależnych należy do komercyjnych ksiąg Banku.

Księgi Bankowe Departamentu Skarbu

Są to księgi służące do zarządzania ryzykiem płynności Banku jako całości oraz ryzykiem stopy procentowej w szczególności ksiąg bankowych komercyjnych. Utrzymywanie otwartych pozycji jest tu dopuszczalne w granicach przyjętych limitów ryzyka rynkowego, tj. limitów VaR, EaR, NPVaR czy limitów pozycyjnych/wrażliwości. Podobnie jak w przypadku ksiąg komercyjnych istnieje różnica pomiędzy wrażliwością wyniku ekonomicznego i finansowego na zmiany stawek rynkowych.

3. Podejście do zarządzania ryzykiem rynkowym w spółkach zależnych

Polityka ING Banku Śląskiego S.A. w zakresie zarządzania ryzykiem rynkowym w spółkach zależnych, zakłada utrzymywanie ryzyka rynkowego na niskim poziomie. Główne kategorie ryzyka rynkowego, jakie mogą wystąpić w związku z działalnością spółek zależnych to ryzyko kursowe i ryzyko stopy procentowej. Bieżąca kontrola i monitorowanie poziomu ryzyka rynkowego odbywa się poprzez okresowe pomiary kategorii ryzyka rynkowego związanego z działalnością spółek zależnych. W procesie zarządzania ryzykiem rynkowym biorą udział Zarząd Banku, Komitet ALCO, Departament Zarządzania Ryzykiem Rynkowym, Departament Rachunkowości oraz inne zainteresowane jednostki Banku. Jednym z bardzo istotnych elementów procesu zarządzania ryzykiem rynkowym na poziomie Grupy ING Banku Śląskiego jest zdefiniowanie limitów ograniczających ryzyko rynkowe dla każdej ze spółek zależnych na skonsolidowanym poziomie. Stosowane techniki pomiaru ryzyka rynkowego na poziomie Grupy są takie same jak na poziomie Banku solo. Zgodnie z polityką Banku monitorowanie wielkości ryzyka oraz przestrzeganie zdefiniowanych limitów ryzyka jest dokonywane miesięcznie.

4. Koncepcja wartości narażonej na ryzyko ("VaR")

VaR jest główną metodą stosowaną do pomiaru ryzyka rynkowego zarówno dla ksiąg „handlowych”, jak i „bankowych”. VaR pokazuje potencjalny poziom straty, który nie powinien zostać przekroczony przy pewnym założonym poziomie ufności (prawdopodobieństwa). Bank wyznacza miary VaR dla portfeli stopy procentowej, walutowego oraz opcji walutowych stosując następujące założenia: jednodniowy okres utrzymywania pozycji, 99% poziom ufności, 260- dniowy okres obserwacji. Dla portfeli księgi handlowej oraz bankowej Bank stosuje metodę symulacji historycznej. W celu wzmocnienia kontroli ryzyka Bank dodatkowo wprowadził w obszarze księgi ryzyka walutowego jego pomiar i monitoring w kontekście przyznaných limitów, w ciągu dnia (intra-day).

Ryzyko rynkowe komercyjnych ksiąg bankowych kalkulowane jest w ramach portfela bankowego przy wykorzystaniu metodologii EaR i NPV at Risk opisanych w dalszej części dokumentu.

Pomiar VaR stosowany przez Bank jest zgodny z najlepszymi praktykami rynkowymi. Adekwatność modelu VaR dla ksiąg handlowych jest sprawdzana podczas dziennego testowania wstecznego (tzw. „VaR backtesting”). Wynik finansowy, „dzienny” oraz „hipotetyczny” (wyznaczany jako dzienna zmiana wartości pozycji utrzymywanej na koniec dnia a więc wykluczający wszystkie transakcje

intra-day) jest porównywany z miarą VaR. Przypadki przekroczeń są szczegółowo badane i wyjaśniane.

Stress-testy

Bank jest świadomy faktu, iż miara VaR nie daje pełnego obrazu ryzyka rynkowego poszczególnych portfeli, ponieważ nie uwzględnia potencjalnych strat w ekstremalnych przypadkach zmian warunków rynkowych. W związku z powyższym Bank kalkuluje tzw. "Stressed VaR". Stressed VaR jest miarą replikującą kalkulację symulacji historycznej przy założeniu, że do pomiaru wykorzystujemy bieżący portfel oraz historyczne dane rynkowe pochodzące z ciągłego dwunastomiesięcznego okresu charakteryzującego się znacznymi wahaniami parametrów rynkowych istotnymi z punktu widzenia danego portfela.

W cyklu półrocznym jest przeprowadzany ogólnobankowy stress-test obejmujący m.in. ryzyko rynkowe, ryzyko płynności i ryzyko kredytowe wykorzystujący scenariusz regulacyjny oraz scenariusze przygotowywane przez ekonomistów Banku i zaakceptowane przez ALCO. Dodatkowo, w cyklu półrocznym przeprowadzany jest test warunków skrajnych instrumentów pochodnych pokazujący wpływ szokowych zmian rynkowych na wycenę tych instrumentów.

Ryzyko rynkowe ksiąg handlowych (statystyki VaR)*

Miara VaR w 2016 roku (w tys. PLN)

Obszar	Limit	Stan na 31.12.2016	Średnia	Min	Max
Stopa procentowa	4 424,0	1 216,4	1 948,9	492,9	4 544,6
FX**	3 760,4	190,2	273,6	21,8	742,7
FX Opcje	0	0	712,4	0	1 201,0

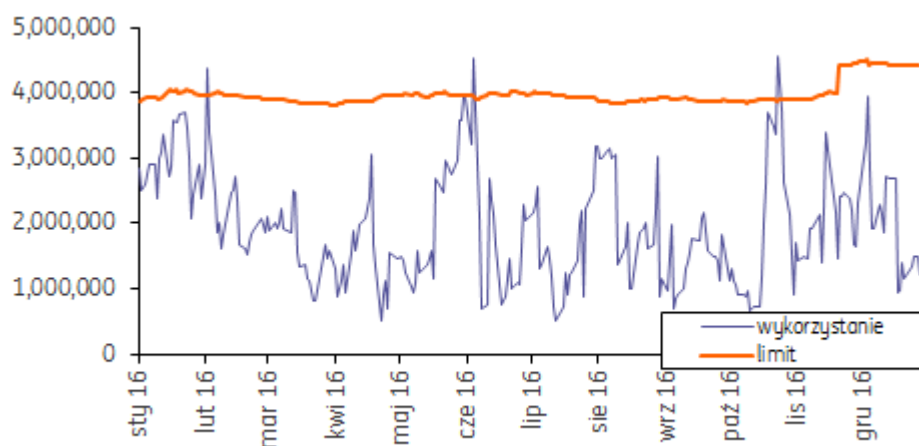
Miara VaR w 2015 roku (w tys. PLN)

Obszar	Limit	Stan na 31.12.2015	Średnia	Min	Max
Stopa procentowa	3 835,4	2 835,5	1 986,6	345,2	3 736,5
FX**	3 622,3	6,4	240,5	6,4	857,1
FX Opcje	1 704,6	557,3	357,8	192,2	1 160,1

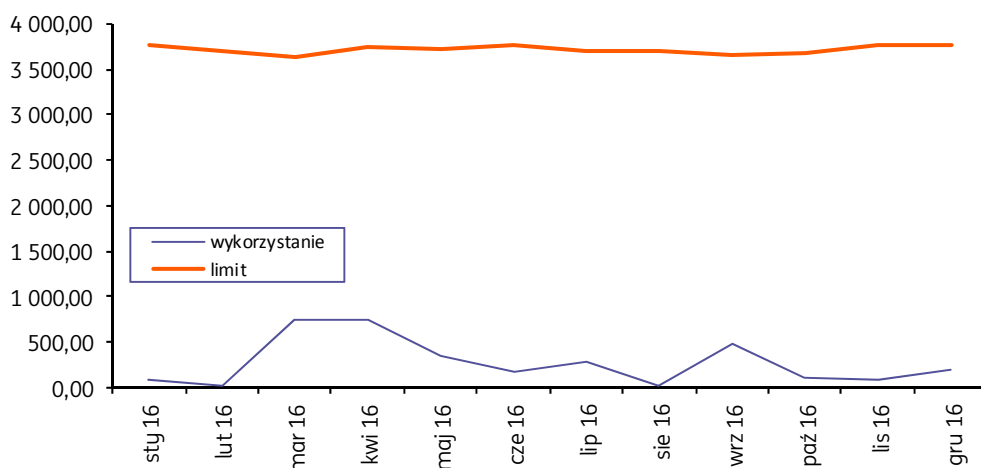
*) Wszystkie limity VaR i ich wykorzystanie w ING Banku Śląskim są wyrażone w EUR. Poziomy limitów oraz ich wykorzystanie w tabelach i na wykresach specjalnie dla celów tego dokumentu zostały przeliczone na PLN z wykorzystaniem dziennych kursów fixingowych NBP, w kolumnie „Limit” kwoty wyznaczone z wykorzystaniem kursu fixingowego z ostatniego dnia w roku.

**) Dane uwzględniają pozycję walutową spółek zależnych, pomiar miesięczny.

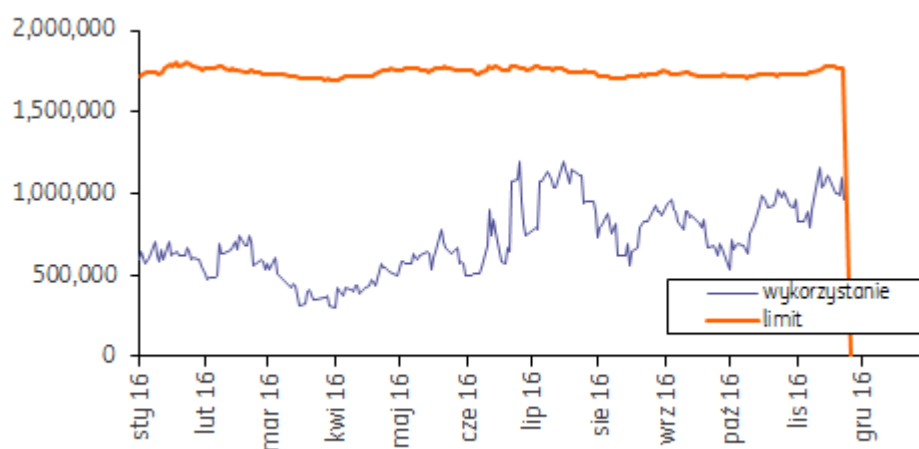
Ryzyko stopy procentowej VaR (PLN)

Ryzyko walutowe VaR (PLN)

Ryzyko opcji walutowych VaR (PLN)

Obszar Rynków Finansowych aktywnie zajmował pozycje handlowe na stopie procentowej minimalizując jednocześnie handlowe ryzyko walutowe. Średnie wykorzystanie limitów VaR wyniosło w 2016 roku odpowiednio: 49% dla stopy procentowej, 6% dla pozycji walutowej oraz 41% dla opcji walutowych. W listopadzie 2017 zamknięta zastała działalność handlowa dla opcji walutowych poprzez zawarcie transakcji przeciwstawnych do transakcji żyjących. Od tego momentu transakcje opcyjne są zawierane na zasadach back-to-back (brak ryzyka rynkowego). Jedynym odstępstwem jest zakup opcji call w CHF/PLN o nominale 30 mln CHF celem zabezpieczenia potencjalnego negatywnego wpływu wynikowego z portfela kredytów hipotecznych w CHF w przypadku osłabienia PLN względem CHF. Pozycja ta nie ma charakteru spekulacyjnego a Bank poniósł koszt zabezpieczenia w postaci zapłaconej premii. Pozycja ta nie podlega pomiarowi i limitowaniu VaR.

Odnotowano trzy przekroczenia limitu VaR dla działalności handlowej na stopie procentowej. Dwukrotnie przekroczenia te były autoryzowane przed ich wystąpieniem przez Wiceprezesa Zarządu nadzorującego Pion Ryzyka. W związku z aktywną działalnością handlową na stopie procentowej oraz dobrymi wynikami handlowymi limit VaR został podniesiony podczas rocznego przeglądu z 900 tys. EUR do 1 mln EUR.

Ryzyko rynkowe ksiąg bankowych Departamentu Skarbu (statystyki VaR)*

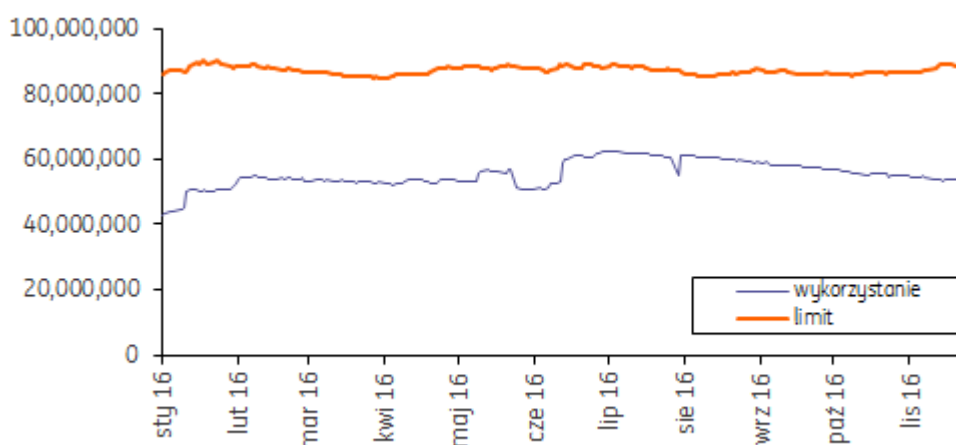
Miara VaR w 2016 roku (w tys. PLN)

Obszar	Limit	Stan na 31.12.2016	Średnia	Min	Max
Dep. Skarbu	88 480,0	52 712,9	55 158,5	42 910,6	62 321,8

Miara VaR w 2015 roku (w tys. PLN)

Obszar	Limit	Stan na 31.12.2015	Średnia	Min	Max
Dep. Skarbu	85 230,0	42 471,5	43 866,2	39 413,4	51 439,1

Departament Skarbu VaR (PLN)

Departament Skarbu utrzymywał pozycje w portfelu bankowym na umiarkowanie wysokich poziomach w odniesieniu do zaaprobowanych limitów. Średnie wykorzystanie limitów łącznie dla portfela bankowego wyniosło 63 %. Miara VaR w 2016 zachowywała się stabilnie. Poziom VaR w głównej mierze wynikał ze znacznej pozycji w papierach skarbowych i spreadem pomiędzy krzywymi: rządową oraz krzywą swap, do której wyceniane są instrumenty zabezpieczające pozycje w papierach. W 2016 r. nie odnotowano przekroczeń limitu VaR.

Ryzyko rynkowe bankowych ksiąg komercyjnych

Ponieważ księgi te są zabezpieczane na wypadek zmian wyników ekonomicznych, głównymi miarami służącymi do pomiaru ekspozycji na ryzyko stóp procentowych są pomiary dochodu narażonego na ryzyko („Earnings at Risk – EaR”), oraz pomiary wartości bieżącej netto zdyskontowanych przyszłych przepływów narażonych na ryzyko (NPV-at-Risk). W tych obszarach bank wdrożył w roku 2016 nowy model, którego metodologia - zwłaszcza dotycząca NPV-at-Risk (największe znaczenie dla tej miary miało uwzględnienie w przepływach odsetek klientowskich) - różni się znacząco od tej, która używana była w ubiegłych latach. Zmiany wynikają głównie z implementacji wymagań nowych regulacji Europejskiego Nadzoru Bankowego (EBA/GL/2015/08). Proces dostosowywania do nowych wymagań będzie kontynuowany w roku 2017. Zmiany te istotnie wpłynęły na wielkość miar. Wyniki pomiarów prezentowane są w tabelach wrażliwości na ryzyko stopy procentowej w dalszej części dokumentu. W szczególności: Bank zabezpiecza ryzyko opcyjności (potencjalne straty na tych pozycjach wynikające z wcześniejszego wycofywania depozytów i/lub wcześniejszej spłaty kredytów). Dodatkowo Bank mierzy ryzyko rezydualne (potencjalna strata na tych pozycjach wynikająca ze stosowania niestandardowych mechanizmów cenowych, które nie są transferowane do Departamentu Skarbu zarządzającego ryzykiem stopy procentowej). Nie jest to istotne ryzyko (potencjalne straty mają bardzo nieznaczny udział w historycznych i prognozowanych wynikach).

Pozycja walutowa generowana w księgach bankowych jest w całości przekazywana do księgi handlowej i tam zarządzana.

5. Koncepcja dochodu narażonego na ryzyko (EAR)

Pomiar dochodu narażonego na ryzyko jest stosowany dla wszystkich pozycji w księgach bankowych. Stosowane są dwa podejścia do pomiarów. Obydwa podejścia obejmują roczny horyzont czasowy i pokazują możliwe zmiany wyniku w przypadku szokowych zmian rynkowych dla zmiany +/-1% oraz stopniowej zmiany krzywej rentowności dla zmiany +/- 2%):

- Podejście „bazowe” jest wykorzystywane dla pozycji złożonych z transakcji terminowych oraz niewielkich wolumenów pozycji na żądanie. Podejście to zakłada, iż:
 - Ceny dla pozycji o zmiennej stopie procentowej podlegają aktualizacji w dacie ich przeszacowania zgodnie z przypisanym indeksem stopy procentowej
 - Pozycje o stałej stopie procentowej są odnawiane zgodnie ze strukturą wyznaczoną na dzień analizy
 - Wynik na pozycjach Departamentu Skarbu jest wyliczany przy założeniu, że struktura pozycji nie ulegnie zmianie w czasie analizy.
- Podejście „zaawansowane” jest stosowane do znaczących wolumenów pozycji na żądanie. Obecnie jest to baza depozytów na żądanie w PLN i EUR oraz ich wewnętrzne inwestycje w księgach bankowych Departamentu Skarbu. Pomiar wyznacza zmiany w wynikach Banku wynikające z:
 - obecnych (wewnętrznych) inwestycji tych funduszy oraz inwestycji odnawialnych, ponieważ dokonane inwestycje wygasają i/lub pojawiają się nowe wolumeny; przyszłe inwestycje (re-inwestycje) są prognozowane przy założeniu kontynuacji obecnie obowiązujących reguł inwestycyjnych,
 - oceny relacji pomiędzy zmianami stawek rynkowych oraz stawek, które Bank musi płacić klientom celem utrzymania wolumenów.

6. Koncepcja wartości bieżącej netto zdyskontowanych przyszłych przepływów narażonych na ryzyko (NPV-at-Risk)

Pomiar wartości bieżącej netto zdyskontowanych przyszłych przepływów narażonych na ryzyko (NPV-at-Risk) jest pomiarem wrażliwości wartości ekonomicznej pozycji stopy procentowej na nagłe zmiany stóp procentowych. Pomiar jest dokonywany dla zmiany krzywej o +/-1% i +/-2%. Pomiar ten jest stosowany dla wszystkich pozycji w księgach bankowych oraz podlega limitom regulacyjnym wynoszącym 20% kapitałów własnych.

Wrażliwość na ryzyko stopy procentowej – ogółem

Poniższe tabele prezentują przegląd skonsolidowanej wrażliwości Banku na zmiany stopy procentowej. Pierwsza tabela pokazuje wrażliwość wyników Banku na zmiany stóp procentowych uwzględniając następujące elementy:

- Pozycje zostały podzielone na „bankowe” i „handlowe”. Pozycje zawierają wszystkie istotne waluty. Pozycje złotowe reprezentują zdecydowaną większość wrażliwości Banku na ryzyko stopy procentowej.
- Zmiany w wartości rynkowej są w pełni odzwierciedlane w raportowanych wynikach. Pozycje pokazują asymetrię pomiędzy efektem ekonomicznym i finansowym przy danym ruchu krzywej dochodowości. Jest to efekt regulacji księgowych, który jest nie do uniknięcia. Efekty finansowe przesunięcia krzywej dochodowości są kalkulowane zgodnie z definicją prezentowaną wcześniej. Zaawansowane podejście do kalkulacji dochodu narażonego na ryzyko jest wykorzystywane dla depozytów na żądanie. Podejście „bazowe” jest stosowane dla wszystkich pozostałych pozycji. Wynik ekonomiczny jest pokazany jako prognozowana zmiana wartości bieżącej netto zdyskontowanych przyszłych przepływów narażonych na ryzyko, która jest kalkulowana w długim horyzoncie czasowym.
- W przypadku ksiąg bankowych występuje rozbieżność pomiędzy wrażliwością ekonomiczną a finansową. Choć Bank jest świadomy wrażliwości krótkoterminowego wyniku finansowego na zmiany stóp procentowych, najważniejszą miarą jest wrażliwość wyniku ekonomicznego Banku w perspektywie długoterminowej.

Druga tabela pokazuje wrażliwość kapitału Banku na zmiany wartości rynkowej instrumentów dłużnych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży (AFS) w portfelu Departamentu Skarbu. Zmniejszenie zmian w bazie kapitałowej w 2016 w porównaniu do 2015 wynika ze stosowanej strategii ograniczania wrażliwości portfela AFS poprzez budowę portfela HTM oraz stosowanie rachunkowości zabezpieczeń portfela AFS

Wrażliwość wyników skonsolidowanych na zmiany stóp procentowych (w mln PLN)*

2016

Księga	Zmiana w wyniku ekonomicznym przy zmianie krzywej				Zmiana w raportowanym wyniku finansowym przy zmianie krzywej*			
	-2%	-1%	1%	2%	-2% stopniowy	-1% szokowy	1% szokowy	2% stopniowy
	BANKOWA	245,32	440,48	-523,59	-1 088,73	42,94	31,89	25,49
HANDLOWA	27,96	13,98	-13,98	-27,96	27,96	13,98	-13,98	-27,96
BANK RAZEM	273,28	454,46	-537,57	-1 116,69	70,9	45,87	11,51	-9,76

2015

Księga	Zmiana w wyniku ekonomicznym przy zmianie krzywej				Zmiana w raportowanym wyniku finansowym przy zmianie krzywej**			
	-2%	-1%	1%	2%	-2% stopniowy	-1% szokowy	1% szokowy	2% stopniowy
	Bankowa	-83,88	-39,57	39,57	83,88	54,18	-42,87	64,46
HANDLOWA	13,50	6,75	-6,75	-13,50	13,50	6,75	-6,75	-13,50
BANK RAZEM	-70,38	-32,82	32,82	70,38	67,68	-36,12	57,71	-24,99

*) łącznie ze spółkami zależnymi

**) przyjęte scenariusze w przypadku zmiany w wyniku finansowym zakładają roczny horyzont analizy dla stopniowych (równomiernych w tym czasie) zmian o 200 punktów i szokowych (jednorazowych) zmian o 100 punktów bazowych.

Wrażliwość kapitału na zmiany stóp procentowych (w mln PLN)

2016

Pozycja	Przybliżona zmiana w bazie kapitału regulacyjnego przy ruchu krzywej			
	-2%	-1%	+1%	+2%
Dostępne do sprzedaży papiery dłużne	140,95	71,99	-77,4	-160,17

2015

Pozycja	Przybliżona zmiana w bazie kapitału regulacyjnego przy ruchu krzywej			
	-2%	-1%	+1%	+2%
Dostępne do sprzedaży papiery dłużne	197,60	99,04	-101,06	-215,29

III. Zarządzanie ryzykiem płynności**1. Informacje ogólne**

ING Bank Śląski uznaje proces stabilnego zarządzania ryzykiem płynności za jeden z najważniejszych procesów w Banku.

Ryzyko Płynności i Finansowania jest rozumiane przez Bank jako ryzyko polegające na niemożności spełnienia, przy racjonalnej cenie, zobowiązań pieniężnych wynikających z pozycji bilansowych i pozabilansowych. Bank utrzymuje płynność w taki sposób, aby zobowiązania pieniężne Banku mogły być zawsze realizowane przy pomocy dostępnych środków, wpływów z zapadających transakcji, dostępnych źródeł finansowania po cenach rynkowych i/lub z likwidacji zbywalnych aktywów.

W celu optymalizacji procesu zarządzania ryzykiem płynności, Bank stworzył *Politykę zarządzania ryzykiem płynności i finansowania w ING Banku Śląskim*, której celem jest opisanie zasad zapewniających odpowiednie źródła finansowania oraz zminimalizowanie ryzyka i kosztów związanych z finansowaniem. Polityka opisuje ogólne podejście do procesu zarządzania ryzykiem płynności w Banku. Głównym celem procesu zarządzania ryzykiem płynności i finansowania jest utrzymanie odpowiedniego poziomu płynności w celu zapewnienia bezpiecznego i stabilnego działania Banku w normalnych warunkach rynkowych oraz w trakcie kryzysu.

Ryzyko płynności Bank dzieli na dwie grupy: ryzyko płynności wynikające z czynników zewnętrznych, i ryzyko czynników wewnętrznych związanych z danym bankiem. Celem Banku jest konserwatywne podejście do zarządzania ryzykiem płynności, które pozwoli w sposób bezpieczny przetrwać zdarzenia specyficzne dla ING Banku Śląskiego oraz dla całego sektora bankowego.

Zarządzanie ryzykiem płynności w zależności od horyzontu czasowego Bank dzieli na: operacyjne, skupione na bieżącym finansowaniu pozycji Banku oraz zarządzaniu płynnością śróddzienną i strategiczne zarządzanie ryzykiem płynności, skupione na zapewnieniu aby strukturalne pozycje płynnościowe Banku były na akceptowalnym poziomie.

Biorąc pod uwagę dwa aspekty wpływu na płynność banku: termin oraz sposób zachowania się klientów, Bank rozróżnia trzy typy ryzyka płynności: strukturalne ryzyko płynności i finansowania, rozumiane jako potencjalnie negatywny wpływ na dochody Banku ze względu na niedopasowania pomiędzy oczekiwanymi terminami płatności aktywów i pasywów Banku, jak również ryzyko braku możliwości refinansowania w przyszłości; ryzyko płynności i finansowania związane z zachowaniem klientów, rozumiane jest jako potencjalnie negatywny wpływ na dochody Banku ze względu na wbudowane opcje płynnościowe w produktach oferowanych przez Bank; i ryzyko płynności i finansowania związane z warunkami skrajnymi, rozumiane jest jako ryzyko braku możliwości spełnienia przez Bank własnych zobowiązań finansowych, gdy są one wymagane, z powodu braku odpowiedniego poziomu dostępnych środków pieniężnych, lub ich wygenerowanie nie jest możliwe za żadną cenę, co skutkuje natychmiastową niewypłacalnością Banku.

Ogólne podejście do zarządzania ryzykiem płynności i finansowania składa się z cyklu pięciu powtarzających się działań: identyfikacji ryzyka, oceny ryzyka, kontroli ryzyka, monitorowania i raportowania. Identyfikacja i ocena ryzyka jest wykonywana corocznie poprzez organizację warsztatów identyfikacji ryzyka. Każde zidentyfikowane ryzyko jest oceniane w celu określenia znaczenia takiego ryzyka dla Banku. Ryzyka są kontrolowane poprzez działania, które obniżają prawdopodobieństwo zajścia ryzyka, lub działania, które zmniejszają skutki w przypadku materializacji ryzyka. Jednym z elementów kontroli ryzyka jest zdefiniowanie dopuszczalnego poziomu ryzyka.

W ramach procesu monitorowania ważnym elementem zarządzania ryzykiem jest ciągłe sprawdzanie, czy wdrożona kontrola ryzyka jest wykonywana. Regularna kontrola pozwala wykazywać, czy działania w zakresie kontroli ryzyka są efektywne. Istotnym elementem procesu zarządzania ryzykiem płynności jest odpowiednie raportowanie, które dostarcza zarządzającym informacji potrzebnych do zarządzania ryzykiem.

Zgodnie z wymogami *uchwały KNF 386/2008* i *Rekomendacji S* Bank przygotowuje pogłębioną analizę płynności długoterminowej, ze szczególnym uwzględnieniem kredytów hipotecznych. Powyższa analiza płynności pokazuje poziom ryzyka związany z finansowaniem długoterminowych kredytów hipotecznych.

Bank prowadzi aktywną politykę zarządzania płynnością w odniesieniu do walut głównych. Dla tych walut, pomiar i limitowanie ryzyka płynności odbywa się per waluta a zarządzanie płynnością operacyjną przeprowadzane jest osobno dla każdej z walut oraz uwzględnia się je w systemie transferu ryzyka.

Płynność śróddzienna jest aktywnie zarządzana przez Departament Skarbu. W procesie tym zarządza się pozycją i ryzykiem płynności krótkoterminowej (jednodniowej i w ciągu dnia) w celu spełnienia obowiązków płatniczych i rozliczeniowych w sposób terminowy w warunkach regularnej działalności oraz w sytuacjach nadzwyczajnych/stresowych. W Banku funkcjonuje system transferu ryzyka, w ramach którego ryzyka rynkowe w tym ryzyko płynności są przekazywane do Departamentu Skarbu, który z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi zarządza ryzykami w sposób zcentralizowany w ramach przyjętego w Banku systemu limitów.

2. Podział ról i odpowiedzialności w procesie zarządzania ryzykiem płynności

Struktura ryzyka i kontroli w Banku opiera się na modelu trzech linii obrony. Model ten ma na celu zapewnienie stabilnych i efektywnych ram dla zarządzania ryzykiem poprzez zdefiniowanie i wdrożenie trzech „poziomów” zarządzania ryzykiem, z odmiennymi rolami, zakresem obowiązków i obowiązkami związanymi z nadzorem.

Pierwsza linia obrony: Zarządzający biznesem w Banku. Zarządzający daną jednostką biznesową ponoszą główną odpowiedzialność za działanie, operacje, przestrzeganie norm, oraz skuteczną kontrolę ryzyka mającego wpływ na daną jednostkę biznesową.

Druga linia obrony: Funkcje Zarządzającego ryzykiem i finansami. Funkcje zarządzania ryzykiem, oraz w stosownych przypadkach, zarządzania finansami realizowane są poprzez:

- stworzenie polityki, standardów oraz wytycznych dla poszczególnych obszarów ryzyka;
- koordynację, nadzór oraz kontrolę działań podejmowanych przez pierwszą linię obrony w zakresie zrealizowanych zadań, zarządzanie, kontrolę oraz raportowanie ryzyka generowanego przez pierwszą linię obrony;
- eskalowanie/wetowanie działań jednostki, które mogłyby tworzyć niemożliwe do zaakceptowania ryzyka dla Banku.

Trzecia linia obrony: Departament Audytu Wewnętrznego. Departament Audytu Wewnętrznego odpowiedzialny jest za zapewnienie niezależnej oceny i wydanie opinii o:

- zaprojektowaniu i skuteczności kontroli wewnętrznych nad ryzykami wynikającymi z działalności Banku;
- zaprojektowaniu i skuteczności zarządzania ryzykiem zrealizowanym przez pierwszą i drugą linię obrony.

Szczególną rolę w procesie zarządzania ryzykiem płynności i finansowania pełni Komitet zarządzania aktywami i pasywami (ALCO):

- ALCO realizuje strategię Banku w zakresie ryzyka płynności i finansowania, wdraża limity w ramach przyjętego apetytu na ryzyko (zatwierdzonego przez Zarząd Banku) oraz nadzoruje i monitoruje poziom ryzyka płynności jak również strukturę finansowania w ramach bilansu Banku.
- ALCO zarządza buforem płynności w ramach odpowiednich polityk i limitów zatwierdzonych przez Zarząd Banku, działania operacyjne w tym zakresie są delegowane na Departament Skarbu.

3. Centralizacja procesu zarządzania ryzykiem płynności i finansowania

Proces zarządzania ryzykiem płynności jest w pełni scentralizowany na poziomie funkcji skarbowych jak i zarządzania ryzykiem. Ryzyko płynności (wraz z generowaną pozycją płynnościową) poszczególnych linii biznesowych jest transferowane do Departamentu Skarbu w celu centralnego zarządzania.

Bank uwzględnia koszty i korzyści z różnych rodzajów ryzyka płynności w systemie wewnętrznych cen transferowych, w pomiarze rentowności i w procesie zatwierdzania nowych produktów we wszystkich znaczących obszarach działalności biznesowej (zarówno bilansowej, jak i pozabilansowej). Departament Skarbu zarządza pozycjami przeniesionymi do swoich ksiąg poprzez system transferu ryzyka, w tym zarządza ryzykiem płynności związanym z resetem premii za płynność.

W celu zapewnienia prawidłowego, niezależnego i scentralizowanego wykonywania zadań niezbędnych w procesie zarządzania ryzykiem płynności (w tym pomiar i raportowanie ryzyka oraz przygotowanie, przegląd i aktualizacja dokumentacji), w Banku funkcjonuje Departament Zarządzania Ryzykiem Rynkowym, który w strukturze Banku podlega Wiceprezesowi Zarządu.

4. Działalność w zakresie pozyskania finansowania

Bank ustala, przynajmniej raz w roku ogólną strategię, biznesową oraz wynikający z niej średnioterminowy (3-letni) plan finansowy wraz z ogólną strategią ryzyka wprowadzoną w Banku w 2016 roku. Nieodłącznym elementem strategii jest plan finansowania, który zapewnia skuteczną dywersyfikację źródeł i terminów finansowania. Komitet ALCO aktywnie zarządza bazą finansowania i szczegółowo monitoruje źródła finansowania w celu zweryfikowania zgodności ze strategią i planem finansowania i zidentyfikowania potencjalnych ryzyk związanych z finansowaniem.

Głównym źródłem finansowania w ING Banku Śląskim S.A. są depozyty klientowskie (korporacyjne i detaliczne). Bank monitoruje strukturę finansowania poprzez obserwowanie swojej bazy depozytowej według produktów, segmentu klienta, walut, rodzaju finansowania oraz koncentracji dużych depozytów. Obecna struktura finansowania Banku jest dobrze zdywersyfikowana. Poniżej przedstawiono strukturę finansowania na koniec roku 2016 i 2015, w podziale na finansowanie bezpośrednie i wzajemne.

Finansowanie bezpośrednie (w mln PLN)

Główne segmenty klienta	2016		2015	
	finansowanie bezpośrednie	udział %	finansowanie bezpośrednie	udział %
Banki	1 093	1%	397	0%
Klienci korporacyjni	30 813	29%	28 147	29%
Klienci detaliczni	63 487	59%	58 690	60%
Emisja własna	1 529	1%	865	1%
Kapitał	9 917	9%	9 181	9%

Finansowanie wzajemne (w mln PLN)

Główne segmenty klienta	2016		2015	
	finansowanie wzajemne	udział %	finansowanie wzajemne	udział %
Banki	19 536	98%	16 211	98%
Klienci korporacyjni	306	2%	346	2%
Klienci detaliczni	0	0%	0	0%

5. Testy warunków skrajnych i plany awaryjne

Zgodnie z wymogami stawianymi przez organy regulacyjne Bank wprowadził program testów warunków skrajnych, który gwarantuje, że są one planowane, konstruowane, przeprowadzane i analizowane w celu wskazania źródeł potencjalnie ograniczonej płynności i określenia, jak można takim sytuacjom zapobiec, aby obecne ekspozycje pozostały w obrębie ustalonych limitów. Bank zwraca szczególną uwagę na proces przeprowadzania testów, w ramach którego półrocznie przeprowadza pomiary i analizę wrażliwości ryzyka płynności w różnych scenariuszach.

Wyniki testów warunków skrajnych są uwzględniane w zakresie tworzenia strategii, podejmowania działań naprawczych bądź działań mających na celu ograniczenie ekspozycji banku na ryzyko, kształtowania awaryjnych planów działania na wypadek pojawienia się warunków skrajnych, codziennej praktyki zarządzania ryzykiem, określaniu apetytu na ryzyko i limitów wewnętrznych oraz dostosowania i ulepszania regulacji wewnętrznych w Banku.

Program testów składa się z analizy scenariuszowej, analizy wrażliwości i odwróconych testów. W trakcie analizy scenariuszowej łączone są elementy szokowe, dla których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia w tym samym czasie.

W ramach testów analizowane są trzy warianty:

- Idiosynkratyczny – specyficzny dla Banku, warunki rynkowe generalnie pozostają na dobrym poziomie, sektor bankowy jako całość nie jest objęty warunkami skrajnymi,
- Systemowy – zewnętrzny kryzys rynkowy, Bank jest dotknięty warunkami skrajnymi w wyniku pogorszenia się warunków rynkowych,
- Mieszany – kombinacja obu wariantów wymienionych powyżej.

W ramach każdego wariantu analizowanych jest szereg czynników ryzyka i budowany jest zestaw scenariuszy. Co do zasady scenariusze testowe są budowane przyjmując konserwatywne założenia.

Celem prowadzonych analiz wrażliwości jest zrozumienie wrażliwości Banku na poszczególne czynniki ryzyka. Dodatkowym elementem są testy odwrócone, których celem jest analiza potencjalnych zagrożeń dla Banku.

Testy są przeprowadzane w obrębie całego Banku i obejmują różne ryzyka w celu uzyskania kompletnego i kompleksowego obrazu ryzyk istniejących w Banku. W procesie testów płynnościowych ważny element stanowią specyficzne scenariusze dla zagrożeń płynności w ciągu dnia oraz wskaźniki i miary płynności w ciągu dnia.

Wyniki prowadzonych w roku 2016 testów potwierdzają stabilną i bezpieczną pozycję Banku. Bank posiada rezerwy płynności na adekwatnym poziomie.

Jednym z istotnych procesów zarządzania ryzykiem płynności jest opracowanie awaryjnego planu utrzymania płynności Banku, który jest wzajemnie powiązany z programem testów warunków skrajnych. Przygotowany przez Bank Awaryjny Plan Finansowania ma na celu zapewnienie wytycznych w zakresie identyfikowania kryzysu związanego z płynnością oraz w przypadku takiej identyfikacji, przedstawienia opisu działań, które należy podjąć w celu przezwyciężenia kryzysu. Zakres Awaryjnego Planu Finansowania obejmuje całą działalność Banku. W sytuacji konieczności realizacji (uruchomienia) Awaryjnego Planu Finansowania kluczową rolę odgrywa Zespół ds. Kryzysu Płynności.

6. Zarządzanie rezerwami płynności

Istotnym elementem zarządzania płynnością Banku jest utrzymywanie odpowiedniego bufora płynności. Bufor płynności prezentuje dostępną płynność, niezbędną do pokrycia luki pomiędzy skumulowanymi odpływami i wpływami w relatywnie krótkim czasie. Bufor płynności jest kluczowy w okresie kryzysu, gdy Bank musi w krótkim czasie pozyskać płynność podczas gdy standardowe źródła finansowania są niedostępne lub niewystarczające.

Bufor płynności jest utrzymywany, jako zabezpieczenie przed realizacją różnych scenariuszy sytuacji nadzwyczajnych, zapewniając zaspokojenie dodatkowej potrzeby płynności, która może pojawić się w określonym czasie w warunkach nadzwyczajnych, jak również w warunkach normalnych.

Tabela poniżej prezentuje strukturę bufora płynnych aktywów wg stanu na 31 grudnia 2016:

Struktura bufora płynności	udział %
obligacje emitowane przez rząd lub bank centralny (w PLN)	81%
obligacje emitowane przez rząd lub bank centralny (w EUR)	14%
obligacje BGK	5%

7. System limitów i pomiar ryzyka płynności

Formalne limity są określane przez regulatora sektora bankowego i/lub Bank w formie różnych miar ryzyka płynności. Dopuszczalny poziom ryzyka finansowania i płynności jest zdefiniowany poprzez dwuelementowy system: ogólny poziom akceptowalnego ryzyka Banku, który jest zatwierdzany

przez Radę Nadzorczą Banku, oraz system limitów, który jest zatwierdzany przez Zarząd Banku. Rada Nadzorcza otrzymuje informacje o zgodności z tymi miarami co najmniej kwartalnie.

Poziom limitów opiera się na strategicznych celach Banku, zidentyfikowanych ryzykach płynności, wynikach testów warunków skrajnych oraz zasadach określonych przez organy regulacyjne. Limity są brane pod uwagę w procesach planowania (tj. realizacja przyjętych planów nie może prowadzić do przekroczenia limitów). W większości przypadków limity mają zdefiniowany poziom ostrzegawczy ustalony powyżej (lub poniżej) limitów nadzorczych. Dopuszczalny poziom ryzyka płynności jest określany i aktualizowany, co najmniej raz w roku.

System limitów jest bardziej szczegółowy niż poziom ryzyka akceptowany przez Radę Nadzorczą.

Dopuszczalny poziom ryzyka jest zagwarantowany poprzez monitorowanie ryzyka w różnych raportach dotyczących ryzyka płynności i finansowania w zakresie normalnej/regularnej działalności Banku oraz w sytuacjach nadzwyczajnych/ekstremalnych. Bank monitoruje między innymi ryzyko koncentracji finansowania, wewnętrzny bufor bezpieczeństwa płynności oraz bada stabilność środków obcych.

Uchwała Komisji Nadzoru Finansowego 386/2008 zobowiązuje Bank do kalkulacji 4 miar ryzyka płynności: luki płynności krótkoterminowej (wartość minimalna: 0,00), współczynnika płynności krótkoterminowej (wartość minimalna: 1,00), współczynnika pokrycia aktywów niepłynnych funduszami własnymi (wartość minimalna: 1,00) i współczynnika pokrycia aktywów niepłynnych i aktywów o ograniczonej płynności funduszami własnymi i środkami obcymi stabilnymi (wartość minimalna: 1,00). Bank jest zobligowany do dziennego monitorowania tych miar i przestrzegania limitów określonych w uchwale KNF. W roku 2016 Bank utrzymywał wszystkie normy płynnościowe powyżej wartości minimalnych.

Na dzień 31 grudnia nadzorcze miary płynnościowe dla ING Banku Śląskiego wynosiły:

Miary płynności		Wartość minimalna	2016	2015
M1	Luka płynności krótkoterminowej (w mln PLN)	0	15 329,84	14 141,43
M2	Współczynnik płynności krótkoterminowej	1	1,56	1,57
M3	Współczynnik pokrycia aktywów niepłynnych funduszami własnymi	1	11,46	10,68
M4	Współczynnik pokrycia aktywów niepłynnych i aktywów o ograniczonej płynności funduszami własnymi i środkami obcymi stabilnymi	1	1,27	1,31

Jednym z istotniejszych elementów kalkulacji nadzorczych miar płynności jest badanie stabilności bazy depozytowej poprzez kalkulację części stabilnej środków obcych stabilnych. Analiza przeprowadzana jest w oparciu o wewnętrzny model. Model uwzględnia następujące aspekty: finansowanie otrzymane od znaczących depozytariuszy, uwzględnienie rozkładu zmian, szacowanie zmienności i skalowanie czasem, uwzględnianie trendów długo- i krótkoterminowych, wpływ zmienności kursów walut na stabilność bazy depozytowej. Model podlega rocznemu przeglądowi, który obejmuje szczegółową analizę funkcjonowania modelu, analizę przyjętych założeń i weryfikację historyczną (backtesting).

Zgodnie z obowiązkami i zasadami określonymi w *Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013*, Bank dokonuje obliczeń nadzorczych miar płynności: miary płynności krótkoterminowej (LCR - Liquidity Covered Ratio), wskaźnika pokrycia płynności mającego na celu zapewnienie, że bank posiada odpowiedni poziom płynnych aktywów o wysokiej jakości, które pokryją potrzeby płynnościowe w okresie 30 dni kalendarzowych w warunkach skrajnych i miary płynności długoterminowej (NSFR - Net Stable Funding Ratio), wskaźnika stabilnego finansowania mającego na celu zapewnienie minimalnego poziomu dostępnego finansowania w średnim i długim

okresie. Bank jest zobligowany do raportowania wielkości miar płynności do regulatora, odpowiednio: miesięczne i kwartalne. Zgodnie z zapisami Rozporządzenia wymóg dotyczący pokrycia płynności wprowadzany jest etapami – w roku 2016 limit wynosił 70%. Docelowy poziom 100% wprowadzony zostanie od 1 stycznia 2018.

Na dzień 31 grudnia nadzorcze miary płynnościowe dla ING Banku Śląskiego wynosiły:

Miary płynności		Wartość minimalna	2016	2015
LCR	Wskaźnik pokrycia płynności	70%	155%	178%
NSFR	Wskaźnik stabilnego finansowania	n/a*	124%	113%

*) Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013, docelowy poziom wskaźnika stabilnego finansowania nie został określony.

Kolejnym istotnym elementem procesu zarządzania ryzykiem płynności Banku są wewnętrznie zdefiniowane raporty, które prezentują szczegółowe i różnorodne podejście Banku do pomiaru i zarządzania ryzykiem. Bank modeluje charakterystyki płynnościowe zarówno aktywów jak i pasywów Banku w celu uwzględnienia oczekiwanych/rzeczywistych zachowań klientów. Podejście do modelowania jest mieszane, to znaczy analiza zachowań klientów opiera się na danych historycznych jak i eksperckim podejściu.

Jednym z wewnętrznych raportów płynnościowych jest raport płynności strukturalnej. Raport dotyczący luki płynności strukturalnej przedstawia lukę pomiędzy aktywami a pasywami Banku w przedziałach czasowych na prawidłowo funkcjonujących rynkach. Raport jest wykorzystywany do monitorowania i zarządzania pozycjami średnio- i długoterminowej płynności. Służy on jako wsparcie w procesie planowania bilansu i finansowania, wskazuje również wszelkie istotne potrzeby finansowania w przyszłości.

Raport ten jest scenariuszem dla aktualnego bilansu w normalnych warunkach rynkowych. Nie obejmuje on żadnych dodatkowych prognoz rozwoju bilansu. Jednakże uwzględnia typowe zachowania klientów obserwowane w poprzednich okresach. Przykładowo, przepływy pieniężne dla kredytów hipotecznych uwzględniają przedpłaty, a przepływy pieniężne dla rachunków oszczędnościowych i rachunków bieżących alokowane są z uwzględnieniem charakterystyki płynności.

Raport płynności strukturalnej

2016

(w mln PLN)

	1-6 m-cy	7-12 m-cy	1-5 lat	6-10 lat	11-15 lat	pow. 15 lat
Luka płynnościowa	25 443,94	5 749,79	20 852,08	-1 539,11	-42 049,02	-8 457,68
Skumulowana luka płynnościowa	25 443,94	31 193,73	52 045,81	50 506,70	8 457,68	0,00

2015

(w mln PLN)

	1-6 m-cy	7-12 m-cy	1-5 lat	6-10 lat	11-15 lat	pow. 15 lat
Luka płynnościowa	19 053,70	2 294,30	-4 133,80	-20 242,80	3 078,90	-50,50
Skumulowana luka płynnościowa	19 053,70	21 348,10	17 214,30	-3 028,50	50,50	0,00

W przypadku Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. Bank stosuje monitorowanie i limitowanie ryzyka płynności oparte na pomiarze luki skumulowanej. W celu właściwego nadzoru nad ryzykiem płynności w podmiotach Grupy ustalane są limity dla każdej spółki zależnej odrębnie.

Analiza wymagalności zobowiązań finansowych według umownych terminów płatności

Poniższa tabela przedstawia zobowiązania finansowe w podziale na pozostałe – licząc od dnia sprawozdawczego – umowne terminy wymagalności. Prezentowane wartości uwzględniają przyszłe kwoty płatności odsetek. W przypadku udzielonych zobowiązań warunkowych przy analizie wymagalności wzięto pod uwagę najwcześniejsze możliwe terminy realizacji przez Bank wspomnianych zobowiązań.

2016 (w mln PLN)

	do 1 m-ca	1- 3 m-cy	3 - 12 m-cy	1-5 lat	pow. 5 lat
Zobowiązania wobec innych banków	2 116,5	116,0	666,3	2 004,8	148,3
Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	21,6	0,0	7,8	424,6	20,8
Zobowiązania wobec klientów	91 975,5	1 276,8	2 489,4	90,4	2,7
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	0,0	0,0	588,0	315,4	0,0
Zobowiązania podporządkowane	0,0	3,3	9,7	52,2	719,1
Zobowiązania warunkowe udzielone	27 954,5	0,0	0,0	0,0	0,0

2015 (w mln PLN)

	do 1 m-ca	1- 3 m-cy	3 - 12 m-cy	1-5 lat	pow. 5 lat
Zobowiązania wobec innych banków	1 971,3	68,7	340,2	1 184,6	385,9
Zobowiązania finansowe wyceniane do wartości godziwej przez rachunek zysków i strat	162,8	0,0	0,0	249,4	217,2
Zobowiązania wobec klientów	81 947,4	2 043,4	3 578,5	197,5	78,5
Zobowiązania wobec klientów z tytułu transakcji z przyrzeczeniem odkupu	47,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Zobowiązania z tytułu emisji papierów wartościowych	0,0	0,0	22,8	902,9	0,0
Zobowiązania warunkowe udzielone	24 423,2	0,0	0,0	0,0	0,0

Analiza wymagalności pochodnych instrumentów finansowych według umownych terminów płatności

W poniższych tabelach zaprezentowano analizę wymagalności pochodnych instrumentów finansowych, których wycena na dzień sprawozdawczy była ujemna. Analiza oparta jest na pozostałych umownych terminach wymagalności.

Pochodne instrumenty finansowe rozliczane w kwotach netto

Pochodne instrumenty finansowe rozliczane przez Bank na bazie netto obejmują transakcje IRS, FRA, opcje oraz transakcje FX Forward NDF. Poniższe dane odzwierciedlają – w przypadku transakcji IRS - niezdykontowane przyszłe przepływy pieniężne z tytułu odsetek, a w przypadku pozostałych transakcji jako kwotę przepływu przyjęto wartość wyceny odpowiednio na dzień 31.12.2016 r. oraz 31.12.2015 r.

2016 (w mln PLN)

	do 1 m-ca	1- 3 m-cy	3 - 12 m-cy	1-5 lat	pow. 5 lat
transakcje IRS, w tym:	-74,3	-52,1	37,2	272,8	-217,7
transakcje zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń	-31,6	-25,9	41,6	85,8	-129,3
pozostałe instrumenty pochodne	-11,6	-12,6	-26,9	-64,4	-0,1

2015 (w mln PLN)

	do 1 m-ca	1- 3 m-cy	3 - 12 m-cy	1-5 lat	pow. 5 lat
transakcje IRS, w tym:	-79,3	-214,1	-589,6	-2 298,7	-563,6
transakcje zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń	-66,1	-115,0	-240,5	-1 057,2	-280,3
pozostałe instrumenty pochodne	-11,6	-20,6	-40,8	-50,2	-3,2

Pochodne instrumenty finansowe rozliczane w kwotach brutto

Pochodne instrumenty finansowe rozliczane przez Bank na bazie brutto obejmują transakcje FX Swap, FX Forward oraz CIRS. Poniższe dane odzwierciedlają niezdyktowane umowne wypływy i wpływy pieniężne z tytułu nominalów oraz – w przypadku transakcji CIRS – z tytułu odsetek odpowiednio na dzień 31.12.2016 r. oraz 31.12.2015 r.

2016 (w mln PLN)

	do 1 m-ca	1- 3 m-cy	3 - 12 m-cy	1-5 lat	pow. 5 lat
wypływy	-6 282,3	-2 287,6	-5 818,2	-1 689,0	-628,4
wpływy	6 205,9	2 239,6	5 717,9	1 714,6	582,8

2015 (w mln PLN)

	do 1 m-ca	1- 3 m-cy	3 - 12 m-cy	1-5 lat	pow. 5 lat
wypływy	-3 917,3	-2 963,1	-1 840,8	-2 934,0	-366,1
wpływy	3 890,7	2 942,1	1 868,9	2 912,1	340,4

IV. Zarządzanie pozostałymi rodzajami istotnych ryzyk**1. Zarządzanie ryzykiem operacyjnym**

ING Bank Śląski S.A. zarządza ryzykiem operacyjnym oraz przeciwdziałania oszustwom, kierując się wymogami wynikającymi z przepisów prawa, rekomendacjami i uchwałami Komisji Nadzoru Finansowego oraz innych regulatorów, a także stosując się do standardów Grupy ING.

ING Bank Śląski S.A. uznaje ryzyko operacyjne jako ryzyko bezpośredniej lub pośredniej straty materialnej lub utraty reputacji w wyniku niedostosowania lub zawodności wewnętrznych procesów, ludzi, systemów technicznych lub zdarzeń zewnętrznych. W zakresie ryzyka operacyjnego uwzględniane są również czynniki i skutki wystąpienia ryzyka utraty reputacji oraz ryzyka prowadzenia działalności.

Zarząd Banku, po uzyskaniu akceptacji Rady Nadzorczej, określił strategię zarządzania ryzykiem operacyjnym oraz przeciwdziałania oszustwom, wprowadzając spójny pakiet wewnętrznych dokumentów normatywnych regulujących zakres, zasady i obowiązki pracowników Banku związane z ograniczaniem skutków i prawdopodobieństwa wystąpienia incydentów w tym obszarze.

Ponadto Zarząd Banku, w porozumieniu z Radą Nadzorczą, przyjął Deklarację apetytu na ryzyko niefinansowe w 2016 roku, w której określił maksymalne dopuszczalne limity strat, limity kapitałowe oraz zakres ryzyka, jaki jest skłonny podjąć, realizując zaplanowane cele biznesowe, przy zachowaniu pełnej zgodności z prawem i wymogami regulacyjnymi. Poziom wykorzystania limitów jest monitorowany i przedstawiany okresowo Zarządowi, Komitetowi Audytu, Komitetowi Ryzyka oraz Radzie Nadzorczej Banku. Deklaracja apetytu na ryzyko była aktualizowana w związku z włączeniem w strukturę Banku ING Securities z dniem 1 czerwca 2016 roku.

Szczególnie istotną rolę w zapewnieniu ciągłości i spójności zarządzania ryzykiem pełni Komitet Ryzyka Niefinansowego Banku oraz wspierające go w realizacji funkcji nadzorczych i decyzyjnych grupy zadaniowe w liniach biznesowych.

W 2016 roku Bank, mając na uwadze bezpieczeństwo środków powierzonych przez klientów jak również zapewnienie im dostępu do oferowanych przez Bank usług oraz utrzymanie akceptowalnego poziomu ryzyka operacyjnego, kontynuował działania zmierzające do zapewnienia zgodności z nowymi wymogami regulacyjnymi oraz doskonalenia systemu zarządzania ryzykiem. Do najważniejszych działań w tym zakresie zaliczyć można:

- analizę kluczowych zagrożeń dla działalności Banku wynikających ze zmian w środowisku biznesowym,
- przeprowadzenie testów funkcjonowania kontroli ograniczających kluczowe ryzyka w Banku,
- monitorowanie i testowanie mechanizmów utrzymania ciągłości kluczowych procesów, systemu zarządzania kryzysowego oraz mechanizmów zapewniających bezpieczeństwo fizyczne osób i mienia Banku,
- dalszy wzrost skuteczności przeciwdziałania cyber-przestępstwom związanym z transakcjami płatniczymi i kradzieżami tożsamości lub środków finansowych, przede wszystkim przeciwdziałania atakom ukierunkowanym (APT) na infrastrukturę IT Banku,
- przeprowadzenie szeregu analiz ryzyka technicznych aplikacji istotnych dla prowadzenia działalności biznesowej oraz aplikacji wsparcia, w tym pogłębione badanie podatności bezpieczeństwa systemów informatycznych (w szczególności systemów transakcyjnych i e-bankowości), testy penetracyjne oraz monitoring systemów bankowości elektronicznej,
- kontynuację szczegółowych analiz ryzyka w poszczególnych procesach Banku,
- przegląd zakresu analiz scenariuszowych i dostosowanie ich do strategii biznesowej Banku,
- aktualizację regulacji w zakresie oceny ryzyka i testów kluczowych kontroli oraz bezpieczeństwa IT i zarządzania danymi,
- wprowadzenie nowych regulacji w zakresie ryzyka informacji,
- wprowadzenie nowych standardów bezpieczeństwa IT,
- odnowienie lokalnego programu ubezpieczeniowego Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. w zakresie odpowiedzialności cywilnej oraz ubezpieczenia majątku dostosowanego do bieżącej sytuacji rynkowej,
- rozwój zintegrowanego systemu wspierającego procesy zarządzania ryzykiem operacyjnym,
- podnoszenie świadomości pracowników w obszarze bezpieczeństwa informacji, z uwzględnieniem bezpieczeństwa IT, przez prowadzenie w 2016 roku projektu szkoleniowego „Liderzy bezpieczeństwa”,
- podnoszenie świadomości klientów w zakresie bezpieczeństwa płatności oraz innych zagrożeń powiązanych z usługami bankowymi,
- brak tolerancji wobec jakichkolwiek form działalności przestępczej, potwierdzone przypadki przestępstw są zgłaszane organom ścigania.

2. Zarządzanie ryzykiem modeli

Ryzyko modeli zdefiniowane jest w Grupie jako potencjalna strata, jaką może ponieść Grupa, w wyniku decyzji, które mogły zasadniczo opierać się na danych uzyskanych przy zastosowaniu modeli wykorzystywanych przez Grupę w procesach wewnętrznych, z powodu błędów w opracowaniu, wdrażaniu lub stosowaniu takich modeli.

W szczególności dla poszczególnego modelu oznacza objęcie następujących podkategorii ryzyka modeli, które są opisane w „Polityce zarządzania modelami ryzyka i modelami wyceny w ING Banku Śląskim S.A.” (Polityce):

- ryzyko immanentnych ograniczeń modelowania danego zjawiska,

- ryzyko danych,
- ryzyko założeń,
- ryzyko administrowania,
- ryzyko współzależności.

Proces zarządzanie ryzykiem modeli jest realizowany zgodnie z Polityką, a działania w tym zakresie koordynuje Departament Zarządzania Kapitałem. Polityka określa m. in.:

- cykl życia modeli,
- zasady oceny istotności modeli,
- zasady funkcjonowania rejestru modeli,
- zasady wyliczania kapitału z tytułu ryzyka modeli,
- zasady przeprowadzania procesu walidacji.

Polityka oraz procesy zarządzania modelami w Grupie zostały dostosowane do wymogów zarządzania modelami określonych w wydanej przez UKNF Rekomendacji W, która obowiązuje banki od 30 czerwca 2016 r. W szczególności ryzyko modeli zostało objęte limitami a kontrola i raportowanie poziomu ryzyka odbywa się zarówno w ujęciu jednostkowym jak i zagregowanym, w kontekście przyjętego poziomu tolerancji na ryzyko modeli.

Departament Zarządzania Kapitałem prowadzi także rejestr modeli, który stanowi repozytorium informacji na temat funkcjonujących w Grupie modeli ryzyka i modeli wyceny. W III kwartale 2016 rejestr ten został zmodyfikowany i przeniesiony na platformę Sharepoint, w celu zapewnienia użytkownikom dostępu do informacji nt. modeli zgodnie z ich potrzebami a także aktualizacji danych w rejestrze, których są właścicielami oraz przechowywania dokumentacji modeli. Rejestr i dzienniki modeli zawierają m.in. informacje o istotności modeli, wynikach ich monitorowania oraz rezultatach walidacji modeli i poziomach ich ryzyka.

Grupa regularnie ocenia ryzyka poszczególnych modeli oraz szacuje kapitał ekonomiczny z tego tytułu zgodnie z zasadami przyjętymi w regulacjach wewnętrznych. Sposób wyliczania kapitału w przypadku identyfikacji modeli o ryzyku podwyższonym lub wysokim określa metodyka kalkulacji ekonomicznego wymogu kapitałowego na ryzyko istotnych dla grupy modeli.

Raportowanie zarządcze do Komitetów, Zarządu oraz Rady Nadzorczej statusu działań w zakresie zarządzania modelami oraz walidacji obejmuje m. in. wyniki walidacji oraz oceny ryzyka modeli w kontekście przyjętego poziomu tolerancji na to ryzyko, a także poziom kapitału na ryzyko modeli.

Jakość funkcjonowania modeli podlega weryfikacji w ramach monitoringu i walidacji modeli w trakcie których dokonywana jest także ocena ich stopnia narażenia na ryzyko modeli. Walidacja modeli jest wykonywana zgodnie z „Polityką Walidacji Modeli w ING Banku Śląskim S.A.” oraz instrukcjami walidacji.

3. Zarządzanie ryzykiem biznesowym

Ryzyko biznesowe w Grupie ING Banku Śląskiego S.A obejmuje:

- ryzyko makroekonomiczne (warunków skrajnych) - ryzyko wynikające ze zmian makroekonomicznych oraz ich wpływu na wysokość minimalnych wymogów kapitałowych,
- ryzyko wyniku finansowego - ryzyko związane z podejmowaniem niekorzystnych lub błędnych decyzji, brakiem lub wadliwą realizacją przyjętych założeń/działań oraz zmianami w otoczeniu zewnętrznym i niewłaściwą reakcją na te zmiany skutkujących realizacją wyniku finansowego poniżej wymagań wynikających z potrzeb prowadzenia bieżącej działalności i rozwoju, głównie w celi zasilenia bazy kapitałowej,
- ryzyko portfela hipotek walutowych - ryzyko wynikające z poniesienia straty finansowej z powodu konieczności przewalutowania walutowych kredytów hipotecznych na kredyty złotówkowe,

- ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej - ryzyko wynikające z podatności instytucji na zagrożenia z powodu dźwigni finansowej, które może wymagać podjęcia niezamierzonych działań korygujących jej plan biznesowy, w tym awaryjnej sprzedaży aktywów mogącej przynieść straty lub spowodować konieczność korekty wyceny jej pozostałych aktywów.

Podstawowym elementem zarządzania ryzykiem makroekonomicznym są wewnętrzne testy warunków skrajnych obejmujące stresowanie bilansu Grupy, kapitału ekonomicznego i regulacyjnego oraz rachunku zysków i strat. Testy na wszystkie rodzaje ryzyka wykonywane są dwa razy w roku i przekazywane do ALCO i Zarządu oraz raz w roku do Rady Nadzorczej. Kapitał wyznaczany jest tylko w sytuacji, gdy miary adekwatności kapitałowej w ramach scenariusza łagodnej recesji spadną poniżej pożądanego poziomu w horyzoncie rocznym.

Źródłem ryzyka wyniku finansowego są:

- niewłaściwie określone cele finansowe lub ich nieprawidłowe przeniesienie na poziom operacyjny i taktyczny; zdefiniowane cele finansowe nie są spójne z wprowadzanymi nowymi produktami i/lub usługami,
- niewłaściwa reakcja na wydarzenia w otoczeniu gospodarczym, takie jak zapotrzebowanie na usługi finansowe klientów, zmiany otoczenia społeczno-politycznego oraz regulacyjno-prawnego,
- brak właściwych środków o charakterze jakościowym i ilościowym do realizacji wyznaczonych celów finansowych,
- niewłaściwy przebieg procesów zarządczych, obejmujących dostosowania swojej bieżącej działalności do sytuacji rynkowej oraz planowanie swoich działań w ramach przewidywanego otoczenia rynkowego.

Grupa zarządza ryzykiem wyniku finansowego poprzez system rachunkowości zarządczej obejmującej między innymi comiesięczne raportowanie wyniku finansowego w podziale na linie biznesowe.

W ramach ryzyka biznesowego Grupa identyfikuje ryzyko portfela walutowego kredytów hipotecznych. Ryzyko to definiowane jest jako ryzyko wynikające z poniesienia straty finansowej z powodu konieczności przewalutowania walutowych kredytów hipotecznych na kredyty złotówkowe.

W ramach zarządzania tym ryzykiem Grupa na bieżąco monitoruje rozwiązania prawne proponowane przez ustawodawcę oraz angażuje się w wypracowanie rozwiązań satysfakcjonujących klientów. Ekspozycja Grupy na portfel walutowych kredytów hipotecznych wynosi ok. 1.3 mld PLN. Ze względu na fakt, że udział tego portfela w aktywach jest nieznaczący (ok. 1%) KNF nie nałożył na Grupę dodatkowych domiarów kapitałowych.

Zarządzanie ryzykiem nadmiernej dźwigni finansowej zostało opisane w rozdziale V.2.

V. Zarządzanie Kapitałem Regulacyjnym i Ekonomicznym

Grupa ING Banku Śląskiego S.A. realizuje proces zarządzania kapitałami w oparciu o Prawo Bankowe, Rozporządzenia UE, Ustawę o nadzorze makroostrożnościowym nad instytucjami finansowymi, Uchwały oraz wytyczne KNF, jak również właściwe przepisy wewnętrzne. W zakresie przepisów wewnętrznych funkcjonują dwa podstawowe dokumenty:

- „Polityka Zarządzania Kapitałem w ING Banku Śląskim S.A.”;
- „Polityka przeprowadzania testów warunków skrajnych w ING Banku Śląskim S.A.”.

Powyższe dokumenty opisują podział obowiązków oraz uregulowania dotyczące wyliczania, alokacji, planowania, monitorowania i raportowania bazy kapitałowej i wymogów kapitałowych, zasad przeprowadzania testów warunków skrajnych oraz postępowania w sytuacji kryzysu niewypłacalności.

Struktura organizacyjna Grupy oraz model zarządzania instytucją są zgodne z wytycznymi regulacji ogólnoeuropejskich oraz krajowych. Grupa wdrożyła postanowienia Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych (dalej zw. „Rozporządzeniem CRR”) i na bieżąco implementuje postanowienia szczegółowych aktów prawnych oraz wytycznych. W celu usprawnienia tych działań Grupa wprowadziła proces identyfikacji i monitorowania wdrożenia regulacji, które są publikowane przez Komisję Europejską oraz na bieżąco analizuje wpływ na Grupę proponowanych rozwiązań.

Grupa ING Bank Śląskiego S.A. utrzymuje wystarczający poziom bazy kapitałowej pozwalający na sprawną i efektywną realizację planów rozwojowych oraz prowadzenie bieżącej działalności.

1. Kapitał regulacyjny

Na potrzeby sprawozdawcze w 2016 roku do kalkulacji wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego Grupa wykorzystywała metodę zaawansowaną wewnątrznych ratingów oraz metodę standardową. Grupa uzyskała zgodę Komisji Nadzoru Finansowego oraz Narodowego Banku Holandii na stosowanie metody zaawansowanej wewnątrznych ratingów (AIRB) dla klas ekspozycji: przedsiębiorstwa oraz instytucje kredytowe dla Banku i ING Lease Sp. zo.o. Ryzyko kredytowe zarządzane jest przez Departament Modelowania Ryzyka Kredytowego, Departament Raportowania Ryzyka Kredytowego, Departament Polityki Ryzyka Kredytowego, Departament Kredytów Zwiększonego Ryzyka, Departament Ryzyka Kredytowego Centrali oraz Departament Ryzyka Kredytowego Regionów.

W obszarze ryzyka operacyjnego Grupa wykorzystuje metodę wskaźnika podstawowego BIA (Basic Indicator Approach). Za zarządzanie tym ryzykiem odpowiedzialne są poszczególne jednostki biznesowe przy wsparciu jednostek Obszaru Ryzyka Niefinansowego, w tym Departamentu Zarządzania Ryzykiem Operacyjnym, Departamentu Compliance oraz Departamentu Przeciwdziałania Oszustwom.

W obszarze ryzyka rynkowego Grupa wykorzystuje metody standardowe zgodnie z wymogami Rozporządzenia CRR. Obszar ten jest zarządzany przez Departament Zarządzania Ryzykiem Rynkowym.

Grupa wyznacza również wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka koncentracji, ryzyka rozliczenia, dostawy oraz ryzyka korekty wyceny kredytowej (CVA). We wszystkich przypadkach wymogi wyznaczane są zgodnie z Rozporządzeniem CRR.

Poziom łącznego współczynnika kapitałowego kształtował się w analizowanym okresie powyżej wymaganego przez KNF poziomu 13,25% (do listopada) oraz 13,75% (od grudnia). Podwyższenie wymaganego poziomu jest związane z uznaniem Grupy za pozostałą instytucję o znaczeniu systemowym (0,5% dodatkowego wymogu). W celu zapewnienia utrzymania miar adekwatności kapitałowej powyżej wymaganých minimalnych limitów, w związku ze stale rosnącymi wymogami

regulacyjnymi oraz rozwojem Grupy, podjęto decyzje o zatrzymaniu części zysku z 2015 roku oraz pozyskaniu pożyczki podporządkowanej.

Niezrealizowane zyski i straty na instrumentach dłużnych i kapitałowych dostępnych do sprzedaży są ujmowane w funduszach własnych zgodnie z wytycznymi zawartymi w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. oraz w ustawie Prawo bankowe. Zgodnie z art. 171a ustawy Prawo bankowe zastosowane zostały następujące wartości procentowe:

- niezrealizowane zyski są usuwane z funduszy własnych w 40%,
- niezrealizowane straty są uwzględniane w funduszach własnych w 100%.

Fundusze własne Grupy składają się z kapitału podstawowego Tier I oraz kapitału Tier II. Na dzień 31.12.2016 r. w Grupie nie jest identyfikowany kapitał dodatkowy Tier I (AT1).

Na podstawie Rozporządzenia CRR Grupa uwzględnia przy ustalaniu całkowitego wymogu kapitałowego tzw. floor regulacyjny czyli 80% całkowitego porównawczego wymogu kapitałowego (jest to suma wymogów kapitałowych na poszczególne rodzaje ryzyka obliczonych z zastosowaniem metod standardowych). W przypadku gdy całkowity wymóg kapitałowy jest niższy niż 80% całkowitego porównawczego wymogu kapitałowego Grupa uwzględnia kwotę różnicy jako „uzupełnienie do ogólnego poziomu wymogów kapitałowych”.

Poniższa tabela przedstawia szczegółowe kalkulacje wielkości kapitału regulacyjnego oraz łącznego współczynnika kapitałowego dla Grupy ING Banku Śląskiego S.A.

Regulacyjna baza kapitałowa i łączny współczynnik kapitałowy

	2016	2015
Fundusze własne		
A. Kapitał Tier I	8 553,1	7 920,1
A.I. Kapitał podstawowy Tier I	8 553,1	7 920,1
instrumenty kapitałowe kwalifikujące się jako kapitał podstawowy Tier I	130,1	130,1
ażio	956,3	956,3
zyski zatrzymane	398,3	432,3
- zyski zatrzymane w poprzednich latach	89,8	126,8
- uznany zysk lub uznana strata*	308,5	305,5
skumulowane inne całkowite dochody	108,7	155,4
kapitał rezerwowy	6 316,3	5 694,8
fundusze ogólne ryzyka bankowego	1 160,2	1 110,2
wartości niematerialne	-423,6	-421,0
niedobór korekt ryzyka kredytowego wobec oczekiwanych strat według metody IRB	-92,6	-138,0
korekta wartości z tytułu wymogów w zakresie ostrożnej wyceny	-0,6	0,0
A.II. Kapitał dodatkowy Tier I	0,0	0,0
B. Kapitał Tier II	640,5	0,0
zobowiązania podporządkowane	663,6	0,0
niedobór korekt ryzyka kredytowego wobec oczekiwanych strat według metody IRB	-23,1	0,0
Fundusze własne przyjęte do kalkulacji łącznego współczynnika kapitałowego	9 193,6	7 920,1
Wymogi kapitałowe		
wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka kredytowego, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rozmycia oraz dostaw z późniejszym terminem rozliczenia	4 106,3	3 909,5
wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka pozycji, ryzyka walutowego i ryzyka cen towarów	77,1	104,3
wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka operacyjnego	521,5	495,8
wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka korekty wyceny kredytowej	15,2	25,6
uzupełnienie do ogólnego poziomu wymogów kapitałowych	273,5	75,9
Łączny wymóg kapitałowy	4 993,6	4 611,1
Łączny współczynnik kapitałowy	14,73%	13,74%

*) Na dzień 31.12.2016 r. w funduszach własnych Grupy został ujęty zysk netto Banku w kwocie 308,5 mln zł za okres od 01.01.2016 r. do 30.06.2016 r., po pomniejszeniu o przewidywane obciążenia i dywidendy, na podstawie decyzji KNF z dnia 15 września 2016 r.

2. Dźwignia finansowa

Obliczenie regulacyjnego wskaźnika dźwigni finansowej Grupy ING Banku Śląskiego S.A. na 31 grudnia 2016 roku zostało dokonane w oparciu o postanowienia Rozporządzenia Delegowanego Komisji (UE) 2015/62 z dnia 10 października 2014 roku zmieniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni (dalej zw. „Rozporządzeniem 2015/62”).

Wskaźnik dźwigni finansowej jest kalkulowany poprzez podzielenie miary kapitału Tier I przez miarę ekspozycji całkowitej i wyrażany jest jako wartość procentowa. Miara ekspozycji całkowitej jest sumą wartości ekspozycji określonych zgodnie z Rozporządzeniem 2015/62 z tytułu wszystkich aktywów i pozycji pozabilansowych nieodliczonych przy wyznaczaniu miary kapitału Tier I.

Kalkulacja wskaźnika dźwigni finansowej Grupy kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. według stanu na 31 grudnia 2015

Kapitał Tier I	8 553,1
Ekspozycja całkowita	120 534,3
Wskaźnik dźwigni finansowej (%)	7,10

Na podstawie Dyrektywy CRD IV oraz aktów wykonawczych Grupa przygotowała i wdrożyła „Procedurę sporządzania sprawozdania Leverage Ratio”. Dokument ten określa odbiorców oraz szczegółowe zasady wyznaczania wskaźnika dźwigni finansowej w aplikacji LIREP w ramach raportów przesyłanych do NBP.

Grupa wdrożyła procesy zarządzania tym ryzykiem, w tym m.in. zaimplementowała „Politykę zarządzania ryzykiem nadmiernej dźwigni finansowej” oraz „Procedurę planowania dźwigni finansowej”. Dokumenty te opisują odpowiedzialność poszczególnych departamentów oraz Komitetu ALCO w procesie zarządzania tym ryzykiem. W Polityce określono również pożądany poziom wskaźnika dźwigni oraz zdefiniowano działania służące utrzymaniu tego wskaźnika na wymaganym poziomie. Grupa uwzględniła również przedmiotowe ryzyko w testach warunków skrajnych.

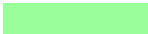
W 2016 roku wskaźnik dźwigni finansowej utrzymywał się na poziomie powyżej wewnętrznego i regulacyjnego minimum. Największy wpływ na jego kształtowanie miała dynamika kredytów, włączenie do kapitału Tier I zysków za 2015 rok i pierwsze półrocze 2016 roku.

3. Kapitał ekonomiczny (wewnętrzny)**Identyfikacja istotnych rodzajów ryzyka**

W 2016 roku w Grupie ING Banku Śląskiego S.A. tematyka uregulowana została „Polityką zarządzania kapitałem w ING Banku Śląskim S.A.”. Dokument ten reguluje proces identyfikacji istotnych rodzajów ryzyka, podstawowe elementy dotyczące ich kwantyfikacji oraz zasady zarządzania adekwatnością kapitałową. Na podstawie powyższego dokumentu w Grupa identyfikuje się następujące typy ryzyka:

- ryzyko trwale istotne - ryzyko, które ze względu na charakter działalności Grupy jest w chwili obecnej i będzie w przyszłości istotne. Przez charakter działalności Grupy rozumie się działalność w zakresie usług depozytowych i kredytowych oraz związanych z tą działalnością: realizacją wyniku finansowego, zarządzanie płynnością, stopą procentową oraz ryzykiem walutowym, a także zarządzanie ryzykiem w zakresie niedostosowania lub zawodności wewnętrznych procesów, ludzi i systemów technicznych lub zdarzeń zewnętrznych,
- ryzyko istotne - ryzyko, które może powodować powstanie potencjalnych strat, z częstotliwością wystąpienia wartości kwalifikujących je jako istotne zgodnie z tabelą):

Częstotliwość	Przynajmniej raz na rok				
	Przynajmniej raz na 5 lat				
	Rzadziej niż raz na pięć lat				
	Potencjalna strata (PLN)	do 0,2% bazy kapitałowej	od 0,2% do 1% bazy kapitałowej	od 1% do 5% bazy kapitałowej	powyżej 5% bazy kapitałowej

 nieistotne

 istotne

- ryzyko trudnomierzalne - ryzyko, dla którego w ocenie Grupy nie można zbudować ilościowych lub jakościowych miar, które w prawidłowy sposób kwantyfikują wielkość tego ryzyka.

W 2016 roku w ramach Warsztatów oceny istotności ryzyk za 2016 rok przyjęto następującą klasyfikację rodzajów ryzyka:

Typ ryzyka	Trwale istotne	Istotne	Nieistotne	Trudnomierzalne
Ryzyko kredytowe				
Ryzyko braku spłaty i ryzyko kontrahenta*	✓			
Ryzyko rezydualne**	✓			✓
Ryzyko koncentracji	✓			
Ryzyko wartości rezydualnej	✓			
Ryzyko transferowe			✓	
Ryzyko pozostałych nie kredytowych aktywów		✓		
Ryzyko definicji „default”			✓	
Ryzyko rynkowe				
Ryzyko walutowe	✓			
Ryzyko ogólne i szczególne stóp procentowych w księdze handlowej	✓			
Ryzyko operacji na rynkach finansowych	✓			
Ryzyko stóp procentowych w księdze bankowej: całkowite niedopasowanie	✓			
Ryzyko stóp procentowych w księdze bankowej: ryzyko bazowe			✓	
Ryzyko stóp procentowych w księdze bankowej: ryzyko opcyjne			✓	
Ryzyko inwestycji w nieruchomości komercyjne oraz nieruchomości posiadane na własny użytek			✓	
Ryzyko kapitałowych papierów wartościowych w księdze bankowej			✓	
Ryzyko ogólne i szczególne kapitałowych papierów wartościowych w księdze handlowej			✓	
Ryzyko biznesowe				
Ryzyko wyniku finansowego	✓			
Ryzyko makroekonomiczne		✓		
Ryzyko portfela hipotek walutowych		✓		
Ryzyko nadmiernej dźwigni finansowej			✓	
Ryzyko płynności i finansowania				
Ryzyko płynności i finansowania	✓			
Ryzyko operacyjne				
Ryzyko operacyjne***	✓			
Ryzyko modeli				
Ryzyko modeli		✓		✓

*) Definicja ryzyka zawiera ryzyko rozliczenia dostawy.

**) Wymóg kapitałowy szacowany w ramach metody dla ryzyka braku spłaty i ryzyka kontrahenta.

***) Obejmuje m.in. ryzyko braku zgodności oraz ryzyko prawne, a także ryzyko informatyczne, które jest zarządzane w ramach tego ryzyka.

Metodologia szacowania kapitału ekonomicznego

Grupa ING Banku Śląskiego S.A. obecnie szacuje kapitał na następujące rodzaje ryzyka:

- Ryzyko braku spłaty i ryzyko kontrahenta oraz ryzyko rezydualne - ryzyko strat w wyniku niewywiązania się kontrahenta/dłużnika ze swoich zobowiązań wobec Grupy (w tym rozliczenia transakcji lub dostarczenia instrumentu w umówionym terminie) oraz ryzyko zmniejszenia wartości ekspozycji kredytowej w wyniku pogorszenia się zdolności kontrahenta do obsługi zobowiązania. Wymóg kapitałowy wyznaczany jest z wykorzystaniem zmodyfikowanej metody AIRB (INCAP) z uwzględnieniem kapitału z tytułu ryzyka kredytowego centralnego kontrahenta oraz ryzyka korekty wyceny kredytowej (CVA), a także wymogu z tytułu ryzyka rozliczenia, dostawy, które wyliczane są zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. Od czerwca 2014 roku w wyliczeniach kapitału wprowadzono parametr LGD z okresu recesji (ryzyko rezydualne).
- Ryzyko pozostałych niekredytowych aktywów - ryzyko nieodzyskania przez Grupę wartości bilansowych aktywów niekredytowych. Kapitał wyznaczany jest zgodnie z zasadami przyjętymi w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r.
- Ryzyko koncentracji - ryzyko wynikające z występowania nadmiernej ekspozycji wobec pojedynczego podmiotu, podmiotów powiązanych lub grup podmiotów o podobnej charakterystyce, które z tego tytułu są narażone na podwyższone ryzyko kredytowe (np. koncentracja sektorowa). Wymóg kapitałowy szacowany jest według następujących zasad:
 - wobec pojedynczych podmiotów lub podmiotów powiązanych kapitałowo lub organizacyjnie - zgodnie z zasadami wyznaczania kapitału regulacyjnego wynikającymi z wymogów Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r.
 - wobec podmiotów z tej samej branży, sektora gospodarczego, prowadzących tą samą działalność lub prowadzących obrót podobnymi towarami - jako nadwyżka zaangażowania ponad ustalony limit koncentracji dla tej grupy zaangażowań, pomniejszona o odpisy aktualizacyjne.
- Ryzyko wartości rezydualnej - ryzyko wynikające z wartości rezydualnej przedmiotu leasingu, która stanowi różnicę między wartością przedmiotu leasingu a sumą rat leasingowych. Kontrahent ma prawo wykupić przedmiot leasingu, ale nie jest do tego bezwzględnie zobowiązany. Wymóg kapitałowy wyznaczany jest zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r.
- Ryzyko operacji na rynkach finansowych - ryzyko strat spowodowane zmianami stóp procentowych lub kursów walut. Wymóg kapitałowy kalkulowany jest za pomocą metody VaR.
- Ryzyko wyniku finansowego - ryzyko związane z podejmowaniem niekorzystnych lub błędnych decyzji, brakiem lub wadliwą realizacją przyjętych założeń/ działań oraz zmianami w otoczeniu zewnętrznym i niewłaściwą reakcją na te zmiany skutkujących realizacją wyniku finansowego poniżej wymagań wynikających z potrzeb prowadzenia bieżącej działalności i rozwoju, głównie w celu zasilenia bazy kapitałowej. Wymóg kapitałowy szacowany jest w oparciu o potencjalne straty w relacji do planowanego wyniku finansowego.
- Ryzyko makroekonomiczne - ryzyko wynikające ze zmian makroekonomicznych oraz ich wpływu na wysokość minimalnych wymogów kapitałowych. Metodologia wyznaczania wymogu kapitałowego bazuje na wewnętrznych testach warunków skrajnych dla scenariusza łagodnej recesji oraz pożądanego poziomu miar adekwatności kapitałowej.
- Ryzyko portfela hipotek walutowych - ryzyko wynikające z poniesienia straty finansowej z powodu konieczności przewalutowania kredytów hipotecznych denominowanych w walutach obcych na kredyty złotówkowe. W związku z potencjalnymi zmianami w otoczeniu legislacyjnym Grupa ING Banku Śląskiego S.A. podeszła ostrożnościowo do

przedmiotowego ryzyka. Grupa wycenia to ryzyko na podstawie estymacji kosztów wdrożenia proponowanych rozwiązań oraz etapu procesu legislacyjnego na którym znajduje się regulacja.

- Ryzyko płynności i finansowania - ryzyko polegające na niemożności spełnienia, przy racjonalnej cenie, zobowiązań pieniężnych wynikających z pozycji bilansowych i pozabilansowych. Bank oraz spółki zależne utrzymują płynność w taki sposób, aby zobowiązania pieniężne mogły być zawsze realizowane przy pomocy dostępnych środków, wpływów z zapadających transakcji, dostępnych źródeł finansowania po cenach rynkowych i/lub z likwidacji zbywalnych aktywów. Wymóg kapitałowy z tytułu tego ryzyka wyznaczany jest jako złożenie dwóch elementów: symulacji Monte Carlo odnośnie wyceny posiadanego portfela replikacyjnego oraz wartości przekroczenia wewnętrznych limitów płynnościowych miar M1 i M2.
- Ryzyko modeli - potencjalna strata, jaką może ponieść Grupa, w wyniku decyzji, które mogły zasadniczo opierać się na danych uzyskanych przy zastosowaniu modeli wykorzystywanych przez Grupę w procesach wewnętrznych, z powodu błędów w opracowaniu, wdrażaniu lub stosowaniu takich modeli. Wymóg kapitałowy jest szacowany dla modeli istotnych i średnio istotnych o podwyższonym lub wysokim poziomie ryzyka modelu oraz bazuje na ocenie eksperckiej.
- Ryzyko operacyjne - ryzyko bezpośredniej lub pośredniej straty materialnej w wyniku niedostosowania lub zawodności wewnętrznych procesów, ludzi, systemów technicznych lub zdarzeń zewnętrznych. W zakresie ryzyka operacyjnego uwzględniane są również czynniki i skutki wystąpienia ryzyka utraty reputacji oraz ryzyka prowadzenia działalności. Do obliczenia wymogu kapitału ekonomicznego Grupa wykorzystuje metodę zaawansowaną AMA. Stosowany model jest modelem hybrydowym umożliwiającym pomiar ryzyka na podstawie wewnętrznych i zewnętrznych danych dotyczących zdarzeń ryzyka operacyjnego, analizie scenariuszy oraz czynnikach środowiska biznesowego i kontroli wewnętrznej.

Przegląd procesu ICAAP

W każdym miesiącu w Grupie przygotowywane są raporty w ujęciu jednostkowym i skonsolidowanym zawierające zrealizowane wymogi kapitałowe z tytułu wszystkich istotnych rodzajów ryzyka oraz planowane wartości tych mierników. Informacje w tym zakresie otrzymuje Komitet Aktywów i Pasywów (ALCO) oraz Zarządu. Rada Nadzorcza na bieżąco informowana jest o adekwatności kapitałowej, w tym adekwatności kapitału wewnętrznego.

Raz w roku przeprowadzany jest przegląd procesu ICAAP, a raport z przeglądu przekazywany jest do Zarządu oraz Rady Nadzorczej ING Banku Śląskiego S.A. Dodatkowo komórka audytu wewnętrznego przeprowadza raz w roku niezależny audyt procesu ICAAP.

W związku ze zgodą KNF na przesunięcie Raportu z Przeglądu Procesu ICAAP na pierwszy kwartał 2017 roku, ostatni pełny cykl oceny istotności ryzyka miał miejsce w 2015 roku. W konsekwencji w 2016 roku nie było zmian na liście istotności.

W ciągu 2016 roku poziom funduszy własnych kształtował się na poziomie powyżej kapitału wewnętrznego. Największą część kapitału wewnętrznego dotyczyła ryzyka kredytowego, na które wpływ miał wzrost portfela kredytowego oraz zmiany modeli. Dużą zmiennością charakteryzował się kapitał z tytułu ryzyka płynności, w części dotyczącej ryzyka zachowania klienta. Przyczyną tego zjawiska była zmienność stóp procentowych. Zmienność stóp procentowych była również powodem wzrostu wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka rynkowego.

4. Dywidenda

Ograniczenia w wypłacie dywidendy

Dywidenda jest wypłacana w oparciu o wynik finansowy ustalony w jednostkowych rocznych sprawozdaniach finansowych jednostki dominującej oraz spółek Grupy.

Zgodnie z wymogami Kodeksu Spółek Handlowych, jednostka dominująca jest obowiązana utworzyć kapitał zapasowy na pokrycie straty. O użyciu kapitału zapasowego i rezerwowego rozstrzyga Walne Zgromadzenie, jednakże części kapitału zapasowego w wysokości jednej trzeciej kapitału zakładowego można użyć jedynie na pokrycie straty wykazanej w jednostkowym sprawozdaniu finansowym jednostki dominującej i nie podlega ona podziałowi na inne cele.

Wytyczne KNF w sprawie dywidend

Komisja Nadzoru Finansowego przyjęła w dniu 6 grudnia 2016 roku stanowisko w sprawie polityki dywidendowej banków w 2017 roku (dywidenda za rok 2016). W celu zapewnienia dalszego stabilnego rozwoju sektora, KNF zaleca bankom politykę dywidendową, która zapewni dalsze wzmocnienie ich bazy kapitałowej, zwłaszcza w kontekście ryzyka związanego z potencjalnym, ustawowym rozwiązaniem problemu kredytów walutowych zabezpieczonych hipotecznie. KNF zaleca w szczególności, aby dywidendę mogły wypłacić jedynie banki, które spełniają jednocześnie poniższe kryteria:

- nie realizują programu naprawczego,
- posiadają ocenę końcową BION nie gorszą niż 2,5,
- posiadają poziom dźwigni finansowej na poziomie wyższym niż 5%,
- współczynnik kapitału Tier I podwyższony o kapitał bezpieczeństwa:
 - banki zidentyfikowane jako inne instytucje istotne systemowo (OSII) – wyższy od 13,25% plus 75% ewentualnego domiaru kapitałowego na ryzyko kredytów walutowych plus bufor innej instytucji o znaczeniu systemowym,
 - pozostałe banki komercyjne – wyższy od 11,25% plus 75% ewentualnego domiaru kapitałowego na ryzyko kredytów walutowych,
 - posiadają łączny współczynnik kapitałowy na poziomie wyższym niż 13,25% plus bufor walutowy plus bufor innej instytucji o znaczeniu systemowym.

KNF rekomenduje, aby banki spełniające jednocześnie powyższe kryteria mogły wypłacić w formie dywidendy do 50% z wypracowanego zysku.

Do końca pierwszego kwartału 2017 r. UKNF przekaże bankom indywidualne zalecenia dywidendowe z uwzględnieniem aktualnej sytuacji banku.

Polityka dywidendowa ING Banku Śląskiego S.A.

W dniu 15 września 2016 roku Rada Nadzorcza zatwierdziła zaproponowaną przez Zarząd Banku Politykę dywidendową ING Banku Śląskiego S.A., która zakłada:

- stabilne realizowanie wypłat dywidend w długiej perspektywie z zachowaniem zasady ostrożnego zarządzania oraz wszelkich wymogów regulacyjnych, do których zachowania Bank jest zobowiązany,
- możliwość realizowania wypłat dywidendy z nadwyżki kapitału powyżej minimalnych współczynników adekwatności kapitałowej oraz powyżej określonego przez Komisję Nadzoru Finansowego dla celów wypłaty dywidendy przez Bank minimalnego poziomu współczynnika kapitału Tier I.

Ustalając proponowaną kwotę wypłaty dywidendy, Zarząd Banku w szczególności będzie brał pod uwagę:

- aktualną sytuację ekonomiczno-finansową Banku i Grupy Kapitałowej Banku, w tym ograniczenia w sytuacji generowania strat finansowych lub niskiej rentowności (niski zwrot z aktywów/kapitału,
- założenia strategii zarządzania Banku oraz Grupy Kapitałowej Banku, w tym strategii zarządzania ryzykiem,
- stanowisko KNF w sprawie polityki dywidendowej banków,
- ograniczenia wynikające z art. 56 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 roku o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym.

Dywidendy wypłacone / zaproponowane do wypłaty

Do dnia zatwierdzenia niniejszego sprawozdania Zarząd ING Banku Śląskiego S.A. nie podjął decyzji w sprawie rekomendacji Walnemu Zgromadzeniu propozycji podziału zysku za rok 2016.

Walne Zgromadzenie w dniu 31 marca 2016 roku podjęło uchwałę w sprawie wypłaty dywidendy za 2015 rok, na podstawie której Bank wypłacił dywidendę za 2015 rok w łącznej wysokości 559.430,0 tys. zł, tj. w kwocie 4,3 zł brutto na jedną akcję. Właściciele akcji nabyli prawo do dywidendy w dniu 20 kwietnia 2016 roku, wypłata dywidendy nastąpiła w dniu 5 maja 2016 roku.

5. Obowiązki sprawozdawcze (Filar III)

Regulacyjne obowiązki sprawozdawcze realizowane są poprzez sprawozdawczość COREP i FINREP oraz publikację dodatkowych informacji o charakterze jakościowym i ilościowym, zgodnie z regulacjami krajowymi i europejskimi. Bank przeanalizował obowiązujące na 31 grudnia 2016 roku regulacje i udostępnił wymagane informacje na swojej stronie internetowej.

Niniejsze roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. za okres od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2016 roku liczy 195 kolejno ponumerowanych stron.

PODPISY CZŁONKÓW ZARZĄDU ING BANKU ŚLĄSKIEGO S.A.

2017-03-02 **Brunon Bartkiewicz**
Prezes Zarządu Banku

2017-03-02 **Mirostław Boda**
Wiceprezes Zarządu Banku

2017-03-02 **Michał Bolesławski**
Wiceprezes Zarządu Banku

2017-03-02 **Joanna Erdman**
Wiceprezes Zarządu Banku

2017-03-02 **Marcin Giżycki**
Wiceprezes Zarządu Banku

2017-03-02 **Justyna Kesler**
Wiceprezes Zarządu Banku

2017-03-02 **Patrick Roesink**
Wiceprezes Zarządu Banku

PODPIS OSOBY, KTÓREJ POWIERZONO PROWADZENIE KSIĄG RACHUNKOWYCH

2017-03-02 **Jolanta Alvarado Rodriguez** Dyrektor Departamentu Rachunkowości,
Główny Księgowy Banku

